

Ur det förflutna

av

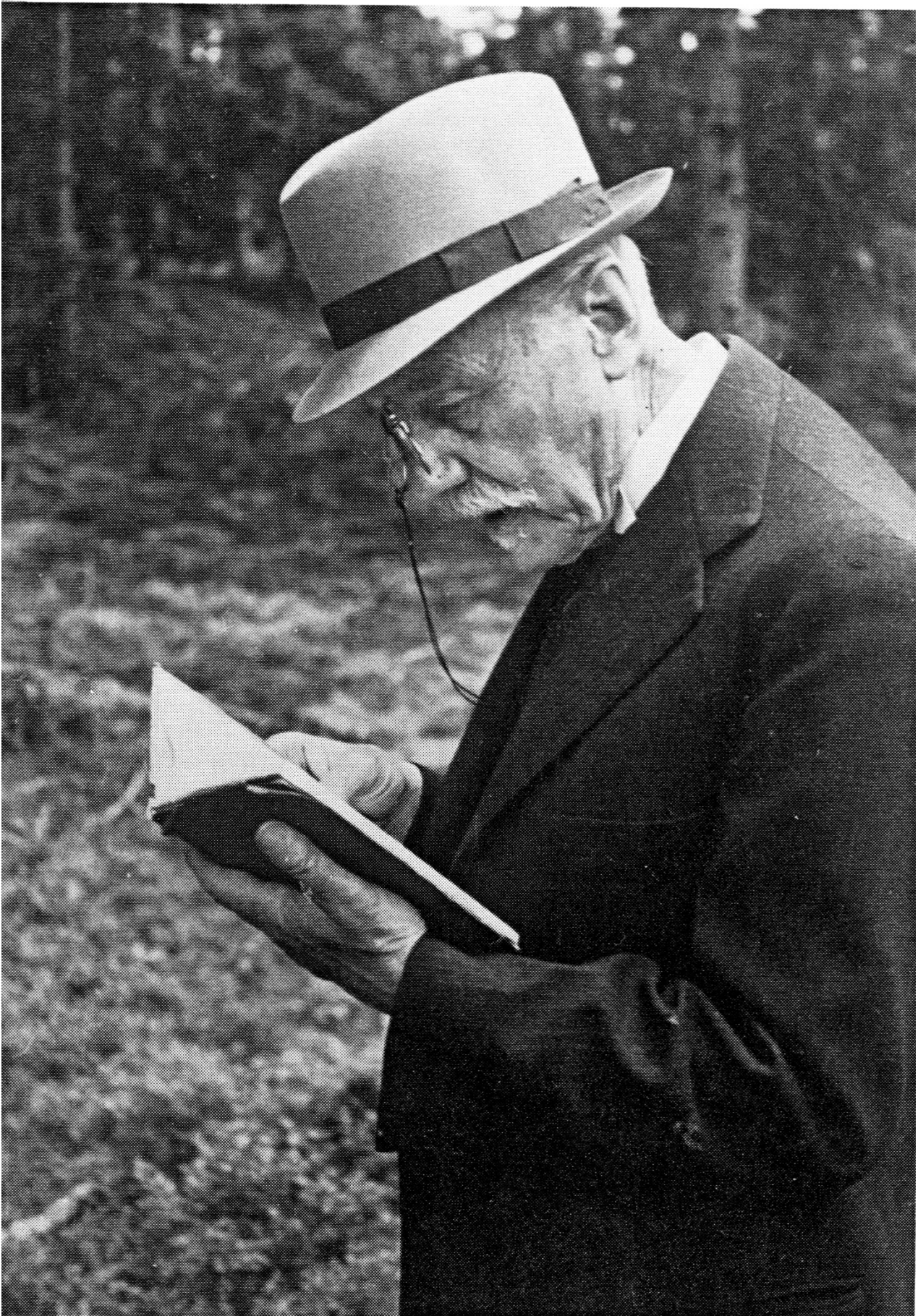
Johan Adolf Ryde

Läroverksadjunkt

Helsingborg 1921

Ur det förflutna
av
Joh Ryde

*Inskriften av Lena Ryde-Gehrmann, 2021
Bilder inscannade och inlagda av Ulf Ryde
Korrekturläst av Lena, Ulf, Frej och Embla Ryde*

Adolf Ryde (1858–1949) i Källvik 1937

Företal

Släktforskningens betydelse är i våra dagar allmänt känd och erkänd. För att bidra till kunskap om min släkt hava dessa anteckningar tillkommit. De grunda sig på gamla brev, på dagböcker, som jag tidvis fört, och på i minnet bevarade händelse och berättelser. Några anteckningar om släkten hava förut icke gjorts, såvida mig är bekant. Mina äldre förfäders liv är därför fullkomligt obekant för mig. Jag hoppas att mina efterkommande skola taga vara på släktens minnen.

Min födelsebygd

I nordvästra hörnet av Västergötland ligger en liten socken som heter Väne Ryr. Detta namn erhöll den i början av 1880-talet. Förut kallades den Södra Ryr. De angränsande socknarna äro i Bohuslän Lane Ryr (före 1880 Norra Ryr), Bäfve, Forshälla och Hjärtum, i Dalsland Frändefors och i Västergötland Vassända-Naglum. Före 1919 hörde Väne Ryr jämte sistnämnda socknar till Vänersborgs pastorat.

Naturen i Väne Ryr är mycket omväxlande. Här finns det gott om skogar, berg, sjöar och mossar. Den odlade delen är ganska fruktbar och brukas numera rationellt av en idog befolkning. I min barndom stod dock jordbruket över huvud taget på en låg ståndpunkt. Något genomfört växelbruk förekom icke. Vete och råg odlades endast till husbehov, men havre och potatis även till avsalu. Ladugårdsskötsel stod också tämligen lågt. Kreaturen fingo om sommaren vanligen gå lösa i skogarna, ibland vallade av en vallpojke, som kallades vallhöling. Då betet oftast var mycket magert, mjölkade korna icke mycket, men mjölken var synnerligen god. Om vintern stallfodrades de med hö och halm, men det hände ofta, att stråfodret icke räckte, tills det nya betet började om våren, och då måste nödfoder tillgripas. Ett vanligt sådant var renlav, som förekom ymnigt på bergen. Under stränga nödår måste halmtaken användas. Då voro kreaturen om våren ganska magra, och ibland kunde de icke stå på benen, då de släpptes ut på bete. Hästarna fingo utom hö och hackelse (fint sönderskuren halm) även havre och höllos vid gott hull, vilket var nödvändigt, all den stund de användes till körslor både sommar och vinter.

Skogarna bestå huvudsakligen av barrträd. Av lövträd förekomma björkar någorlunda allmänt samt aspar och alar. Andra lövträd äro sällsynta. I de angränsande socknarna påträffas ädlare lövträd såsom ekar, lönnar, lindar och almar. Skogsskötseln var näst jordbruket och ladugårds-skötseln den viktigaste näringsgrenen. Skogarna beskattades ganska hårt, i det att icke allenast större träd utan även mindre avverkade, de senare till pilprops. Återväxten fick naturen själv besörja. Då en skogstrakt nedhuggits, svedjades marken och besåddes med råg. Mer än en rågskörd kunde marken icke bära, utan övergick sedan till betesmark. Snart invandrade björken på det forna svedjelandet.

På gränsen till Hjärtum ligger den vackra Öresjö ”med sina holmar och uddar och sina ända till vattenbrynet nedgående skogen, som här och där öppnar sig för att framvisa en odling, en människoboning eller en mossig klippvägg. Ingenstädes kan man bättre än i grannskapet av denna romantiska sjö fatta den höga, allvarliga men melankoliska prägel, som naturen har påtryckt ett äkta nordiskt landskap.” Så uttrycker sig om Öresjö Bohusläns historiegraf A.C. Holmberg. Sjön avflyter genom en å, som har växlande namn. Vid sitt utlopp ur sjön kallas den Risån av en gård, som heter Ris. Ett annat namn är Bjäfveån av Bjäfve socken, och vid sitt utlopp i Byfjorden vid Uddevalla kallas den Uddevallaån. Ej långt från sitt avlopp ur Öresjö genomflyter den en mindre sjö, Källsjön och strax därefter bildar den ett vattenfall vid Kollerö. Vid pass 1 km. väster om Kollerö bildar den ett annat vattenfall vid Jädersfors, genomflyter därefter en mindre sjö, Kyrkobo- eller Rössebosjön, bildar ett nytt vattenfall vid Forsbol och fortsätter sitt lopp i Bohuslän. Ej långt från Forsbol mottager den genom en mindre å vatten från Gundlebo- och Skottenedsjöarna, två långa och smala, med branta och skogbevuxna stränder försedda sjön. De sammanhånga med varandra genom ett mycket smalt och grunt sund, över vilket man utan svårighet kan vada.

Strax vid Ryrs station vid Uddevalla-Vänersborg-Herrljunga järnväg ligger en liten sjö, Ryrsjön. Den kallades fordom Härsjön. Detta namn ingår fortfarande i benämningen på ett vid sjön beläget berg, Härsjöberget. Sjön avflyter genom två mindre bäckar i Skottenedsjön. Den ena av dessa

fördjupades i början av 1870-talet, vari genom sjön betydligt sänktes. I socknen förekomma flera mossor, ur vilka torv upptogs till husbehov.

Det är tydligt, att de många vattenfallen tidigt utnyttjades. Vid Kollerö anlades på 1700-talet ett järnbruk, där stångjärn förvandlades till stål och varjehanda smiden utfördes. För ståltillverkningen behövdes träkol, som lätt erhöles ur de på den tiden väldiga skogarna. Då skogarna började utsina, måste kol köpas från Värmland. I min barndom brändes icke kol, men man kunde överallt i skogarna stöta på kolbottnar efter forna milor. Även vid Jädersfors fanns ett mindre järnbruk. Såväl vid Kollerö som vid Forsbol funnos kvarnar och sågverk.

Redan i min barndom förde de båda järnbruken en tynande tillvaro och hava sedan nedlagts. De dryga transportkostnaderna av stångjärn och kol torde hava varit förnämsta orsaken därtill.

Då i socknen förekommo så många sjöar, är det klart, att fiske utgjorde för strandägarna en icke föraktlig inkomstkälla. De vanligaste fisksorterna voro gädda, ål, braxen, mört och löja. Även jakt idkades något. Man jagade tjäder, orre, and och hare. Älgar uppträdde ibland sporadiskt, men jag kan icke erinra mig, att något sådant storvilt blivit skjutet. Såsom bekant finns ett älgbestånd på de ej så långt från Ryr belägna Halle- och Hunneberg. En och annan räv sköts för skinnets och skottpengarnas skull. Vargar och björnar fanns icke mer i socknen, men min mormoder berättade, att i hennes barndom hände det någon gång, att dessa rovdjur uppenbarade sig.

Då jorden i regel var av mindre god beskaffenhet och därtill sköttes illa, var befolkningens ekonomi icke lysande. Invånarna sökte därför genom binäringar förtjäna sig en slant. En sådan var körslor om vintrarna. Till bruken kördes från Vänersborg stångjärn och träkol och från bruken stål och manufakturvaror. I och med järnvägens tillkomst upphörde denna inkomst. Vidare foro bönderna om vintrarna till Uddevalla och andra bohuslänska hamnar och uppköpte fisk och sill, som de sedan sålde med god förtjänst i västgötastäderna och kringliggande landsbygd. En olägenhet med dessa handelsresor var dock, att de vandes vid ett kringflackande liv och blevo mera ohågade för det ofta tunga jordbruket. Den lätta tillgången till starka drycker i städerna förledde dem ofta att suppa, så att handelsvinsten blev ofta reducerad. Dryckenskapen var ock i min barndom allmänt utbredd i församlingen, så att det var regel, att en bonde, som återvänt från staden, var mer eller mindre drucken.

Trakten har varit tidigt bebyggd. De stora skogarna och de många sjöarna inbjödo till jakt och fiske. På hemmanet Skottened finns flera forngravar, av vilka en väl bibehållen hällkista blivit avbildad i Sveriges historia av Hildebrand. Den kallas av allmogen jättegraven. Vackra sten-yxor hava hittats i socknen.

Ryrs kyrka är synnerligen enkel. Den är byggd av trä år 1724. Ursprungligen låg tornet ett stycke från kyrkan och båda voro rödmålade. I början på 1900-talet lät församlingen på kyrkoherde Hellgrens tillrådan sammanbygga kyrkan och tornet, som båda vitmålades. Att kyrkans både yttre och inre vunno på denna förändring, torde alla medgiva. Emellertid hade församlingen på grund av okunnighet om gällande författningar företagit dessa ändringar utan att förut inhämta överintendentämbetets godkännande varför kyrkorådet och dess ordförande fingo en allvarlig skrapa.

Före år 1724 låg kyrkan vid Kyrkobysjön, som fått sitt namn av kyrkan. Inga lämningar av den gamla kyrkan finnes. Anledningen till flyttningen torde ha varit, att den nya kyrkan låg mera centralt. På den gamla kyrko-platsen kan man hitta talrika ben efter avlidna. Egendomligt nog ligga de knappt $\frac{1}{2}$ m under jorden.

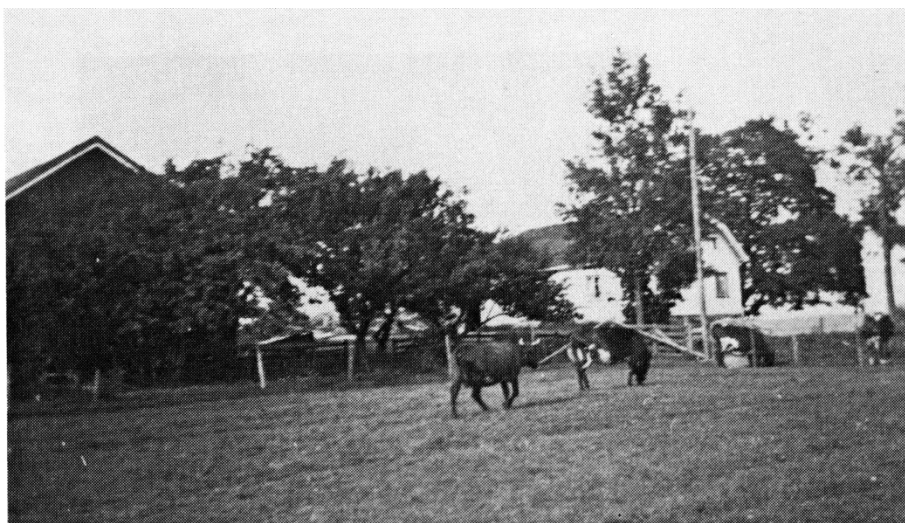
Det är tydligt, att i en socken, som gränsar till 2 landskap, måste invånarna utgöra ett blandfolk. De kallas jämte invånarna i Vassände-Naglum edsboar, och den gata i Vänersborg, som utgör fortsättning på den landsväg, som går genom socknarna till Uddevalla, kallas Edsgatan. Ehuru edsborna höra till Västergötland, anse de sig utgöra ett folk för sig själva, ett imperium in imperio. Med en västgöte förstå de en person från västgötaslätten. Den dialekt som talas i dessa 3 socknar och Götaälvs älv-dal ända till och med Göteborg skiljer sig betydligt från dialekterna på västgötaslätten, i Bohuslän och i Dal.

Om invånarna kan man säga att de i allmänhet äro vakna och intelligenta och söka följa med tidens utveckling, så gott de förmå. Dryckenskapen florerar icke längre såsom i min barndom, sedan godtemplarorden vunnit insteg i början på 1800-talet. Lättsinniga förbindelser mellan könen

förekommo ofta förr, vartill grannskapet till Grunnebohed, Västgötadals regementets exercisplats, torde i väsentlig mån ha bidragit. Då numera regementet upplösts, torde förhållandet vara bättre. Frireligiösa s.k. läsare, funnos i församlingen men de spelade icke någon större roll. De flesta församlingsborna voro högkyrkliga.

Mina släktingar på fädernet

På Rössebo, en gård på bohuslänska sidan om Risån och Kyrkobosjön levde i slutet av 1700-talet en bonde, som hette Hans. Om honom vet jag för övrigt ingenting. En av hans söner hette Sven, som övertog gården efter fadern. I överensstämmelsen med tidens sed kallade han sig Hansson. Han föddes år 1799 och dog 1872. Han blev min farfader. Jag minns honom som en gammal, reslig och fryntlig gubbe med långt, vitt hår. På ålderdomen var han icke riktigt belåten med sitt utseende, ty vid ett tillfälle, då han besökte mina föräldrars hem, sade han "I ungdomen hade jag ett rätt hyggligt utseende, men nu ser jag riktigt spögavuln ut." Spöga-vuln = lik ett spöke. Hans hustru hette Anna Larsdotter och var född i Skogsäter i Vassända socken. Hon var född 1811 och dog några år efter sin man. Det var en liten skrynklig gumma med bruna ögon. Hon gjorde intryck av att vara intelligent och mycket energisk. Det var nog hon som styrde och ställde i hemmet. I deras äktenskap fanns det sju barn, varav 2 flickor. Sönerna kallade sig Svensson, och en av dem, Petter August blev min fader.

Rössebo på 1930-talet

Rössebo 1986

Den 7 sept. föddes min fader och var av syskonen de 5:e i ordningen. Såsom vanligt på den tiden bland allmogen blev hans undervisning mycket försummad. Han lärde sig visserligen läsa och räkna de 4 enkla räknesätten, med hans skrivning var det mycket kient beställt. Hans efterlämnade brev från 1859 äro nästan lika svåra att tyda som rebusar. Sedermera övade han likväl upp sig betydligt, varom hans sista brev bära vittne. Det var en lång och kraftigt byggd man. I sin ungdom var han mycket stark. Han berättade att han en gång bar upp för en brant trappa en tunna sill, vilket ansågs vara ett duktigt kraftprov. Med åren blev hans gestalt något böjd, trolige på grund av hans tidigt iråkade sjukdom. Hår och skägg voro mörka, det senare bar han som en krans kring ansiktet enligt allmogesed. Av sin moder hade han ärvt bruna ögon. Till lynnet var han vänlig och godmodig och blev lätt vän med människor. Under de sista åren av sitt liv blev hans lynne mycket fördystrat av sjukdom, så att han var knarrig och lättretlig. Av personer, som kände honom närmare, ansågs han ha ett gott huvud. Han var road av jakt och fiske, sång och musik. Enligt tidens sed kunde det nog hända ibland, att han, då han kom till staden tog sig en tår för mycket, så att han var något glad, då han kom hem, men i stort sått förde han ett måttligt och ordentligt levnadssätt.

Av min faders bröder övertog den äldsta, Johannes, gården efter fadern. Hans hustru hette Anna Britta, och med henne hade han en son, Leonard. Efter några år dog Johannes, varefter gården och hustrun övertogs av den andre sonen i ordningen, Karl. Denne hade med Anna Britta 3 söner och 3 döttrar. Sönerna hette Johan, Klas och Karl samt döttrarna Lotta, Lydia och Hilma. Johan genomgick en lägre lantbruksskola, for sedan till Amerika, där han avled. Klas genomgick några klasser i Uddevalla läroverk, fick sedan plats på kontor i Göteborg. Efter någon tid flyttade han till fädernegården. Han var mycket begiven på starka drycker och förde ett mycket vilt levnadssätt, i synnerhet efter faderns död. En morgon fanns han död på en landsväg ej långt från hemmet. I fyllan och villan hade han troligen trasslat in sig i tömmarna, varmed han körde hästen och kvävts. Karl övertog gården efter sin fader, som dog 1883.

En av mina farbröder, Olof Edvard, genomgick Uddevalla läroverk (5-klassigt på den tiden) och fick sedan plats som bokhållare på Carnegies bruket i Göteborg. Han antog namnet Rhodin, var mycket skötsam och ordentlig och dog ogift. Den yngste av mina farbröder, Herman, gifte sig med Maja från Skottened och hade med henne 2 söner och en dotter. Han ägde en mindre gård, Myrebacken, invid Skottened och dog där 1919. Den äldsta sonen, Ivan, dog snart och den yngre, Adolf, for till Amerika. Efter Hermans död övertogs gården dottern Justina och hennes man, en maskinist Bergman. Av mina båda fastrar blev Lotta gift med Anders i Torbo. Av barnen blev en son, Olov, folkskollärare i Uddevalla. Han antog namnet Torell. Den andra system, Inga Maja, blev gift med en bonde i Listerskogen och hade med honom många barn, vilka jag icke känner.

Mina släktingar på mödernet

I slutet av 1700 – och början av 1800 – talet levde i Vänersborg gördelmakaremästaren och kämnären Önnert Lundström, bördig från Skåne. Om honom har min mormor berättat, att han var en mycket ansedd borgare, vilket bekräftas därav, att han utsätts till kämnär, ett slags underdomare, som hade att döma i mindre viktiga mål såsom förseelser mot ordningsmakten m.m. Han skulle ha varit något lätt på foten och därigenom berett sin hustru Anna Kajsa bekymmer. Med henne hade han två barn: sonen Niklas Önnert, min blivande morfar, och dottern Maria. Då han kände slutet nalkas, upprättade han ett testamente till förmån för sonen. Enligt detta skulle sonen, som valt fadern yrke, ensam ärva verkstaden och alla verktygen:

Som jag av min sjukdom med varje dag känner mina krafter avtaga och min ofelbara skyldighet är, att jämte ett allvarsamt beredande till gud min skapare, innan jag skiljes från detta jordisk bereda om mitt husets väl, alltså vill jag härmedelst med varm hand giva och testamentera min älskade son Nils Önnert Lundström alla de till min profession hörande verktyg av vad namn och beskaffenhet de vara måtte utan undantag, skolandes min verkstad, som efter min död av min kära hustru disponeras, begagnas av denne vår son, övertygad, att han så framdeles som hittills går sin hulda moder tillhanda i allt vad som ett lydigt och tillgivet barn är skyldigt sina föräldrar - då det är min vilja, att denna verkstad efter min hustrus död utan lott och byte tillfalla honom och ingen annan. Allt detta är min

yttersta vilja och disposition, det varder härmed i nedan skrivna vittnes närvaro bekräftat av
Venersborg d. 16 mars 1827
Ö Lundström.
Att herr kemnären och gyllenmakaren Ö. Lundström en ....
denna dep. disposition själv sitt namn undertecknat intygar som ovan
I. Weclin W. Thornton

År 1824 d. 25 juli blev detta testamente till rådhusrätten i Vänersborg angivet, uppläst och ordagrant i protokollet infört, och som testamentsgivaren numera med döden avlidit, så åligger det sonen Niklas Önnert Lundström att ofördröjligen lämna de övriga sterbhusdeltagarna behörig del därav genom bestyrkt avskrift, varefter de äga att inom natt och år klander i laga ordning anställa, om de skulle befinna sig därtill befogade. Som ovan

På rådhusrättens vägnar
A.P. Sandberg.

Lundströms namnteckning är utförd med darrande hand, så att därav framgår, att han varit mycket svag vid tillfället. Han dog också icke långt därefter mellan den 16 mars och den 5 juli 1824. Änkan överlevde honom länge, ty hon avled d. 4 mars 1849 i en ålder av 74 år 3 ½ månad. Hon var följaktligen född 1774. Hennes död inträffade plötsligt utan föregående sjukdom. Hon omnämns med aktning och tillgivenhet av efterlevande.

Sedan Niklas Önnert Lundström övertagit verkstaden, måste han anhålla hos gördelmakareämbetet i Jönköping om mästare brev. Detta erhöles den 21 okt. 1824. Innan han fick mästarebrevet hade han hos magistraten i Vänersborg måst anhålla om tillåtelse att utöva sitt hantverk. Detta beviljades den 21 juni ”så och då sökande utstått behöriga gesällår och gjort sig känd för ett anständigt och ärligt uppförande, så fann magistraten skäligen bifalla den gjorda ansökan, så att han må, så snart han fullgott och behörigen prövat mästerstycke fullgjort och mästerbrev undfått, erhålla burskap här i staden och såsom borgare härstädes nedsätta.”

Därefter hade han att avlägga tro- och huldhetsed.

Till gördelmakareämbetets låda fick han betala 14 riksdaler banko.

Verkstaden låg i norra delen av staden, vid en gata, som hette Gröna Gången. Jag minns från min skoltid på 1870-talet, att min morbror visade mig var huset hade legat. Det brann ned vid den eldsvåda, som härjade Vänersborg år 1832.

N. Ö. Lundström hade fått för sin tid god uppfostran. Han hade åtnjutit undervisning i trivialskolan i Vänersborg. För läsning hade han mycken lust. Även var han musikalisk, i det han sjöng utmärkt och spelade fiol. Hans efterlämnade brev vittna om vacker handstil, god stavning och korrekt svenska. Även uppträdde han ibland som tillfällighetspoet.

Han hade, som förut nämnts, en syster Maria, som fått en god uppfostran. Hon blev sedan gift med garvaremästaren Erik Danelius i Vänersborg.

På 1700-talet inflyttade till Skottened i Väne Ryr en familj från Värmland. Mannen hette Jens eller Jöns. Skottened hörde på den tiden till Kolleröbruk och innehavare måste förbinda sig att årligen till bruket avlämna ett visst antal läster kol. När Jöns dog övertogs gården av sonen Olov. En annan son flyttade till Orust. Olov blev gift med en flicka från Skogen i Vassände socken. En syster till hans hustru gifte sig med en Juhlin, som först var inspektor på någon egendom och sedan etablerade som värdshusvärd. Hans hus låg vid landsvägen i närheten av Vassända församlings kyrkogård.

I Olov Jönssons äktenskap föddes den 1 jan. 1800 en dotter, som i dopet fick namnet Kristina, min blivande mormor. Tidigt lämnade hon föräldrahemmet och fick en anställning hos sin moster, fru Juhlin. Från sin vistelse därstädes hade hon mycket att berätta. Bland annat påstod hon att Juhlin var oäkta bror till kyrkoherde Hallén, som bodde på Vassända prästgård, ej långt från Juhlins bostad. Hallén härstammade från Norrland. Därefter fick hon plats hos kämnären Lundström i Vänersborg. Då hon såg bra ut och hade ett trevligt sätt, blev sonen över öronen kär i henne. Hon visad honom kallsinnighet till en början. Då blev han så förtvivlad, att han stängde in sig i ett rum och vägrade intag föda. Då kände hon medlidande med honom och lät beveka sig att giva honom sitt ja. De gifte

sig troligen 1824, ty äldste sonen, Johan Fredrik, föddes d. 8 febr. 1825.

Min mormoder måste nu fara omkring på marknader och sälja varjehanda mässingssaker såsom dombjällror, söljor, selbeslag, knappar, m.m. vilka hennes man tillverkade. Detta var allmänt bruk på den tiden, att hantverkare för att avyttra sina tillverkningar. Bland andra, som hon ofta hade i sällskap på dessa resor, var en kammakare Tronsson och en bagare Sjöberg. Att flera reste tillsammans hade nog sina skäl, ty vägarna voro icke alltid säkra. En gång, berättade hon, foro de en mörk natt förbi en galge. Om någon delikvent hängde i den, kan jag inte säga. Emellertid steg bagare Sjöberg av vagnen och slog på skämt med käppen på galgen. Detta gjorde ett mycket hemskt intryck på henne, så att hon lovade, att aldrig mer skulle köpa av bagarens bröd.

Ehuru min mormor saknade boklig bildning, hade hon tack vare ett gott huvud och flitigt umgänge med bildade människor tillägnat sig en viss belevnhet och polityr. Sålunda sökte hon alltid uttrycka sig korrekt och gjorde narr åt den, som uttryckte sig mindre väl. Såsom gift med en hantverkarsmästare titulerades hon fru och gick klädd i hatt. Frutiteln, som nu användes till alla gifta kvinnor städerna, förekom på den tiden ganska sparsamt. En bondhustru tilltalades med sitt förnamn med eller utan mor. En titel, som var något högre än mor men lägre än fru, var madam. Den användes mest i städerna. En ogift kvinna av bättre stånd kallades mamsell. Frökentiteln var reserverad för adlig jungfru. Endast fruar, fröknar och mamseller fingo skruda sig i hatt, alla övriga kvinnor gingo klädda i sjalett.

Av min mormors syskon blev Olov ägare av den ej långt från Ryrs station belägna egendomen Kasen, som hans fader först inköpt. En annan broder Magnus, gick i lära hos sin svåger Lundström och blev gesäll. Sedan övergav han yrket och blev klockare och småskollärare i Ryr.

En av systrarna, Katarina, blev gift med socknens förmögna bonde, gevaldigern Magnus Olsson i Örbacka. En gevaldiger var ett slags polisuppsyningsman. På grund av sin korpulens kallades han allmänt ”tjocken i Örbacka.” Min morfar lär ha varit mycket fäst vid sin vackra svägerska Katarina. En gång författade han verser med anledning av hennes födelsedag.

De lydde sålunda:

Katarina, denna dagens ära
Mätte nöjet blott omgiva dig,
Himlen glada dagar dig förära,
Och din levnad göra lycklig!
I förening med en älskad make
Bildar du den späda telning,
som av dig upprunnit för att smaka
Moderskärleken och vänskapen.
Ömma moder, lilla kärlekspanten
Även gläder sig på denna dag,
Men så späd förmår ej binda kransen,
Dock, den sällhet önskar även jag
Och hur lille Johan Fredriks löje
Vittnar, att den oskuldsfulla själ
Åt sin hulda faster önskar nöje
Sällhet, friden och ett evigt väl.

En annan gång, då en av hennes flickor avlidit, författade han följande visor:

Nu Mari, din längtan slutat
Är i himlens ljuva famn
Som en bleknad lilja lutad
Bad du uti Jesu namn,
Bad att snart till faderns famn få komma
Bönhörd, moder, blev din bleka blomma
Nu i jordens kalla sköte

Vilar hon så stilla här,
Men vid änglars glada möte
Hälsas hon välkommen där,
Där där ingen sorg och klagan hinner
Hon vid Jesu hjärta säll sig finner
Hunnen till den ljuva stranden
Blickar dock ofta hem
Hälsa från de blåa landen,
Där hon fått ett bättre hem,
Hälsa ifrån Fadrens sälla boning
som har frid och kärlek och försoning.

Gråt ej därför, sorgsna moder,
Din Mari är säll i ljusets värld
Spar edra tårefloder!
Systrar hon är fri från jordens flärd.
Det är ljuvt att veta henne vara
Bland de evigt sälla syskonskara.
Slitas skola en gång alla banden,
Som oss fjättrats här vid jordens grus,
Men där uppe i de sälla landen
Återknytes de i Fadrens hus.
Där skall jordens sorg och saknad slutas
Och blott sälla fröjder evigt njutas.

Av min mormors övriga syskon blev en gift med Petter Svenningsson i Brevik, en med Jan i Forsbol och en med en bonde i Heljebol.

Mina morföräldrar vistades i Vänersborg till år 1830. Under denna tid föddes 3 barn, Johan Fredrik 1825, dottern Anna Maria, min blivande moder den 27 jan. 1828 och sonen Karl omkring 1830. Den senare dog vid några och 20 års ålder.

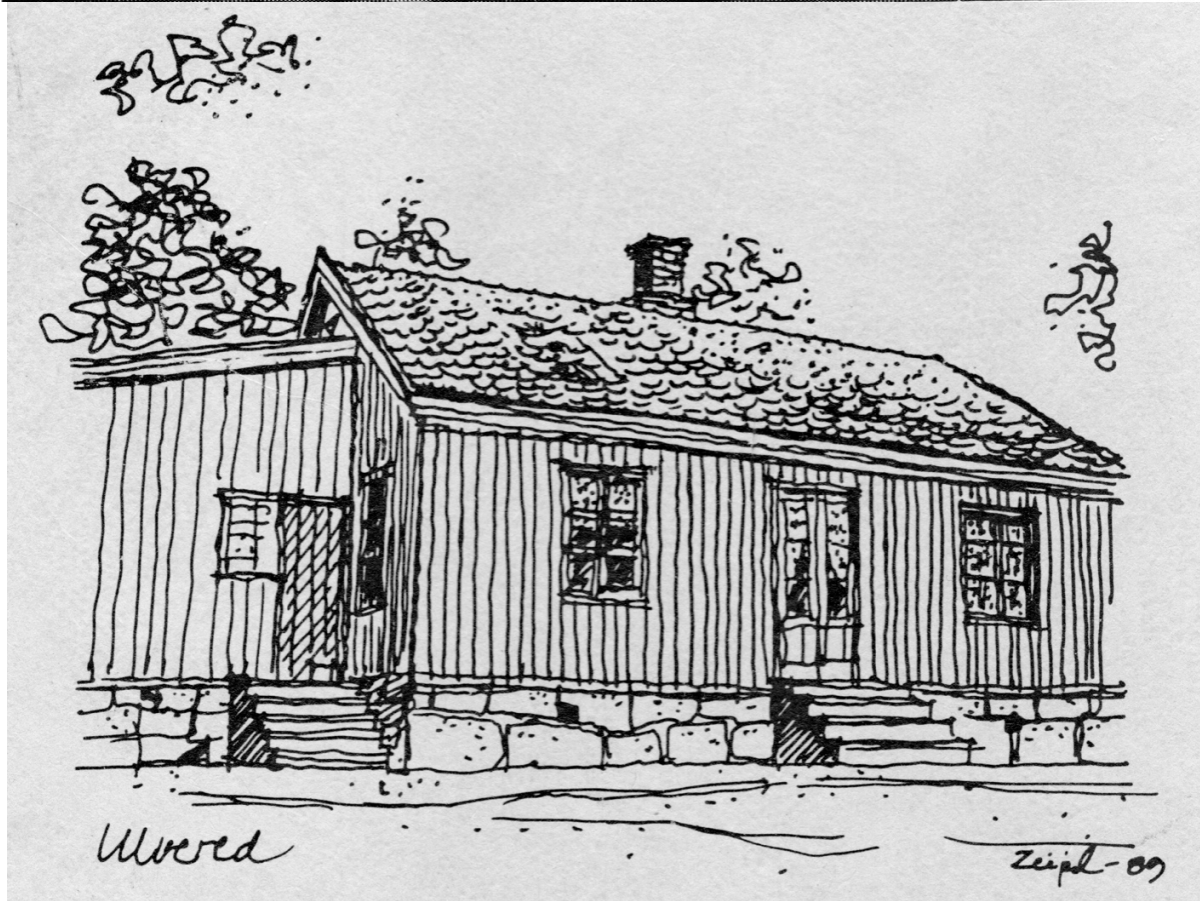
Emedan gelbgjutareyrket blev allt mindre lönande emedan mässingsaker började tillverkas fabriksmässigt och till priser, som voro ruinerande för hantverkarna, beslöt mina morföräldrar att köpa sig en mindre lantegendom för att huvudsakligen leva på jordens avkastning och ha gelbgjutareyrket som binäring. Då nu min mormors fader Olov Jönsson i Kasen, hade den 16 okt. 1829 av Hans Båberg för 1000 kr inköpt 1/16 mantal Ulvered i Södra Ryrs socken och icke var synnerligen angelägen att själv bruka jorden, övertalade han dem att övertaga köpet. Flyttningen till landet ägde rum troligen år 1830, åtminstone före 1832. Detta år nedbrann Vänersborg, och min morfar, som tillfälligtvis befann sig i staden den dagen, då eldsvådan uppstod, hjälpte till att rädda sin svågars, garvare Danelius' löseegendom.

Ulvered hade ett naturskönt läge, i det att inägorna på 2' sidor begränsas av berg och skog samt på den 3:e av en djup dal, i vars botten den lilla bäck framflyter, som utgör Ryrsjöns ena avlopp. Såsom ofta är fallet, motsvarades den fagra ytan icke av ett gediget inre. Jordmånen var mycket dålig, och trots allt arbete, som först morfar och sedan sonen Johan Fredrik nedlagt, bar den i allmänhet mycket kläna skördar. Med svårighet kunde den föda 3 kor och en häst.

Johan Fredrik lärde i hemmet att skriva och räkna samt spela fiol. Tidigt lämnade han hemmet och blev handelsbokhållare hos olika principaler i Uddevalla och Vänersborg. Han etablerade en gång egen affär i Vänersborg. Som den gick med förlust, måste den snart nedläggas, varefter han åter tog plats hos andra. Då han därjämte sjöng och spelade mycket bra, blev han mycket eftersökt i sällskapskretsar.

Då den yngre sonen Karl fullgjorde sin värnplikt på västgötadals regementes övningsplats Nygårdängen i närheten av Vänersborg, blev han, då denna plats var mycket osund, förkyld och hostade sedan alltjämt. Övningsplatsen flyttades år 1863 till Grummebohed. Han hade troligen anlag

för tuberkulos som kom till utbrott, då hans motståndskraft försvagades. Han blev för varje dag sämre och dog antagligen 1854. Det är rörande att se i brev från den tiden, vilket stort deltagande hans föräldrar och syskon visade honom under sjukdomen. I allmänhet synes den lilla familjens medlemmar varit djupt fästade vid varandra. Kanske var det den gemensamma kampen mot fattigdomen, som kom dem att sluta sig till varandra. I förmögna familjer går ofta var och en medlem sin egen väg utan att mycket fråga efter sina anförvanter.

Ulvered 1892 och 1889

Anna Maria Svensson

Den äldre sonen kom lindrigt ifrån sin värnplikt, i det han lejde en annan att fullgöra den. Det var allmänt bruk på den tiden att ynglingar, som hade råd därtill, lejde andra att i deras ställe övas i vapnens bruk.

Enda dottern, Anna Maria, vars födelseår i kyrkboken felaktigt anges vara 1827 i st.f. 1828, fick lära sig läsa och nödtorftigt skriva. Någon egentlig skolundervisning bestods icke. Däremot fick hon tidigt deltaga i alla ett lanthus förekommande göromål, och hennes mor sparade henne icke, lika lite som hon sparade på sig själv. Hon var lång och smärt med blåa ögon, cendréfärgat hår och regelbundna drag. Säkerligen såg hon bra ut i sin ungdom. Tidigt förlorade hon sina tänder genom tandvärk, så att hon redan vid 30 års ålder var nästan tandlös. Först på ålderdomen skaffade hon sig löständer. I hennes ungdom fanns inga särskilt utbildade tandläkare. Även om sådana funnits, hade hon knappast haft råd att anlita dem. Ehuru hon icke förfogade över ovanliga kroppskrafter, var hon ofantligt seg och uthållig. Både i föräldrahemmet och sedan i sitt eget hem arbetade från morgonen till sent på

aftonen utan att unna sig någon egentlig vila. Jag har aldrig sett någon arbeta så ihärdigt som hon. Trots slit och släp hade hon alltid god hälsa och var vid gott lynne.

Hennes ungdom förflöt lugnt och stilla i föräldrahemmet. Några andra nöjen än en och annan danstillställning förekommo icke. Ungdomar voro mera sysselsatta då än nu och hade icke tid till nöjen. Fattigdomen men också förnöjsamheten var större. Att läsa roliga böcker kom nästan aldrig i fråga. Tidningar utkom sällan och hade mycket torftigt innehåll. I ett brev från denna tid beklagar sig min morfar över att han icke hade några tidningar att läsa. Visserligen hade han någon tid varit i kompaniskap med sin svåger "klockaren" om en tidning, men då budet, som hämtade den, skulle ha traktering för sitt besvär, blevo utgifterna för tidningen stor, så att han måste avsäga sig densamma. En omväxling i vardagslivet enformighet voro resor till Uddevalla och Vänersborg för att sälja av gårdens avkastning och köpa kolonialvaror m.m. Vad som gjorde stadsresorna särskilt tilldragande var att tillfälle gavs att få råka Johan, vid vilken alla familjemedlemmarna voro mycket fästa. Han besökte också ofta föräldrahemmet om sön- och helgdagar och var då laddad med nyheter från stora världen.

En vinterdag i mina morföräldrars hus förlöpte ungefär på följande sätt:

Den gamla väggklockan slog 6. Då var det tid att stiga upp. Elddonet, bestående av flinta, stål och fnöske togs fram. Efter mycket besvär fick man eld i spisen, som var murad och öppen. Brandringen, en järnring på 3 fötter, sattes över elden, och på brandringen placerades kaffe-kitteln. Ur kaffebrännaren togs en blandning av rostat kaffe och råg, hälften av vardera slaget, och slogs i kaffekvarnen och förmaldes, varefter det förmalda tömdes i det i kitteln kokande vattnet. En bit cikoria lades ock i. Den gav färg och smak. Kaffedekokten slogs sedan i kopparna, varvid icke allenast dessa utan även tefaten till stor del fylldes. Kaffet dracks alltid ur tefaten, medan samtidigt en sockerbit hölls i munnen. Därför användes helst fast socker, som endast småningom löstes upp i munnen. Till kaffet förtärdes i vardagslag ingenting. Endast helgdagar eller då främmande kommo på besök bestodos doppkoppar, d.v.s. kaffe jämte småbröd i det förra. Färskt småbröd fanns naturligtvis endast undantagsvis. Det ersattes dock ofta av gorån, som bakades särskilt för varje gång och voro mycket goda. En kopp kaffe utan bröd kallades en slät kopp. Sedan alla fått kaffe började dagens sysslor.

Vintrarna voro på den tiden mycket snörika och bistra. Särskilt utmärkte sig 1888-års vinter i detta hänseende. Den i Ulvered befintliga dalen, som torde vara 10 m djup, var då alldeles fylld med snö. Först om midsommar smälte den sista snön bort. Min morfar måste därför vanligen gå ut och skotta väg till ladugården och brunnen. Icke sällan var vattnet i denna betäckt med tjock is, som måste genomhuggas. Därefter gick han in och började sitt gördelmakeriarbete vid skenet av en lampa, vari brändes rovolja. Petroleum fanns icke då. Under tiden sysslade min mormor med att tillreda frukosten och min mor med ladugården. Korna mjölkades och fodrades, grisen, som med högljutt grymtande givit sin otålighet tillkänna, fick sitt bastanta mål. Hästen skötte morfar.

Kl. 8 serverades frukost. Den bestod vanligen av sill och potatis samt mjölk och bröd och välling. Som brödet var hårt bröts det i mindre stycken, som uppmjukades i mjölken. Fruktsoppor förekommo endast vid högtidliga tillfällen.

Efter frukosten gick morfar åter till sitt arbete. Min mor satte sig i vävstolen och mormor sysslade med varjehanda. Så väl linne som klännings- som manstygen tillverkades i hemmet. Lin eller hör odlades på gården, men bomullstygen köptes i staden. Ofta ackompanjerades arbetet med sång och musik. Jag ska relatera några av min mors visor.

Livstidsfrågan

Fåfångt kallar jag tillbaka tiden
Av min ungdom, som för evigt flytt.
Den för alltid är för mig förliden
Och i sorg och lidande förbytt.

Ljuva tid, du kommer aldrig åter,
Liksom jag ej hemmet mer ser.
Södern svan till nord du flyga låter,
Och jag färdas ingenstädes mer.

Mina villor ha mig smitt i bojor,
Som ej lossas förrän vid min död.
Armod, lycklig du i låga kojor,
Du är fri, fast du har smått om bröd.

Du ej hotas utav straff och fängsel,
Om du råkar fela någon gång
Tiden slutas ej med vakt och stängsel,
Och din ädla, fria dag blir lång

Ingen luftens vän jag mer hör sjunga,
Ingen simmande på vattnet ser,
Ingen båt på blåa böljan gunga,
Ingen vän, som mig som hälsning ger.

Ingen ändring, alla dagar lika.
Hur odrägligt är ej detta liv.
O, den frommes tålmod kan vikas
Herre gud, mig någon ändring giv!

Se på ansiktet och bleka färgen!
Allt bär vittne om eländets höjd.
Och det utur benen sugna mårgen
I den kroppsruin av forntids fröjd

Fast jag varit en av tidens dårar,
Som mitt sanna bästa ej förstått,
Gode gud, låt ångerns bittra tårar
Försona dig med mig och mina brott!

Alfons och Imogene

Av krigsman så blid och en fröken så grann.
De sutto i hop i det gröna.
De sågo med ömma begär på varann.
Alfonso den tappre, så kallades han,
Och hon Imogene den sköna.
Ack, suckade han då i morgon jag går
Till främmande länder att strida,
Snart rinner för mig ej mer saknades tå,
En främmande riddares hälsning du får,
Och han tar mitt rum vid din sida.
”Om nånsin begäret av fåfångans ljud
Mig från dig Alfonso, förleder,
Min högfärd, min falskhet, den straffe då gud,
Din vålnad hos mig i min brudliga skrud
Då sitte och fordra tillbaka din brud
Och ryck sen i graven mig neder!”
Den tappre sig slet från den sköna i gråt
Och drog till det heliga landet.

Men knappt hade året följt solvarvet åt,
Så kom en baron uti glänsande stål
Och tillbjöd åt Imogene handen.
Hans skänker, hans guld, hans förledande skick
Snart kommo dess eder att vackla.
Han störde dess, hjärna, han tjuste dess blick
Dess flyktiga hjärta i snaran han fick,
Och snart tändes bröllopets fackla.
Och nu hade prästen välsignat vårt par.
Ren dracks ur det guldprydda hornet,
Och bordet sitt överflöd sviktande bar
Och glädje och skämt gåvo liv åt en var,
När 12-slaget dånar från tornet.
Nu hos Imogene med häpnad blev spord
En främmande sitta objuden.
Orörlig han satt utan liv, utan ord
Men hans ögon ej vändes kring gästernas bord,
Han dock dem spände på bruden
Hans hjälmhatt var slut, gigantisk hans längd,
Hans rustning var svartgrå som jorden,
All fröjd vid hans syn är ur högtiden stängd,
Och blå brinna lågan ur lampornas mängd,
Och hundarna fly under borden.

Antagligen finns det flera verser, men min mor har icke kunnat fler.
En annan, något gladare visa var följande.

Harrgåls-Nisses frieri

Och harrgåls-Nisse med ett hurtigt mod,
Han skulle sig uti giftastankarna gånga.
Så får han se, var Karin stod
vid lagålsgrinna och locka grisarna många.
Han sade: ”Jäntan
Vill du töva, vänta,
Vill du vara trogen,
Jag är redobogen
För att älskogen sköta.”
Och lilla Karin hon teg och neg
Och sade: ” Kär vore mig den älskliga dagen.
Men käre Nisse, ett jag dig ber,
Du, låt mig aldrig på den funktion bli bedragen.”
”Men på din begäran och på tro och äran
Vill jag dig nu svara,
Som mig tyckes vara.
Du min rosande lilja.”
”Köp du mig handskar och tyska skor
Och psalmboken och skirtingströjan, den fina!
Gå sedan hem till far och mor!
Säg, du är kommen i älskogstankarna dina!
Sen ska vi lova,
Hos varandra sova,
Här snällt arbeta
och i världen streta
Med stor glädje och gamman.”
” Gå nu till prostefar i nästa ny
Och tag ut lysning och ge till klockare-Pelle!
Gå sedan hem till Svinstad by!
Låt se du till icke någon ann i mitt ställe!
Varken Jöns i Hamra
Eller Per i Stamra.
Det kan så vara,
Låt mig se, du sparar
All din flit till vårt gefte!”
Men första gången som det blev lyst,
Då kom kvinnofolke och se, att Karin var trinne.
Men Karin bad dem att hålla tyst,
Men alle grannar de spridde ut, hon var stinne
Jag kan ej finna
Nisse tar igen ringen.
Hin ta den, som såg maken!
Och när Nisse det veta fick,
Då blev han vilde, tog katten, slog den i bänken,
Och sedan strax han till prostefar gick
Och bad att han skulle lösa upp denna länken.
Ty mellan mig och Kari
Har en annan vari,
Han har gjort så illa
Jag är rent förtvivlad. Aldrig nånsin jag tar`n

Av en annan visa, som sjöngs mycket allmänt och hade en särdeles vacker melodi, lydde 1:a versen sålunda:

Ur stormarna ser jag en avlägsen hamn,
Dit tankarna ila ibland.
Jag söker ej guld, jag söker ej namn.
Jag söker blott kärlek och frid.

Kl. 12 åts middag. Huvudrätten bestod av sill, kött eller fisk, det senare endast om vintern, då sådan erhöles från Uddevalla. Färskt kött förekom icke så ofta. Det var nämligen sällan något djur slaktades. På landet fanns ingen slaktare, som hade kött till salu. Det var brukligt, att, då till ex en kalv slaktades, en stek eller annan godbit skickades till grannen som gåva, om man umgicks med honom. Sedan återgäldade han presenten, när han slaktade. På så sätt fick man litet oftare färskt kött, på samma gång som god grannsämja upprätthölls. Vid bakning utbyttes bröd likaledes.

Efter en kort middagsrast, varunder morfar ögnade lite i någon roman, började åter arbetet och fortsattes till skymningen, då kaffe serverades. Under skymningen vilade man sig gärna litet. Man behövde spara på oljan och inte tända lampan för tidigt. Därefter vidtog arbetet, som fortsatte till klockan 8, då kvällsmåltid intogs. Den bestod för det mesta av rågmjöls-gröt och mjölk. Man gick tidigt till sängs, ty man var trött av dagens arbete.

Om somrarna förflöt dagarna ungefär på samma sätt. Man gick dock tidigare upp och lade sig senare. Min morfar sysslade då med jordbruksarbete. Alla grövre och tyngre arbeten utfördes av en för sommaren lejd dräng eller dagskarl. Arbetskraften var billig. 12 skilling (= 25 öre) om dagen och maten var det vanliga priset för ett dagsverke. Då arbetades från kl. 6 om morgonen till kl. 8 em. med en halvtimmes frukost och halvannan timmes middagsrast.

Fastän befolkningen arbetade mycket mera än nu, var likväl fattigdomen mycket större och levnadsstandarden i allmänhet lägre än i våra dagar. Detta berodde huvudsakligen därpå att jorden sköttes illa och industrin låg i sin linda. Tiggare översvämmade både land och stad. De flesta, som besökte morföräldrarnas hem, kommo från Frändefors på Dal eller Forshälla i Bohuslän. Några tillhörde ock socknen, och de omhuldades i första rummet. De tjänstgjorde ock som nyhetsförmedlare och voro för den skull icke illa sedda.

Det var nog svårt för mina morföräldrar att upprätthålla sitt herrskapliga anseende. Min mormor var klädd i hatt och tilltalades fru, såsom förut är nämnt. Med tiden blev dock hatten urmodig, varför Johan en gång uppmanades av sin faster Maria Danelius att köpa en ny hatt åt sin mor, men hon ville alls icke veta av någon sådan lyx. Den gamla hatten kunde vara god nog åt henne, som så sällan uppträdde i den stora världen, menade hon. En annan gång då det var ont om mjöl i huset, sålde hon sina guldringar åt sin svåger Olsson i Örbacka och fick råg i utbyte. Därefter köpte hon sig en billig mässingsring, som hon bar på ringfingret. Även dottern Maria var till en början klädd i hatt. Men då hon märkte, att hatten icke bra överensstämde med den övriga dräkten, övergav hon hattpartiet och övergick till schaletten. Ehuru mina morföräldrar hade det bekymmersamt många gånger, ledo de dock ingen egentlig nöd. De fingo också hjälp av Johan, då han började förtjäna något.

Ehuru det fanns flera söner i min fars föräldrahem, men gården icke kunde föda mer än en familj, så måste de yngre söka sin inkomst på annat håll. Min fader August hade gott anlag för slöjd, så att han lärde sig smida och snickra. Med tiden lärde han sig också att göra enklare möbler.

Alldenstund det gamla boningshuset, Ulvered var mycket bristfälligt, beslöto mina morföräldrar på Johans inrådan att bygga ett nytt, vartill han förskottrade pengar. Med anledning härav fick August i Rössebo anställning vid bygget och gjorde då bekantskap med Maria. Hon var då 29 år gammal och hade haft flera friare. Grannens son Sven hade avgått med segern och de ansågs vara förlovade sedan 10 år tillbaka. Emellertid hade någon elak person vid denna tid låtit utsprida ett ryckte, att Sven icke längre var trogen. Krängt i sin stolthet slog då Maria upp med Sven. Då passade August på att intaga den lediga platsen i hennes hjärta. Emellertid var det synd om Sven, ty han befanns vid närmare efterforskning vara alldeles oskyldig. Men då var det för sent att återknyta förbindelsen med Maria. Hon torde väl icke ha varit så synnerligen starkt fästad vid Sven. Eljest hade hon väl icke på så lösa

grunder övergivit honom. Sven var en mycket hygglig karl men gjorde intryck av att vara trög och flegmatisk. Att August, som var glad och livlig, skulle uttränga honom, var helt naturligt.

Det blev snart förlovning och bröllop i Ulvered. Som min morfar började bli gammal och sjuklig, bestämdes det, att någon skulle bli sina svärföräldrars hälftenbrukare. August skulle alltså bruka jorden, men avkastningen skulle delas lika mellan honom och dem. Min fader var ganska ung, endast 22 år gammal, och kunde därför icke äga någon större människokänedom eller livserfarenhet. Då dessutom svärföräldrarna varit mycket vänliga mot honom och gärna upptagit honom i familjen, trodde han att samma idealiska förhållande skulle alltjämt få råda. Han var okunnig om att svärföräldrarna och i synnerhet svärmödrar hysa stora anspråk på sina svärsöner eller svärdöttrar, som dessa senare sällan kunna fylla. Han betänkte icke, att hans svärmor var särskilt känd för stora fordringar både på sig själv och andra. Det dröjde därför icke länge, innan vänskapen efterträddes av ovilja eller rent av hat.

Min moders ställning var allt annat av avundsvärd. Hon fruktade, att hennes ovilja mot hennes man även skulle utsträcka sig till det barn, som hon bar under hjärtat. Hon hade yttrat något om ”att det blir väl en brunögd rackare”. Emellertid besannades icke hennes farhågor. Då jag den 13 augusti kom till världen, hade jag till hennes glada överraskning blåa ögon, varför jag från första ögonblicket blev hennes gunstling.

Min entré d. 13 aug. var en överraskning för min moder, som väntat mig först en månad senare. Orsaken till min bråda ankomst var den, att min mor överansträngde sig med att ta upp mejen. Min far skar med en lie av den mogna rågen, som av min moder uppsamlades och hopbands i lagom stora neckar eller kärvar. Det var just intet lämpligt göromål för en havande kvinna, men min mor sparade sig aldrig. Hon fick nu intaga sängen, och min far fick skyndsamt köra till Rössebo för att hämta sin mor. Morföräldrarna var icke hemma, ty de bevistade en auktion i Vassende. Förlossningen gick lyckligt. Barnmorskor fanns icke på landet, utan hustrurna hjälpte varandra. Efter 3 dagar lämnade min mor sängen och förrättade sina sysslor, som om ingenting hade hänt.

Alldenstund förhållandet mellan min far och svärmor blev alltmera spänt, beslöt han att flytta från Ulvered. Då något lämpligt jordbruksarbete icke stod att få, måste han försöka att leva på sågen och hyveln. Mina föräldrar flyttade därför till Trollhättan år 1858. Här hyrde de från d. 1 nov. på 5 månader 1 rum och en vedbod i nr. 3 av 4:e kvarteret av en man som hette Ljungberg. Därefter flyttade de d. 1 april 1859 till ett hus som kallades ”Tröskeln” och tillhörde en bruksförvaltare Nilsson.

I Trollhättan var det gott om arbete, så att min far icke allenast kunde underhålla sin familj utan till och med insätta en mindre summa i sparbanken. Emellertid längtade mina föräldrar tillbaka till landet och hörde därför efter, om någon gård vore till salu. En sådan utbjöds i hemtrakten, näml. 1/16 mantal åker. Då de icke hade pengar tillräckligt, skrev min far till sin svåger Johan, som då hade anställning hos handl. J.A.E. Schagerström i Vänersborg, och frågade honom, om han icke ville låna honom pengar till att köpa eller arrendera gården eller ingå kompaniskap med honom. Detta förslag förkastades av Johan, vilket grämde min far mycket.

Emellertid yppade sig snart ett tillfälle att få flytta till landet. En godsägare Strand på Dannebacken erbjöd min far att bliva vagnmakare och gårdssmed på Vesten, en herrgård inte långt från Trollhättan. Då min fader icke ansåg sig vara tillräckligt skicklig i smide, skulle han till en början få en smed till läromästare. Rum skulle upplåtas i själva herrgårdsbyggnaden, som var obebodd med undantag av ett rum, som beboddes av en löjtnant. Min far var hågad att antaga anbudet, om han finge i årslön 250 riksdaler, 3 tunnor råg, 1/4 tunna vete, 8 tunnor potatis, 2 tunnor korn, 1 tunna vita ärtor och 1 ½ kanna mjölk om dagen. Om hans löneanspråk villforos, känner jag icke, men mina föräldrar flyttade till Vesten 1859 eller 1860 och bodde där 1 eller 2 år.

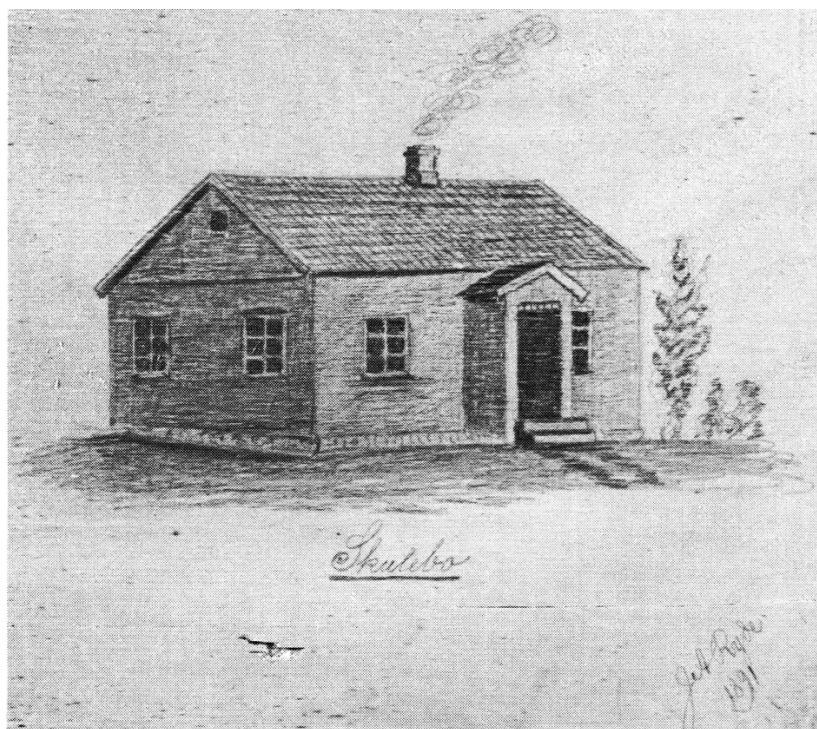
Under vår vistelse på Vesten dog min morfar och begrovs d. 2 april 1861. Någon försoning hade väl inträffat mellan min far och min mormor, ty nu lämnade vi Vesten och flyttade tillbaka till Ulvered.

Morföräldrarna hade upprättat inbördes testamente, men mormodern sålde gården till sin son enl. ett köpebrev av d. 17 mars 1862 för 100 kr, varvid han förband sig att underhålla sin moder, ifall hon stannade i Ulvered; i annat fall skulle han till henne årligen utbetala 200 kr. Begravningen skulle bekostas av honom. Min far fick 500 kr. i ett för allt med villkor, att dessa pengar icke finge utbetalas förrän de nedlagts i fastighet. Denna överenskommelse mellan min mormor och hennes son

intecknades i gården. År 1872 förnyades inteckningen och 1879 postponerades den att gälla näst efter den inteckning, som Lundström då tog med anledning av ett hypotekslån å 1000 kr.

Ehuru min fader i och med erhållandet av de 500 kronorna avsåg sig alla anspråk på något vidare arv efter sina svärföräldrar, ansåg han sig ha fått för litet. Då han ingick giftermål, hade svärföräldrarna sagt honom, att i dåvarande stund skulle varadera barnet fått 1000 kr. att arva om dödsfall inträffat. Även beklagade sig min far över att han aldrig fått se redogörelse för boets tillgångar och skulder. Min morbror åter påstod, att han lånat sina föräldrar pengar till husbyggnad m.m., så att intet mer återstod att utdela. Vem som hade rätt, är svårt att avgöra. De efterlämnade papperna äro ofullständiga. Enl. ett utkast till arvskifte skulle min far fått ännu mindre. Emellertid hade en tablå över tillgångar och skulder bort upprättas, så hade sedan ingen haft något att beklaga sig över. På den tiden var det brukligt, och kanske är det så ännu, att den äldsta sonen, som i regel övertog gården, gynnades på de övriga syskonens bekostnad. Därigenom blir det möjligt att behålla gården inom släkten.

Från d. 21 mars 1862 till den 25 mars 1863 var min far hälftenbrukare på Ulvered. Under detta år inköpte mina föräldrar av Magnus Hansson på Bäckén 1/16 mantal Skuleboda, vackert beläget vid Rysjön, ej långt från kyrkan. Köpesumman utgjorde 3000 kr. På gården funnos inga byggnader. Under sommaren 1863 flyttade vi från Ulvered till Bäckén, där vi fingo bo hyresfritt under det min far byggde boningshus och ladugård på Skuleboda. Gårdarna gränsade intill varandra. Ägaren bodde icke själv på Bäckén utan i Möjered i Vassende socken, där han ock ägde en gård. Bäckén hade han utarrenderat till en man från norra Bohuslän, vilken därför kallades nolckätten.

Skuleboda, tecknad av Adolf Ryde 1891

Skuleboda 1892

Skuleboda interiör 1892. Ester Granqvist, Johan F. Lundström, Anna Maria Svensson, Magnus Olsson, Olga Lundström, Emma Rosentwist

Det var mycket djärvt av mina föräldrar att för en relativt hög summa köpa en gård utan hus. Ej heller hade de kreatur eller redskap. Men far fick 700 kr. och min mor 500 i arvslott. Dessa pengar kunde icke förslå långt. Naturligtvis fingo de utfärda en revers på köpesumman till den förre ägaren. Men för att få en egen torva skydde de inga uppoffringar. Det hade säkerligen icke heller lyckats dem att trots allt arbete och alla försakelser, varom nutidens människor icke kunna göra sig en föreställning, att behålla gården, om icke en lycklig slump kommit dem till hjälp. Den nuvarande Uddevalla–Vänersborgs–Herrljunga järnväg utstakades år 1863 tvärt över deras egendom och delade den i 2 ungefär lika stora delar. Bolaget fick naturligtvis ersätta markägarna dels för jorden, dels för den skada, som tillfogades den växande grödan och skogen. Bolaget kom vanligtvis överens med jordägarna om större eller mindre gottgörelse, beroende på markens beskaffenhet och ägarnas medgörlighet. Min far fordrade 1500 kr. i ersättning. Detta ansåg bolagskassorna vara alltför mycket, men han var obeveklig, och i överensstämmande med ordspråket: om någon förlikning är bättre än en fet rättegång, bekvämade bolaget sig till att utbetala den begärda summan. Jag minns hur glad far var, när han en dag kom hem från Vänersborg med en späckad plånbok. Den innehöll 15 nya hundrakronorssedlar, som han visade oss. Så mycket pengar hade han aldrig haft förut och fick ej heller senare. Sedan bar det av till Möjeröd, där summan lämnades åt Hansson såsom avbetalning på skulden. Jag tror icke, att denne blev så särdeles glad ty han hade säkerligen hoppats, då han sålde gården, att snart kunna återtaga den.

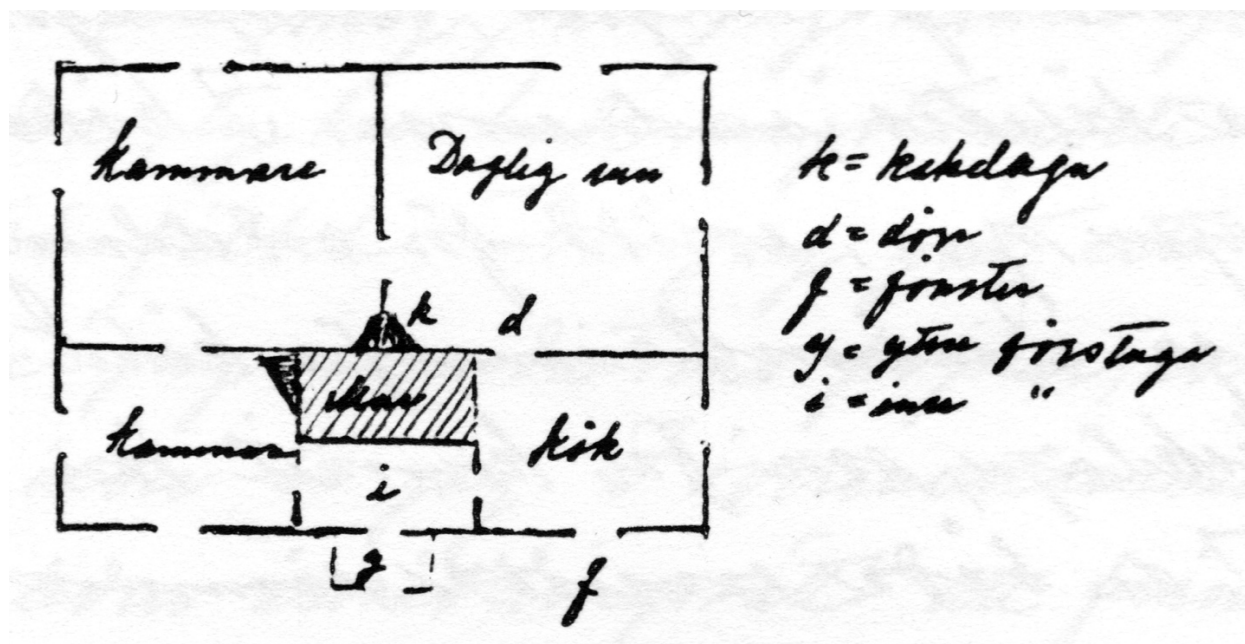
En vår granne, Bryngel Ekström, som ägde 1/8 mtl. Skuleboda hade låtit nöja sig med en ersättning av 800 kr., ehuru järnvägen förorsakat honom minst lika stor skada.

Det tvistas ofta om, vilka de äldsta minnena från tidigaste barndomen äro. Då genom, att händelser från barndomen ofta berättas, tror man sig slutligen minnas dem såsom upplevda. Således tycker jag mig minnas, att då morfar var död, tog min mor mig på armen och gick in i rummet, där han stod lik, och visade mig den döde. Då skulle jag ha yttrat, ”mossen” d.v.s. Morfar. Jag var då icke fyllda 3 år gammal.

Från det år, då jag fyllde 5 år, minns jag många tilldragelser. I synnerhet en har inpräglat sig i minnet. Då vi flyttade till Bäckén, sade min mor till mig, att jag kunde gå före till bostaden, ty hon hade något arbete att utföra på fältet. Då jag gått ett stycke, mötte jag arrendatorns pojkar, som voro

något äldre än jag. I överensstämmelse med forna tiders åskådningssätt att främling = fiende överföllu de mig, slogo omkull mig och vältrade mig i ett dike, då de väl ämnade dränka mig som en katt. Jag protesterade med full hals mot detta sätt att utöva gästfrihet, så att min moders uppmärksamhet väcktes. Hon skyndade till hjälp, och det lyckades henne att i sista minuten förhindra deras mordiska avsikter. Pojkarna fingo sig en sträng tillrättavisning först av min mor och sedan av sin mor. Sedan blevo vi mycket goda vänner och lekte tillsammans.

Ehuru mina föräldrar fått en så oväntad ekonomisk hjälp, hade de det ganska strävsamt. I boningshuset inreddes till att börja med ett rum och kök, de båda andra rummen voro länge oinredda. Golvet var jordstampat i början. Väggarna utgjordes av stockar, som lågo på varandra på längden, och springorna mellan stockarna tätades med mossor. I köket fanns en stor öppen spis, avsedd för vedeldning, och en stor bakugn. I rummet innanför köket fanns en gammal kakelugn, som far kommit över för billigt pris. I de båda oinredda rummen funnos varken golv eller tak. I stället för det senare lågo lösa bräder. Ytterförstuga saknades. Då man kom in genom ytterdörren, hade man rakt framför sig en stege, som ledde till vinden. Till höger låg köket och innanför detta dagligrummet. Till vänster i förstugan låg en mindre kammare och där innanför ett större rum. De båda oinredda rummen användes till sädesmagasin och förvaringsrum. Någon yttre brädbeklädnad fanns icke. Taket bestod av bräder, på vilka läkten voro spikad till stöd för takpannorna. Det liknade ett blockhus i vilda västern. Eftersom det låg på en höjd och inga träd funnos i närheten var det utsatt för alla vindar. Temperaturen i daglig rummet var därför mycket låg om vintern. I köket rådde samma temperatur som ute.

Plan över boningshuset i Skuleboda.

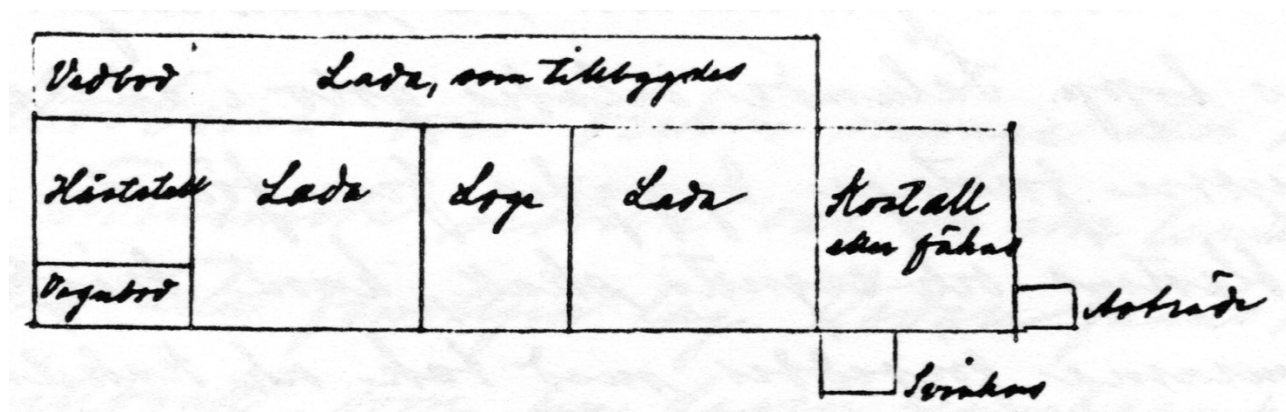
Möblerna voro varken många eller dyrbara. Förmämsta möbelen var en stor träsäng, i vilken hela familjen låg. Vidare fanns det en fällbänk, som om dagen tjänstgjorde som matbord och om natten som säng, om vi hade någon tillfällig gäst. Vid ena väggen fanns en träsoffa, som mest användes som sittplats. Även kistor användes till samma ändamål. Slutligen fanns det några mycket enkla trästolar, som kostat 12 shilling stycket. Ett gammalt dalaur inköptes sedermera.

Husgerådsartiklarna voro varken många eller kostbara, några lerfat, tallrikar, koppar och tefat av enklaste beskaffenhet. Skedar av trä eller horn användes mycket. Endast vid högtidligare tillfällen begagnades tennskedar. Gafflarna voro av järn med handtag av trä eller ben. I våra dagar har den fattigaste arbetare i en stad ett möblemang, som är elegant i jämförelse med vårt.

Mina föräldrar voro mycket glada över att ha fått ett eget bo hur torftigt den än var. Bostaden förbättrades så småningom under årens lopp. Sålunda inlades golv i alla rummen, en yttre förstuga byggdes framför den inre på blåstens och regnets skull, huset brädfodrades, kamrarna förseddes med tak och kakelugnar, som dock bestod av mursten. En sommar, då min far vistades på Gustavsberg vid

Uddevalla för att bada, lät mamma tapetsera dagligrummet och köket, vilket beredde honom vid hemkomsten en stor och angenäm överraskning. Att hon själv utförde tapetseringen, är överflödigt att nämna. Slutligen blevo efter hans död alla rummen tapetserade, och huset målades rött.

Ladugården låg nedanför den höjd, på vilken boningshuset var beläget, och på omkring 20 m. från detta. Den var byggd av stockar liksom boningshuset men saknade brädfodring. Det var en sammanhängande långa innehållande häststall, lada, loge, lada och kostall såsom planritningen utvisar. Sedermera tillbyggdes en långa av bräder, innehållande vedbod och lada. Taket var av halm.

Planritning över ladugården

Ej långt från ladugården låg brunnen. Den var icke stensatt. Vatten saknades aldrig, det hade god smak men var aldrig riktigt klart, ty något lera var uppsamlat däri. Det uppfordrades med en trähink, försedd med långt skaft. Om vintern frös det ofta, varjämte det hände ibland, att hela brunnen betäcktes med snö, så att det var svårt att hitta den. Allt vatten måste bäras i stora träspanner till boningshuset eller ladugården. Det var ett tungt och besvärligt arbete. Hästen fick själv gå till brunnen för att dricka.

Potatiskällaren var till hälften nedgrävd i jorden och försedd med halmtak. Då tillgången till potatis var ovanligt riklig, förvarades en del i stackar, som täcktes av halm, granris eller jord.

Gården närmast omkring boningshuset var inhägnad med ett trästaket. Innanför staket voro aspar planterade. Först planterade min far ädlare träslag, men de gingo ut för blåstens skull. I trädgården odlades köksväxter och något blommor.

I Rysjön hade vi en eka, som användes bland annat till notdragning och vasskörd. Emedan till notdragning fordras minst 2 man, ingick min far kompaniskap med grannen Dahllöf på Hedetorpet. Fisket lönade sig rätt bra. Mig beredde den lilla sjön mycket nöje. Om sommaren badade och metade jag däri. Om vintern gick jag på skridskor på den blanka is.

I närheten av sjön fanns på inägorna en liten dunge, bestående mest av björkar men även av furor och granar. Denna dunge skonades från avverkning, ty den var en fägnad för ögat och skänkte en ljuvlig svalka under sommarhettan. Den egentliga skogen, som låg på tämligen långt avstånd från inägorna, utgjordes av barrskog. Den räckte till husbehov och lämnade även något till salu. När mina föräldrar voro i knipa för pengar, högg de ner några träd, som kördes till närbelägna Rys station och såldes såsom pitprops. Naturen fick själv sörja för återvinningen.

På gården föddes 3 á 4 kor, en häst, ett par grisar och några höns. Några får hade vi ock ibland. För att kunna giva bete åt så många djur, måste korna och ibland hästen om somrarna släppas ut på skogsviste. Vi hade därför i vår tjänst olika vallpojkar, och ibland fick jag tjänstgöra som vallpojke. Skogen var nämligen icke inhägnad, så att man kunde icke släppa ut djuren lösa. I varje hjord är det alltid något djur, som tager ledning över de andra. Denna ko behängdes med en bjällra eller skälla, varav namnet skällko. Hör man skällan, så vet man, var man har hjorden. Men ofta tager skällkon sig en liten siesta. Då får man locka på henne, då hon i regel svarar med ett bölande eller "rötande", vari de andra instämna. Det vanliga lockandet var "sytta, min ko". Sytta var ett smeknamn på en ko, liksom "horsen" var smeknamn på en häst. Om aftnarna drevos korna hem i fähuset. De mjölkades 3 gånger om dagen. I allmänhet är det icke svårt att hålla korna tillsammans, utom då de ansättes av

bromsar. Då förlora de sitt kolugn och rusa blint åstad med svansen högt i vädret. Då säges de ”kesa”. Sedan kan det bli rätt svårt att samla den skingrade hjorden.

Då vädret var vackert, var det för mig ett nöje att gå vall i skogarna. Här släpptes fantasin lös, och jag levde mer i inbillningens värld än i verkligheten. Ofta bjöd skogen på härliga bär såsom smultron, hjortron, hallon, blåbär, odon och lingon. Denna smak för att ströva omkring i skogarna har jag alltjämt bibehållit. Var det däremot regnigt väder, kändes det ganska obehagligt att vakta korna, ty man blev alldeles genomvåt, då man vadade i det våta gräset eller ljungen.

Då gården mottogs, låg den i lägervall. Där fattades diken och gödsel. För den skull erhöles i början mycket klena skördar, så att min far måste söka några extra inkomster. Han deltog därför i den allmänt brukliga fiskehandeln. Ibland kunde han förtjäna ganska bra; men det var ett mycket ansträngande liv, som bröt hans ursprungligen mycket starka fysik och lade honom i en förtidig grav.

Då järnvägsbygget försiggick, höll min mor spising för en del arbetare, eller ”rallare” som de kallades. Att det icke var en angenäm syssla, behöver icke sägas. Bland dem funnos många vilda sällar, som söpo sig fulla och ställde till bråk och slagsmål. I stort sett uppförde de sig dock hyggligt, emedan min mor behandlade dem med fasthet men på samma gång humant. Ett och annat slagsmål kunde dock icke undvikas, och kakelugnen i dagligrummet bar alltjämt märke av ett sådant, i det en klack gjort ett märke däri.

För mig var järnvägsbygget en stor upplevelse. Särskilt minns jag, hur förvånad jag blev, då jag såg det första lokomotivet. Det kunde gå både fram och tillbaka, utan att någon drog det, vilket stred mot de lagar jag dittills gjort bekantskap med. Det var ett rätt litet lokomotiv, som hette Trollhättan, emedan det tillverkats på Trollhättan i Nordqvists & Holms verkstad. Det användes mest till att draga gruståg och var så väl utfört, att det utan någon nämnvärd reparation kunde användas i flera 10-tal år. Så småningom fick det allt flera och större kamrater, vilka uppkallades efter de män, som stodo i spetsen för företaget. Ett hette sålunda Erik Sparre. Det bar namn efter den energiska landshövdingen i Vänersborg, i vars hjärna idén till järnvägen först upprunnit. Ett annat hette Claus Adelsköld, uppkallad efter den namnkunnige järnvägsbyggaren, som anlade järnvägen.

Det nya samfärdsmedlet ryckte upp samhället betydligt. Man kunde nu snabbt och behändigt komma till de närmast städerna, Uddevalla och Vänersborg. Då tåget kom var det liksom en fläkt från den stora världen, som kom till vår undangömda vrå. Det uppstod tankar att komma sig upp i världen och icke alltid gå och rota på samma fläck. Det är icke omöjligt, att järnvägen blev indirekt orsak till att jag övergav fädernetorvan och ägnade mig åt staden. Det var ett angenämt avbrott i vardagslivets enformighet att gå till Ryrs station för att beskåda de av- och påstigande passagerarna samt de många fina herrar och damer, som sutto i 1:e eller 2:a klassens kupéer och knappt bevärdigade Ryrborna med en blick. Genom den bekväma postförbindelsen spredos snart tidningar och tidskrifter bland allmogen, och läslusten ökade. Man kunde också i bokstavig bemärkelse bättre följa med tiden, ty man lärde sig snart, vad klockan var, då ett tåg passerade i den ena eller andra riktningen. På landet gå klockorna mycket olika, och man har sällan tillfälle att justera dem. Ett livligare varuutbyte mellan socken och städerna uppstod till båtnad för alla. För järnbruken Kollerö och Jädersfors blev järnvägen av stor betydelse.

I min barndom funnos vanligen inga fattighus eller fattiggårdar på landet, utan somliga utav de fattiga fingo gå omkring i gårdarna och tillbringa några dagar på varje gård, beroende på gårdens storlek, andra blevo utackorderade till personer mot en viss årlig ersättning. I böndernas intresse låg det att nedpressa denna så mycket som möjligt. Därför anställdes formliga auktioner, där den fattiga utackorderades till den minst bjudande. Denna var oftast själv mindre bemedlad, ty de förmögnare bönderna ville icke ha besvär med inackorderingen. Ingen hänsyn togs till inroparens villighet eller förmåga att giva skyddslingen god vård. Man kan med skäl jämföra dessa fattiga auktioner med den fordom och kanske ännu på sina ställen övliga slavhandeln. Huru den vården många gånger blev, kan man lätt tänka sig. Upprörande var det ock att se, huru mannen skildes från sin hustru och modern från sina barn.

I städerna funnos visserligen fattighus, men dessa kunde i regeln icke rymma alla de fattiga, varför även där en del utackorderades fast icke på så omänskligt sätt som på landet. Då mina föräldrar icke hade råd att bestå sig med någon tjänare, men likväl med svårighet kunde reda sig utan någon

hjälp, beslöto de att mottaga någon fattig till inackordering. De erhöillo sålunda från Vänersborg en man, som hette Berggren. Han var några och 30 år gammal och kroppsligt frisk men till själen något svag, Hans fel bestod egentligen däri, att han saknade förmåga att armbåga sig fram i livet. Överlämnad åt sig själv skulle han säkert dukat under i kampen för tillvaron. Han var fullkomligt redig i anseende till förståndet och hade en viss bildning, alldenstund han genomgått 1:a klassen av Vänersborgs elementarläroverk. Sålunda fick jag av honom lära mig räkneorden på tyska. Denne blev en utmärkt dräng, som kunde under ledning uträtta de flesta på en lantgård förekommande sysslor. Han arbetade flitigt och ordentligt utan någon annan ersättning än fritt vivre. Därtill fingo mina föräldrar årligen uppbära en mindre summa såsom inackorderingsavgift. Han stannade hos oss i många år till ömsesidig belåtenhet och ansågs nästan som familjemedlem. När en större fattiggård inrättades i Vänersborg, nödgades han, ehuru ogärna, flytta dit. Före honom hade vi haft i inackordering en gammal båtsman vid namn ” Nyckeln” från Bäre socken. Han var gammal och skröplig, så att han kunde icke göra nytta för sig.

Berggren efterträddes av en gammal klampare (plankbärare) från Göteborg, som hette Jakobsson och var bördig från socknar, där han hade flera släktingar. Han åtnjöt intet fattigunderstöd av kommunen utan underhölls av sin son, som var någon slags förman i Göteborg och stod sig bra i ekonomiskt hänseende. Det var dock icke frivilligt, som han underhöll sin fader utan hade blivit därtill ålagd av vederbörande myndighet. Sådana kunna söner vara. Hade han hyst den ringaste tillgivenhet för sin far, hade han naturligtvis behållit honom i hemmet. Av det tunga arbetet hade gubbens rygg krökts, så att den övre delen av bålen var parallellt med marken, då han gick. Det oaktat var han en duktig vedhuggare. Även kunde han tröska med prejel (slaga) på logen. Han kunde aldrig vara arbetslös. Varje morgon och afton läste han ett kapitel i sin postilla eller i bibeln jämte en psalm. Till lynnet var han förnöjd och glad och hade mycket att berätta om sitt förflutna liv. Sålunda omtalte han, hur han blev fri från exercisen. Han hade förmåga att trycka ihop den ena tummen, så att det såg ut, som om den varit ur led. Då han mönstrades, uppgav han, att tummen var ur led och visade den för läkaren. Denne godtog hans uppgift och befriades från värnplikt. Följande år exercerade han för en annan, som lejt honom. Trots sin gudsfruktan berättade han med synbar förnöjelse, att han hade kunnat lura läkaren.

Jakobsson kom till Skuleboda efter min fars död och stannade där till sin död. Under den sista sommaren, då han levde, fick han en envis hicka, men kände sig icke sjuk för övrigt. Då sade han: ”nu kommer jag icke att leva länge, ty då slutet nalkades för min far, fick han hicka”. Han blev sannspådd, ty han dog om hösten samma år. Delvis samtidigt med Jakobsson hade min mor en annan person inackorderad näml. Bokbindaren Arian Barkstedt. Hans far hade varit redaktör eller möjligen medarbetare i en Vänersborgstidning. En bror till Arian var kamrer i Vänersborgs Enskilda Bank. Barkstedt var en duktig bokbindare, men kunde icke reda sig på egen hand, ty hans förstånd var svagt. Det var han medveten om och påstod, att orsaken därtill var, att hans far en gång våldsamt slagit honom i huvudet. Han stannade hemma, tills min mor upphörde med lantbruket. Han flyttade sedan till Vänersborg och dog kort därefter.

Alla personer, som voro kortare eller längre tid inackorderade hemma, trivdes synnerligen väl här. Min mor var nämligen mycket rättvis och ville icke göra någon orätt. Sina skyddslingar ville hon se vara glada och nöjda. Hon blev därför också mycket avhållen av dem. De fattiga som förde en ambulerande tillvaro, gladde sig åt att komma till ”Maria på Bäckén” såsom hon kallades i dagligt tal. Gården kallades Bäckén emedan den förut varit förenad med Bäckén under samma ägare. Av samma anledning kallades min far August på Bäckén och jag Adel på Bäckén. Då de kände sig sjuka, försökte de att på ett eller annat sätt komma till henne för att få vård. Två stycken, en man och en kvinna, tillbragte sina sista dagar i vårt hem.

Då järnvägen var färdig, försvunno rallarna. Även om de tillfört socknens befolkning penningar, så utövade de likväl ett dåligt inflytande genom sina lösa seder.

En av rallarna, Anders Petter fann sådant behag i trakten och dess invånare, att han stannade kvar. Såsom pojke hade han varit trumslagare på Grunnebohed och var således icke obekant med trakten. Sedan bytte han ut trumpinnen med synålen och blev en ovanligt rask och skicklig skraddare. Under järnvägsbygget lönade det sig bättre att vara rallare, men sedan det upphört återgick han till sitt förra

yrke. Då han var nykter, var han en godmodig, glad och trevlig man, som arbetade utan rast från morgon till kväll. Han kunde då förtjäna rätt mycket pengar, men så hände det plötsligt, att anden föll på honom, att han skulle ut och fästa. Då for han till staden och köpte sig brännvin, konjak eller punsch, som han sedan förtärde tillsammans med sina nära vänner. Han var mycket frikostig och därför allmänt omtyckt. Vid sådana tillfällen hade han alla möjliga upptåg för sig, dock för det mesta av oförargligt slag. I hela hans uppträdande låg något studentikost. Man blev icke förargad på honom utan skrattade åt hans upptåg. Jag nämner honom därför, att han bodde rätt ofta hos min mor. Som han var mycket snäll mot mig och hade många roliga historier att berätta, trivdes jag bra i hans sällskap.

En bidragande orsak till att han slog sig ner i Ryr torde ha varit, att han var förälskad i en flicka, som hette Lotta Ryberg. Hon såg bra ut, men hennes föregående liv var icke alldeles prickfritt. Hon hade blivit "förförd" på Grunnebohed och därmed erhållit ett minne för livet, i det hon ådragit sig en sjukdom, som kvarlämnat ett sår i pannan vid hårfästet. Hon använde därför alltid ett hårband för att dölja såret. Trots allt var hon mycket i karltycke, så att vår stackars Ode icke fick ensam råda över henne, vilket nog mycket förbittrade hans liv. En av hans konkurrenter var en svarvare. Han var beryktad för sin styrka och en väldig slagkämpe. En gång vid ett dansgille i granngården blev han av någon anledning uppretad och drev ut alla de dansande, så att han blev ensam herre på täppan. På den tiden kunde ett bättre dansgille icke hållas med mindre, än att slagsmål etablerades. Detta utgjorde så att säga picer de resistance. Livade av Bacchi safter kunde de unga männen icke längre tygla sitt vikingalynne, varför de började pröva sina krafter på varandra först kanske på lek men sedan på allvar. I allmänhet avlöpte slagsmålen utan andra följder än blodiga näsor, sönderslagna knogar och sönderrivna kläder. Dock hände det ibland, att knivar och tillhyggen användes, och då kunde följderna bli rätt så allvarsamma. Jag minns flera män, som hade vanställda ärr i ansiktet, vilka skulle uppväckt mången tysk students avund. En av min mors jämnåriga vid namn Ryberg, som sedan blev vår granne, i det han köpte 1/8 mantal Skuleboda, råkade jämte några andra ynglingar under ett slagsmål slå ihjäl en yngling, vilket renderade honom 10 års straffarbete. Ode var ock en duktig slagkämpe, mer än en gång hade hans motståndare fått bita i gräset. Ehuru icke ovanligt stark var han däremot ovanligt vig, så att han i regel avgick med seger. På den tiden var jag en gosse, som läste och fantiserade över forntidens hjältar. Jag såg därför på slagsmål med andra ögon än nu och beundrade mycket framstående slagkämpar. Ode och svarvaren hade mer än en gång provat sina krafter på varandra, utan att någon hade kunnat avgå med seger. Den sköna var vänlig mot båda sina beundrare, men måste slutligen bestämma sig för endera och valde då svarvaren. De blevo gifta med varandra, och i tidens fullbordan skänkte Lotta sin man ett tvillingpar, som dock dog strax efter födseln. Då icke tillräcklig arbetsförtjänst stod att få i Ryr, for svarvaren kort efter äktenskapet till Motala, där han fick arbete vid en järnvägsbyggnad. En morgon påträffades han mördad i närheten av kanalen. Vem som mördat honom blev aldrig ådagalagt. Min mor trodde för sin del, ehuru hon naturligtvis inte vågade säga det öppet, att svarvarens gamla antagonist Ode var mördaren. Såsom stöd för sin mening anförde hon, att Ode just vid den tiden för mordet hade försvunnit från trakten. Huru därmed förhåller sig, har aldrig blivit utrett.

Emellertid gifte sig Lotta kort efter sin mans död med Ode. De nygifta hyrde ett rum hos oss och bodde där någon tid. Sedan flyttade de till Öxnered, och jag förlorade dem i sikte. Ett tragiskt slut fick den stackars Ode. En dag hade han varit i Vänersborg och förfriskat sig rätt mycket. Då han kom hem, tyckte han att det skulle vara skönt att svalka sig i den vid stationen belägna sjön. Han tog sig därför ett bad, men träffades troligen av slaganfall, så att han drunknade. Han var eljest en duktig simmare, vilket jag kan intyga, emedan jag många gånger badat tillsammans med honom. Lotta blev sedan grindvaktare vid en järnvägsövergång i närheten av Öxnered station.

Vår närmaste granne var Bryngel Ekström, som ägde den egendom, som Ryberg sedan köpte. Det var en reslig gubbe med markerade anletsdrag. Han hörde till de stilla i landet, skötte utan brådska sin egendom och brydde sig icke om den övriga världen. Hans hustru ljöt en bråd död genom olyckshändelse. Hon skulle en lördag fara till Vänersborg och hade kommit till Gropbron, där en svängbro går över Karls Grav, d.v.s. den kanal, som går emellan Vassbotten och Göta älv. Då bron öppnades, blev hästen rädd och ryggade tillbaka, så att åkdonet stjalpte i ett dike, varmed hon

skadades, så att hon genast dog. Då jag var mycket bekant med henne, och ofta blivit undfågnad av henne, när jag haft något ärende till granngården, gjorde hennes plötsliga död ett djupt intryck på mig. Det var första gången, som jag gjort så att säga personlig bekantskap med döden, denna buse, som mer än något annat förgiftar livet.

Ekström hade 3 döttrar. Den äldsta hade hemmet i Köpenhamn och blivit gift med en hantverkare, den andra i ordningen, Beata, hade efter faderns död en lös förbindelse med en för mig okänd person, varav frukten blev en gosse. Sedan blev hon gift med en änkeman. Tilda, den yngsta var puckelryggig. Detta lyte hindrade icke, att även hon blev gift. Orsaken till att döttrarna blev gifta trots snedsprång var, att de var litet förmögna.

En gång hade Bryngel slätteröl. Därvid gick så till, att han inbjöd grannarna att avslå hans gräs utan någon annan ersättning än god förplägnad. Han inbjöd också mig, som endast var 14 år gammal. Vid den åldern sätter man en stor ära i att få räknas bland de äldre, varför jag icke ville avslå hans begäran. Mamma väckte mig alltså kl. ½ 5 om morgonen och kl. 5 inställde jag mig med min lie på granngården. Där infunno sig 4 å 5 grannar, och sedan vi undfågnats med kaffe, började vi vässa våra liar med våra sännor (brynstenar). Då jag vid den åldern icke kunde varken i styrka eller träning mäta mig med mina slätterkamrater, blev den dagen en av de mest ansträngande i hela mitt liv. Det gavs nämligen icke tillfälle att ibland få pusta ut, som jag så väl hade behövt, ty då riskerade jag att bli nedhuggen av den efterföljande liemannen. Dessutom skämdes jag att vara sämre än de andra. Med undantag av korta raster vid måltiderna arbetade vi hela dagen ända till kl. 9 om aftonen, då allt gräset var avslaget, Att jag icke stupade på kuppen, berodde därpå, att jag var ganska seg. Då jag kom hem, var jag ganska utpumpad och kunde knappt sova om natten, ty det värkte i alla lemmar.

Efter Bryngels död såldes gården till Ryberg, såsom förut är nämnt. Han hade några barn, av vilka ett par söner, Axel och Oskar, blevo mina kamrater någon tid i folkskolan. Alla barnen voro mycket arbetsamma och skötsamma samt blevo välbärgade. Flera emigrerade till Amerika, där de haft framgång. Man hör ofta klagas över, att så många landsmän övergiva fosterjorden. Men de, som klaga, äro säkerligen mest arbetsgivare, ty då det blir ont om arbetare, måste arbetslönerna stiga. I stort sett har emigrationen varit en stor välsignelse för vårt land, som, tyvärr, icke kan giva bröd åt alla sina söner. Mången fattig arbetare har i U.S.A. skapat sig en god ekonomisk ställning. Hade han stannat kvar här, skulle han icke ha kommit sig upp, hur arbetsam och omtänksam han än varit. Gärna medgives, att jordbruk kan skötas intensivare än nu och följaktligen giva föda åt långt flera arbetare, men därtill fordras pengar eller kredit, något som en fattig arbetare icke förfoga över. Han måste tjäna hos andra för en avlöning, som tillförsäkrar honom existensminimum. Även skola vi icke glömma, att våra emigranter skickat och skickar årligen många miljoner dollars till fosterlandet och att många emigranter, drivna av kärlek till hemlandet, återvända hit som välbärgade för att låta sitt kapital och sina förvärvade insikter komma vårt tillgodo. Det tjänar ingenting till att söka hindra emigrationen genom att anslå de fosterländska strängarna, utan den kommer att pågå, så länge kroppsarbetet betalas bättre i Amerika än här. Men då Amerika för varje dag har allt mindre behov av arbetskraft och arbetslönerna alltjämt stiga i vårt land, torde den dag icke vara avlägsen, då våra svenska ynglingar finna det med sin fördel förenligt att stanna kvar i hemlandet. Då upphör emigrationen av sig själv utan något statens åtgörande.

F.d. straffången Ryberg var en mycket hygglig man och allmänt aktad. Ingen lade honom till last, att han en gång i fyllan och villan råkat slå ihjäl en människa. Själv fick han en bråd död. En dag skulle han fara till staden. Hästen var förspänd, och han skulle just stiga upp i släden, då han plötsligt signade ned till marken och var död. Han hade fått ett hjärtslag. En av hans döttrar, Emeli, fick kräfta i ansiktet, varför hon undergick svåra operationer, tills döden äntligen gjorde slut på hennes lidande.

Läkare anlätades mycket litet på landet. Man använde huskurer eller ock vände man sig till någon kvacksalvare. Det blev nämligen alltför dyrt att hämta läkare från staden. Hade man något ärende dit, så kunde det hända ibland, att man rådfrågade någon där.

En gång bar grannen Bryngel en spade på axeln. Av någon anledning råkade han släppa spaden, som i fallet högg av hälsenan på foten. Han skickade då efter min mor som förband såret och lade spindelväv därpå för att det skulle fortare läkas. Han höll sig i stillhet några veckor och tillfrisknade. Men icke alltid gick det så bra. Mången, som brutit ett ben och icke anlitat en läkare blev halt för hela

livet. Jag minns en flicka, dotter till en fattig soldat, som hette Högberg. Genom någon olyckshändelse hade hon förlorat synen på det ena ögat. Ögongloben var utträngd ur sin håla och dinglade utanpå kinden. Alla kände sig illamående, då man såg henne. Hennes moder fick en tumör i magen, så att hon nödgades fara till lasarettet i Vänersborg, där hon underkastades operation. Denne lyckades men patienten dog. I socknen gick talet, att doktorn glömt kniven i magen, så att såret måste tagas upp igen. Detta tålte hon icke. Då fann jag det talet löjligt, men sedermera har jag erfarit att läkare och sköterskor kunna göra sig skyldiga till oförlätlig glömska vid operationer. Det är sålunda icke ovanligt, att gasbindor m.m. kvarglömmas i såret.

Någon barnmorska fanns icke i socknen, utan vid förlossningar, skickades efter någon äldre kvinna, som hade erfarenhet. En mycket anlitad sådan var "Gammeln" Anna. Hon hade första gången varit gift med en man, som kallades Gammeln, d.v.s. den gamle. Hon var en intelligent kvinna, med stor erfarenhet, så att hon säkerligen skötte förlossningarna lika bra som en examinerad barnmorska. En gång misslyckades hon, men det berodde nog icke på henne, och man har ju många exempel på att en förlossning kan få en olycklig utgång trots anlitate av de skickligaste läkare. Vår granne Ryberg hade en dotter, som hette Maria och blev gift med vår andre granne Karl Magnusson, vanligen kallad Kalle på Bäckén, son till Magnus Hansson, av vilken mina föräldrar köpt Skuleboda. I äktenskapet föddes flera barn. En gång var förlossningen mycket svår, så att mor Annas konst icke förmådde uträtta något. Då hämtades barnmorska från Vänersborg, men även hon stod maktlös, så att modern och barnet avled. Barnmorskan lät påskina, att hon blivit för sent eftersänd.

Mor Anna blev andra gången gift med en f.d. bonde, som kallades Boj-Olle. De voro varandras fullkomliga motsatser, varför äktenskapet icke heller blev lyckligt. Hon ägde ett mycket gott förstånd och uttryckte sig väl, så att man fick intrycket, att hon var en bildad dam, som sett bättre dagar. Olle däremot var mycket inskränkt men icke egentligen elak. Mor Anna hade ett stort fel nämligen att hon var mycket svag för starka drycker. Detta par hyrde en tid ett rum hos min mor. Olle arbetade och slet ont, men mor Anna använde hans pengar icke blott till mat, kläder och andra nyttiga ting, utan även till kaffe och brännvin. Olle spottade icke heller i glaset, men då han fått några supar i sig, blev han lättretlig och förebrådde sin äkta hälft, att hon illa använde hans pengar. Ett ordspråk säger: den man älskar, den agar man. Olle måtte ha älskat sin maka mycket högt, ty hon fick nu mottaga hugg och slag, så att vi många gånger fruktade, att han skulle slå ihjäl henne. Hon värjde sig, så gott hon kunde, men beklagade sig aldrig. Efter en sådan batalj hade hon åtskilliga gula eller blåa märken i ansiktet efter Olles bastanta nävar. Därefter voro de lika goda vänner igen, tills de nästa gång blevo livade av Bacchi safter, då samma skådespel upprepades.

Vår granne Magnus Hansson var en rödkindad, vithårig gubbe. I sitt uppträdande verkade han mycket självsäker. Han var mycket sparsam, ja nästan gnidig, och utkrävde med hårdhet den sista skärvan av den, som var skyldig honom något. Han var ivrig schartauan, som varje dag läste i sin postilla och om söndagarna åhörde predikan av någon schartauansk präst. Då ingen sådan fanns i pastoratet, måste han fara till någon kyrka i det angränsade Göteborgs stift, som då liksom nu var schartauanismens högsäte. I sitt enskilda liv visade han föga spår av den människokärlek, som är ett utmärkande drag i Kristi lärs. Den fattige fick gå ohulpen från hans dörr. Hans hustru däremot var av ett vekare sinnelag och hjälpte de fattiga, såvida hon kunde göra det utan mannens vetskap. Han var icke angelägen om att hon eller någon av sönerna följde med honom på kyrkoresorna. Han bekymrade sig blott om sin egen salighet. Vid hans död ärvde äldsta sonen Möjered. Denne som hette Herman, gifte sig med min kusin August på Torbo. Hans yngste son, Karl, var i sin ungdom en livad fyr, som var allt annat än religiös Han dyrkade både Bacchus och Venus, i synnerhet den förra, och det såg ut, som om det gamla ordspråket skulle besannas, som säger, att en girig far ofta får en slösaktig son. Det var dock ingen fara, ty han iakttog en viss försiktighet i sina utgifter. Han var ofta på besök i vårt hem av en eller annan anledning, och då var han glad och skämtsam, fann jag ett visst nöje i hans sällskap. På landet får man ej vara kräsen i valet av umgänge. En gång föreslog han, att jag skulle följa med honom till Möjered. Det var en lördagseftermiddag. Som jag aldrig varit där, antog jag hans inbjudan. Han föreföll relativt nykter, då att jag ansåg, att det inte kunde vara någon risk. Vi satte oss upp i åkkärran, så kallades en 2-hjulig kärra, som allmänt begagnades på orten, och det bar av. Så länge vägen gick rakt fram, gick allt väl, men då vi kommit till Skamlösa, ett ställe i närheten av

Gustav Adolfs kyrka, och skulle vika av på vägen till Möjered slungades åkdonet omkull av centrifugalkraften. Vi hamnade i var sin buske. Märkvärdigt nog hade varken vi eller hästen tagit någon skada, utan vi kunde sedan vi hämtat oss litet, fortsätta vår resa till Möjered. Jag övertog likväl tömmarna, och Kalle fock nöja sig med att vara passagerare. I Möjered stannade jag över natten och gick sedan hem tidigt följande dag, ty jag fann intet nöje i Möjered. eller i sällskapet.

Kalle blev emellertid med tiden alltmera stadgad. Visserligen tog han sig ett rus en eller annan gång enl. ortens och tidens sed, men han försummade aldrig sin gårds skötsel och var alls ingen slösare. Han liknade snart sin far i snålhet. Då i början av 1880-talet godtemplarorden genom folkskollärare Granqvist initiativ infördes i Ryr, blev Kalle en av de första medlemmarna, och har han sedan alltjämt obrottsligt hållit sitt nykterhetslöfte. Många år efteråt har han för mig yttrat, att han kände avsky för starka drycker; han hade blivit en fanatisk nykterhetsvän. Efter sin hustrus död gifte han om sig med en flicka från Ris och har haft flera barn med båda hustrurna. En av sönerna är folkskollärare.

Intill Bäckens gränsade gården Södra Hedetorpet, som i min barndom ägdes av Karl Magnus Dahllöf. Mangårdsbyggnaden var uppförd i herrgårdsstil och låg mycket vackert vid landsvägen mellan Uddevalla och Vänersborg. Den var byggd på 1700-talet av en herr Clock, som var anställd vid Kollorö bruk. Från landsvägen ledde en allé av sekelgamla träd till manbyggnaden. Dahllöf tillhörde en gammal borgarläkt från Vänersborg. Dess manliga medlemmar hade i allmänhet varit garvare, och Dahllöf hade även lärt detta yrke. Som gesäll hade han vistats i Tyskland. Sedan blev han gift med Jans dotter på Ängen och fick med henne en vacker hemgift, för vilken han inköpte Hedetorpet. Dahllöf var egentligen ingen bonde utan räknade sig till socknens ståndspersoner, gick finare klädd än bönderna i allmänhet och satte sig herrskapsbänken i kyrkan. Hans fru och döttrar voro klädda i hattar. Emellertid hade vår gode D. svårt för att hushålla med slantarna. "Leben und leben lassen", var hans valspråk, så att han på den tid, då jag lärd känna honom, hade gjort slut på större delen av den förmögenhet, han fått med sin hustru, och levde tämligen indraget på sin gård, som endast utgjorde $\frac{1}{4}$ mantal. Han var av medellängd, hade mörkt hår och ansiktet inramat av en skäggkrans. Det var en intelligent man, som hade mycket att berätta ur sitt omväxlande liv. Till lynnet var han godmodig, men kunde lätt bli häftigt vred. Han umgicks rätt mycket med min far.

Med sin fru hade han 8 barn, 3 söner och 5 flickor. Dessutom hade hans fru en dotter Ida, som var född utom äktenskapet och till vilken en man vid namn Gartman var far. Ida blev sedan gift med min morbror Lundström. Den äldsta sonen, Axel, blev bleckslagare, flyttade till Lofoten och gifte sig med en norska. Den andre sonen, Robert, var en vindböjt. Sedan han utan framgång gått i elementarskolan i Vänersborg, tog fadern sin Mats ur skolan och behöll honom i hemmet. Där kunde icke fadern hindra honom från att leva i sus och dus. Pengar skaffade han sig ofta genom mindre hederliga medel. Med en av faderns pigor, som nyss konfirmerats, hade den 18-åriga ynglingen en intim förbindelse, varav följden blev en dotter, som sedan upptogs som fosterbarn av farfadern. Då föräldrarna ingenting förmådde uträtta gentemot Robert och för att slippa att få flera fosterbarn, tillgrep de det vanliga och sista medlet att låta honom emigrera till Nordamerika. Då han kom dit, hade han att välja på att antingen arbeta eller att duka under. Han valde det första alternativet, sade adjö åt ungdomens förvillelser och blev en ordentlig och skötsam man. Han arbetade sig upp till en förmansställning inom sitt fack, gifte sig med en amerikanska och gav sina barn en god och dyrbar uppfostran. Vid 60-års ålder besökte han hem trakten och verkade då mycket vederhäftig. Föräldrarna voro då döda.

Den tredje sonen, min skolkamrat i folkskolan (han hette Petter) blev lokomotivförare. Två av flickorna, Maria och Hulda, emigrerade likaledes till U.S.A., där de blevo gifta. Hulda, som var min skolkamrat i folkskolan, var en vacker och älskvärd flicka. Ledsamt nog fick hon en man, som förföll i dryckenskap, så att fattigdom rådde i hemmet. Alla flickorna sågo bra ut, men Jenny tog dock första priset. Hon var utan jämförelse församlingens vackraste flicka. I socknen fanns ock en ung man, Alfred i Örbacka, kusin till min mor. De båda voro ofta i varandras sällskap och ansågos vara hemligt förlovade. Emellertid hade under banbyggnaden en ingenjör varit inkvarterad på Hedetorpet och fattat tycke för den vackra Jenny. Detta gladdo föräldrarna mycket, ty de önskade ingenting hellre än att få en sådan ansedd man till måg. Jenny ville till en början icke höra talas om en sådan förbindelse, då

hon skänkt sitt hjärta åt en annan. ”Det ena du vill, det andra du skall, så pläga det gå i dylika fall”, dikterade hennes föräldrar. Först efter många övertalningar och många tårar kunde hon förmås att skänka Åberg handen. Jag har icke hört annat än att äktenskapet blev lyckligt. Åberg var en i alla avseende präktig man, som vann rask befordran och slutade som trafikchef för Dannemora–Hargs järnväg. Fattigdom och elände hade blivit hennes lott, om hon gift sig med Alfred, som icke ägde någon annan förtjänst än ett vackert utseende. Efter att utan framgång ha försökt sig på olika levnadsbanor dog denne i fattigdom vid unga år. Jag anser att föräldrarna handlade rätt. Jenny insåg säkerligen också detta. Då man blivit äldre och mera erfaren, vet man, att kärleken kan liknas vid ett rus, som liksom andra rus förr eller senare går över. Under ett rus kan man begå många dårskaper, som man bittert ångrar, då man nyktrat till. ”Många år få sona, vad stunden brutit.” Så går det ofta den, som vaknat ur kärleksruset. Han har kanske under detta gått och gift sig med en person, som sedan blir för honom en börda. Familjen ökas i kapp med fattigdomen, och hela hans liv blir fördystrat av slit och släp. Sens moralen blir sålunda den, att vid äktenskaps ingående kärleken är visserligen en viktig faktor, men att det ekonomiska m.fl. andra faktorer äro också av stor vikt.

Av de övriga döttrarna blev Bernhardine (Dina) gift med folkskollärare Granqvist, i Ryr och Josefina med en pastor Forsblad. Det senare äktenskapet ingicks först många år senare från de händelser, som hittills skildrats. Jag vill dock i detta sammanhang redogöra för anledningen till det samma. Under en komministersvakans blev en av konsistoriets skjutshästar, en närmare 60 år gammal pastor Forsblad, missiverad till Ryr. Han blev liksom Åberg på sin tid inackorderad på Hedetorpet. Forsblad verkade helt fnoskig och hans predikningar voro miserabla. Då bodde på Hedetorpet endast Dina och hennes gamle far. Som Dina var till åren kommen och inte gärna ville dö ogift, fattade hon det förtvivlade beslutet att försöka bli pastorska. Hon använde därför alla de konster, som stå en vacker och intrigant kvinna till buds för att uppvärma pastors förstelnd Hjärta. Det lyckades likväl icke, han var ståndaktig. Då ställde hon sig olycklig och yttrade att hon aldrig överleva skilsmässan från honom. Den stackars Forsblad kom i en brydsam situation. Så pass förstånd hade han, att han insåg, att ett giftermål skulle vara en galenskap, men å andra sidan ville han icke ha en människas död på sitt samvete. Han lät därför till slut övertala sig att gifta sig med henne. Nu kan man undra, varför hon var så angelägen att bli gift med en gammal, obefordrad pastorsadjunkt. Jo, se han hade en egenskap, som överskyldde alla brister: han var förmögen. Han ägde bland annat i Västergötland en gård Kalebacken, som han ärvt efter en rik släkting. Efter giftermålet fick hon som ett bihang följa med sin käre pastor, allt eftersom han fick missiv i Skara stift, så att hon bör ha inhämtat goda kunskaper i Västergötlands geografi. Efter några års kringflackande ledsnade gubben Forsblad på att predika för tomma väggar och kanske även biskopen låtit honom förstå, att man icke med alltför stor sorg skulle se honom nedlägga arbetet i vingården. Nog av, Forsblad inlade ansökan om avsked från prästämbetet, vilken utan tvekan beviljades. Paret Forsblad slog sig i ro på Kalebacken. Sedan de bott där några år, inträffade en sorglig händelse, som väckte stort uppseende i hela orten. En dag försvann pastorskan Forsblad. Det anställdes efterforskningar över allt, och slutligen fann man henne i en vindsskrubb hängande död med en snara om halsen. Förgäves har jag hos hennes närmaste sökt få veta motivet till hennes förtvivlade beslut. Ej har det varit sjukdom – hon var frisk som en nötkärna - ej fattigdom, ej sorgen över förlusten av någon kär anförvant. Enligt min mening har man att söka orsaken till självmordet i livsleda och desillusion. Hon trodde, att om blott hon bleve genom giftermålet tillförsäkrad sitt dagliga bröd, så skulle hon bli lycklig, men hon skulle få bittert erfara sanningen av satsen: människan lever icke allenast av bröd. Hon kunde icke undgå att märka det illa dolda förakt, varmed hon bemöttes, för att hon manat den stackars Forsblad till giftermål. Det var ju att profanera det heliga äktenskapet. Vidare kan man ju tänkt sig, hur sammanlevnaden med en gammal slö gubbe skulle kännas för en många år yngre blodfull kvinna. Dessutom torde livet på Kalebacken varit ytters trist. Utan umgänge, utan någon regelbunden sysselsättning, men sammankopplad med en mumie måste hon ha gripits av livsleda och i ett förtvivlat ögonblick berövat sig livet.

Såsom förut är nämnt, blev den äldsta av flickorna på Hedetorpet gift med min morbror Lundström. Varken min mormor eller mor voro glada över denna förbindelse, emedan de på grund av kännedom om hennes karaktär fruktade de, att äktenskapet skulle bli olyckligt. Lundström var icke

heller så synnerligen böjd för giftermål och ville draga sig tillbaka, men lät slutligen genom Idas tårar förmå sig att gifta sig med henne. Ett ståtligt bröllop ägde sålunda rum i Hedetorpet hösten 1871. Mina föräldrar och jag bevistade det samma men icke min mormor. Det nygifta paret slog sig sedan ned på Ulvered, där min morbror startat en liten tändstiftsfabrik och där min mormor hittills förestått hushållet.

Under förlovningstiden hade Ida varit synnerligen älskvärd mot sin blivande svärmor och svägerska, men så snart hon blivit gift, lät hon masken falla och visade sin rätta karaktär. De skulle nu få umgälla, att de sökt korsa hennes planer. Först lät hon sin vredes åskor ljunga över min gamla mormor, som, ehuru själv hård, snart märkte, att hon fått en överman. Hon måste hals över huvud lämna sitt kära Ulvered, där hon levat i 40 år, och taga sin tillflykt till sin dotter. Med min mor bröt Ida fullständigt och sökte på allt sätt skada och märka henne i ord och handling. Hatet till min mor utsträckte hon även till mig, som stod ju alldeles utanför dessa tvister. Detta hat, i vilket hon frossade, gjorde henne slutligen hysterisk, så att hon blev nästan otillräknelig. Sålunda avbröt hon nästan allt umgänge med människor, gick sällan ut och då endast när det var mörkt. Hennes man fick bittert ångra, att han icke lytt sina närmaste råd. Att avbryta umgänget med sin mor och syster, vid vilka vid vilka han var så starkt fästad, varken ville eller kunde han. Därför fick han uppbära många förebråelser och hårda ord. Han försökte först kuva henne med stränghet, men då blev hon alldeles ursinnig och hotade att taga sig av daga o.s.v. Då måste han, som egentligen var av en vek natur, resignera och låta henne rasa bäst hon ville. Han fick nu bära på detta huskors i 35 år. Under denna långa tid var det icke en dag, då hon icke förbittrade hans liv genom sin jämmer och klagan. Hur lyckligt skulle icke hans liv hava blivit, om han sluppit denna mara. Med erfarenhet av sitt olyckliga äktenskap avrådde han alla från att gifta sig och förbisåg, att det ock finns lyckliga äktenskap. De giftaslystna böra dock betänka sig mer än en gång, innan de taga det avgörande steget, ty hela deras framtida lycka kan stå på spel. År 1871 d. 17 juni föddes deras enda barn, en dotter, som i dopet erhöll namnet Olga Kristina.

Av min mor fick jag vid 5 års ålder den första undervisningen i innanläsningens svåra konst. Därefter fick jag ett par somrar åtnjuta undervisning av socknens småskollärare, klockare Magnus Olsson, min mors morbror, som övergivit gelbgjutareyrket. Socknen var indelad i 3 rotar, Gundlebo, Kollerö och Örbacka rote. Vi tillhörde den förstnämnda. I varje rote hölls under sommarmånaderna skola under 6 veckor för nybörjare. För den skull hyrdes något större rum i en bondstuga. När de 6 veckorna voro tilländalupna, slutade skolan i roten för det året, och klockaren öppnade skola i nästa rote för andra barn o.s.v. Varje barn fick sålunda blott 6 veckors undervisning om året. Jag traskade alltså med klockaren till Gundelbo, en by som låg ungefär $\frac{1}{4}$ mil från vårt hem. Mina föräldrar utverkade tillåtelse, att jag sedan skulle få följa med till Örbacka rote. På det viset fick jag dubbelt så mycket undervisning som ett barn i allmänhet. Jag tyckte det var mycket roligt att gå i skola icke för läsningen utan för lekkamraternas skull. Såsom enda barnet hade jag i hemmet ingen att leka med. Dels under rasterna, dels under den långa vägen roade vi oss mycket. Då klockaren hade sin supperiod, fick en flicka vid namn Ulla, som vistades i klockarens hem som ett slags mellanting mellan fosterdotter och piga, överta undervisningen. Att under sådana förhållanden framstegen icke blevo stora, behöver icke sägas. Vid 7-års ålder blev jag inprövad till folkskolans lägsta avdelning, provet utföll lyckligt, i det jag blev antagen.

I folkskolan, som var förlagd till komministerbostället i närheten av kyrkan, undervisade församlingens komminister Lithander, assisterad av sin dotter Hilma. Efter någon tid sökte L. Transport till Guddom, där han avled vid några och 90 år.

År 1867 ordnades undervisningen bättre, i det att en examinerad folkskollärare tillsattes. Denne var 23 år gammal och hette Granqvist. Detta namn hade han och bröderna tagit sig efter sin far, som varit soldat och hette Gran. Släkten härstammade från Rackeby socken i Vadsbo härad. Det var en lång och mager man med svart hår och små svarta mustascher. Granqvist var en rask och duktig karl, som ryckte upp skolan betydligt. Med tiden blev han även klockare och organist. Sitt boställe, Klockaregården, gjorde han till en liten mönstergård. I sitt hushåll hade han mycket hjälp av sin fru, Dine Dahllöf. Genom sitt goda huvud och sin praktiska blick gjorde han sig alltmer bemärkt och fick det ena förtroendeuppdraget efter det andra, så att han slutligen blev socknens allt i allom. Även bekämpade han den i socknen allmänt utbredda dryckenskapslasten, i det han i början av 80-talet

bildade godtemplarorden ”Ryrs framtid”. Såsom nykterhetsvän var han fanatisk, men det kanske behövdes för att med kraft bekämpa onykterheten.

Klockare Magnus umgicks mycket med mina föräldrar. Utom klockare var han även auktionsförrättare m.m. Han hade mycket gott huvud och var allmänt känd för sina kvicka dräpande svar. Som hushållerska hade han Sara Hedlund från Vänersborg, en duktig kvinna, som trofast vårdade honom. Hon var av honom erbjuden äktenskap, men hon vägrade av fruktade att bli för mycket beroende av honom. Det var nämligen en mycket besvärlig husbonde, ty han var periodare. Ibland fick han ett mycket häftigt begär efter brännvin och skydde då inga medel för att få sitt begär tillfredsställt. Då kunde han hålla på att leva i ett ständigt rus under ett par veckor. Då gällde det för Sara att vara påpasslig och hindra honom från att supa ihjäl sig. Hon tog hand om brännvinet och utminuterade en lagom stor kvantitet dagligen, tills anfallet gick över. För min del är jag böjd för att antaga, att han hade någon defekt i nervsystemet, som han icke kunde rå för. Mellan anfällen var han en mycket skötsam man. Att han under sådana förhållanden icke kunde ordentligt fullgöra sina åliggande som klockare och småskollärare, är tydligt. Församlingen var dock undseende med honom. Emellertid då undervisningen ordnades i mitten av 1860-talet, nödgades snart klockaren upphöra med sin lärarverksamhet. Snart blev han också av med klockare-sysslan. Den unge Granqvist hade ett gott öga till denna befattning. Därför förmådde han församlingen att inköpa en mindre orgel, på vilken han spelade under gudstjänster. Förut hade klockaren med sin sång lett församlingen. Klockarens sång blev sålunda överflödig, men han fortfor likväl att sjunga som vanligt, under det Granqvist samtidigt spelade orgeln. Under en mäsas ett par år efter det Granqvist kommit till Ryr inträffade att vår käre klockare hade smakat lite för mycket på det goda brännvinet, så att han vid avsjungandet av en psalm gjorde några omotiverade drillar. Nu var det ögonblicket kommet, som Granqvist så länge väntat på. Han upphörde genast att spela på orgeln så att skandalen skulle bli fullständig. Efter den betan blev klockaren avsatt, och Granqvist fick hans befattning.

I folkskolan var det samundervisning, d.v.s. gossar och flickor undervisades i samma rum av samma lärare. Dock sutto gossarna för sig och flickorna för sig. Skolan var delad i 2 avdelningar, storskolan och småskolan. Under en viss tid pågick undervisningen i storskolan 4 dagar och småskolan i 2 dagar i veckan. Därefter undervisades under nästa period storskolan i 2 dagar och småskolan i 4 dagar i veckan. Läsningen började varje dag kl. 9 f.m. och slutade kl. 4 e.m. Middagsrasten varade 1 timme. De flesta barnen hade med sig matsäck, alldenstund de icke hade möjlighet att gå hem och äta middag. Under sommarmånaderna var skolan stängd, ty barnen behövde dels vila sig från skolarbetet, dels vara hemma för att hjälpa till med varjehanda syssla.

Jag fann nöje i att gå i skolan; kanske mest för att det var en angenäm omväxling i det enformiga livet där hemma. Under Granqvists kraftiga ledning gjorde jag goda framsteg, så att jag snart blev uppflyttad till den högre avdelningen, vilket gjorde mig mycket stolt. Det dröjde icke länge, innan jag kunde anse mig vara bland de bästa.

Min mor var mycket angelägen om att jag icke skulle försumma undervisningen någon dag. Min far däremot ville, att jag skulle stanna hemma, då han behövde min hjälp. Härigenom uppkom ofta konflikter mellan min far å ena sidan samt min mor och mig å andra. Även gävos många andra anledningar till konflikter, varvid min mor och jag alltid höll ihop. Min far var nämligen ganska sträng och ansåg det som sin plikt att kuva sin sons vilja. Jag lydde av tvång men med bitterhet i sinnet, som ökade ju äldre jag blev. Min mor, som förstod mig, fruktade för framtiden, då jag blivit vuxen. Förhållandet mellan mig och min far var sålunda icke så hjärtligt, som det borde ha varit. Min mor däremot älskade jag gränslöst och lydde hennes minsta vink. Jag har därför vid mina egna barns uppfostran beflitat mig om att förmå dem att lyda icke genom tvång utan att vädja till deras tillgivenhet och förstånd.

Samtidigt med att jag gick i skolan fick jag hjälpa till i hemmet med varjehanda göromål. Om våren fick jag harva, hacka, köra välten, sätta potatis o.s.v. Under sommaren kupade jag potatisen, vallade kreaturen, slog av gräs, räfsade, stackade och körde in höet. Om hösten tog jag upp efter mejan eller mejade själv, körde in säden, tog upp potatisen, deltog i tillredandet av trädan m.m. Om vintern tröskade jag med slaga eller prejel säden på logen. Det var ett ansträngande arbete, och jag längtade efter kvällen, då jag fick komma in i den varma stugan och läsa en ”rolig” bok”; ofta var det

ganska kallt att jag fick frost i fötterna. En viss svaghet i vänstra armen har jag sedan alltså haft såsom ett minne av tröskningen. För att förtjäna en slant gjorde jag ofta kapslar till fosfor-tändstickor, som min morbror tillverkade. Genom stor övning kunde jag göra 3000 sådana om dagen och erhöll därför 8 skilling (16 öre) per tusen. Då måste jag likväl arbeta oavbrutet hela dagen utan annat avbrott än måltiderna. Under hela året högg jag och bar in ved, bar upp vatten o.s.v.

På lediga stunder läste jag allt som jag kom över. Vårt bokförråd var mycket torftigt. Det bestod endast av bibeln och psalmboken. Den förra beredde mig mycket nöje. Min far såg med oblidiga ögon, att jag ständigt hängde näsan över bibeln i stället för att göra gagn. Då försvarade min mor mig med att det voro nyttigt att läsa guds ord. ”Ja, visserligen”, invände han ”men han läser bara i krönikeböckerna”. För att tillfredsställa min läslust lånade jag böcker från sockenbiblioteket. Särskilt beredde mig de fornnordiska sagorna mycket nöje. I Barlins naturlära fann jag ock mycket intresse. Även fick jag låna böcker av min morbror och av mamsellerna Mattsson i Örbacka.

Mina framsteg i skolan och min stora läslust torde ha kommit mina föräldrar att tänka på att jag torde kanske studera. Flera andra omständigheter bidrog till att väcka denna tanke. Min morbror hade under sin vistelse i städerna sett, huru gossar strömmade till och från läroverket. Han kom då ofrivilligt att tänka på att hans systerson skulle ju också kunna studera och få en bättre ställning än en fattig bondes, varför han gjorde ett förslag härom. Dessutom hade vi släktingar, som studerat. Min farbror Edvard hade ju studerat något, och min mors kusin Karl Danelius var läkare. Äventyrslysten, som jag alltid varit, ville jag ingenting hellre än att komma ut i världen och pröva lyckan. Min far hoppades, att jag, sedan jag gått igenom några klasser i elementarskolan, skulle kunna få plats i handel och med tiden få goda inkomster, så att jag skulle kunna giva min föräldrar ekonomisk hjälp till tack för deras uppoffringar. Han framhöll ofta, huru den och den sonen varit hjälpsam mot sina föräldrar.

Det var ett heroiskt beslut av mina föräldrar att skicka sin ende son, som så väl behövdes till hjälp i hemmet, till skolan, i synnerhet som de befann sig i små omständigheter. Morbror L. lovade, att han skulle hålla mig med böcker, ett löfte, som han dock icke kunde hålla på grund av sina ekonomiska svårigheter. Han köpte endast några böcker, som jag behövde i 1:a klassen. Sedan köpte jag själv alla övriga. De flesta voro begagnade och därför billiga.

Egendomligt nog togo varken mina föräldrar eller min morbror reda på, när inskrivningen i elementarskolan bäst borde äga rum, eller vilka inträdesfordringarna voro. De togo för givet, att inträdet borde äga rum vid årets börja, varför min mor tog mig med sig till Vänersborg en dag i början av 1872. Jag var då fyllda 13 år och skulle, om jag fått någon undervisning i tyska lätt kunna komma in i 2:a eller 3:e klassen. Som jag nu alls icke läst något tyska, skulle jag inte ens komma in i 1:a klassen. Läraren i denna klass var då regementspastorn, sedermera kyrkoherden von Sydow. Han anställde genast ett kort förhör med mig och fann mig hava goda insikter i allmänhet. Då jag likväl icke läst tyska och mina blivande kamrater läst detta språk en hel termin, vägrade han först att godkänna mig. På min mors böner och försäkran, att jag skulle få privat undervisning i tyska, lät han dock beveka sig och intog mig i 1:a klassen.

Jag blev inackorderad hos skomakare Hedlund, en bror till Sara klockarens hushållerska. Familjen bestod av man och hustru och 2 barn, nämligen en flicka, som hette Rika och var omkring 7 år, och en gosse vid namn Emil, cirka 2 år gammal. Modern Hedlund var sömmerska och hade ofta en flicka till hjälp. Mannen hade ofta 1 eller 2 gesäller, som logerade hos honom. Alla dessa människor, som utgjorde 8 å 9 personer, vistades i samma rum, som fick tjänstgöra som verkstad, matrum och sängkammare. Gesällerna lågo dock i köket. Detta rum fick nu en ny uppgift, nämligen att bliva min studerkammare. Utom dessa ordinarie invånare var det ett ständigt kommande och gående av folk, som hade ärende till skomakaren eller sömmerskan. Hedlund var icke ”sin egen” utan arbetade för skomakaremästare Törnros.

Möblemanget var mycket enkelt. Vid ena väggen stod en stor träsäng, avsedd för mannen och hustrun. Nära där intill var ett hopfällbart träbord, på vilket sömmerskorna arbetade. Det tjänstgjorde också som matbord. Vid en annan vägg fanns en soffa av trä, som om natten användes såsom en säng och om dagen som sittplats. På denna fick jag min plats anvisad. Vid den 3:e väggen stod skomakaredisken. Om natten låg jag ömsom i soffan, ömsom på sofflocket.

Hedlund disponerade hela huset, som låg inne på en gård, som tillhörde ett större vid gatan

beläget hus. Båda husen ägdes av en förmögen bonde från Grunnebo vid namn Arvidsson. En gång i veckan for han in till staden och söp sig full. Vanligen hamnade han då hos Hedlunds, där han låg och sov ruset av sig. Detta tyckte jag icke mycket om, ty han inkräktade på min plats på träsoffan. Även andra berusade personer kommo ofta på besök och gjorde vistelsen hos H. allt annat än angenäm.

Hedlund själv var nykter och ordentlig. Att jag under dylika omständigheter icke utan svårigheter kunde lära mig mina läxor, är självklart. Jag fick använda dubbelt så lång tid, som jag behövt, om jag varit ostörd. Men tråkigt hade jag icke. Där rådde ständigt skämt och glam.

Alla voro vänliga mot mig, och kosthållet var bra. Min mamma skickade vanligen en gång i veckan varjehanda gårdsprodukter, som skulle utgöra ersättning för födan. Därjämte betaltes 2 kronor i månaden för logiet. På så sett behövde icke mina föräldrar utgiva några större kontanta belopp. I skolan fick jag betala den lägsta avgiften, näml. 6 kr. per termin. Under sådana förhållanden och genom att iakttaga den störst sparsamhet vad mina personliga utgifter angick blevo de kontanta utgifterna för mitt uppehåll i Vänersborg ganska ringa.

Dock kände jag det ganska obehagligt att bo i en verkstad. Inga av mina kamrater bodde så tarvligt. Jag försökte på allt sätt förhindra, att någon kamrat skulle hälsa på mig. Det är ju en allmän mänsklig svaghet att skämmas för fattigdomen, även den om den är oförvållad.

Icke långt från Hedlunds bostad voro några skolgossar inackorderade. En av dem nämligen Lanner i 5:e klassen var villig att mot 10 kr. i terminen giva mig privat undervisning i tyska. Jag anlidade honom under halva terminen, därefter slutade jag, ty jag tyckte, att jag kunde reda mig själv. Mamma betalade honom då 5 kr., men han var icke riktigt belåten därmed, ty han ansåg, att han blivit engagerad för hela terminen. Han blev sedan komminister och dog vid unga år.

Då bondpojkar vunnit inträde vid en stadsskola, väckte de genom sin klädsel, sin dialekt och sitt uppträdande i allmänhet en viss uppmärksamhet hos stadspojkarna, som icke äro sena att göra dem till föremål för sitt gyckel och hån. Detta fick jag erfara, varför skolgången till en början för mig blev ett riktigt martyrium. Så småningom anpassade jag mig efter de nya förhållandena, och då kamraterna märkte, att jag var dem överlägsna i kunskaper, fingo de en viss respekt för mig, så att jag fick vara tämligen bra i fred. Att jag dock länge betraktades med en viss ringaktning, därom kan följande episod bära vittnesbörd. Doktor Danelius son Erik var till en början en klass före mig i skolan, men blev sedan upphunnen och förbigången. En gång, då vi båda voro i 3:e klassen, kom jag att yttra till någon av kamraterna, att jag var släkt med honom. Då Erik sedan tillspordes härom, förnekade han detta faktum.

Doktor Danelius var mycket vänlig mot mig och uppmanade mig att självmant besöka familjen. Det gjorde jag dock aldrig. Blyg av naturen och medveten om att jag icke förstod att uppträda bland s.k. bättre folk aktade jag mig för att infinna mig och blamera mig. Ett par gånger blev jag inbjuden till middag och var då tvungen att hörsamma kallelsen, men så fort middagen var över, var jag glad att kunna få avlägsna mig.

Även inbjöds jag ibland till dr. Danelius föräldrar på Eriksberg. Gamla fru Danelius var mycket rar och vänlig. Gubben Danelius var mycket döv, så att det var mycket svårt att konversera med honom. Hos dem bodde då dottern Mina. De sista åren tillbragte den gamla med att sitta i en länstol och läsa tidningar.

Min första lärare var, som förut nämnt, pastor von Sydow, av pojkarna kallad osten. Då såsom nu hade de flesta lärarna öknamn, som utmärkte någon karakteristisk egenskap hos dem. v. Sydow hade ett runt frodigt ansikte, därav namnet. Han var en hygglig lärare, vars undervisning jag likväl icke länge fick åtnjuta, all den stund han blev sjuk under terminens lopp. En telegrafassistent Svensson blev förordnad till vikarie. Fastän jag icke läst tyska förut, fick jag överbetyg i ämnet vid terminens slut och flyttades som nr. 3 till 2:a klassen. På den tiden ordnades lärjungarna efter betyg. Nr. 1 blev Josefsson, en fattig pojke från Dal. Han var ett par år äldre än jag och konfirmerad, innan han kom in i läroverket.

Begåvad och med brinnande lust för studier hade han föresatt sig att studera, fastän han var alldeles medellös. Av hjälpsamma människor fick han matdagar, och snart gav han privatundervisning åt mindre försigkomna kamrater. Genom att 2 gånger hoppa över en klass blev han student ett år före mig. Han lyckades låna pengar, så att han kunde fortsätta studierna vid Lunds universitet, där jag

sedan råkade honom. Efter ett par års vistelse i Lund dog han i lungdot, troligen orsakad av överanstängning och umbärande. Han hade eljest en mycket stark fysik och väckte i skolan mycket uppseende genom att kunna gå på händer. Nr. 2 blev Johan Edvard Eriksson, son till en garvare i Färgelanda på Dal. Det var en synnerligen solid yngling, både med kunskaper och karaktär beträffar. Han var klassens primus under hela skoltiden. Jag tyckte bäst om honom av alla mina skolkamrater. Efter studentexamen skildes våra vägar, i det vi båda konditionerade. Slutligen råkades vi ånyo i Lund, där han antagit namnet Stigler. Han blev sedan adjunkt vid Kungsholmens läroverk i Stockholm.

Under sommaren 1872 tilltog min fars sjukdom alltmera. Förgäves anlätade han läkaren. Med lika dåligt resultat rådfrågade han en mycket berömd "klok gumma" i Kongsbacke. Hon var mycket i ropet för underkurer, som hon gjort, då läkarnas konst visat sig vara vanmäktig. Hon ordinerade, att han skulle dricka vatten, tillsatt med saltsyra. På apoteket varnades han att dricka en dylik blandning, men vår granne Dahllöf på Hedetorpets ansåg, att det icke var någon risk, ty han hade ofta blandat några droppar syra i vatten för att giva det en syrlig smak. Min far följde därför ordinationen, men erfor varken förbättring eller försämring därav.

En söndag om hösten besökte jag hemmet och följde med far till hans fädernegård Rössebo, där han ämnade tillbringa några dagar hos sin broder Karl. Vid en stätta strax vid Rössebo tog jag avsked av honom och såg honom icke mer i livet. Den 23 november avled han utan någon svår dödsstrid. Då han kände slutet nalkas, sade han: "döden är icke så svår, som jag trott". Han föll utan tvivel såsom ett offer för lungtuberkulos, ty han hade i många år haft upphostningar. Att varken jag eller min mor blevo smittade därav, är rätt underligt, ty någon särskild försiktighet iaktogs icke. Med anledning av dödsfallet blev jag hempermitterad under en vecka. Han begrovs på Ryrs kyrkogård bredvid min morfars och morbror Karls gravar.

Mina föräldrars äktenskap hade på det hela taget varit lyckligt, ehuru den äktenskapliga himlen ibland förmörkades av ovädersmoln, förorsakade av min faders genom sjukdomen retliga och knasiga lynne.

Genom dödsfallet försämrades icke min mors ekonomi, snarare tvärtom. Under de sista åren hade min far icke kunnat någonting nämnvärt, men hans sjukdom hade förorsakat stora utgifter. Min mor fick nu ensam styra och ställa med gårdens skötsel, och det gjorde hon med heder. Hon varken ville eller kunde nedlägga något större kapital i höjandet av jordbruket, men hon tvekade icke att bestrida de omkostnader som voro nödvändiga. Sålunda lyckades hon att fortfarande bekosta min skolgång och dessutom avbetala de skulder, som vi häftade. Manbyggnaden snyggade hon upp, och ett av rummen, som ännu vid min fars död var oinrett, lät hon iordningställa, så att det sedan blev paradrummet.

På den tiden börjades studiet av latin redan i 2:a klassen. Som det var min fars avsikt, att jag endast skulle gå i skolan på sin höjd till 6:e klassen, ansågs det lämpligast, att jag gick på reallinjen. Emellertid gick det ena året efter det andra utan att någon plats erbjöds. Då jag var i 5:e klassen, hade jag kunnat få plats på apoteket i Vänersborg, men det fanns ett stort hinder: jag hade icke läst latin. Numera torde realister vara mest eftersökta på apotek. Så förändras åsikterna.

Då jag var i övre 6:e klassen, frågade vår lärare i matematik, adjunkt Kellberg, om det fanns någon kontorsplats i en trävarooaffär i Västra Ed. Jag tyckte, att den platsen skulle passa mig bra, varför jag hörde mig för hos Kellberg. Han uttryckte sin förvåning över att jag ville sluta skolan, då jag dittills studerat med framgång, och bad mig noga tänka över saken. Jag konfererade med min mamma, som på det livligaste rådde mig att fortsätta studierna, varför jag återtog anbudet. Om jag antagit platsen, hade jag kanske blivit en rik träpatron.

Bland gesällerna, som arbetade på Hedlunds verkstad fanns det en något äldre man, som hette Pettersson. Man sade, att han var från Askersund, där han varit gift men skulle skilts från sin hustru på grund av oenighet. Han var mörklagd och såg alls icke illa ut, ehuru han var något koppärrig. För det mesta var han tystlåten och allvarsam, och i hela han uppträdande låg något värdigt. Bland andra, som ofta besökte Hedlunds familj var en ung, vacker och livlig flicka, som hette Inga och var bördig från Tunhem. Hon skämtade med alla, både yngre och äldre män, utan att giva företräde åt någon. Då inträffade, vad man minst av allt kunnat vänta, nämligen att den allvarlige Pettersson blev över öronen förtjust i Inga. Som han icke var lagligt skild från sin hustru, kunde han

icke erbjuda henne äktenskap men erbjöd henne att bliva hans husföreståndarinna. Efter någon tvekan mottog hon anbudet. Pettersson flyttade då från Hedlunds och hyrde rum och verkstad på annat ställe i staden och etablerade sig som skomakaremästare. Inga flyttade till honom. Som han var mycket skicklig i sitt yrke, fick han många kunder. Pettersson var så lycklig som om han befunnit sig i paradiset, men snart infann sig ormen, som skulle krossa hans livs lycka.

Bland lärlingarna på hans verkstad var det en vacker yngling från Vassända socken. Den sköna Inga gjorde ett djupt intryck på honom, och han lär ha funnit sin böjelse besvarad. Detta undgick icke den misstänksamme Petterssons ögon. Svartsjukans demon bemäktigade sig hans själ, och han beslöt att taga en ryslig hämnd. En afton infann han sig i verkstaden med laddad pistol och sköt den intet ont anade rivalen genom huvudet. Denne föll sanslös till golvet och dog efter ett par timmar utan att ha återfått medvetandet. Det var mördaren avsikt att sedan skjuta Inga och sig själv, men han blev avvärjnad och av tillkallad polis tagen i fängsligt förvar. Sedan blev han dömd till 10 års straffarbete, som han avtjänade på Nya Varvet i Göteborg. Om Ingas öde vet jag endast, att hon blev gift med en guldsmed.

Då jag var rätt gammal för min klass, beslöt jag att söka hoppa över en klass. Detta hopp verkställdes, då jag var i en termin i 3:e klassen. Jag stannade då under största delen av julferierna kvar i staden och tog några lektioner för en yngling i 6:e klassen vid namn Dahlqvist. Tack vare mina lärares överseende blev jag i vid vårterminens början flyttad till 4:e klassen. Min gode vän och knäkamrat Eriksson (Stigler) tyckte, att när det lyckats så bra för mig, så skulle det väl kunna lyckas för honom också att kravla sig upp en pinne högre, varför han följande år hoppade över en klass. Sålunda blevo vi klasskamrater igen.

Samma termin som jag blivit uppflyttad i 4:e klassen, blev jag konfirmerad av pastor v. Sydow. Visserligen tyckte jag redan då, att mycket, som förkunnades i vår kristna lära, var osannolikt och obegripligt, men jag jagade bort alla kätterska tankar och försökte bereda mig, till att värdigt begå nattvarden. Många av mina kamrater togo saken mera lättvindigt. De härmade prästen och skämtade med dogmerna. Vi fingo ledigt ett par dagar före konfirmationen för att kunna bättre förbereda oss. Då tog jag en dag en promenad över Delbobron till Lockorudsskogen. Där träffade jag på några av mina kamrater sysselsatta med att spela kort, varvid icke sparades på svordomar.

Konfirmationen ägde rum under högtidliga former i Vänersborgs kyrka, varefter vi begingo nattvarden för 1:a gången. Övertalad av min mor gick jag ett år därefter i hennes sällskap till nattvarden i Väne Ryrs kyrka. Sedan dess har jag icke använt mig av detta nådemedel.

I sammanhang härmed vill jag omnämna, huru mina religiösa åsikter uppstodo. Det fordrades icke mycket skarpsinne för att kunna inse, att en stor del av det, som förkunnades i bibeln, strider mot det sunda förnuftet. Vår lära fordrar likväl, att man ska tro det orimliga. För mig har detta alltid varit motbjudande, ja omöjligt. För andra går det likväl för sig, för man får icke anse alla dem, som påstå sig vara kristna, vara hycklare. Jag kan icke här redogöra för alla de invändningar, som kunna göras mot vår kristna lära, utan vill inskränka mig till att omnämna några få.

Vad nattvardsläran beträffade fann jag Calvins framställning mera tilltalande än Luthers. Men hela återlösningsläran föreföll obegripligt. Jag tyckte det vara oförenligt med begreppet om en kärleksrik, allsmäktig och förutseende gud, att han skulle skapa människor, om vilka han på förhand visste, att de skulle låta förleda sig till synd och sedan till stor del bli evigt förtappade och utsatta för oerhörda lidanden. För att sedan rädda några få av dem lät han sin egen son födas till människa, på det att han skulle genom sitt lidande försona alla synder, som begåtts och kommer att begås. Om en mänsklig fader handlade på det sättet, skulle han med rätta anses mycket grym. Dessutom är det orimligt, att en människa kan tillgodoräkna sig det lidande, som en annan utstått. Varför skapade gud människorna med så svag karaktär, att de föllo för den första frestelsen. Strängt taget var han själv skuld till syndafallet. Varför lät och låter han djävulen ha sådan stor makt, att han förlett och förleda människorna till synd? Varifrån har det onda kommit! På dessa och andra frågor kunde jag icke finna ett rimligt svar. Jag trädde därför ganska tidigt i opposition mot den kristna läran, som jag fann vara alltför orimlig. Mina kamrater, med vilka jag ofta diskuterade dessa frågor, voro i allmänhet fritänkare liksom jag. Numera hysa frisinnade teologer helt andra åsikter än dem, som voro allmänt omfattade i min ungdom. I gamla testamentet se de blott judafolkets sagor. Underverken och Kristi gudom

förneka de o.s.v. Den officiella kristendomen är dock densamma. Enligt min åsikt måste kristendomen reformeras i frisinnad anda, såvida den icke ska gå under. Det vore likväl icke önskvärt, att våra präster skulle försvinna och våra kyrkor rivras, ty människorna behöva åtminstone en gång i veckan påminnas om sina plikter mot sig själva och andra.

Höstterminen 1874 flyttade jag från skomakare Hedlund och blev inackorderad hos en annan skomakare, som hette Anders Andersson och var bördig från Ryr. Han hade en kortare tid bott hos min mor. Till en början hade jag ett rum, som jag fick någorlunda fullt disponera över, men den 1 oktober flyttade mitt värdfolk och sedan fick jag nöja mig med ett hörn i en verkstad. Som denna var tämligen stor, hade jag det något bättre än hos Hedlunds. Andersson var en mycket glad och trevlig man och hans unga hustru likaledes. Sedermera blev han "läsare" och uppträdde till och med som kolportör. Så länge jag bodde hos honom var han dock ett världens barn. Hos honom bodde jag ett år.

Emedan jag nu blivit äldre och behovet av ensamt rum allt mera trängande, flyttade jag hösten 1875 till en änkefru Dahlqvist. Hennes man hade varit fanjunkare och hennes far komminister, tillhörande den berömda Valdenströmska släkten. Hon var mycket fattig, i det hennes inkomster utgjordes av en obetydlig pension efter mannen och frivilliga bidrag av förmögna släktingar. På dessa inkomster skulle hon nu uppfostra 4 söner och 3 döttrar. Vid min inflyttning hade de båda äldsta sönerna lämnat hemmet. Hon disponerade över ett rum och kök i Sandsmarkske stiftelsens hus. Denna stiftelse var avsedd för pauvres konteux, som fingo bo i huset gratis eller för en obetydlig hyra. Köket som var mycket stort, blev min studerkammare, så länge jag kunde vistas där för köldens skull. Under den kallast årstiden vistades jag i det gemensamma rummet.

Fru Dahlqvist var en bildad kvinna. Utom vanliga skolämnen hade hon även läst något latin och grekiska. Hon skrev små nätta verser som infördes i tidningar och tidskrifter och inbragte henne litet inkomster. Det var mig synnerligen angenämt att få vistas i ett bildat hem. Vad jag vann i ett hänseende förlorade jag dock i ett annat. Förut hade jag alltid haft riklig, ehuru enkel föda. Nu blev det ibland rätt skralt med maten. Fru D. Var ingalunda snål men då matförrådet, som min mor skickat, tagit slut, och pengarna likaledes, så blev det rätt bekymmersamt för henne. Här gjorde jag för första gången bekanskap med änglaté, d.v.s. kokt vatten i socker. Det smakade alls icke illa, ty till alla inrättningar fanns en utmärkt krydda, som hette hunger.

Den andliga spisen var så mycket rikligare. Fru Dahlqvist hade ett litet lånebibliotek, innehållande mest romaner, och jag fick naturligtvis läsa så mycket skönlitteratur, som jag behagade. Bland andra romaner slukade jag Greven av Monte Christo, som beredde mig ofantligt nöje. På äldre dagar har jag läst samma bok om igen, men utan något större nöje. Så kan smaken förändras. Det är nog möjligt, att den lätta tillgången till roliga böcker förledde mig till att använda mindre tid till studier, än jag förut brukat.

Sedan jag bott ett år hos Dahlqvist, flyttade jag hösten 1876 till vaktmästaren Johansson. Han bodde i gamla skolan och uthyrde ett litet rum till skolgossar. Jag hade till rumskamrat en gosse från Dal vid namn Jansson, som i skolan var flera klasser under mig. Våra måltider intogo vi vid vaktmästaren bord. Kosten var god och riklig. Såväl vaktmästaren och hans fru voro mycket hederliga och präktiga människor.

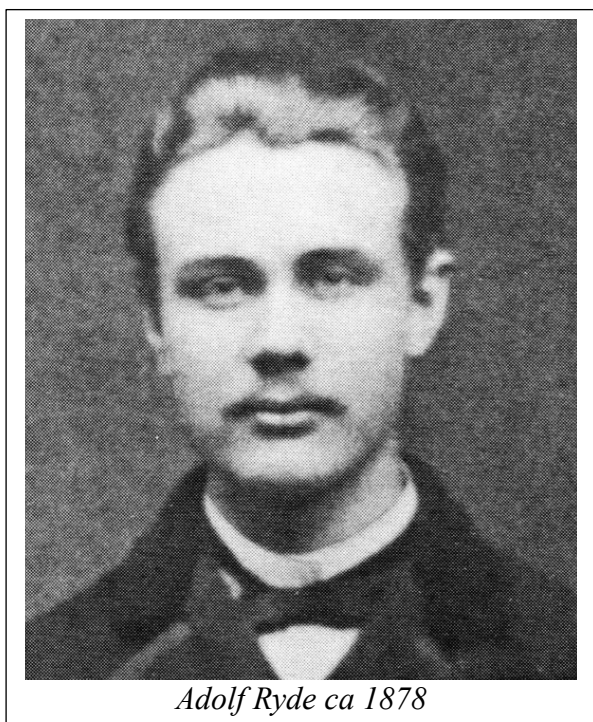
Vid slutet av vårterminen 1877 blev jag erbjuden plats som informator hos kapten Roos på Håkanstorp. Jag antog med nöje arbetet. Kaptenen var en ståtlig man martialiskt utseende. Han var gift för 2:a gången med en godsägardotter från Sjörud, en herrgård vid Dettern. I huset vistades under sommaren en syster till frun, Anna Knutsson, som sedan gjort sig bemärkt som författarinna. En annan syster var gift med professor Eriksson, anställd vid experimentalfälten i Stockholm. En broder Knut, som jag kände från skolan, emigrerade sedan till Kamerun, där han genom jakt och handel förvärvade sig förmögenhet. Han ingick i kompaniskap med Valden, och firman kallades Knutsson och Valden.

I sitt första gifte med Beata Grönqvist hade Roos 2 gossar och 3 flickor, av vilka jag skulle läsa med de båda pojkar och den yngsta flickan Lisa. I unga år avled tre av barnen i difteri, så att blott två av dem hunno mogen ålder, näml. sonen Axel, officer i U.S.A: s armé, och Lisa, gift med rådman Rydin i Linköping. Barnen voro snälla och väluppfostrade

Kaptenen var mycket snäll och vänlig mot mig. Frun tyckte jag icke fullt så bra om. För mig var vistelsen på Håkantorp lärorikt i det avseendet, att jag fick lära mig sällskapslivets yttre former. För

övrigt var det rätt tråkigt där, alldenstund jag icke hade några jämnåriga att umgås med och omgivningarna voro fula. En gång fick jag i familjens sällskap besöka pastor Engström på Håkantorps kursgård. Där träffade jag en bekant yngling från Vänersborgs skola, nämligen Welander, som vistades där i egenskap av informator. Han blev sedan stationsinspektör i Vänersborg. En annan gång voro vi inbjudna till stationsinspektör Ugglas på Håkantorp. Hans fru, Kitty Ulfsparré, var dotter till f.d. överste Ulfsparré, som varit ägare till det berömda herresätet Gräfsnäs. Översten, som var närvarande vid festen, betraktades av mig med stor vördnad dels på grund av sin höga rang, dels på grund av sin höga ålder. Han var nämligen omkring 90 år gammal men fortfarande det oaktat vid full vigör. Hans dotter, fru Ugglas uppnådde också mycket hög ålder nämligen 92 år. Familjen Ugglas är tydligen långlivad. Vid sommarens slut lämnade jag utan saknad Håkantorp för att återtaga mina studier vid läroverket.

Morbror Lundström, som fått anställning som arbetsföreståndare vid tändsticksfabriken i Vänersborg, hyrde hösten 1877 två rum och kök i staden. Min mormor skulle sköta hushållet och jag skulle bo hos dem. Som lägenheten icke kunde tillträdas före den 1 okt, bodde jag under senare delen av augusti och hela september hos en jungfru Ahlström, som hyrde ut rum till resande. Jag fick därför ibland hålla till godo med att dela rummet med resande, vilket var ganska obehagligt.

Adolf Ryde ca 1878

Från den 1 okt bodde jag alltså hos min morbror. Nu för första gången under min skoltid fick jag ett ordentligt ensamt rum. Att min kära mormor ständigt såg till, att ingenting fattades mig, behöver jag icke säga. Tyvärr varde icke denna lyckliga tid länge. Under våren 1878 fick min mormor, vars hälsa ofta lämnat mycket övrigt att önska, värk i benen, så att hon icke kunde gå. På benen uppstod varbildningen, och läkaren ansåg, att det var elakartat eksem. Det var inget annat att göra, än att skicka bud på min mamma, att hon skulle komma och hämta henne för att sedan vårda henne hemma. Min mor infann sig med en bing, en fyrkantig låda på 2 hjul, som drogs av morbrors häst. Mormor nedbäddades i bingen och min mor och morbror skulle gående vid sidan av bingen köra henne hem. Då morbror hade ett ärende att uträtta, körde min mor ett stycke i förväg. Emellertid var hästen ivrig att komma hem vid tanken på det läckra höet, som väntade honom, så att han helt plötsligt gjorde ett ryck och satte sig i språng.

Min mor föll omkull och släppte tömmarna. Då hon åter kom på benen, hade hästen fått ett väldigt försprång, så att det fanns inga utsikter att kunna springa fatt honom. Det var sent på kvällen, och ingen människa syntes till. I det samma kom min morbror och fick veta, huru deras stackars sjuka mor i ursinnig fart drogs åstad av en föga pålitlig häst. Som det var omöjligt i den sena timmen kunna få någon skjuts, måste de gående skynda efter, så fort de orkade. De kunde vänta sig att finna åkdonet stjälpit i landsvägsdiket och sin moder ihjälslagen. Ingen människa mötte de, som kunde giva någon upplysning. Först när de kommo till Skulebo, erfor de till sin stora glädje, att mormodern lyckligt anlant dit. En man hade nämligen en halv mil från hemmet iakttagit den egendomliga skjutsen, varför han hejdat hästen. Sedan han av min mormor fått veta händelseförloppet, körde han henne till vårt hem.

Den sjuka vårdades sedan ömt av sin dotter. Alla möjliga medel användes men utan resultat. Slutligen nämnde en kvinna, att hon hört, rovolja skulle vara ett gott medel. Detta försöktes, och efter en tid voro benen läkta. Mot eksem finns intet specifikt läkemedel. För en person hjälper ett medel, som är alldeles odugligt för en annan. Emellertid kunde min mormor icke mer åtaga sig någon hushållning, utan morbror fick en i huset boende hustru.

Även under följande sommar fick jag kondition på landet. Denna gång hos godsägare Dikander

på Uplo. Han hade i Vänersborgs skola en son Axel, som en tid varit min klasskamrat, men icke blivit flyttad till nedre sjunde klassen på grund av underbetyg i matematik och fysik. Då fadern vände sig till rektor Bergman för att erhålla anvisning på någon skolgosse, som vore lämplig att undervisa honom i dessa ämnen under ferierna, hade jag blivit rekommenderad. I början av juli avreste jag därför till Lagmansholm, där Axel väntade mig med häst och vagn.

Uplo var ett 2 1/2 mantal stort säteri, beläget i en naturskön trakt i Mapa socken. Till säteriet hörde 23 torp. Brännvinsbränneri fanns på gården. Manbyggnaderna voro 2: en äldre, som beboddes an ägarens syster Ebba, och en nyare, som ägaren själv använde. Jag fick mig anvisat ett rum på vinden i den förra byggnaden. Bredvid mitt rum fanns ett annat, som tillfälligtvis innehades av adjunkt Tengblad, vilken under sommaren undervisade husets dotter Anna, och en flicka Elvira Nyman från Trollhättan.

Godsägaren Dikander var en medelålders man med fördelaktigt utseende. Han hörde till de stilla i landet och skötte i lugn och ro sin egendom utan att bekymra sig om kommunen och ännu mindre rikets affärer. Han var gift med Ida Fridell, dotter till en avlidne komminister Fridell från Vassända. Det var något mera ruter i henne. Deras barn voro:

- 1) Axel, min discipel; han liknade fader
- 2) Anna, en vacker flicka på 14 vårar; i andligt hänseende syntes hon ha ärvt moderns egenskaper ;
- 3) Sigrid, en liten rar tös på 5 år. I huset vistades en syster till frun, Nanny Fridell.

Vistelsen på Uplo hör till mina ljusaste minnen. Jag läste ett par timmar om dagen med Axel. Den övriga delen av dagen använde jag till egna studier, dels till de nöjen och förströelser, som förekomma på en herrgård, såsom promenader i de vackra omgivningarna, krocket och andra spel, utflykter till umgängesvännar o.s.v. Bland dessa var handlaren Svensson i Sollebrunn, hos vilken en god vän till mig, Ludvig Almqvist, var informator. En annan var arrendatorn av Grafsnäs, Söderlund. Det var en vacker karl och damernas förklarade gunstling. Hans lov prisades i alla tonarter. Ett parti mellan honom och den 14-åriga Anna planerades tydligt, ehuru han var omkring 20 år äldre än hon.

Av Gräsonäs en gång så stiliga slott återstod nu endast ruiner. Dit vallfärdade folket i trakten, då det ville njuta av fager natur eller bada i sjön Antia.

På Uplo trivdes jag synnerligen väl. Alla voro mycket vänliga mot mig, och jag behandlades såsom familjemedlem. Det var därför med verklig saknad, som jag vid sommarens slut i sällskap med Axel avreste därifrån, och för första gången kände jag ingen glädje över att komma hem. Tiden är dock en präktig läkare, och det dröjde icke alltför länge, innan jag återvunnit sinnets jämvikt.

Under det sista läsåret i skolan bodde morbror L. och jag tillsammans i ett rum, som vi hyrt av min förra värd, skomakare Andersson. Hans hustru kokade vår mat. Jag hade således icke alldeles ensamt rum, men det betydde mindre, ty om dagarna ar morbror L. sällan hemma.

Utan att försumma studierna hade jag tid till att både giva lektioner åt skolgossar och deltaga i kamraternas förströelser. Ehuru lärarnas fordringar voro stora nog, understego de dock i de flesta ämnen vad som fordras nu för tiden. En yngling i de högsta ringarna har nu så gott som ingen tid över till förströelser, om han vill sköta sina studier ordentligt.

Bland kamraterna hade bildats en sångkvartett, vari jag sjöng 2:a bas, De övriga deltagarna voro David Sandén, Nils Norén, Leopold Dahllöf och Liedzén, vilken ledde övningarna. Dessutom hade vi några passiva medlemmar, bland vilka märktes Klas Bergström, Lövegren och provisor

Thyrén. Dessa voro huvudsakligen med för att deltaga i de fester, varmed övningarna vanligen avslutades. Vidare var jag med om att starta den första Luciabalen i Vänersborgs skola. Sedan dess ha dessa baler hållits varje år.

Sångare äro som bekant ofta utsatta för frestelsen att festa. Så var även här händelsen. Festandet blev snart huvudsak och sången en bisak, i synnerhet sedan de s.k. blindpiporna fått mera inflytande. Det gick så långt att festerna, som till en början avhållits i någon kamrats bostad, helt fräckt förlades till Frimurarrestaurangen. Därvid gick det så bullersamt till, att personalen till slut fann sig föranlåten att anmäla sällskapet hos skolans rektor. Kollegiet sammankallades, och förhör anställdes. Domen blev att Klas Borgström, vars bråkiga uppförande egentligen föranlett anmälningen, blev relegerad,

och att Lövegren och Norén fingo C i uppförandebetyg. För den förstnämnde kom relegationen mycket olämpligt, alldenstund han godkänkts i skrivningarna till studentexamen. Han tog sedan studentexamen följande termin som privatist i Jönköping. Lövegren som var officersvolontär, hade sedan svårighet att bliva antagen som kadett vid Karlberg. Tack vare goda relationer (hans far var major vid Västgöta-Dals regemente) blev han dock antagen.

Även jag hade en gång deltagit i en dylik fest, men då ingen anmälde mig, slapp jag undan med blotta förskräckelsen.

Studentexamen gick bra för oss allesamman. Jag fick AB i mogenhet.

På den tiden erhöles särskilt mogenhetsbetyg. Dessa voro A, AB och B. A utdelades ytterst sällan, och B var det vanligaste. Även uppmuntrades jag med många premier och ett större stipendium. På aftonen av examensdagen ägde en ståtlig studentsexarum å utvårdshuset Kasan. Till denna fest inbjödos icke allenast lärarna utan även lärjungarna i nedre sjunde samt en mängd släktingar och vänner till abiturienterna. Där gick mycket livligt till. Där höllos tal och hurrades, lärarna buros i guldstolar o.s.v. De flesta deltagarna hade säkert kopparslagare följande dag. I sexan deltog alla kamraterna utom bröderna Fleetwood, som ansåg sig vara för förnäma att vara tillsammans med kamraterna.

Jag ska i korthet redogöra för mina studentkamrater.

Johan Edvard Eriksson Stigler ät förut omnämnd.

Klas Bergström, son till notarie Bergström, hade ett gott huvud, men dålig karaktär. Efter att hava tagit studentexamen i Jönköping fortsatte han studierna i Uppsala, tog hovrättsexamen och slog sig ned som advokat i Göteborg, där han dog i unga år antagligen i följd av utsvävande liv.

Johan Linus Pettersson, son till boktryckare Pettersson i Vänersborg, hade en gedigen karaktär. Även han ägnade sig åt juridiska studier och studerade i Lund, där jag ofta träffade honom. Efter avlagd hovrättsexamen flyttade han till fädernestaden och blev ägare av en skofabrik. Efter någon tid måste han göra konkurs, varefter han praktiserade som jurist på olika ställen. En tid var han i Hälsingborg och då träffade jag honom. Sedan emigrerade han till Sydamerika, där han hade bröder. Hand vidare öden känner jag icke. En broder till honom, August Vilhelm Pettersson, blev lektor i Karlskrona.

Nils Norén, prästson, fortsatte studierna i Uppsala. Stor dyrkare av Bacchus och Venus försummade han Minorer och gav slutligen studierna på båten och gifte sig med en cigarrfröken. Därefter ägnade han sig åt sin hustrus yrke och lär ha blivit en framstående man i detta fack att döma av den vackra minnesruna, som ristades vid hans förtidiga död

Rickard Bagge, son till en boktryckare, var en vänfast och präktig kamrat. Han tog jur.kand. examen i Uppsala och ägnade sig sedan åt konsulatyrket. Efter att ha haft förordnande i olika världsdelar blev han slutligen generalkonsul i Shanghai, där han dog 50 års ålder.

Karl och Georg Fleetwood voro söner till överste F. vid Bohusläns regemente. Deras fader hade varit hovman och deras moder hovfröken vid Karl XV:s hov. Malicen påstod, att den äldste sonen Karl haft kungligt blod i sina ådror. Han var mycket mer begåvad än Georg. För matematik hade de icke lätt, varför de ofta kommo hem till mig för att få hjälp vid lösning av problem. I början följde deras moder med till och från skolan, för att de icke skulle komma i beröring med kamraterna. De förstodo också att rätt skickligt hålla sig på sin kant utan att likväl alltför mycket stöta sig med dem. Efter avslutade juridiska studier i Uppsala lät Karl inskriva sig i utrikesdepartementet, där han gjorde en allenastående karriär. Vid sin vid 32 års ålder inträffade död var han kammarherre och 1:e sekreterare i utrikesdepartementet. Georg blev löjtnant och dog 2 år efter sin broder av en olyckshändelse, i det att vid en åker hästarna skenade.

Lövegren var adelssvans och därför mycket inställsam mot bröderna Fleetwood. Han slutade som major vid Hallands regemente. Därefter blev han bankdirektör i Halmstad.

David Sandén studerade teologi i Lund, där jag sedan ofta träffade honom. I likhet med många teologie studerande förde han ett ganska utsvävande liv kanske med tanke för att med prästrocken följde avstående från världsliga nöjen. Han blev sedan komminister och kyrkoherde i Skara stift.

Nu några ord om lärarna. Rektor Bergman var en tämligen stor och korpulent man, varför pojkarna kallade "bukia". Han var ganska sträng och höll en utmärkt disciplin. På mig gjorde han ett obehagligt intryck. Mot stränghet och sturskhet har jag alltid reagerat. Jag hade honom icke till lärare, men kom beröring med honom några gånger, då jag anhöll att få lov från gudstjänster för att resa hem och besöka min mor. Alltid gjorde han svårigheter, och jag skulle ha giltigt skäl för hemresan. "Inte kan jag ge dig lov, när helst du och din mor vilja råkas" sade han en gång, då jag icke hade annat skäl än att få råka min mamma. Sista gången, jag anhöll om lov, var en lördag, då vi gingo hem från skolan. Jag gick då fram till honom och framförde mitt ärende. "Tycker du det passar sig att tilltala mig här på gatan," svarade han, "ville du tala med mig, så får du komma hem till min bostad". Då blev jag arg, och lovade att aldrig mer besvåra honom. Sedan använde jag mig av ett enklare sätt att bli kvitt gudstjänsten. Detta sätt praktiserades allmänt av kamraterna. Det var nämligen ordningsmannens skyldighet att anteckna de frånvarande lärjungarna. Genom att vidtala honom att icke anteckna en kunde man lätt bli fri.

Rådberg, lektor i matematik och fysik, var en liten nästan klotrund herre. Av naturen godmodig kunde han dock bli vred, då pojkarna förargade honom. Det hände någon gång, att han på vägen till skolan glömt någon sats, varav pojkarna fingo den föreställningen, att han var klen i matematik. Till sin läggning var han mycket ordentlig, ja pedantisk. Han var i ett lyckligt äktenskap förenad med Amalia Pytelsson. Utan att ha uppnått någon högre ålder dog han av förstopning. Hans maka tog dödsfallet så hårt, att hon hängde sig.

Sandberg var lektor i latin. Då jag gick på reallinjen, hade jag ingenting med honom att göra.

Nordvak, lektor i modersmålet, filosofi och kristendom, var en synnerligen angenäm lärare. Livlig glad och skämtsam förstod han konsten att göra lektionerna intressanta. Om sitt yttre var han föga mån, kanske delvis beroende av de dåliga affärer, varmed han laborerade.

Ling, lektor i engelska och franska, var en sträng och högdragen herre med ett frånstötande utseende. Genom sina stora fordringar, i synnerhet i franskan, tvang han oss att offra mera tid åt detta ämne än åt något annat. Många underbetyg utdelades, och mången yngling fick sina framtidsplaner krossade genom honom. Han blev sedan transporterad till Göteborg.

Anders Sahlén var adjunkt i historia och franska. Under många år undervisade han i historia i de högre klasserna. Han hade en ovanlig förmåga att intressera lärjungarna för sitt ämne. Under lektionerna höll han mest föredrag, varunder han gav oss många synpunkter. Han följde inte slaviskt läroboken utan hade självständiga åsikter. Ingen av lärarna torde hava så mycket bidragit till vår andliga utveckling som han. Han hade passat bättre att föreläsa från en akademisk kateder än att vara lärare i en elementarskola. Såsom exempel på, huru han förmådde intressera oss, kan jag nämna, att jag och 4 kamrater läste överkurs i hans ämne, så att vi fingo högsta betyget i studentexamen. Sedan jag lämnat skolan, blev han nykterist och reste omkring i bygderna och höll föredrag.

Piscator hade jag en tid till lärare i engelska, i vilket språk han var adjunkt. Han var en jovialisk och trevlig man med ett ständigt leende på läpparna. Genom att skämta och berätta anekdoter gjorde han lektionerna alls icke tråkiga. Någon större kunskap i engelska meddelade han dock icke. Mycket musikalisk var han en tid musiklärare.

Lindblads huvudämne var tyska, vari han var adjunkt. Även undervisade han i kristendom. I tyska undervisade han mycket bra. Han lade stor vikt i uttalet, som på den tiden mycket försumrades. På lediga stunder målade han tavlor.

Sven Tengblad undervisade i de lägre klasserna i modersmålet och tyska. Säkert skulle han varit en framstående lärare, om han icke fallit offer för dryckenskapen. Det inträffade mer en gång, att han kom rusig till lektionerna, och ibland fingo pojkarna leda honom hem. Rektorn tvang honom därför att taga tjänstledighet.

Anders Eriksson var adjunkt i latin och en duktig lärare.

Karl Fredrik Kjellberg var adjunkt i matematik. Han var mycket livlig och intresserad av sitt ämne. Han sökte göra allting så klart och lättfattligt som möjligt, varvid han ibland förleddes att förklara, där ingen förklaring behövdes. Han var ungarl och festade rätt tappert utan att

undervisningen led därav.

Gustaf von Hackwitz, var adjunkt i naturalhistoria. Hans undervisning bedrevs på det gamla sättet. Så gott som aldrig förevisade han något naturföremål utan på sin höjd planscher. Lektionerna blev därför torra och tråkiga.

Bergin, tidigare telegrafassistent, var adjunkt huvudsakligen i kemi. Det var en mycket bekväm herre, som tyckte bäst om att höra upp läxan gungande på en stol och med läroboken i handen. Sällan gjorde han några experiment och lärjungarna finge aldrig göra några. Ibland sysslade han under lektionerna med kemiska analyser, som han mot betalning utförde åt allmänheten, och då fick det anstå med upphörandet av läxan till nästa timme.

Zettergren var bokhandlare och på samma gång lärare i teckning. Det var en mycket vänlig och snäll gammal herre. Vi fick i huvudsak kopiera planscher.

Bergqvist var lärare i sång och musik. Det var en fryntlig gubbe, som dock kunde bli mycket vred, när han blev retad. Jag fick erfara det en gång, då jag var i 2:a eller 3:e klassen. Vi skulle som vanligt sjunga psalmer unisont. Pojkarna väsnades, så att han måste tysta på dem. Då det icke hjälpte, blev han arg och befallde än en gång med kraftig stämma tyst. Då äntligen tego de. Bakom mig satt en liten rackare, som frågade mig, vilket psalmnummer vi skulle sjunga. I min enfald vände jag mig om och viskade numret. Då blev B. Ursinnig, rusade upp och lyfte mig vid håret ur bänken och placerade mig på en annan bänk, som fick tjänstgöra som skampall. Då jag kom hem och kammade min illa tilltygade peruk följde ansenligt mängd hår med kammen. Detta var den enda gången jag blev underkastad aga i skolan.

Jag fick anbud att även att under sommaren 1879 undervisa Axel Dicander. Att jag antog det med glädje, behöver jag icke säga. Jag tillbragte åter en angenäm sommar på det fagra Uplo. Såsom gäst vistades där en tid en flicka Anna Rockstrokan från Göteborg, jämte en broder. Hon såg bra ut och Axel fattade stort intresse för henne. Ett par år efteråt blevo de förlovade, men sedan slog hon upp förlovningen. Anna Dikander och Elvira Nyman hade nu fått en fröken Agnes Sandler till guvernant. Förhållandet mellan den 15-åriga Anna och förvaltaren Söderlund, som var 20 år äldre, blev allt varmare, och det var icke svårt att förutse, att partiet var bestämt. Ett par år efteråt blevo de gifta. Söderlund hade förstått att skaffa sig så stora inkomster på Gräfsnäs, att han kunde köpa sig en större egendom i trakten av Hjo.

Familjen på Uplo hade ökats sedan förra året med en gosse, som fick namnet Sven. Han efterträdde sedan sin fader som ägare av säteriet.

Vid höstterminens början lämnade jag Uplo för alltid. Sedan gällde det för mig att välja levnadsbana. Jag hade icke utpräglad anlag för något särskilt yrke, dock var jag road av studier. Att fortsätta studierna vid universitet föll mig icke in, ty på den tiden var latin obligatoriskt i alla examina, och jag var realist. Jag skulle gärna emottagit plats i bank eller på kontor, men det rådde en uppsjö på sökande till dylika platser, och jag saknade relationer. Jag försökte komma in vid Statens Järnvägar och skrev till vederbörande därom, men fick avböjande svar. Även skulle jag haft lust att genomgå ett lantbruksinstitut, men avråddes av mina bekanta under motiveringen, att hade man icke pengar, så skulle man icke ägna sig åt lantbruk. Att genomgå teknologiska institutet i Stockholm skulle jag icke haft något emot, men kursen var för dyrbar. Utan pengar och utan relationer kunde jag icke komma frampå någon bana. Då beslöt jag att söka informatorsplats under förhoppning att någon chans skulle yppa sig. På mina annonser fick jag likväl icke något svar. Även svarade jag på annonser om informatorer och företog en resa till Göteborg i och för en ledig förklarad informators plats, men resultatet blev negativt. Ej underligt, om jag kände mig dyster till mods. Då fick jag på hösten ett brev från prosten Sandler i Tun, om jag ville åtaga mig att läsa något med hans son John, som på grund av svaghet måst avbryta sina studier i Vänersborgs läroverk och stanna hemma en termin. Jag antog med tacksamhet anbudet. Hans dotter Agnes, med vilken jag gjort bekantskap på Uplo, hade tydligen givit anvisning på mig.

En dag i september 1879 skedde avresan hemifrån. Det var dock med knapp nöd jag fick följa med tåget, ty inspektör Norman, som hade till princip att trakassera allmänheten så mycket som möjligt, vägrade att låta mig lösa biljett, emedan jag icke hade jämna pengar. Lyckligtvis fick jag låna

pengar av fröken Axelin Schinkler, som skulle resa med samma tåg. Vid framkomsten till Vänersborg fick jag mina pengar växlade, så att jag kunde betala min skuld.

Prosten Sandler i Tun var en gammal hedersman. Han hade förut varit lärare vid Vänersborgs läroverk. Prostinnan var mycket vänlig och snäll samt sökte göra min vistelse där så angenäm som möjligt. I hemmet vistades utom min discipel trenne döttrar. Den äldsta dottern hjälpte modern med hushållet. De båda andra voro Agnes och Fitesa, som var yngst. Agnes blev sedan gift med komminister Tidstrand i Vassände Naglum. Sedermera blev han kyrkoherde. Fitesa äktades av adjunkt Karlsson i Skara. Denne kallades av skolgossarna "Månen". I deras äktenskap föddes en son och en dotter. Den förre kallades av skolgossarna "Nymånen" och sen senare "Nyfiken". Prosten Sundler hade 2 äldre söner, av vilken den äldste var präst och den andre lantbrukare.

Dagen började och slutade med bön, i vilken alla måste deltaga. Jag läste ett par timmar om dagen med John, som var en intelligent och älskvärd gosse. Den övriga delen av dagen fick jag disponera efter behag. Genom att läsa skönlitteratur, konversera och promenera gick tiden rätt bra. Jag funderade dock ständigt på min framtid. Som jag alltid älskat att ströva omkring i skog och mark, skulle en jägarmästares rörlig liv tilltala mig mycket. För att komma in vid skogsinstitutet fordrades utom studentexamen ett års praktik hos någon jägarmästare. Jag skrev därför till jägmästare Gryberg i Ollestad och frågade, om han kunde antaga mig som elev. Han svarade, att det vore bäst, att jag reste till honom, så skulle han lämna besked. Jag reste därför till Ljungs station, där han hämtade mig. Han bodde mycket trevligt och jag blev bjuden på en god middag. Då han erfor, att jag var mindre bemedlad, avrådde han mig från att välja jägmästareyrket. En från Skogsinstitutet utexaminerad finge gå i många år för en ganska ringa lön. Dessutom kunde han icke antaga mig som elev för mindre än 600 kr per år. Efter dessa upplysningar slog jag jägaremästareplanerna ur hågen. Jag gjorde ständigt samma erfarenhet, att det var ytterst svårt för en student utan pengar och relationer att komma fram i världen.

Ej långt från Tuns prästgård ligger vackert vid Vänern en större herrgård, Såtenäs, som då innehades av direktör Kylberg. På gården fanns en lantbruksskola, avsedd för ynglingar från Skaraborgs län, som önskade utbilda sig till rättare och arbetsförmän. Den vid skolan anställde läraren skulle vid julen sluta, varför där behövdes en efterträdare. Som Kylberg hört av prosten Sundler, att jag skulle bli ledig, ty John skulle följande termin fortsätta studierna vid läroverket, erbjöd han mig platsen. Vid ett besök på Såtenäs bestämdes, att jag skulle tillträda platsen vid nästa års början. Lönen skulle senare bestämmas. Jag antog platsen emedan jag var utan sysselsättning, dels emedan jag hoppades, att Kylberg skulle rekommendera mig till en kontorsplats i Göteborg, där han hade bröder, som voro grosshandlare.

Sedan jag tagit avsked från de vänliga människorna i Tuns prästgård, for jag hem för att jula.

Hittills hade jag på mina konditioner vistats bland människor, som ansett mig som en medlem i familjen och visat mig uppmärksamhet. Nu skulle jag få göra bekantskap med ett annat slags människor, för vilka pengar och i någon mån bördens betydde allt, men bildning litet eller intet.

Då mitt mottagande första dagen är rätt typiskt för livet på Såtenäs, skall jag utförligt skildra det ur av mina dagboksanteckningar

Den 2 jan. 1880 avreste jag från hemmet. Emedan tåget gick mycket tidigt från Ryrs station, måste jag stiga upp kl.4. Mormor serverade mig kaffe. Sedan jag tagit avsked av mina kära, gick jag till stationen, dit jag kom, just då tåget skulle gå. I Grästorp steg jag av för att invänta skjuts från Såtenäs. Här fick jag vänta i regn och blåst innan postbudet från Såtenäs kom och hämtade mig med en usel "rapphöna". Nedstänkt av smuts anlände jag till Såtenäs kl. 11 f.m. och blev tämligen nådigt mottagen av direktören. Sedan han tillkännagivit, att det var endast på försök, som jag antagits, lät han en betjänt anvisat mig mitt rum. Det låg icke i herrgårdshuset utan i en särskild byggnad, som var upplåten till lärjungarna. På nedre botten bodde de och hade där sin lärosal. Mitt rum låg på vinden. Det var vid min ankomst uppvärmt och utan innanfönster. Vattnet droppade ned genom taket. Kl. 2 kom en piga med 3 smörgåsar och en flaska öl. Först kl ½ 5 blev det middag. Då jag inträdde i matrummet, funnos där åtskilliga gäster, för vilka jag dock icke blev presenterad. Direktören bad mig taga plats vid ett mindre bord tillsammans med barnen, emedan det icke fanns plats vid det större.

Middagen var utmärkt god med 3 slags viner. För första gången drack jag champagne. Flera skålar druckos, och en gång var direktören nog nedlåtande att dricka med mig. Efter middagen tog varje herre sin dam under armen och gick till sällsrummet 1 tr. upp, under det att jag fick begiva mig till mitt kalla kyffe på vinden. I trappuppgången var det så mörkt, att jag icke kunde hitta rätt, då en herre som senare befanns vara trädgårdsmästare Karlsson, kom mig till hjälp. I rummet var då fullkomligt mörkt, och någon lampa fanns icke, så att jag måste gå ned och söka rätt på köket, där jag av en piga fick ett ljus.

Det var icke med angenäma känslor, som jag satte mig ner och begrundade mina upplevelser den 1: a dagen på Såtenäs. Helst hade jag velat fara från alltsammans till mitt kära hem, där två hjärtan klappade så ömt för mig, men jag föresatte mig att härda ut, huru stora förödmjukelserna än kunde bliva. Men det intryck, som jag fick första dagen på Såtenäs, kunde sedan aldrig utplånas. Kontrasten mellan den underordnande ställning jag intog här, och den, jag förut intagit i de olika familjerna, var alltför stor. Jag blev därför bitter och sluten, iakttog ett korrekt uppförande men gjorde ingenting för att göra samlivet angenämt.

Direktör Kylberg var omkring 40 år gammal och gift sedan 6 år med en dansk fröken, vars syster var gift med löjtnant Hansen, som, även dansk till börd, ägde den i närheten av Såtenäs belägna egendomen Gammelstorp. Kylberg gjorde intryck av en kall, beräknande, men i sitt uppträdande korrekt affärsman. Han försökte imponera på sin omgivning, vilket dock misslyckades, sedan man lärt känna honom närmare, ty han saknade andlig överlägsenhet. Såsom lantbrukare lär han dock varit framstående att döma av de offentliga uppdrag i lantbruksangelägenheter, som anförtrotts honom. Något humbugartat låg likväl över hans personlighet. Fru Kylberg, som var betydligt yngre, såg rätt bra ut. Hon kunde vara mycket älskvärd, om hon ville. I vardagslag var hon dock trumpen och mången gång förarglig mot mig. Egendomligt nog, var hon alltid älskvärd, då direktören var borta. Äktenskapet hade välsignats med 3 barn: Folke, omkring 5 år, Maria ungefär 4 år och en liten 1 års gosse, vars namn jag icke minns. Barnen fingo åtnjuta den största möjliga frihet och voro därför mycket självständiga. Kylberg ursäktade sig en gång för mig, för att barnen fingo åtnjuta en stor frihet med att han icke ville kuva deras vilja, på det att de måtte bli självständiga. Han borde dock ha vetat, att självsvåld aldrig bör tolereras.

Direktörens fader, Lars Vilhelm Kylberg, kapten vid Värmlands jägare, hade före honom innehaft Såtenäs. Han skulle varit en sträng, men rättvis man, allmänt avhållen av sina underlydande. Även hans fru var mycket omtyckt. "Hon var alltid så fägningsam och nedlåtande", sade en gammal smed. Den nya frun var däremot icke populär. Kapten Kylberg var icke allenast en duktig knekt och driftig lantbrukare, utan ock framstående konstnär, i det han målade. Ett rum på Såtenäs hade väggarna från golv till tak behängda med tavlor, av vilka flera voro från hans hand. De konstnärliga anlagen hade ärvts av en av döttrarna, Regina, som var en uppskattad målarinna. Hon blev sedan gift med prosten Bobeck i Tun, Sandlers efterträdare. De flesta av kapten Kylbergs söner blevo framstående män. Inalles lär det ha varit 11 syskon.

Lantbruksskolan på Såtenäs var 2-årig. Eleverna voro till största delen bondsöner från Skaraborgs län i en ålder av 20 till 30 år. Undervisningen var förlagd till mornar och kvällar och omfattade räkning, modersmålet, redskapsritning, fältmätning, husdjurskötsel, trädgårdsskötsel och sist men icke minst lantbrukslära. Under den övriga delen av dagen fingo de praktiskt lära sig lantbruk under ledning av en rättare. Jag fick på min lott att undervisa i räkning, modersmålet, redskapsritning och fältmätning. Direktören undervisade i övriga ämnen utom trädgårdsskötsel, vari undervisningen bedrevs av pomologen Karlsson. Jag undervisade från kl. 5–7 fm. och kl. 6–8 em. alternativt de båda årsklasserna. Ynglingarna voro mycket villiga och uppmärksamma. Kl. 7.30 fick jag min frukost, vilken jag åt ensam. Därefter vidtog kontorsarbete, som var av mycket enkel beskaffenhet. Det bestod mest av att skriva fakturor, utanskrifter på brev och dylikt. Kylberg hade en rätt stor fröhandel. Fröna införskrevos från Skottland. Vid 3-tiden åts middag i allmänhet. Ofta voro dock gäster inbjudna till middag, som då ägde rum vid 5-tiden. Att jag då var ganska hungrig, är självklart. Maten var även i vardagslag av utmärkt beskaffenhet.

Under vintern fanns det arbete för mig på kontoret. Under vår- och sommarmånaderna var det

föga att göra på kontoret, så att jag kunde disponera en stor del av dagen efter behag. Jag lånade och läste böcker ur det ganska rikhaltiga biblioteket. I synnerhet läste jag engelsk litteratur för att göra mig kompetent till en eventuell korrespondensplats. Även utförde jag en rätt utförlig dagbok, ur vilken jag ska göra ett och annat utdrag.

Såsom jag nämnt, voro barnen ganska självsvåldiga. Under föräldrarnas frånvaro uppträdde de som riktiga tyranner mot tjänarna, som icke vågade näpsa till dem. Med anledning därav skrev jag följande.

”Varför visa barn i bättre hus ofta sådant förakt för tjänstefolk? Orsaken torde vara den ringaktning, som av föräldrarna visas tjänarna. De behandlas mera som djur än som människor. Emedan de icke stå på någon högre bildningsgrad, anses de icke äga några känslor. Så fort barnen bli så pass utvecklade, att de kunna skilja människor av olika samhällsställning från varandra, se de, huru tjänarna äro slavar, som måste tåligt utföra alla i huset förekommande sysslor och emottaga herrens eller fruns eller bådaderas utbrott av dåligt lynne. Exemplet smittar, och inom kort har det av de små oskyldiga barnen blivit tyranner, som regera de stackars tjänarna så mycket mera despotiskt som de ännu icke lärt sig att behärska sig. Sålunda nedlägges redan i barndomen det förakt för den s.k. lägre klassen, som kommit så mycket ont åstad. Visserligen kan fullständig jämlikhet människor emellan aldrig realiserats, ty naturen låta dem icke födas lika. De med rikare själs- och kroppsanlag utrustade skola alltid göra sig mer gällande än sina mindre begåvade medmänniskor. För den skull böra dessa senare icke föraktas. Ledsamt nog råda bland de s.k. bättre klasserna ett visst förakt för kroppsarbete, liksom om icke detta vore lika nödvändigt för samhällets bestånd som själsarbete. ”Fastän kroppens olika organ ha varsin funktion att utföra, somliga finare, andra grövre, äro alla organ nödvändiga för kroppens bestånd och trevnad. På samma sätt är förhållandet med samhällskroppen. Icke föraktar man foten, för att den måste vara i beröring med marken och dess smuts. Det är dock den, som uppbär hela kroppen. De lägre klasserna utgöra samhällets fot, och utan den, skulle den icke kunna existera.”

Direktör Kylberg ville gärna anses vara gudfruktig. Därför tillåtos kolportörer uppträda och predika för folket. Sålunda besöktes Sätenäs en gång av en kolportör Andersson, som var en god typ för denna andliga storävlare. Av nyfikenhet bevistade jag en gång ett av hans möten. Han tog texten ur Uppenbarelsboken, ty denna mystiska bok kunde han förklara efter behag. Jag fick veta att gud har brått med att hösta in sina själar, ty det voro nu på världens sista tid, att Moses såg rumpen på vår herre och blev så hänryckt härav, att han uppstämde en sång; att det var många änglar med Lazarus själ, av vilka somliga sjöngo segersånger, andra buro honom och de övriga sågo på, att icke alla änglarna voro hemma på en gång, ty många äro ute och slå efter människosjälar; att en människosjäl värderas mycket mer än en ängel av gud; att Kristus skall med sin fina näsduk avtorka svetten på den dödes panna; att liksom människan känner smärta vid den lekamliga födelsen, så gör hon ock vid den andliga, ty även då måste hon passera genom en trång port; att djävlar och de fördömda människornas själar äro bundna i helvetet, på det att de icke måtte få draga och slå på varandra under ve och förbannelse; att man bör sjunga de nya andliga melodierna, ty icke ska djävulen ensam få använda alla trevliga och vackra melodier, under att guds sånger sjunges med en ton, som om halva, ja hela helvetet lågo tryckande på människorna; att flera av de här närvarande endast behövde dö för att komma till helvetet. Vidare utmålade han på det rysligaste sätt helvetets fasor. Han hade, sade han, oegennyttigt satt till sitt mål att rädda själar undan fördärvet, det vore en förbannad åsikt, att endast de som hade inseglet under hakan, vore värdiga att predika guds ord. Flera gummor gråto och snyftade, och en av dem bad honom fälla en förbön för henne.

Följande dag om aftonen, då kolportören och jag spisade tillsammans, frågade han mig, hur jag hade det ställt med min salighet, varpå jag svarade, att det var en sak, som endast angingo mig själv. Härmed lät han sig icke nöja, utan envisades att få veta min åsikt i religionen. Då svarade jag hövligt, men bestämt, att jag icke inlät mig i någon religiös diskussion med honom.

Det kalla övermodiga sätt, varmed Kylberg bemötte mig, alstrade hos mig stor bitterhet. Jag vill anföra några exempel på hans uppförande mot mig.

Den 7 mars var det hans födelsedag, varför jag ansåg det vara min skyldighet att gratulera honom. Han tog mig då i handen och sade med ett ironiskt leende: ”då får jag gratulera herr Pettersson” En

lyckönskan från en så underordnad person hade icke värde för honom utan skulle behandlas med förakt.

Då där voro främmande, vilka bjödos på cigarrer, kunde han för skams skull icke underlåta att även bjuda mig. Men då sade han med ett försmädligt grin ”röker herr Pettersson? Hur har herrn kunnat lära sig röka?” En så fattig person borde dock enligt hans åsikt icke ha några sådana vanor.

Vid sådana tillfällen blev jag i regel icke anmodad att efter middagen stanna kvar, varför jag gick upp på mitt rum. Då jag en gång om aftonen inträdde i matsalen, frågade han högt, så att de främmande kunde höra det, var jag hade varit hela tiden.” På mitt rum”, svarade jag ”Herr P. skulle ha kommit upp till oss”, sade han då. Han ville härmed låta påskina, att det var självklart, att jag skulle stannat kvar efter middagen, och att det var oartigt av mig att lämna sällskapet.

Då Kylberg och frun voro borta på bjudningar, fingo barnen äta tillsammans med mig. Vid sådana tillfällen ansåg att det var min plikt att hålla efter dem. Detta upptogs mycket illa av föräldrarna, vilket jag en dag skulle få erfara. Vid middagsbordet vände sig vände sig en dag fru Kylberg med ett småleende till sin man och sade, att Folke ville icke äta med mig, då de voro borta, emedan jag tvingade honom att äta upp det, som lagts på hans tallrik. På samma gång berömde hon mig därför, men jag kände mig icke alls smickrad härav, ty jag förstod nog, att hon ville beklaga sig för sin man, för att jag var för sträng mot barnen. Bekräftelse på denna min uppfattning fick jag strax efteråt, då den 4-åriga Maria uppmanades att sitta stilla och vara snällt i annat fall blevo kanske herr Pettersson sträng mot henne. Jag beslöt då, att icke bry mig om deras självständiga ungar. Nästa gång jag var ensam med dem vid middagsbordet, fingo de husera som de ville. De slogo ut ölet, sprang upp från bordet, ryckte i bordduken, lämnade rester av somliga rätter och åto av andras. o.s.v.

En gång lade direktören för mig en stor portion grädde, så att den gott hade kunnat räckt till för 3. Jag förtärde ej heller mer än 1/3 av portionen. Själv tog han mycket litet av grädden, och sedan han var färdig med sin portion, steg han upp från bordet. Jag följde hans exempel. Då frågade han försmädligt: ”Varför äter icke herrn? Är herrn sjuk?” Sådana dumma skämt roade honom mycket. Hans bror Lars liknade honom i detta hänseende. Han skröt en gång med att han brukade hemma sitta och vissla och tramsa vid bordet, då han väntade på maten, så att hans bokhållare säkert trodde, att han var galen.

Att fru Kylberg icke stod sin man mycket efter i hänsynslöshet, därpå lämnar följande händelse bekräftelse. En dag gick jag, sedan arbetet på kontoret var slut, den ungefär 1 mil långa vägen till Grästorps och tillbaka. Jag tror att jag hade något ärende dit, men jag gick mest för mitt nöjes skull och för att pröva mina krafter i gångsport. Tyvärr kom jag hem några minuter senare, än jag beräknat, så att bordet var avdukat, då jag inträdde i matsalen. Jag frågade då hushållerskan, som var en mycket snäll människa, om herrskapet redan hade ätit. Innan hon hann svara, kom fru K. inrusande och frågade var jag hade varit. Jag redogjorde för min promenad och väntade litet beröm, för att jag på så kort tid kunnat gå 2 mil. ”tror herrn, utropade hon vredgad, att bordet ska stå dukat, tills herrn behagar komma? Om Ni inte passar på tiden, så slipper ni mat”. Jag svarade kallt, men hövligt, att jag icke begärt att få någon mat utan att jag endast frågat, om herrskapet ätit, varefter jag avlägsnade mig och gick upp på mitt rum. Efter en stund skickade hon en jungfru med en bricka med smörgåsar till mitt rum, men jag lät henne gå tillbaka utan att förtära någonting.

Om påsk fick jag en veckas permission för att resa hem och skulle vara tillbaka påföljande torsdag, då jag skulle hämtas på Grästorps av en skjuts från Sätenäs. Det var med stor glädje jag återsåg mina kära i hemmet. Mamma hade snyggat upp ett rum för att glädja mig. Hennes största glädje var att göra livet angenämt för mig.

Då min operationstid var slut, reste jag tillbaka till Sätenäs. Vid framkomsten till Grästorps hoppades jag få träffa den utlovade skjutsen, men ingen hördes av. Sedan jag väntat en stund förgäves, hade jag intet annat val än att taga mitt paket under armen och begiva mig åstad, i det jag hoppades att snart möta skjutsen. Någon sådan syntes likväl icke till, utan jag fick gå hela vägen. Då jag kom in i mitt rum, var det oeldat och sängen ouppbäddad. Sedan jag gjort upp eld och bäddat, gick jag genast till sängs, ty jag var sömning och trött. Då jag följande dag inställde mig, frågade direktören mig, om det ej vore i dag, som jag skulle ha kommit till Grästorps. Han låtsade, att han missuppfattat

min ankomsttid, för att ursäkta sig för att icke enligt löfte ha låtit hämta mig. Det var honom så likt.

Den 7 april styrde ångaren Olov Wennergren, förd av kapten Abrahamsson, in i hamnen vid Såtenäs för att inlasta havre. Den kunde icke lasta vi kajen, ty därtill var hamnen icke tillräckligt djup, varför säckarna först måste lastas i pråmar, som sedan drogos till ångbåten. Kylberg ansträngde sig mycket för att hitta på något att göra för mig. Jag fick nu order att gå med till hamnen. Strax därpå kom direktören, och sedan han funderat en stund, fick jag i uppdrag att hålla räkning på de säckar, som inlastades. Jag lydde naturligtvis order, men var mycket förbittrad över detta obehagliga och fullkomligt onödiga göromål. Det vägdes nämligen alltid 3 säckar på samma gång, varvid vikten antecknades. För att finna säckarnas antal behövde man endast multiplicera antalet vägningar med 3. Vädret var kallt och regnigt.

Eftersom jag icke hade papper och penna med mig, så gjorde jag sällskap med direktören för att hämta skrivmateriel. Därvid yttrade han till mig följande: "Såsom jag nämnde i höstas för prosten Sandler, så kan jag icke betala herr Pettersson, mer än ett par hundra kronor i lön per år, ty det var så många, som erbjöd sig att tjänstgöra för intet eller för bara maten, men jag antog herr P. på prostens rekommendation och vill också giva något i kontant lön. Det var ju synnerligen fördelaktigt för herr P. som var utan anställning, att få denna plats. Nu slipper herr P. åtminstone att skuldsätta sig. Jag har ett förslag att göra, som jag hittills icke velat orda om på grund av herr P. ungdom, nämligen att herr P. skulle spisa tillsammans med lärlingarna för att visa dem, hur högt man uppskattar deras människovärde. Om detta förslag antages, är jag villig att betala något mer i kontant lön. Jag bevittnade på en lantbruksskola i Tyskland, huru föreståndarna åt vid samma bord som lärlingarna. Jag skulle egentligen föreslagit detta, så fort herr P. kom, men jag fruktade, att herr P. skulle uppfatta förslaget såsom någon slags ringaktning. Själv skulle jag spisat tillsammans med lärlingarna, om jag icke haft familj".

Detta yttrande var synnerligen karakteristiskt för mannen. Jag betvivlade i hög grad, att platsen någonsin förklarats ledig, och ännu mer att någon erbjudit sig att tjänstgöra för bara födan. Han ansåg sig göra ett barmhärtighetsverk, då han antog den fattiga studenten, som var utan plats. Därför borde denna vara mycket tacksam om han kastade åt honom kastade några smulor. Förslaget, att jag skulle äta tillsammans med lärlingarna, upprörde mig mer. Avsikten därmed var dels att nedbringa kostnaderna för mitt underhåll, dels att slippa att ha ständigt en främmande person vid bordet. Ehuru jag alls icke var högfärdig, så ansåg jag likväl, att lärlingarna icke voro något lämpligt sällskap för mig. Huru skulle det gått med disciplinen, då flera av dem var äldre än jag. Jag hade aldrig förut ätit tillsammans med tjänstefolk. De skäl, han anförde, för att han icke genast framkommit med detta förslag, voro synnerligen enfaldiga. Det ena var, att jag var för ung. Nu var jag endast 3 månader äldre. Det andra var, att jag icke skulle uppfatta det som av en ringaktning av mitt värde. Detta kvarstod fortfarande. Om han själv verkligen velat äta vid lärlingarnas bord, varför gjorde han det icke under sin långa ungarstid. Han hade gift sig för 6 år sedan och sedan ej gjort några längre resor, så att det var följaktligen under sin ungarstid, som han fått detta uppslag. För övrigt borde icke familjen utgöra något hinder.

Jag blev verkligen överraskad över hans oförsynta begäran och svarade honom, att jag gärna voro villig att äta samma mat som lärlingarna, men icke i sällskap med dem, ty det stred mot mina vanor och allmän sed i vårt land. "Jaså" svarade han "då kan herr P. lika gärna äta med oss".

Kapten Abrahamsson var en grovkornig sjöbuss, som icke skrädde orden. För direktör Kylberg hyste han icke mycket respekt, utan ansåg honom vara en charlatan. I överensstämmelse med traditionen hos sjömän var kaptenen gästfri och bjöd mig på kaffe och konjak, som värmdde upp mig i kylan. Efter 2 dagars lastning avgick ångaren.

Egentligen skulle jag år 1879 fullgjort 1:a årets värnplikt. För att likväl icke exercisen skulle komma i kollision med studentexamen hade jag hos vederbörande myndighet anhållit om uppskov med exercisen till följande år, då jag sålunda hade att fullgöra båda årens övningar. Denna anhållan hade beviljats, och jag fick order, att den 3:e maj infinna mig till mönstring. Det var icke svårt att få permission från min tjänstgöring på Såtenäs, alldenstund ingen undervisning förekom under sommaren. Min plan var att som vanligt först begiva mig till Gråstorp och där invänta låget till Ryr,

men direktören föreslog, att jag skulle ro över Dettern till Vänersnäs och sedan gå till Lilleskogs station. Som jag aldrig färdats den vägen förut, gick jag in på hans förslag. Då tog han fram en kungörelse och bad, att jag skulle framlägga den på Näs för att uppläsa i kyrkan. Detta var orsaken till hans förslag.

Den 1 maj avreste jag från Såtenäs. Sedan jag i köket fått mig litet matsäck, begav jag mig i väg kl. 10 f.m. Då fiskaren, som skulle ro mig över icke var hemma, satte jag mig i en båt, som låg vid stranden och rodde ut för att uppsöka honom. Båten läckte ofantligt, så att jag endast kunde ro några årtag i sänder, varefter jag måste ösa ut vattnet. På det viset kom jag icke fort åstad. Äntligen upptäckte jag en kobbe, där jag landade för att söka upptäcka fiskaren. Jag fick då syn på honom, som befann sig på tämligen stort avstånd från mig. Ännu en kraftig ansträngning, och jag uppnådde honom, sedan jag rott omkring 1/4 mil med båten till hälften fylld med vatten. Han upplyste mig om, att båten läckte, emedan jag uraktlåtit att sätta en plugg i ett hål i fören. Sedan pluggen blivit ditsatt, läckte icke båten alls. Jag framförde mitt ärende, men han svarade, att han icke hade tid att ro mig över, men då jag nämnde mitt uppdrag av direktören, blev han villigare och uppfyllde slutligen min önskan. Vi rodde tillbaka till hamnen, som kallades tvättstugan, där jag väntade en stund, medan fiskaren gjorde sig i ordning. Av rodden hade jag blivit hungrig, så att jag åt upp min matsäck. Efter en stund begåvo vi oss i av. Som det blåste, satte han upp ett segel, och vi voro snart i Vänersnäs. Därefter tillryggalade jag vägen till Lilleskog till fots. Då jag gick förbi Munkestens gästgivaregård, hörde jag stoj och glam därifrån, varför jag förmodade, att där ”majades”. Ungdomarna i Vänersborg brukade den 1 maj göra en utflykt till Halle- och Hunneberg för att fira vårens ankomst. Detta kallades att maja. Då jag vid framkomsten till stationen, skulle köpa biljett, kunde icke inspektoren växla min sedel, varför han uppmanade mig, att vända mig till en herre, som kom gående på landsvägen. Han föreföll att vara lindrigt nykter. Jag förstod då, att han tillhörde ett sällskap skolynglingar, som gjort en utflykt till Munkesten för att fira maj. Snart kommo flera andra. De följde en god vän till mig, Ivar Damm, till tåget. Jag ville icke komma i samspråk med dem, varför jag tryckte ned mössan och vände bort ansiktet.

På tåget fick jag sålunda sällskap med Damm till Vänersborg. Han och jag hade varit klasskamrater, men jag hade genom att hoppa över en klass kommit 1 klass över honom. Sällan har jag träffat en så allsidigt begåvad människa. Nu berättade han för mig, att avgångsklassen i Vänersborgs läroverk gjort en utflykt till Munkesten för att fira 1 maj och den lyckliga utgången av den skriftliga studentexamen. I utflykten hade ock Leidzin och landskanotisten Torsten Almqvist deltagit, ingendera av dem tillhörde vattenturbinerna. Två av mina forna skolkamrater hade kuggats båda i matematik. Vidare berättade Damm, att han ämnade komplettera studentexamen i latin och sedan fortsätta studierna vid universitet. Detta gav mig något att tänka på. Universitetet med dess glada, fria liv hade alltid utövat en stark lockelse på mig, men jag hade slagit alla funderingar på universitets studier ur hågen, emedan latinet var ett obligatoriskt ämne i alla examina.

Sent om aftonen kom jag hem. Mamma och mormor befunno sig i god hälsa. Då jag vaknade följande dag, hade jag feber och kände mig öm i hela kroppen. Jag hade tydligen förkyllt mig under resan. Av rodden hade jag blivit svettig, men fötterna voro våta av det ganska kalla vattnet, och jag hade suttit stilla under seglatsen. Därtill hade det blåst rått och kallt. Jag måste nu fara till Vänersborg för att där tillbringa natten, alldenstund mönstringen skulle börja tidigt följande dag. I Vänersborg voro morbror Lundström och Olga mig till mötes. Innan vi gingo till deras hus, gjorde vi en promenad till Lyckhem, varunder morbror berättade om det ofantliga besvär, han hade haft för att erhålla utlåtande angående min erhållan om fullgörandet av värnplikten. Han hade alltid oturen att råka ut för besvärligheter, min stackars morbror, men det berodde nog därpå, att han hade något retligt lynne och därför lade hårt på sinnet de motigheter, som möta oss alla här i livet. Hans dotter var under uppväxtåren rätt besynnerlig. Hon var butter och tvär, lättretlig och blyg. Dessa kantigheter försvann dock under årens lopp. Hon blev glad, skämtsam och trevlig samt allmänt omtyckt. Det är märkvärdigt, hur självbehärskning och en kraftig vilja kunna förändra en människa. Endast någon sällsynt gång visade hon som äldre spår av sin forna vresighet.

Hos L. tillbragte jag natten. För att kurera min förkyllning, blev rummet mycket uppvärmt och

jag inbäddades i filter och lakan, så att jag kom i häftig svettning, tack vare vilken jag följande dag kände mig mycket bättre. Jag fick stiga upp tidigt., ty månstringen började kl. 5.30, och jag blev icke besiktigad förrän kl. 11. Den långa väntetiden fördrev jag dock rätt bra, ty jag träffade många skolkamrater och andra bekanta.

Läkarbesiktningen gick så till, att de mönstrande fingo kläda av sig intill skjortan i en tambur, och inträda en i sänder, där läkare och övriga besiktningsmän befunno sig. Den inträdande tog då av sig skjortan och uppgav sitt namn. Danelius kände igen mig, tog mig i handen, frågade, var jag var anställd, och om jag kunde få en varaktig plats på Såtenäs. Han bad mig hälsa min moder. Jag fick vända mig om, och sedan jag med nej besvarat hans fråga, om jag hade några fel, var jag därmed approberad. Längdmönstringen ägde rum kl. 1. Jag befanns vara 6 fot. Följande dag återvände jag till Såtenäs och fortsatte min tråkiga tjänstgöring.

Jag funderade ständigt på min framtid. Att stanna på Såtenäs voro att onyttigt förspilla den dyrbara ungdomstiden. Visserligen hade Kylberg lovat att försöka skaffa mig plats på kontor i Göteborg, men jag litade icke mycket på hans löfte. Det var endast ett lockbete för att få mig att stanna kvar på Såtenäs. En bana, varåt jag icke ägnat någon tanke förut, vara lärarebanan. Orsaken därtill var, att latin utgjorde ett svårt hinder.

Nu fick jag läsa i tidningarna, att riksdagens andra kammare med stor majoritet beslutat, att till regeringen avsända en skrivelse, vari begärdes, att realisterna skulle få tillträde till universitetet. Latinets dominerande ställning skulle alltså brytas, vilket dock tyvärr icke gick så lätt, som man hoppats. Först 10 år senare blev detta språk icke längre obligatoriskt i alla universitetsexamina. Latinet var dock ett oöverstigligt hinder. Man hade flera exempel på att realiststudenter på relativ kort tid lärt sig skolkursen i latin. Jag skulle utan större kostnad kunna ligga hemma och läsa latin och samtidigt taga några lektioner för en lärare i Vänersborg. Visserligen voro mina tillgångar icke stora, men jag visste, att många fattiga studenter lyckats att uppehålla sig vid universitetet genom att giva lektioner, erhålla stipendier o.s.v. Omöjlig vore kanske icke heller att få ett lån, ehuru jag visserligen icke kände någon, som skulle vilja gå i borgen för mig. Hade jag tagit fil. kandidatexamen, så skulle det icke bliva svårt att få plats som extralärare, och då var jag bärgad. Van ända från barndomen vid den yttersta sparsamhet, syntes mig en extralärares och ännu mer en adjunkts inkomster rätt goda. Någon särskild dragning åt lärarkallet kände jag visserligen icke, men jag hade haft många tillfällen att utöva denna verksamhet och funnit den tilltalande. Så ungefär resonerade jag, utan att likväl fatta något bestämt beslut.

Min värnpliktstjänstgöring började den 1 juni och slutade den 5 juli Om nätterna lågo vi i baracker, men måltiderna intogo jag och några, av vilka de flesta varit mina skolkamrater, på den strax vid Grunnebohed belägna gästgivaregården Lilla Almås, som då innehades av Almgren. Denne hade en son, som även varit min skolkamrat och sedan övertog gården.

Exercisen var föga ansträngande. Vi, som förut i skolan övats i exercis, hade föga nytt att inhämta. Varken befäl eller manskap tog exercisen så synnerligen allvarsamt. Under fritiden roade man sig så gott man kunde. De flesta av mina kamrater köpte från Vänersborg punsch och konjak, som de flitigt inmundigade, så att de ofta voro lindrigt nyktra.

Alla beväringar, vilkas namn ändades på son, fingo under mönstringstiden andra namn. Mitt namn blev Vårgren. Dessa namnförändringar gävo anledning till mycket skämt.

Vår kompanichef hette Bergman. Han var son till kyrkoherde Lindbäck, som hade antagit namnet Bergman på grund av de svåra brott, vartill hans fader gjort sig skyldig. Denne, som var kyrkoherde i en församling i Karlstads stift, undanröjde flera av socknens fattiga genom att blanda arsenik i nattvardsvinet, som han gav dem. Anledningen därtill var dels att han ville bespara församlingens utgifter för deras underhåll, dels att han ville befria dem från de lidanden och umbäranden, som följde med fattigdomen. Dessa brott väckte oerhört uppseende i hela landet och tidningarna innehöllo spaltlånga referat från rättegångsförhandlingarna. Lindbäck gick rättvisan i förväg, i det han hängde sig i cellen. Bland allmogen gick det ryktet, att han med vederbörandes goda minne rymt ur fängelset, och att en annan fånge, som dött, upphängts i hans cell. Kapten Bergman hade ett ombytligt lynne, men var i allmänhet rätt dräglig.

Löjtnant Örtendahl var plutonchef. Han var ryrbo liksom jag, alldenstund han var son till bruksförvaltaren Örtendahl på Kollerö bruk. Han gjorde intryck av att vara en tämligen obetydlig person.

Officerarna voro oerhört strama och behandlade manskapet som djur. Flera av de yngre officerarna kände jag från skoltiden. Det kunde aldrig falla dem in att tilltala mig, utan de låtsade, som om de icke kände mig.

Om söndagseftermiddagarna var det vanligen danstillställningar i kasernerna, dit traktens ungmör samlades, ty flickor äro alltid förtjusta i militärer. En gång, då jag gick förbi en kasern, var det dansades, steg jag av nyfikenhet in och lockades att taga mig en sväng. Då blev jag tillspord av en för mig främmande officer, som jag trodde var en sergeant, vad jag hette. Som jag tyckte att det icke angick honom, gav jag ett undvikande, men icke ohövligt svar. Då presenterade han sig som löjtnant Thorelius, varför jag nämnde mitt namn. Därefter taltes vi helt vänligt om varjehanda.

Ett par dagar efteråt, då jag alldeles glömt denna episod, blev jag framkallad ur ledet an löjtnant Örtendahl och fick förebråelser för att jag burit mig oförskämt åt mot löjtnant Thoselius. Jag relaterade sanningsenligt förloppet. Därmed var han icke nöjd, utan sade, ”stå icke här och advocera utan gå er väg.” Sedan hade han under den övriga övningstiden ständigt ögonen på mig och försökte tydligen få anledning att trakassera mig. Jag var dock alltid på min vakt, så att han ansträngde sig förgäves.

Löjtnant Thorelius, som burit sig så lömskt åt, blev sedan riksbekant, för de processer, som han jämte brodern förde mot kyrkoherde Rune i Råda, deras faders efterträdare. De trakasserade honom på alla möjliga sätt och yrkade på fängelse och avsättning. Rune blev dock efter flera års processer fullkomligt frikänd. Under rättegången konstaterades att löjtnant T:s broder, som var läkare, icke var riktigt klok. Jag misstänker, att löjtnanten också hade någon själslig defekt.

Efter mötets slut återvände jag till det tråkiga Såtenäs. Ungefär en halv mil därifrån låg pastoratets komministerboställe i socknen Frid. Befattningsinnehavaren hette Wikman och var en mycket originell man, icke minst då han predikade. Han hade en son John och en dotter Julia, som sedan blev gift med läroverksadjunkt Norman. John tog examen i Vänersborg 1 år efter mig. Som jag nu efter mycket övervägande beslutat mig för att komplettera studentexamen med latin och sedan fortsätta studierna vid universitetet, kom jag överens med John, att han skulle undervisa mig i latinet och jag undervisa honom i matematik. Han ämnade nämligen bli ingenjör och hade gått på latinlinjen. Varannan dag gick jag till honom och varannan dag han till mig. Ehuru jag var rätt gammal, fann jag studiet av latinet ingalunda tråkigt. Jag hyste en viss beundran och vördnad för detta språk, som spelat en så ofantligt viktig roll i världen. God tid hade jag ock att ägna mig åt studiet.

En gång var det ett uppträde mellan Direktör Kylberg och lärlingarna. En lördagskväll då kl. slagit 8, men ingen kvällsringning hördes av, avbröto den yngre kursens elever arbetet, som var tröskning av havre, och gingo in i matrummet och satte sig att äta. De voro mycket hungriga, ty de hade icke fått någon mat sedan kl. 12 och varit i strängt arbete hela tiden. Som tröskningen icke kunde längre fortsättas, anmälde rättaren dem för direktören. Denne gick genast ned till dem, gav dem förebråelser och befallde dem att genast infinna sig på logen. Intet svar; alla sutto tysta och hävde i sig gröt. Då blev Kylberg rasande, sparkade i golvet och slog med käppen i bordet, men alla iaktogo samma tystnad som förut. Ursinnig, men kännande sin vanmakt avlägsnade han sig en stund. Då han kom tillbaka, hade de ätit. När han nu upprepade sin befallning, svarade de fortfarande icke, utan gingo in i sina logement och lade sig. Den äldre kursens elever, som med tanke på avgångsbetyget icke deltagit i demonstrationen, blevo till belöning för sitt välförhållande trakterade med öl och brännvin. Följande dag blevo de motspänstiga eleverna uppkallade till kontoret, där K. höll en straffpredikan för dem. Då uppsade de sig till förflyttning och begärde sina betyg. För att undvika skandal måste direktören taga skeden i vackra handen och underhandla med dem om fred och försoning.

Tack vare mina studier och umgänget med John Wikman var vistelsen på Såtenäs under sommaren och hösten rätt dräglig. Först hade jag icke haft någon att umgås med. Visserligen hade jag i början varit mycket tillsammans med pomologen Karlsson, men jag kom snart underfund med att

det var en opålitlig person, varför jag snarast upphörde med att umgås med honom. Hushållerskan varnade mig ock för honom, ty han brukade alltid vara orsaken till misshälligheter mellan lärarna och direktören.

Den 12 oktober hölls examen med lärlingarna. De redde sig ganska bra i mina ämnen, och jag hade anledning att tro, att direktör Kylberg var belåten. Därmed slutade min vistelse på Såtenäs.

Min lön var till en början icke fastställd, men under sommaren frågade jag K. Vid ett tillfälle, hur stor lön jag kunde påräkna. Han svarade, att han ville betala 300 kr. Då invände jag, att det var rätt litet, då en informator brukade få 400 kr. ”Ja, svarade han, ”om herr P. gör sig förtjänt därav, kan jag betala 400 kr.” Vid uppgörelsen betalade han mig endast 300 kr., och då jag påminde honom, att jag fått löfte om 400 kr, svarade han att jag missförstått honom, ty han hade aldrig lovat mer än 300 kr. Jag fick låta mig nöja därmed. Flera månader sedan jag lämnat Såtenäs, fick jag till min förvåning mottaga ett brev inneliggande 100 kr från Kylberg. Hans samvete hade tydligen slagit honom. Han förklarade i brevet, att han sände mig 100 kr, eftersom jag trodde, att jag hade dem att fordra.

Med lätt sinne lämnade jag Såtenäs. Den där tillbragta tiden var mitt förnedringstillstånd. Varken förr eller senare har jag utstått så stora förödmjukelser. Men det gives intet ont, utan att det har något gott med sig. Min människokänedom blev mycket ökad. Vidare kunde jag i lugn och ro tänka över min framtid och välja en framtidsbana som tilltalat mig mycket. Även hade jag tid att påbörja mina studier i latinet.

Jag flyttade nu till mitt kära hem, där min mamma och mormor pysslade om mig på bästa sätt. Jag läste latin mest på egen hand, dock tog jag jämte Ivar Damm några lektioner för adjunkt Eriksson i Vänersborg. Det var inalles 20 timmar, varför jag betalade 20 kr. Ofta gick jag till Grunnesbo station, där jag steg på tåget till Vänersborg, dels för att nedbringa resekostnaderna, dels för att få motion. En gång under vintern 1880–1881 uppstod en häftig snöyra, så att tåget icke kunde gå på flera dagar. För att icke försumma mina lektioner och av ungdomligt övermod gick jag den 1 ½ mil långa vägen till Vänersborg. Drivorna räckte mig ofta till midjan, och snön piskade mig i ansiktet, så att jag hade svårt att se och andas. Allt gick dock lyckligt.

Vid slutet av vårterminen 1881 undergingo Damm och jag skriftligt prov i latinet. Vi blevo båda godkända, men vid det därpå följande muntliga förhöret för lektor Swedborg blev endast jag godkänd. Damm hade icke nedlagt så mycket arbete som jag, utan sysslat med andra ämnen, som mera intresserade honom, såsom matematik och fysik. Genom denna motgång fick han sådan aversion för latinet, att han icke vidare befattade sig med studiet av detta språk. Han kunde därför icke taga någon examen i Uppsala, förrän latintvånget blev upphört. Därigenom förlängdes hans vistelse i Uppsala avsevärt. Han blev sedan mera lektor i Gävle och dog 1918. Han var icke allenast en framstående matematiker, utan också en icke obetydlig skald och fick Svenska Akademiens 2:a pris för en diktsamling. Såsom kamrat var han synnerligen älskvärd och omtyckt av alla. Ehuru han själv stod högt i moraliskt hänseende, hyste han likväl överseende med sina i sinnlighetens bojor fånglade kamrater.

För att kunna bestrida utgifterna för studier vid universitetet togo mamma och jag ett hypotekslån på gården. Det blev icke stort, blott 1200 kr. Att dessa icke skulle räcka långt var självklart, men jag hoppades att på ett eller annat sätt komma över penningen. Det duger icke, i synnerhet då man är ung att vara alltför klenmodig. ”Fortuna fortis adiuvat,” hade jag lärt mig, och därefter handlade jag.

Under sommaren 1881 konditionerade jag som informator hos befattningsman Bergmark på Askjum inte långt från Grästorps. Han och hans fru voro synnerligen älskvärda människor, som bemötte mig med aktning och vänlighet. Jag befann mig icke längre bland kalla egoister, såsom förhållandet varit på Såtenäs, utan bland hjärtegodas människor, som hyste deltagande för alla. Därför trivdes jag där förträffligt, och skulle icke haft något emot att stanna där en längre tid. Jag skulle huvudsakligen läsa med en gosse, som skulle söka inträde till klass 1. Något läste jag ock med äldsta sonen Alvar, som var i någon av mellanklasserna, och dottern Helga, en liten rar flicka.

Vid höstterminens början tog jag avsked av mitt hyggliga värdfolk och reste hem för att utrusta mig till min avfärd till universitetet. Jag hade bestämt mig för Lund. Jag tyckte det skulle vara roligt att komma till ett sydligare luftstreck. Lund låg närmare än Uppsala, och det hade sagts mig, att

levnadskostnaderna voro billigare i den förra staden.

Efter ett ömt farväl av de mina for jag bittida om morgonen d. 8 sept. 1881 med skjuts till Åkerström, som ligger väster om Trollhättan vid Göta älv. Där steg jag kl. 9:30 fm. ombord på en liten ångare, som hette Necken och gick mellan Vänersborg och Göteborg. Biljetten till Göteborg kostade endast 1,25 kr. Vädret var vackert, så att färden i Göta älvs natursköna dal var mycket angenäm. Jag hade medtagit 2 koffertar, av vilka en var mycket tung oavsett innehållet. Detta resgods förorsakade mig mycket besvär och utgifter.

I Göteborg stannade jag ett par dagar dels för att bese mig, dels för att hälsa på min farbror Olov Gustav Rhodin. Han var mycket vänlig och gästfri. Det var icke utan att jag hyste en svag förhoppning att kunna i form av lån få någon hjälp av honom, men därom yttrades ingenting vid detta tillfälle. Han kom också att hjälpa mig, men på ett annat sätt, än jag och han då anade.

Med ångaren J P. Dillberg avreste jag från Göteborg den 9 sept. kl. 8 fm. Vädret var vackert, så att sjöresan var synnerligen angenäm. På ångbåten gjorde jag bekantskap med en ung levnadsglad herre, C J. Von Wachenfeldt. Han skulle göra en lustresa och besöka Hamburg, Amsterdam, Haag, Paris och London. Ångbåten låg 5 timmar i Halmstad, så att vi hade god tid att bese staden. Kl. 8 fm. följande dag anlände vi till Malmö. Wachenfeldt, som skulle fortsätta resan till Köpenhamn, övertalade mig att följa med dit. Vi stego ombord på ”Falken” och voro efter ett par timmars resa framme. Där besågo vi tavelssamlingen i Kristiansborgs slott, bestego ”Runde Torn”, besökte Zoologiske Have och roade oss om aftonen i Tivoli.

Följande dag skildes jag från Wachenfeldt och for med ångaren Sten Sture till Malmö och därifrån till Lund. Vädret var regnigt, så att det första intrycket av Lund icke var angenämt. Jag uppsökte nu min vän och f.d. skolkamrat David Sandén. Han hjälpte mig att orientera mig i staden och hyra rum. Jag bestämde mig för i L. Kungsg. 7. Det var snyggt, men tämligen mörkt och dystert och kostade 35 kr för terminen, exklusive eldning och städning. I samma hus bodde flera studenter, med vilka jag dock icke gjorde någon bekantskap. En gumma städade för 3 kr per månad. Middagen intog jag på ett matställe för studenter. En middag kostade bara 50 öre, och maten var god och riklig. Ett ännu billigare ställe fanns, där maten endast kostade 40 öre per måltid. I likhet med de flesta studenter på den tiden åt jag frukostar och kvällar på mitt rum. Man köpte sig ett fotogenkök, varpå man kokade kaffe, mjölk, ägg, o.s.v. Nödiga livsmedel fick städerskan inköpa. På så sätt kunde man leva både gott och billigt. Mjölken kostade 28 öre kannan eller 10,5 öre per l. och smöret 1,15 kr per skålpund eller 2,68 kr per kg.

Då jag inskrevs i Lunds universitet och Västgöta nation, tog jag farväl av mitt gamla hederliga namn Pettersson och antog namnet Ryde. I överensstämmelse med bruket på många ställen i vårt land hade jag kallat mig Pettersson, emedan min far hette Petter. Jag hade länge tänkt att utbyta detta mot något annat. Skälen voro dels praktiska, dels sociala, estetiska. Namn på son äro mycket allmänna och giva ofta anledning till förväxling. I synnerhet var Pettersson mycket allmänt i Västergötland. Ehuru visserligen många personer i framskjutande ställning hava namn på son, så torde dock de flesta, som bära dessa namn, tillhöra samhällets lägre lager. Jag hade nu höjt mig över den samhällsklass, varifrån jag utgått, och kände och tänkte på annat sätt än gemene man. Icke föraktade jag något stånd, allra minst bondeståndet, men jag tyckte icke, att det var trevligt, att mitt namn skulle ständigt påminna mig om min härkomst. Dessutom var det icke något vackert namn, och det förekom ofta i skämt-pressen. Att välja ett gott namn var ingen lätt sak. En tid funderade jag på att taga min moders namn Lundström. Jag har sedan nästan ångrat, att jag icke gjorde det. En gång beslöt jag mig för namnet Sylvärn, men jag tyckte sedermera, att det var för tungt. Sedan tänkte jag välja Rydelius. Det var ett vackert namn, men något långt. Så uppstod namnet Ryde. Detta namn hade förtjänsten att vara ovanligt. Jag hade aldrig funnit det varken i tal eller skrift. Många år efteråt har likväl sett det i tryck. Det var icke min avsikt att uppkalla mig efter Ryr. Det är dock möjligt, att sockennamnet omedvetet influerat på valet. Jag hoppas, att detta namn icke skall utdö med mig och bäras med heder av mina avkomlingar.

Jag hade beslutat mig för att välja matematik, fysik och kemi till huvudämne. Dock hade jag även funderat mycket på att studera levande språk, som alltid intresserat mig mycket, eller historia. Sandén

tyckte, att jag borde studera historia. Detta ämne innehöll många minnessaker, varför jag förkastade det, fastän jag i skolan ansågs ha goda anlag därför. Den 1:a terminen arbetade jag på det kemiska laboratoriet. Samtidigt studerade jag latin och något matematik.

På den tiden var det mycket illa ställt med den akademiska undervisningen för nybörjare. En professors föreläsningar voro i regel avsedda för dem, som läste på licentiaten. En nybörjare hade därför inga förutsättningar för att kunna tillgodogöra sig dem. Några propedeutiska kurser gävos icke. Visserligen bevistade jag föreläsningar i kemi, fysik och sedermera botanik, zoologi och geologi samt gjorde därunder anteckningar, men behållningen av föreläsningarna var icke stor. Inga studiehandböcker funnos, utan man fick fråga äldre studenter till råds. Den 1:a terminen använde noviserna till att orientera sig. Därigenom gick en dyrbar tid förlorad.

Professor Blomstrand föreläste i kemi. Han ansågs var en mycket framstående vetenskapsman. Därtill var han en stor vältalare och uppträdde ofta vid studentfester. Till börden smålänning var han Smålands nations inspektor och lär ha varit mycket hjälpsam mot sina i allmänhet mindre bemedlade landsmän. Hans läroböcker utmärktes av ett tungt och ofta dunkelt språk. Som tentator var han icke angenäm, ty han var mycket pedantisk.

I högre matematik föreläste professor Björling och i lägre adjunkt Zeigod. Den förre åhörde jag aldrig, den senares föreläsningar voro tråkiga och intresselösa, så att han hade nästan inga åhörare. Jag bevistade blott ett par gånger hans föreläsningar.

Laboratorieövningarna leddes av laborator Peter Klasson och amanuensen Lovén. Den hjälp man fick av dessa herrar, var icke stor. Det gällde att reda sig på egen hand. Den förre hade fått för sig, att jag skyndade mig för att bli kvitt övningarna så fort som möjligt. Därför gav han mig mycket svåra prov och lyckades sålunda förlänga min tjänstgöring på laboratoriet.

I det lägre matematiska seminariet leddes övningarna av docent Möller, som var lektor vid katedralskolan i Lund. Det var en skicklig och sympatisk man. Seminaristerna fingo uppgifter att lösa till nästa sammanträde, då var och en fick anmäla, huru många han hade löst. Därefter fick vi en i sänder stiga fram till svarta tavlan och demonstrera sin lösning, varefter docenten gjorde de anmärkningar, som han ansåg vara befogade. Dessa övningar voro mycket instruktiva. I början fann jag till min förvåning och förödmjukelse, att jag knappt kunde lösa en enda av de förelagda uppgifterna, oaktat att jag i skolan ansetts vara duktig i matematik. Jag började betvivla, att jag hade anlag för ämnet. Vid närmare eftersinning förstod jag dock, att jag saknade tillräckliga förkunskaper. Jag upphörde därför en tid att gå på seminariet, där jag gjorde en slät figur, och läste i stället matematisk litteratur. När jag ansåg mig ha inhämtat tillräckliga kunskaper, infann jag mig åter vid seminarieövningarna. Nu gick det bättre, och till slut kunde jag i regel lösa alla de förelagda uppgifterna.

På grund av mina små tillgångar kunde jag icke så ofta deltaga i de festligheter, som höllos av nationen eller studentkåren. Detta beklagar jag, ty dessa fester voro ej ”blott till Lyst”. Man fick höra tal av äldre och yngre universitetsmän och göra personliga bekantskaper, som kunde vara till stor nytta. Trots mitt inskränkta liv trivdes jag likväl utmärkt i Lund. Studierna skötte jag ordentligt, men utan att överanstränga mig. Då jag kände, att jag behövde förströelser, gick jag Ateneum för att läsa tidningar eller tidskrifter eller uppsökte jag några vänner för att samspråka eller spela kort eller schack. Man hade det sålunda aldrig tråkigt. Sedan jag lämnat akademien, har jag många gånger med saknad tänkt på de lyckliga dagar jag tillbragte där.

För att bliva godkänd i latin i kandidatexamen fordrades “examen stili latini pro grada philosophico” jämte tentamen för professorn. För att bereda mig på den förra togo jag och flera andra studenter lektioner i latinsk stilskrivning för docent Zander, lektor vid katedralskolan. Sedan jag anmält mig till denna examen, fingo jag och övriga examinander under bevakning översätta en svensk text till latin utan annan hjälp än lexikon. Bevakningen var dock icke synnerligen effektiv, så att det fuskades mycket. Utan någon hjälp lyckades jag dock klara provet. För att sedan kunna bli godkänd i det muntliga förhöret för professor Lysander måste jag arbeta mycket.

Professor Lysander var en gammal utarbetad man. Ingen annan professor hade så mycket att

göra som han. Han var allmänt känd för att vara kvick och slagfärdig. Många anekdoter berättades om honom. En gång, då han infann sig på Ateneum, såg han, att en student helt nonchalant satt på den tidning som han önskade läsa. Då tog L. en annan tidning och gick fram till studenten, sägande, ”skulle inte denna vilja sitta på denna tidning i stället för den där”!

Eftersom mitt rum i Kungsg. 7 var mörkt och dystert, flyttade jag snart därifrån och hyrde ett vindsrum av skräddarmästare Giose, som bodde i ett hus på gården vid Södergatan 20. Rummet var soligt, och jag hade vacker utsikt åt en trädgård. Jag blev ofta ombedd att tillbringa någon stund i värdfolkets familj, som utom värden utgjordes av hans hustru i 2:a giftet och 2 barn. I familjen vistades också fruns syster Augusta Strömbeck. Det var en glad och snäll flicka, som visade mig stor vänlighet

Mina anförvanter där hemma fruktade att jag icke skulle få tillräcklig föda, varför de en gång skickade mig en tunna, som innehöll knäckebröd, smör, ost, ansjovis m.m. Jag som sällan brukade skriv vers tackade i brev till mamma och morbror Lundström för innehållet med följande rimmad prosa:

Vi gjorde I mig detta?
Så frågar jag med rätta.
I tron, att man i Lund ej kan sig äta mätt,
Emedan här ej finns en enda smaklig rätt.
I misstager Eder dock, jag lätt bevisa kan.
Att ingen stad det finns i hela Sveriges land,
Där man kan bättre må, om man har gott om lager
I annat fall man som annorstädes blir mager.
Matronor får man se, som knappt sig röra kunna,
För fetmas skull, men ha dock aldrig fått nå'n tunna
Från magra Södra Ryr, som alltför väl behöver
Det lilla, som de spar, då någonting blir över.
Och flickor äro här så mulliga och feta
Att maken kan man ej i hela Ryr uppleta,
Och även männen ha ett rätt försvarligt hull,
Blir någon mager här, är det hans egen skull.
Jag får dock tacka Er för tunnan, som jag fått.
Dess innehåll båd smör och bröd och annat gott.
Till mig den anlant har i fullt oskadat skick,
Och karl'n, som bar den upp, en krona därför fick.
För framtiden jag ber att slippa få nåt mera,
Ty ej jag vill, att I Er skolen ruinera.
Det är ej god affär att köpa mat i Ryr,
Och sen den sända hit, då frakten är så dyr.
Om därför något mataktigt hit anländer,
Bliv därför icke ond, om jag det återsänder.

I maj månad 1882 avslutade jag laborationerna i kemi, varefter jag for hem. Avresan ägde rum en torsdag. Följande lördag skulle studenterna fira karnevalsfest, vartill de berett sig långt i förväg. Jag skulle gärna velat stanna kvar i Lund och delta i festen, men min kassa hade trots allt sparande smällt ihop rätt betydligt, så att jag måste avstå från detta nöje.

I Malmö måste jag övernatta, alldenstund ”Falken”, så hette ångbåten, ej skulle avgå förrän följande morgon. Jag tog in i ett billigt hotell. Kl. 5,30 följande morgon vaknade jag, väckte pigan, betalade och gick ombord. Här letade jag förgäves efter min koffert, som ett stadsbud fått i uppdrag att bära ombord. Jag skyndade därför tillbaka till vaktkontoret och frågade efter min koffert. Man svarade mig, att den befanns ombord. Vid förnyad undersökning fann jag den slutligen instuvad bland mycket annat gods. Med frisk sydvästlig vind kommo vi efter ett par timmar till Köpenhamn, där

båten stannade några timmar för att lasta och lossa. Under tiden gick jag i land och frukosterade. I ett butiksfönster låg en vacker ost, varav jag köpte ett stycke för att därmed förstärka min matsäck. Som det regnade mycket och blåsten övergått till storm, gick jag snart ombord.

Under resan från Köpenhamn till Landskrona tilltog stormen allt mera, så att båten vaggade oerhört. Ehuru luckorna på mellandäck voro stängda, slogo likväl vågorna ibland över. Allt löst ombord rullade om vartannat, och däckspassagerarna måste hålla sig fast för att icke falla omkull och kanske spolats över bord. Jag fick för första gången göra bekantskap med den mycket omtalade sjösjukan. Jag började känna kväljningar. Instinktmässigt gick jag då ut på fördäck för att andas frisk luft och taga det upprörda elementet i närmare beskådning. Efter en kort stund blev jag fullt återställd utan att ha offrat något åt Neptun. Sedan kände jag icke mer något obehag av rullningen.

Då vi om eftermiddagen kommo till Landskrona, var stormen så stark, att de få personer, som nödgades vara ute måste stödja sig mot husen. Jag gjorde ett försök att gå i land och se på staden, men måste strax vända om. Under det Falken låg förtöjd i hamnen, sågo vi en skuta driva på grund i närheten av staden.

På grund av stormen vågade icke kaptenen fortsätta resan förrän på förmiddagen följande dag, som var en lördag. Natten hade jag tillbragt på däck, ty jag hade på grund av min kläna reskassa nödgats lösa däcksbiljett. En sådan för resa mellan Malmö och Göteborg kostade endast 5 kr. Under vanliga förhållanden skulle jag endast ha behövt tillbringa en natt ombord. Nu måste jag tillbringa 2 nätter på däck. Under dessa nätter sov jag just icke mycket. Någon liggplats fanns ju icke, och därtill var det ganska kallt. Stödd mot ångröret, som var varmt, lyckades jag ibland få en blund i ögonen. Jag kan sålunda av egen erfarenhet intyga, att det går för sig att stå och sova.

Vid middagstid kommo vi till Helsingborg. Staden gjorde på mig ett gott intryck. Föga anade jag, att denna stad skulle bli den förnämsta platsen för min verksamhet. Kanske mötte jag på gatan en liten 12-årig flicka, som sedan skulle bli min brud, eller en annan 6 år äldre, som skulle bli den förras efterträderska.

Emedan jag var mycket hungrig steg jag i land och fick mig en kraftig måltid. Att äta ombord på ångbåten tillät icke min kassa, varför jag dels försett mig med matsäck, dels intog måltider i land.

Efter flera timmars dröjsmål på grund av stormen lämnade vi om eftermiddagen staden. Då vi passerade Torekov, sågo vi flera fartyg som förlist. Jag läste sedan i tidningarna, att 5 båtar lidit skeppsbrott, varvid 10 man drunknat.

Kl. 11 om natten lade vi till i Halmstad. Där hände mig det missödet, att någon långfingrad Halmstadbo annekterade min matsäck. Jag hade lagt den invirad i ett papper på kofferten. Förlusten var dock ej så stor, ty den utgjordes blott av två smörgåsar och den i Köpenhamn köpta osten, som var så seg, att jag förgäves sökt tugga den.

Tidigt följande morgon, som var en söndag, anlände vi till Varberg, där en kvinna togs ombord. Knappt hade båten lagt ut förrän hon blev på det häftigaste sjösjuk, ehuru vinden betydligt mojna av.

Äntligen kommo vi kl. 2 em. till Göteborg. Jag ställde genast mina steg till min farbror Rhodin. Han höll ljust som bäst på med att intag siesta. Jag blev på det vänligast och mest förekommande sätt mottagen. Emedan han lovat att göra en vän sällskap på teatern lämnade han mig om aftonen. Jag fick nu en välbehövlig sömn, då jag icke sovit ordentligt på 2 nätter. I 2 dagar åtnjöt jag min farbrors gästfrihet. Under tiden avlade jag ett besök hos Manne Håkansson, som varit en god vän till min fader och var gift med Karin Mattson, en avlägsen släkting till mig. Den godhjärtade Håkansson ville skänka mig 10 kr, som jag dock artigt, men bestämt vägrade att emottaga.

Många år efteråt, då alla mina närmare släktingar voro döda, sammanträffade jag med Karin Mattson och fick då av henne närmare besked om vår släkt. I början av 1800-talet fanns vid landsvägen till Vänersborg strax intill Vassända gamla kyrkoplats en stuga, som ägdes och beboddes av en f.d. inspektor vid namn Juhlin. Han var gift med en flicka från Skogen i Vassända socken och hade med henne en dotter, som sedan blev gift med länsman Mattson i Örebacka. I detta äktenskap föddes 2 söner och 2 döttrar. Den ene sonen blev länsman liksom sin far. Den andre, som hette Johan, blev kontorschef vid Carnegeiska bruket i Göteborg. Genom sin till girighet gränsande sparsamhet

och lyckade husaffärer, förvärvade han stor rikedom det påstods, att han varit miljonär som vid hans död ärvdes av hans syskon, då han icke efterlämnade äkta bröstarvingar. Av döttrarna blev den ena gift med ovannämnda Håkansson, som till en början var poliskonstapel i Göteborg. Sedermera fick han anställning vid Carnegeiska bruket. Den andra dottern, Augusta, fick en oäkta dotter, Amanda. Hon gick samtidigt med mig i Rys folkskola. Sedan flyttade hon jämte modern till Göteborg, där hon fick på sin morbrors bekostnad en god uppfostran. Hon blev sedan lärarinna vid Marstrands elementarskola för flickor.

Min morbrors far, Olof Jönsson i Örbacka, (han bodde först i Skottened), var gift med en syster till ovannämnda Julins hustru, varför min mormor och fru Mattsson voro kusiner. Innan min mormor blev gift, vistades hon ganska mycket hos sin moster Julin. Då där idkades någon slags värdshusrörelse, var där ett ständigt kommande och gående av folk. Ej långt därifrån låg Vassända kyrkoboställe, som då innehades av en kyrkoherde Hallén. Enligt mormors påstående skulle han ha varit bror till Julin, men han ville icke erkänna någon släktskap med den senare, som lär ha varit oäkta.

Om tisdagsaftonen avreste jag med ångaren Baltzar von Platen från Göteborg. Rhodin följde mig i droska först till frimurarelogen, där en toddy inmundigades, och sedan till båten. På resan uppför älven gjorde jag bekantskap med en norrlänning, som vände hem från Amerika för att hämta hustru och barn. Han målade Amerika i särdeles ljusa färger. Även kom jag i samspråk med en sjöman, som återvände till sin fädernestad Helsingfors, efter att ha tumlat om på världshaven i många år. Nu gladdes han åt att snart få trycka sina kära anförvanter i sina armar. Han syntes ha gott om pengar, i det han visade mig flera engelska pounds. Åt sin syster hade han köpt ett guldur. Jag fann mycket nöje i att språka med dessa öppna och av allt att döma hederliga män.

Om onsdagen kl. 5.30 em. landsteg jag i Åkerström och begav mig genast gående iväg till hemmet, dit jag kom kl. 7.15. Mamma och mormor gräto av glädje över att åter ha mig hemma. Det är en ljuv känsla att veta att man är uppriktigt älskad. Då känner man sig lycklig, huru torftiga de yttre förhållandena än må vara. För övrigt hade jag ingen orsak att klaga. Jag hade ett soligt rum med vacker utsikt över den närbelägna Rysjön och kunde disponera min dag efter behag. Min tid upptogs dels av studier, dels av lättare arbeten på gården osv. Att kosthållet var av utmärkt beskaffenhet, därför sörjde min mamma. Egentligen har jag aldrig ätit bättre än hemmet. Det enda jag saknade var umgänge med jämnårig ungdom. Visserligen bodde på det närbelägna Hedetorpet en järnhandlare Dahllöf med familj från Vänersborg. Barnen utgjordes av en son Leopold, som studerade samtidigt med mig i Lund, och flera flickor i slynåren. Något umgänge mellan mig och honom förekom icke, alldenstund vi icke hade nöje av varandras sällskap. Han var flera år yngre än jag och i mitt tycke alltför barnslig.

Järnhandlare Dahllöf, brorson till ägaren av Hedetorpet, inköpte av länsman Olssons änka den s.k. Rekognitionsskogen för 9500 kr. Egendomen, som utgjorde nära 500 tunnland, bestod till största delen av en stor mosse. Resten utgjordes av mader och ett mindre berg, bevuxna med en icke synnerligt vacker skog. Det var Dahllöfs avsikt att odla mossen och sedan draga sig från handeln och leva på gårdens avkastning jämte det kapital, som han hopsparat. Han lät därför utdika mossen och nedlade mycket pengar på dess uppodling. Efter någon tid tröttnade han på företaget, som kostade honom mer än han beräknat, och sålde gården till en mycket driftig lantbrukare, som hette Johansson. Denne skapade av de delar av mossen, som voro lämpliga för odling, härlig åkerfält och lät uppföra ett vackert boningshus jämte nödiga uthus. Den övriga mossen lämnade bränntorv och torvströ. I min barndom låg denna mosse bokstavligen för fäfet, i det den endast lämnade ett magert bete till några få kreatur. Jag brukade plocka hjortron på mossen. Om någon då sagt mig, att här skulle om några år bli en vacker herrgård hade jag upptagit detta som ett dåligt skämt. Denna herrgård fick namnet Frigård. Utan tvivel lönar det sig bra att odla mossjord, men man får vara beredd på, att det kan dröja länge, innan man får skäligen vinst för det nedlagda kapitalet.

Ett annat exempel på mossodling i min hemtrakt vill jag anföra. Norr om Skottomadsjön låg i min barndom en stor mosse, som hette Följe mosse eller mad. Den köptes av bankdirektör Malmgren från Uddevalla. Han lät utdika och uppodla den, som likväl slukade så mycket pengar att han icke kunde behålla egendomen, utan måste sälja den med stor förlust. Sedan gick den ur hand i hand, tills

den blev köpt av ovannämnda Johansson. Sedan han i flera år tagit härliga skördar, sålde han Skogaryd, så kallades odlingen, med stor vinst till Vargöns aktiebolag.

Av sparsamhetsskäl stannade jag hemma hösten 1882. Jag studerade kemi, matematik och latin.

Den 2 nov. avled min morbrors bror Olof Olsson i Örbacka. Han kallades vanligen Olle i Kasen. Det var en gammal, hederlig och strävsam odalman, som var allmänt avhållen. Då morbror Lundström fick veta dödsfallet, blev han djupt gripen, och undrade, huru länge han själv hade kvar att leva. Då han blickade tillbaka på de flydda åren, tyckte han, att det var icke alls länge sedan han stod i sin levnadsblomma, och nu var han redan 57 år. Då jag skriver dessa rader, är jag själv gammal och har gjort samma erfarenhet. Tiden går med svindlande fart, och innan man vet ordet av står man vid målet för resan. Begravningen ägde rum den 12 nov. Mamma och jag bevistade densamma. Det gick till på gammaldags maner. Gästerna voro bjudna att infinna sig kl. 10 fm. och hade med sig förning eller fon, bestående av brynost, riskaka, smör, vetebröd, osv., allt efter råd och lägenhet. Först trakterades vi med kaffe och många sorters småbröd samt brännvin eller konjak. Därefter satte processionen i gång. Prestaverna buros in av pastor Schinkler och min morbror. Vintern hade inträtt ganska tidigt med snöyra, så att den pastor, som skulle avlägga predikoprov för den sökta komministerbefattningen i församlingen, icke kunde infinna sig. För den skull måste kyrkoherde Västberg i Vänersborg telegrafiskt anmodas att komma och jordfästa liket. Han kom först kl. 2 em. Vid jordfästningen höll han en kort betraktelse och valde till ingångsspråk: varen underdåniga all mänsklig ordning, etc. Liket begravdes tätt vid min faders grav. Sedan samlades gästerna åter i begravningshuset. Föst äts middag. Huvudrätten bestod av bruna bönor och köttbullar. Därefter dracks kaffe med konjak och punsch. Så fördrevs tiden, tills kvällsmåltid serverades, varefter pokulerandet fortsatte till långt efter midnatt. I början voro gubbarna tysta och högtidliga, men alltefter tiden led, lossnade tungornas band, icke minst efter Bacchi safter. Vid avskedet fick varje gäst, som medfört förning, några godsaker med sig hem, för att de hemmavarande också skulle få smaka något av undfåganden.

Livet på landet är ganska enformigt, i synnerhet för personer, som icke deltaga i de lantliga göromålen. Man kan därför lätt förstå, att städerna skola utöva en stark dragningskraft på lantbefolkningens ungdom. Emellertid gick tiden någorlunda bra för mig, som hade fullt upp att göra med mina studier. Min rekreation bestod i att ströva omkring i skog och mark och njuta av naturens skönhet. Redan som barn njöt jag av skogsensamheten och gör det än i dag. Då jag blir så gammal, att jag icke kan förflytta mig ut i naturen, kommer livet att förlora ett av sina förnämsta behag. Under dessa strövtåg försummade jag icke att botanisera samt plocka bär och svamp. I trakten fanns det gott om blåbär och lingon. Även smultron, hjortron och hallon funnos. Björnbär saknades helt och hållet. Svamp förekom talrikt, men de matnyttiga exemplaren, som mest intresserade mig, voro få. Samma erfarenhet har jag gjort på alla de ställen jag vistats. Om ätbar svamp förekommer talrikare i mellersta och norra Sverige, vet jag icke. Om en svampanrättning skall bli god, får man icke spara på smör och gräddde och kryddor, varför den icke blir så billig. Enligt min tanke kommer därför svampen fortfarande som hittills att bliva en angenäm omväxling i de burgnare hemmens hushåll; för den fattigare befolkningen kommer den icke att spela någon roll. Svampens näringsvärde lär icke heller vara särdeles stort, alldenstund kroppen endast i ringa grad kan smälta den.

I januari 1883 lämnade jag mitt kära hem och for till Lund. Någon järnväg mellan Göteborg och Helsingborg fanns då icke, utan jag måste resa först till Herrljunga och sedan därifrån till Nässjö, där jag övernattade för att följande dag anträda färden till Lund.

Som mitt rum i Södergatan 20 var ganska kallt, hyrde jag nu ett rum i 4:e våningen på Akademiska Föreningen. Det var ganska billigt, endast 25 kr. per termin. Då fick man likväl hålla sig själv med sängkläder och linne, liksom man även fick bekosta eldning och städning. En olägenhet var att man hade många trappor att passera då man skulle gå ut och in. Flera andra studenter bodde i samma våning, bland dessa två västgötar Florén och Fredholm. De voro båda teologer och lågo ganska länge vid universitetet, innan de blevo färdiga med sina examina. Den förra blev sedan präst i Skara stift och den senare lärare vid en högre folkskola i Väsby, ej långt från Höganäs, och dog vid unga år. Vidare bodde där Vingstrand, västgöte nations bibliotekarie. Han hyrde en dubblett. I det större rummet förvarades biblioteket. Vingstrand eller, såsom han vanligen kallades, Ripa var en glad

och trevlig kamrat, som festade väl mycket, så att det dröjde många år, innan han fullbordade sina medicinska studier. Sedan blev han hospitalsläkare i Göteborg och dog efter några få år, troligen i följd av under studietiden ådragen ohälsa.

Alla studenter, som bodde på norra sidan av Föreningen, hade en gemensam uppapperska, som hette Bengta. Det var en stor grovlemmad kvinna med ett buttert lynne. Hon var dock i själva verket mycket snäll och försökte göra sina "herrar" till lags så mycket hon förmådde. För Ripa hade hon fattat en särskild tillgivenhet för att icke säga kärlek. Hon lagade hans kläder, tvättade hans linne, osv. Han kunde skämta med henne ganska grovkornigt, utan att hon blev stött. Däremot tillät hon icke någon av oss andra att skämta med henne alltför mycket.

Då min mor erfor, att jag hyrt ett rum på 4:e våningen, fruktade hon, att jag icke skulle kunna rädda mig, ifall elden bröte ut, varför hon bad mig enträget, att jag skulle köpa mig en lång lina. Hennes fruktan hade nog fog för sig, så att jag köpte mig verkligen en räddningslina. Tillbud till eldsvåda sänkades icke, men lyckligtvis behövde jag aldrig använda linan.

För att trygga min mors ålderdom för den händelse, att jag skulle dö före henne, beslöt jag, att jag skulle livförsäkra mig. Jag tog en livförsäkring i Thule på 2000 kr. Den årliga premien utgjorde 40 kr, men under de 5 först åren behövde jag endast betala 20 kr. Det resterande premiet kunde jag sedan få betala efter råd och lägenhet. Jag inbetalte premiet endast 2 år, vill jag minas. Min ekonomi blev sedan bättre, så att jag lät sedan livförsäkringen förfalla. Det skulle jag icke ha gjort, ty många år efteråt, då jag blev gift, måste jag för familjens skull taga en ny försäkring till betydligt höjda premier.

Under våren 1883 dog fru Kylberg på Sätenäs. I överensstämmelse med ordspråket: de mortibus nihil nisi bene, vill jag endast omnämna hennes goda egenskaper. Hon var helt säkert en god maka och moder. Mot mig var hon vänlig många gånger.

Trots all sparsamhet smälte mitt lilla lånade kapital betänkligt ihop, och den dag närmade sig alltmera, då mina tillgångar skulle vara uttömda. Huru jag sedan skulle bära mig åt för att fortsätta studierna, hade jag icke klart för mig. Jag var optimistisk och tänkte, att det blir väl någon råd. Nu skulle jag icke ha vågat att med så små tillgångar läsa på en akademisk examen, men jag var ung och djärv då. Emellertid funderade jag mycket på, huru jag skulle få några inkomster och sökte en akademisk kondition hos en greve Hamilton, men en annan blev den lycklige. Vidare sökte jag att få en informanters plats under sommaren men med lika dåligt resultat. Det återstod för mig därför vid vårterminens slut, sedan jag tenterat i organisk kemi, ingenting annat än att resa hem till stor glädje för de mina, men till föga båtnad för kassan.

Min farbror Karl i Rössebo hade länge varit sjuklig och kände under sommaren, att slutet inte var långt borta. Han hade uttryckt en önskan att få tala med mig. Varför, vet jag icke, för jag hade aldrig förtroligt umgått med honom eller hans familj. Kanske han trodde, att jag skulle kunna giva honom några tröstens ord vid avfärden från det jordiska. Då jag gärna ville tillmötesgå en döendes önskan, så infann jag mig i hans hem. Han var fullt redig och visade glädje över att få se mig. Då jag icke trodde på ett liv efter detta, vilket jag naturligtvis icke nämnde för honom, kunde jag icke giva honom den tröst, som den kristna religionen kan skänka de troende, utan jag sade ungefär så här: människans liv är mycket kort i jämförelse med de tider, som råda i världsalltet, ja hundra år äro en sekund i evigheten. Själva äro vi endast små stoftkorn. Om vi rätt tänka efter, bör livet för oss icke hava så stort värde, i synnerhet då vi äro gamla och sjukliga. Under största delen av vårt liv ha vi måst kämpa mot hunger, köld, fattigdom och sjukdom. De njutningsfulla stunderna äro lätt räknade. Därför bör döden icke vara avskräckande, ty den befriar oss från den svåra kampen.

Kort efter mitt besök på Rössebo dog farbror Karl och begrovs den 10 juli i Uddevalla kyrkogård.

I början av september lämnade jag hemmet och anträdde resan till Lund. Klockaren spände den gamle trotjänaren "Svarten" för åkkärran och skjutsade mig till Åkerström, där jag steg ombord på "Juno" som förde mig till Göteborg. Här uppsökte jag som vanligt farbror Rhodin och övernattade hos honom. Följande dag kl. 8 om morgonen avreste jag med Ellida till Malmö. Jag köpte däckplatsbiljett och tillbragte sålunda natten på däck. Efter jämt ett dygn anlände jag till Malmö, och sedan dröjde det icke länge, förrän jag var i Lund, som jag återsåg med glädje.

Under höstterminen 1883 fick jag ett Löfvenskölds stipendium på 150 kr att åtnjuta i 3 år. För att kunna erhålla det fordrades, att den sökande skulle studera botanik eller zoologi och tillhöra Västgöta nation. Jag uppfyllde båda villkoren och hade ingen medsökande. Redan under terminen förut hade jag sökt ett dylikt stipendium, men hade då blivit petad av en teolog från Skara läroverk. Han gick på några föreläsningar i botanik för att giva sig sken av att studera detta ämne och blev sedan föredragen framför mig. Så snart han fått stipendiet, upphörde han med sina botaniska studier. Jag hugnades i stället med ett kollektstipendium på 22,50 kr. Det upptogs nämligen kollekt i kyrkorna i Skara stift en gång om året för fattiga studerande. Dessa kollektmedel fördelades sedan mellan Västgöta nationer i Uppsala och Lund. I brev till morbror Lundström uttalade jag den förmodan att han kanske också bidragit med en slant till mitt stipendium, något, som han på det livligast förnekade.

Under hösten avled min morfars syster fru Danelius på Eriksberg. Hennes make hade några år förut gått ur tiden. Min f.d. principal, den gamle hederliga prosten Sundler i Tun lämnade också det jordiska denna höst.

Efter mitt rum vette mot norr och var rätt kallt, flyttade jag kort före jul till ett annat i samma hus och våning beläget med utsikt åt söder. Det var varmt, ljus och glatt med en härlig utsikt över staden och dess omgivande landet. Möblerna voro visserligen tarvliga och illa åtgångna, men denna olägenhet uppvägdes mångdubbelt av dess övriga förtjänster. Trappuppgången var ock betydligt bättre än på norra sidan. I detta rum bodde jag kvar, ända till dess jag avslutat mina studier. I ett tornrum vid samma korridor bodde David Sandén. Jag gjorde här bekantskap med en studerande av Smålands nation Roderick Rönqvist, som bebodde ett liknande rum som mitt. Då vi hade många gemensamma intressen – han studerade ungefär samma ämnen som jag – blevo vi synnerligen goda vänner. Vi beslöto oss för att intaga frukostar och kvällar gemensamt på våra rum. Han hade varit informator på en gård ej långt från Lund och gjort sig mycket omtyckt, så att han erhöll allt som oftast från detta ställe åtskilliga godsaker i matväg, vilka han frikostigt delad med mig. Genom honom blev jag bekant med flera studenter, som sedan blivit framstående män i staten, såsom Hedin, sedermera professor i medicinsk kemi i Uppsala, Matteus Lundborg, prost i Kristianstad och Asker, rektor i Ängelholm. I rummet intill mitt bodde Stille, som sedan blev professor i historia. Vi blevo bekanta, men umgingos icke med varandra.

Julen 1883 tillbragte jag i Lund. Några västgötar samlades under julaftonen hos bibliotekarie Vingstrand och hade en liten trevlig fest, vari jag deltog.

En längre tid intog jag middag hos fru Hoff, en skomakareänka, som hade vid Sandgatan servering för arbetare och studenter. I ett yttre rum åto arbetarna och i det inre studenterna. De förra försvunno dock så småningom, antingen de nu voro missbelåtna med födan eller funno sig tillbakasatta för studenterna. Dottern, en rätt vacker flicka på 20 vårar, serverade. Att hon blev föremål för de lätt antändliga studenternas beundran, är helt naturligt. Hennes förnämsta styrka låg i håret, som var mörkt och så långt, att det upplöst räckte ända till golvet. Hon bemötte alla sina gäster vänligt och artigt utan att giva någon företräde. Middagen kostade endast 45 öre. Maten kunde naturligtvis för detta pris icke vara så särdeles kraftig, varför jag, när jag fick bättre råd, skaffade mig ett annat mathål. Valet föll på prostinnan Ekvalls matservering. Middagarna voro där betydligt bättre, men så var de ock dyrare, nämligen 58 öre per måltid.

Min farbror Rhodin i Göteborg hade sedan någon tid icke känt sig riktigt frisk. Han led av andtäppa och svullna ben och fötter. Sjukdomen förvärrades under maj detta år, så att han måste begiva sig till Sahlgrenska sjukhuset d. 20 maj. Han trivdes likväl icke där utan for hem efter en vecka. Som han fruktade, att slutet snart kunde nalkas, skrev han till sin brorson Klas i Rössebo och bad honom komma till sig. Då denne d. 1 juli kom till honom, fann han honom ganska dålig. Hans fötter och ben voro mycket svullna och kalla som is samt ömmade vid minsta tryck. Den 2:e på morgonen kl. 4 eftersändes en läkare, dr. Vallin. Då han efter någon stund infann sig hade dödsarbetet redan börjat, och kl. 6 var allt slut. De båda sista dygnen hade han icke kunnat sova för smärtorna i benen. Han var hela tiden i full sans. Vid sedermera företagen obduktion befanns hjärtat vara för stort, och njurarna visade sjukliga förändringar med ty åtföljande symtom av äggvitesjukdom.

Hans oväntade frånfälle blev för mig en smärtsam överraskning. Han hade alltid varit vänlig och

gästfri mot mig, då jag uppsökte honom i Göteborg. Icke kunde jag ana, att den till utseendet så kraftige mannen skulle gå bort så snart. Han var icke mer än 46 år gammal. Han begrovs d 8 juni på Maria kyrkogård i Göteborg. Arvingarna läto sedan omgiva graven med en sockel av granit.

Jag hade ämnat att stanna i Lund under sommaren, men fann nu, att jag måste resa hem för dödsfallets skull och bevaka mina intressen. Som min farbror varit ogift, tillföll hans kvarlåtenskap hans släktingar i kontrakten. Då föräldrarna voro döda, skulle arvet delas mellan hans syskon eller deras arvingar. Syskonen hade ursprungligen varit 6, varför jag såsom min faders ende arvinge skulle erhålla 1/6 del.

För att vara närvarande vid bouppteckningen reste jag hem i slutet av juli. Sedan företog jag ett par resor till Göteborg. Min kusin Klas Carlsson, som varit närvarande vid dödsfallet, hade åtagit sig vården av boet. De övriga arvingarna misstänkte honom, att hava undanröjt en revers på en fordran av hans fader. Klas förnekade att hans föräldrar voro skyldiga något. Sedermera blev han på arvingarnas yrkan ålagd att avlägga bouppteckningsed. Han avlade eden utan tvekan, och därmed var den saken utagerad. Därefter rådde alltjämt en viss animositet mellan släktingarna i Rössebo och de övriga arvingarna. Det torde vara regel, att arvskifte föranleder missämja

Mitt arv efter min farbror uppgick till omkring 2000 kr. Detta var för mig en synnerligen god inkomst, ty mina pengar började taga slut. Genom stipendier och genom att giva lektioner hade jag skaffat mig litet inkomster. Även hade jag tagit ett par smärre lån. Nu tyckte jag mig vara litet förmögen, och alla bekymmer för framtiden voro försvunna.

I slutet av augusti återvände jag till Lund och studierna. Min mamma var nu 56 år gammal och kände krafterna börja avtaga. Både jag och hennes bröder hade många gånger uppmanat henne att spara krafterna och skaffa sig en hjälp vid gårdens skötsel, men hon ville icke höra talas därom. Då jag genom arvet fått min ekonomi ordnad blev hon mera medgörlig och lejde sig till att börja med en jungfru. Även beslöt hon sig för att överlåta gårdens skötsel åt en hälftenbrukare. Därtill antogs Ferdinand Hansson, gift med mammas kusin Malla i Kasen. Hon övertog i oktober skötseln av gården.

Vi hade en gammal trojänare, som hette Svarten. Han hade varit i vår tjänst, så långt jag minns tillbaka. Till växten var han tämligen liten, men mycket stark och seg. Ensam hade han måst utföra allt tyngre arbeten på gården, men inte nog därmed, han hade ofta anlåtats av personer i grannskapet, då de företog resor till de närmaste städerna. Avgiften för en sådan resa var 1 kr. På detta sätt hade han intjänat icke litet pengar. Hemma vårdades han på det omsorg fullaste och var allas favorit. Nu var han gammal och orkeslös, varför min moder med tungt hjärta beslöt att skiljas från honom. Hon sålde honom därför till en slaktare i Vänersborg för 17 kr med villkor, att han skulle genast slaktas i vittnes närvaro. Hon ville nämligen förhindra, att slaktaren skulle kunna sälja honom till någon annan, som missvårdade honom. Hennes önskan blev uppfylld, men länge sörjde hon den gamle Svarten.

Den 30 juni 1885 avlade jag kandidatexamen med matematik och kemi såsom huvudämnen. De övriga ämnena voro fysik, botanik, praktisk filosofi och latin. Jag tyckte, att jag använt för lång tid, nämligen 4 år, på denna examen. Latinet förorsakade mig mycket arbete. Även kemin var drygt ämne på grund av laborationerna. Botaniken krävde ock lång tid, ty jag hade mycket ringa växtkännedom, då jag började studierna. Slutligen hade jag ock läst ganska mycket zoologi, men kom icke att tentera i detta ämne. Att jag valt praktisk filosofi berodde därpå, att jag trodde, att min examen skulle därigenom bli fullständig så att den berättigade mig att söka adjunksbefattningar. Långt efteråt fick jag veta, att jag skulle ha haft teoretisk filosofi i stället, varför jag sedan måste komplettera min examen med detta ämne.

Det var en skön känsla att ha nått det länge eftersträfvade målet. Jag kände nu min framtid tryggad. 1 vecka efter min examen for jag hem och tog med mig alla mina tillhörigheter, ty det var ovisst om jag komme tillbaka till Lund. Att fortsätta studierna föll mig icke in ett ögonblick, ty dels var jag rätt gammal och dels hade jag inga medel. Mitt arv kunde icke förslå långt. Hade jag haft gott om pengar, hade jag kanske fortsatt studierna, ty lust fattades icke.

Glädjen att komma hem och vila ut stördes av min mormors sjukdom. Hon hade under det sista förflutna året varit ganska dålig, så att hennes bortgång kunde väntas när som helst. Min mamma som var religiös, ansåg det vara sin plikt att låta en präst tala med sin moder om andliga ting, varför hon

eftersände komministern i församlingen, pastor Lidman. Denne började då tala om synder, vars lön är den eviga döden, osv. i den vanliga stilen. Min mormor svarade frimodigt, att hon icke kände ånger över någon synd, ty hon hade alltid fört ett redbart och hederligt liv och icke förfördelat någon. Då frågade pastorn, om hon älskat sina ovänner. Nej det hade hon icke, men hon ansåg det vara alldeles orimligt begärt, att man skulle älska dem, som hata en. Prästen kunde icke framkalla någon syndkänsla och sålunda icke väcka någon ånger. Stackars mormor, som hade syndat för litet. Men fastän hon icke varit gudfruktig i detta ords vanliga betydelse – hon hade sällan gått i kyrkan och i hemmet aldrig läst någon annan uppbyggelsebok än psalmboken – så hade hon dock med uppoffrande kärlek slitit och släpat för de sina, så länge hon orkade. I handel och vandel hade hon alltid varit redbar. Mot fattiga hade hon varit hjälpsam, så långt hennes små resurser räckte till. Att med knäfall, suckar och klagan nalkas gud, låg icke för hennes något kärva lynne. Prästen måste lämna henne, utan att ha åstadkommit någon omvändelse. I hans ögon var hon en förtappad varelse.

Under sommaren avtogo min mormors krafter märkbart. Hon kunde ibland ligga ett halvt dygn, ja ännu längre i dvallik sömn. Slutligen upphörde hon att förtära någonting. Fredagen d 7 aug. vaknade hon om eftermiddagen efter att hava sovit ett helt dygn. ”Jaså, jag är inte död ännu”, sade hon. Efter att ha varit vaken en stund, somnade hon åter och sov oavbrutet hela lördagen. Som vi förstodo, att denna sömn skulle bli hennes sista, hade vi tillkallat klockaren. Vid hennes dödsbädd sutto han, min mamma och jag. Om söndagsmorgonen vid 3-tiden drog hon ett par djupa andedrag, och så var det slut. Av någon dödskamp och smärta förmärktes ingenting. ”Nästa gång blir det min tur”, sade hennes bror. Han var den ende återstående i syskonkretsen.

Ehuru vi sedan en längre tid varit beredda på hennes död, kändes dock skilsmässan från henne mycket smärtsam. Jag gjorde då den reflektionen, som jag flera gånger gjort, att ingenting förbittrar livet så mycket som tvånget att nödgas skiljas från dem, som stå ens hjärta nära. Är man frisk och de yttre villkoren någorlunda drägliga kan livet ha sina behag, men så kommer döden, den obevekliga döden och rycker från oss för alltid en person, som vi ha kär och som så att säga utgör en del av oss själva. Och det är icke nog med den tillfälliga smärtan vid dödsfallet, utan i själen efterlämnas ett sår, som aldrig fullt läkas. I nattens drömmar få vi ofta genomlida dödsfallet igen. För mig åtminstone gäller icke ordspråket: tiden läker alla sår.

Om söndagsmorgonen gick jag till Ryrs station för att möta min morbror och meddelade honom den sorgliga nyheten. Därefter följdes vi åt hem. Det var en dyster söndag. Följande söndag begrovs min mormor i familjegraven, där hennes make och son förut jordats.

Sommaren och hösten 1885 regnade det nästan oupphörligt. Jag blev därför förhindrad att företaga strövtåg i skog och mark, som eljest utgjorde min förnämsta förströelse. Innestängd mellan 4 väggar, utan någon sysselsättning och utan något umgänge med bildade människor blev jag för varje dag allt dystrare till lynnet. Jag hade inlagt ansökan att få gå provår, men fick icke något svar. Sedan läste jag en tidning vilka fått tillåtelse att gå provår, men bland dem var icke jag. Förgäves hade jag sökt få plats som informator vid något läroverk. Inför utsikten att hela hösten vara levande begraven på landet blev jag alldeles förtvivlad. Jag insåg, att en ändring måste ske, såvida jag icke skulle förlora förståndet. Då fattade jag ett raskt beslut nämligen att fara till Lund och fortsätta studierna. Fastän mina tillgångar icke voro stora och resan icke nödvändig, har jag likväl aldrig ångrat att jag företog den, ty mitt sinne kom därigenom i jämvikt.

I början av sept. var jag åter i Lund, där jag hyrde ett rum inpå gården i Lilla Tvärgatan 7 av en änkefru Lagercrantz, vars man varit anställd vid tullen i Helsingborg. Jag återtog mina studier i zoologi. Mina förnämsta förströelser blevo då som förut att tillbringa lediga stunder på Ateneum. Den 1 dec. lämnade jag åter Lund och for hem. Jag inlade en förnyad ansökan om att få gå provår, på samma gång jag erbjöd flera rektorer min tjänst. Och nu blev min bön hörd över hövan, i det jag dels blev utnämnd till provårskandidat i Lund, dels erhöll erbjudande att bli vikarierande adjunkt vid Majornas läroverk i Göteborg. Rektor Wincrantz därstädes skulle nämligen där bevista riksdagen. Utan tvekan beslöt jag mig för att gå provår.

I jan. 1886 reste jag till Lund, där jag fick ett trevligt rum i Lilla Algatan 6 för 40 kr i terminen. Därefter inställde jag mig hos rektor Pettersson och fick schema för min tjänstgöring. Jag hade anmält,

att jag i provåret önskade få matematik, fysik och naturlära. I matematik och fysik blev adjunkt Hylander min handledare och i naturlära lektor Törnqvist. Båda voro mycket vänliga och artiga, så att jag har endast angenäma minnen av dem. Såsom lärare voro de varandras motsatser. Törnqvist hade ett fint, urbant sätt mot alla även mot lärjungarna. Men såsom det brukar ske i dylika fall, hände det ibland, att disciplinen lämnade något övrigt att önska. Hylander hade däremot ett rått och brutalt sätt gentemot pojarna, som tillhöllos att sitta som tände ljus. Utanför skolan var han däremot mycket vänlig och mot gossarna och bjöd ibland somliga till sitt hem, där de undfägnades rikligen. Han var ungar och hade eget hushåll. Ett rykte gick att han skulle stått i ett osedligt förhållande till några lärjungar, varför han fick öknamnet Justinianus (= just in i anus). Huruvida ryktet var sant eller icke, kan jag icke avgöra.

I matematik fick jag, sedan jag auskulterat Hylander några timmar självständigt sköta undervisningen i kl. 6:1b ända till vårterminens slut och sätta betyg. H. hörde sällan på lektionerna. Därjämte auskulterade jag adjunkt Gadde och Malmström, som båda undervisade i lägre klasserna. Gaddes undervisning gjorde på mig ett gott intryck. Sedan jag åhört undervisningen några timmar i en klass, fick jag i rektorns närvaro avlägga undervisningsprov. Även auskulterade jag doktor Svensson, som utgivit en lärobok i algebra, som användes vid undervisningen.

I botanik auskulterade jag lektor Törnqvist. Alla pojarna voro försedda med Areschougs flora, i vilken de fingo läxor. De skulle sålunda icke endast känna familje- utan även artkaraktärerna. Jag tyckte, att fordringarna voro för stora.

I zoologi åhörde jag adjunkt Neander. I brutalitet kunde han jämföras med Hylander men därjämte var han ytterst pedantisk. Hans undervisning bestod i att förhöra pojarna på definitioner, som han låtit dem skriva upp. Icke ett ord fick läggas till eller tagas ifrån. Under cirka 1 månad var han sjuk, och då fingo vi provkandidater övertaga hans undervisningsskyldighet utan någon ersättning, ja utan tack. Jag fick mig anförtrodd undervisningen i 4e klassen. Där hade lärjungarna fått för sig, att de skulle ha lite roligt under den nye lärarens lektioner. Som jag icke var upplagd för skämt, fick jag taga i med hårdhandskarna. Egentligen borde jag ha anmält dem för rektorn, men då hade det hetat, att jag icke kunde upprätthålla disciplinen. Därför ville jag icke taga detta steg, utan använde kroppslig åga i stor utsträckning, sedan jag funnit, att detta var det enda som bet på dem. Detta var den första och sista gången, som jag haft besvärligt med disciplinens upprätthållande.

I fysik åhörde jag lektor Knut Pettersson. Han var en klen diciplinkarl, så att pojarna hade mycket roligt under hans timmar. En gång inträffade det, då jag auskulterad honom, att vid timmens slut befanns dörren vara reglad utifrån, så att vi kunde icke komma ut. Vi slog på dörren, men ingen öppnade. Ovanför dörren fanns ett fönster, som kunde öppnas. En pojke fick med kamraternas hjälp klättra ut genom fönstret och tillkalla vaktmästaren, som öppnade dörren.

Något för min blivande verksamhet nyttigt inhämtade jag väl under provåret, men det var icke mycket.

Docent R. Geijer, sedan professor i filosofi i Uppsala, förestod den teoretiska provårskursen. Han höll föreläsningar i pedagogikens historia. För den praktiska kursen var rektor Pettersson föreståndare under vårterminen och rektor Sprinchorn under höstterminen.

Sommaren 1886 tillbragte angenämt i mitt kära hem. Hälftbrukaren Ferdinand Hansson hade nu flyttat till min mammas stora glädje. Han hade just inte skött gården på bästa sätt, så att hon beslutit att själv bruka jorden som förut. Därför lejde hon till dräng en äldre man från trakten vid namn Janne. Han hade förut haft egen gård, men måst avstå den till sina gäldenärer. Det var en duktig arbetare och därtill billig. Hans lön var 33 öre om dagen och allting fritt.

Strax före höstterminens början reste jag till Lund för att avsluta provåret. På tåget mellan Ryr och Öxnered fick jag sällskap med komminister Litkander, som, såsom förut är nämnd, varit en kort tid min lärare vid folkskolan i Ryr. Han kände mina föräldrar och visste, att jag studerat. Det var sista gången jag såg den gamle hedersmannen.

Under den tiden jag gick provår fortsatte jag mina studier i zoologi och genomgick en kurs i dissektionsövningar för docent Bergendahl. Det var min avsikt att tentera i zoologi för docent

Bergendahl, men därav vart intet, ty sedan jag lämnar universitetsstaden fick jag andra intressen.

Vid höstterminens slut var jag färdig med provåret och fick rätt hyggligt betyg. Samtidigt med mig slutade en annan Västgöte, nämligen Norner. Fattig som en skåprätta hade han genom att giva lektioner och att låna pengar till höger och vänster lyckats i många år uppehålla sig vid akademien. Vi nära 43 års ålder tog han kandidatexamen. Alltid glad och fryntlig var han mycket omtyckt av kamraterna. Han kom sedan till Lidköping, där han gjorde sin lycka. Dels blev han efter många års tjänstgöring ordinarie, dels blev han gift med Julia Wijkman, syster till min skolkamrat John Wijkman.

På samma gång som jag gingo flera andra provår, nämligen dels sådana som avslutade provåret vårterminen, dels sådana, som påbörjade den samma under höstterminen. Av dessa vill jag nämna Thyrén, sedan professor i straffrätt, Hedin, som sedan blev professor i Uppsala i medicinsk kemi, min gamle vän Rönnqvist, senare adjunkt i Malmö, Hultqvist, sedan adjunkt vid folkskoleseminariet i Göteborg, Jakobsson, senare adjunkt i Visby, Källén, sedan adjunkt i Göteborg, Vinge, sedan lektor i Göteborg, och Wintzell, slutligen lektor i Helsingborg. Då jag slutat provåret i Lund, voro också mina tillgångar i det närmaste slut, varför jag var mycket angelägen att få plats så fort som möjligt. Jag skrev till flera rektorer och erbjöd min tjänst. De flesta svarade att f.n. voro ingen plats ledig. Slutligen lyckades jag få ett gynnsamt svar från rektor Söderbaum i Helsingborg. Där hade en adjunkt Höglund avgått med döden, och hans tjänst hade under höstterminen upprätthållits av pastor Svensson. Av vissa anledningar önskade rektorn en annan vikarie, varför mig erbjöds tjänsten. För att slippa att ändra schemat ville han likväl, att jag skulle undervisa i kristendom och matematik, ett par synnerligen heterogena ämnen. Jag förklarade, att så gärna jag ville ha platsen, måste jag likväl avstå från den samma, ty jag saknade alla förutsättningar för att undervisa i kristendom. Hellre toge jag vilket annat ämne som helst. Söderbaum var medgörlig, och det beslöts, att jag skulle undervisa i matematik i flera klasser och i engelska i 4:e klassen. Emedan jag gått på reallinjen och läst mycket engelsk litteratur efter studentexamen, var jag icke rädd att åtaga mig detta ämne.

Så stod jag då äntligen vid mina drömmars mål, nämligen att bli lärare vid allmänt läroverk. Hur mycket arbete och försaker hade jag icke underkastat mig för att nå det målet. Jag skulle hädanefter kunna försörja mig. och min mamma behövde icke släpa ihjäl sig. Även var jag glad att komma till Helsingborg, som på mig gjort ett mycket fördelaktigt intryck genom sitt härliga läge vid Sundet. Jag hade ju passerat staden många gånger på mina resor från Malmö till Göteborg och vice versa.

Många skalder ha strängt sin lyra för att prisa Helsingborg. Bland andra har Daniel Fallström skrivit följande:

Det är havets jublande sång,
det är havets pärlglitter,
det är smekande bofinkskvitter
över lövskuggad kyrkogårdsgång.

Jag sett dig i höst och vår,
sett dig i snöstormens dagar,
men hur tiden sin springare jagar,
du kvar i mitt sinne står.

Du är fönstret som vetter mot hav,
där stråkvägen ligger den vida,
där skepp och ångare glida
över Atlantens vrakfyllda grav.

Och över dig blåser en pust,
som sveper in ifrån världen,
och syner och tankar bär den
till Sveriges grönskande kust.

Du är medeltiden, som flytt,
i blodad rustning begravnen,
med frihets sång ifrån haven
den framtiden är, som grytt.

Och när från ditt torn jag ser,
hur ljusen i Danmark tändes,
ett höstens blad hör jag vändas,
så tyst som i dröm det sker.

Den ena sidan är röd
av blod, som ur dödsår runnit -
den andra, när natten svunnit,
skimrar en skönhet med dagg på kind.

Hälsingborg, du havets glans,
Du har bokskogens fågelkvitter,
du har böljornas pärlregnglitter
kring din vita pannas djupgröna krans.

En dag i början av januari 1887 lämnade jag universitetsstaden icke utan saknad, ty jag hade trivts där förträffligt. Det dagliga umgänget med glada kamrater, de omväxlande studierna och det lätta tillgången till litteratur med mera sådant, som utmärker ett bildningscentrum saknade jag mycket i början. Då jag anlände till Helsingborg var det mycket dimmigt, och mistlurarna läto höra sina enformiga tjut. Jag sa då till mig själv, liksom Karl XI sagt ej långt från denna plats: ”Detta ska hädanefter bli min musik”. Det första jag gjorde var att hyra mig ett rum. För den skull hade jag insatt en annons i Örestadsposten och erhölet flera svar. Jag kom att bestämma mig för ett rum i Långvinkelsgatan 101. Det var stort och elegant möblerat samt innehades av en fru Berglund, änka efter en kommissionslantmätare. Hon hade 4 barn, 2 gossar och 2 flickor. Den yngsta gossen gick i läroverket och blev min elev. Båda flickorna voro i skolåldern och voro mycket rara.

Därefter gällde det att få ett lämpligt ställe jag kunde intaga mina måltider. För den skull uppsökte jag kand. Anton Karlsson, med vilken jag var bekant från skoltiden i Vänersborg. Han var extralärare vid läroverket, men på samma gång informator hos överste Sjöcrona. Han gav mig anvisning på fru Kull, änka efter kyrkoherde Kull i Örsjö. Hon jämte sin dotter Iva hade hyrt några rum i nedersta våningen av det hus, som är beläget i början av Storgatan och Himmelriksgränden och sedermera av fru Ebba Lundberg inköpt och anrättats till flickskola. Där höll hon spisning för lärare vid läroverket, men även för personer, som tillhörde apoteket, posten och tullen. Jag blev mycket vänligt mottagen. Fru Kull var en synnerligen älskvärd och präktig människa, som sökte göra allt för sina gästers trevnad. Hon var mycket musikalisk, så att hon gav lektioner i pianospel. Dotter Iva, var tämligen tyst och sluten.

Sedan jag försäkrat mig om att det timliga skulle på ett tillfredsställande sätt fyllas, stegade jag upp för Bergaliden till läroverket. Bergaliden var då en djup och lerig hålväg, så att galoscherna fastnade i modden. Jag träffade rektor Söderbaum, som välkomnade mig. Han var i sina bästa år och hade ett präktigt utseende, just ett sådant, som passade för en rektor. Han var i allmänhet glad och skämsam, men kunde även bliva sträng och bister, när han blev missbelåten. Då han kom till Helsingborg efter rektor Hammar, som blivit utnämnd till kyrkoherde, hade läroverket icke det bästa anseendet. Bland lärarna dyrkade många Bacchus ganska ivrigt, så att undervisningen led därav. Sådan herre sådan dräng säger ordspråket. Det besannades här, ty även bland lärjungarna rådde stor oordning. Det var sålunda ett Augias stall Söderbaum hade att rensa. Genom sitt behärskade och bestämda uppträdande lyckades han bringa såväl lärare som lärjungar till ordning och lydning. Av honom fick jag nu nödiga instruktioner med avseende på min tjänstgöring. Därefter började snart mitt

skolarbete, som oavbrutet fortgår.

Pojkarna, som jag undervisade, uppförde sig i regel hyggligt och ordentligt, så att jag mycket sällan behövde använda skarpare åtgärder. Min åsikt är, att kroppslig aga bör ytters sällan tillgripas. Man åstadkommer god disciplin genom ett bestämt och allvarligt uppträdande.

Läroverkets inspektor var prosten och kyrkoherden dr. Witt. Det var en gammal man med ett patriarkaliskt utseende. Hans hållning präglades av värdighet. Han var mycket vänlig, ja kamratlig mot oss lärare. Han försummade icke en inspektors förnämsta plikt, nämligen ibland bjuda lärarna på supé.

Äldsta lektorn var Adolf Mozart Möller. Det var en genialisk man, men utan allvar och hållning. Fastän en framstående matematiker nonchalerade han rätt mycket undervisningar (i detta ämne) och sysselsatte sig under lektionerna med sådant sim för tillfället roade honom. De svagare eleverna lämnade han vind för våg. Han var mycket musikalisk, även om han icke kunde jämföras med sin namne Mozart, och komponerade med framgång. Han var mycket stark och härdad. Så t.ex. använde han icke överrock om vintern, förrän han blev 70 år gammal. Alltid var han glad och skämtsam, så att man hade aldrig tråkigt i hans sällskap. Ibland kunde hans skämt dock vara ganska grovkornigt. På den tiden voro icke lärarna tvungna att avgå vid 65 års ålder, varför de ofta tjänstgjord, tills de blev 70 år gamla. Möllan fortsatte att tjänstgöra sina sedan han blivit 70 år gammal, oaktat han fick vinken om att inlämna sin ansökan om pension. Först då han blivit 75 år gammal fann han för gott att avgå.

Samuel Johan Ljungdahl, lektor i latin och grekiska var den mest framstående läraren bland Helsingborgs lärarkår. Han förstod att intressera sina lärjungar för de klassiska språken. I kollegiet var det ofta hans förslag, som segrade. Även intresserade han sig för kommunala angelägenheter och var i många år stadsfullmäktig. Han var ganska häftig och kunde då överila sig. En gång, då han var vikarierande rektor, hade en pojke under bönen gjort sig skyldig till någon mindre förseelse. Efter börens slut rusade Ljungdahl in i klassen, som pojken tillhörde och där jag då undervisade. Efter ett kort förhör slog han pojken i huvudet med käppen, så att ett ymnigt sår uppstod. Pojken måste gå bort för att avtvätta blodet och sedan begiva sig hem. Då Ljungdahl märkte blodflödet, blev han ganska spak och sade sedan till mig: ”Det är tur, att jag är god vän med pojkens far, annars kunde det bliva för mig en otrevlig historia.”

Ljungdahl blev icke gammal. Han fick vid omkring 60 års ålder åderförkalkning så att han måste begära tjänstledighet. Vi 62 års ålder dog han plötsligt.

Äldst bland adjunkterna var Jonas Andreas Aspelin. Han undervisade i alla ämnen i 1:a klassen. Han lärde sina gossar snygghet och ordentlighet, men hans förmåga räckte icke till att bibringa dem några större kunskaper. Därför brukade de flesta föräldrar låta sin barn gå i någon privatskola, som kunde bereda dem till 2:a klassen. Bredvid sin lärarbefattning hade han ombudsmannaskapet för skånska städernas brandförsäkringar.

Vi hans år 1913 inträffade frånfälle skrev en av hans forna lärjungar om honom följande: ”Sakerna te sig så olika, sedda uppifrån eller nerifrån, säger ordspråket. Men ännu mera synes de, när de betraktas med ungdomens eller mannaålderns ögon. Vi alla minns nu adjunkt J. A. Aspelin som en sympatisk och förträfflig lärare. Med intresserad blick följde han lärjungarnas gång genom skolan ut i livet, och under hans tillsynes sträva yta dolde sig ett harmoniskt och välvilligt sinne. Men låtom oss i erinringen återkalla det porträtt, vi under vår barndom skapade oss av den gamle läraren. Pojkar har i hundratals ha vandrat genom hans klass, för dem alla stod han som en bister och förfärlig vaktare med en fort huggande rotting vid ingången till den byggnad, där frukterna från kunskapens träd plockades av våra skitiga otympliga fingrar. Adj. Aspelin var alltid den första läraren, som nybörjarna i elementarskolan fick. Och lika oföränderlig, lika oberörd av ålder som mannen själv syntes hans klassrum. Medan de övriga klasserna vid varje läsårs början fingo andra klassrum, än de haft förut, var det Aspelinska klassrummet alltid på samma ställe – ett stort rum vid ingångsdörren, där fönstren sutto så, att dagsljuset föll mitt i lärjungarnas ansikten och till fulla belyste alla vår både vinter och sommar, så att intet ofog kunde bedrivas i skumheter.

Utän orsak var nog icke denna anordning á la tingssal eller rådhusrätt. De lärjungar, som gjorde

sitt inträde hos magister Aspelin, voro mestadels otämjda Pålsjöpojkar, som under fisketurer och seglingar förvärvat en otymplig kroppshydd och ett okuvligt trots. Eller ock voro de pojkar, som lekt på lantliga ägor vid Kattarp och Väsby och där insupit moder naturens avsky för disciplin och linjalrättning. I denna vår massa skulle adj. Aspelin sätta liv och pliktmedvetande. Det var obehagligt och otacksamt göra, ty de flesta pojkar kommo aldrig över 1:klassen, utan återvände sedan till Kullen eller det hav, som aldrig kände slav, som förtrycka med härskares nycker.

Det fanns emellertid andra pojkar, som från 1:a klassen fortsatte sin vandring genom skolan. Av adj. Aspelin hade de under läsåret inbragts ett uppväckt sinne, flit uppmärksamhet och vakenhet. De voro således mycket bättre utrustade än de gossar, som omedelbart gjorde sitt inträde i 2:a eller 3:e klassen, och den Aspelinska pedagogiken hade sålunda många triumfer att uppvisa. Lydnad och disciplinkänsla förvärvade man, som sagt, under vistelsen i 1:a klassen. En förträfflig medhjälpare härvidlag var den Aspelinska rottingen, känd och beryktad vida omkring. Den hade samma ansenliga längd som klassrummet självt, men var den sålunda svår att manövrera, besatt den dock i gengäld obestriddliga förtjänster. Den kunde sålunda falla ned på ett helt led av pojkar på en gång, och utan att behöva röra sig från katedern hade den bistra adjunkten tack vare käppens längd alla klassens lärjungar inom räckhåll. Särskilt välskrivningstimarna voro paradisstunder. Än låg en vänsterarmbågen för långt ut på bordet, än en höger armbåge. Vips var den långa käppen där och knackade på den skyldiga lemman, allt medan pojkar mödosamt präntade sina bokstäver efter meningarna i Mentzers gamla ärevördiga föreskrift: Allshärjartingen, bästa vete har också agnar, Gustaf II Adolf.

Mot adj. Aspelins undervisningssätt skulle man kanske numera göra sina anmärkningar. Hans förmåga att bevara sinnet friskt under så lång tid och uppslitande tjänst, hans många andra goda egenskaper, antydda voro, försona oss dock till en honnör för den gamle lärarens minne. Evad vi voro Pålsjöpojkar eller Kullapojkar eller gossar av den tredje kategorin kunna vi alla gå med på honnören. Ty skedde det än från vår sida motvilligt och blev resultatet mer eller mindre gott, när pliktmedvetandet tändes i våra ingenier, som en gång först tände dem.”

En gång försökte lektor Möller att roa sig på Aspelins bekostnad, i det han sade till honom: ”Du är ett 3-faldigt as.” ”Varför det” frågade Aspelin förvånad. ”Jo, ty as ingår i vart och ett av dina tre namn Jonas Andreas Aspelin.” ”I så fall är du ett tolvfaldigt as,” svarade Aspelin, ”ty du heter Astolv.”

Per Wilhelm Strandmark undervisade i botanik, zoologi och matematik. Han var fil. doktor, men hade icke lyckats bli lektor. Vid sidan av sin lärarverksamhet bedrev han vetenskapliga studier. Rullstensåsarernas uppkomst har blivit allmänt antagna av geologerna. Om sommaren flyttade han med familjen till Småland, där han köpt sig en stuga i närheten av en sjö. Familjen levde då huvudsakligen på den fisk, han lyckades fånga. Han dog av hjärtförslamning 1918.

Nils Bengtsson undervisade i historia, tyska och modersmålet. Han lär ha före min ankomst festat rätt mycket. Nu var han mera försiktig, så att ingen kunde ha något att anmärka på hans vandring. Om sitt yttre var han icke mån. På hans väst kunde man avläsa den föregående dagens matsedel. Till kynnet var han godmodig och flegmatisk. Pojkarna begagnade sig av dessa hans egenskaper för att skoja mycket på hans lektioner. Då hände det till slut, att han blev arg och for omkring i klassen och slog till höger och vänster, både skyldiga och oskyldiga. De slagna vrålade av alla krafter, så att oredan blev ännu större. Till undervisningen blev icke mycket tid över.

Fredrik Daniel Bjerstedt undervisade i latin och tyska. Han ansågs vara en duktig lärare. Genom sitt ständiga gnat var han i allmänhet icke mycket omtyckt av lärjungarna. Han gav mycket privatlektioner, så att hans eftermiddagar voro ständigt upptagna. Trots allt detta syntes han aldrig trött.

Fritz Mauritzson undervisade i matematik huvudsakligen i de högre klasserna. Han var mycket intresserad av sitt ämne och var en duktig lärare. Som vi voro båda lärare i matematik konfererade vi ofta med varandra. Han var mycket korpulent och rörde sig alltför litet. Före pensionsåldern fick han ett slaganfall, så att han måste hålla sig i sängs under 2 år. Därefter inträffade ett nytt slaganfall, som medförde död. Det påstods, att han under de sista åren skulle skåpsupit rätt mycket, och att detta var orsaken till hans fetma. Jag kan icke säga, om ryktet talar sant. Att han aldrig uppträdde i skolan rörd

av starka drycker, kan jag däremot intyga.

Måns Rosén var lärare i kristendom och franska. Han var på samma gång regementspastor. Han hörde till de präster, som kunna vara glada och skämtsamma kamrater utan att därför profanera sin andliga värdighet. Han blev sedan kyrkoherde i Nosaby.

Erland Vetterhall var mycket intresserad för botaniken. Han hade legat många år vid akademien i Uppsala och var relativt gammal, då han inträdde på lärarebanan. Under studietiden hade han kanske något för mycket deltagit i det glada studentlivet. Alltid vid gott lynne var han gärna sedd i sällskapskretsar. Tillsammans med honom företog jag många exkursioner i omgivningarna.

Oskar Andersson undervisade i matematik och fysik. Han hade ett mycket vinnande sätt. Hos fru Kull var han tydligen favoriten, som kunde tillåta sig vad som helst. Han var den kamrat, till vilken jag mest slöt mig. Ledsamt nog led han av en bröstsjukdom, som lade honom i en förtidig grav.

Emil Zander, bror till professor Zander i Lund, tyckte jag icke särskilt om. Han ville gärna spela översittare. Han blev sedermera lektor i Växjö, där han dog vid unga år.

Per Andersson var tyst och sluten samt mycket begiven på starka drycker. Sedan han flera gånger blivit varnad av rektor blev han slutligen avskedad. Då han icke kunde få någon annan plats, råkade han i fullkomlig misär. Måns Rosén tog då hand om honom och fick honom intagen på Helsingborgs fattighus, där han efter ett par år dog av slaganfall.

Övningslärarna utgjordes av 1) musiklärare Hagström, en gammal hedersman, 2) teckningsläraren Sven Andersson, en konstnärnatur, som dyrkade Bacchus väl mycket och 3) gymnastikläraren, kapten Hjalmar Andersson, en barsk krigare, som med utmärkelse deltagit i nordamerikanska frihetskriget, varifrån han till minne bar en kula ena benet.

Så snart terminen var slut for jag till mitt kära hem. Jag hade givit min morbror i uppdrag att köpa åt mig en segelbåt. Han lyckades komma över en för billigt pris. Den var begagnad men sattes i gott skick. Med denna båt, som döptes till Necken, seglade jag mest ensam omkring på den lilla Rysjön. Det var för mig en ny sensation att sitta stilla i båten och njuta av de vackra omgivningarna, under det att vinden drev den omkring. För min mamma var det likväl icke något nöje att se på, ty hon tyckte, att båten lutade ibland betänkligt, så att hon väntade, att den när som helst skulle kantra. Jag var dock aldrig utsatt för något missöde.

Under sommaren avled en av mammas väninnor, liesmeden Aron Olssons hustru i Grindhult. Olssons liar voro mycket berömda, så att han lätt kunde avyttra dem. Som hans hustru var sparsam och en mycket duktig husmor, hade de under årens lopp kommit i solistiskt välstånd. De ägde ett litet hus, som låg förtjusande vackert inbäddat i en skogsdunge på slutningen av ett berg ej långt från Grindhultsjön. Med tiden blev han en ivrig läsare, som for omkring i bygden och höll andliga föredrag. En gång blev mamma och jag inbjudna till Grindhult. Jag hade då nyss börjat skolan i Vänersborg. Sedan vi välkomnats, blevo vi först undfägnade med andlig spis. Värden läste ett kapitel ur en postilla, varefter han och hans hustru föllo på knä. Mamma följde deras exempel och jag också. Man tage seden, dit man kommer. Emellertid kände jag mig mycket generad vid denna för mig ovanliga ceremoni, så att denna lilla episod har bränt sig i minnet. Därefter blev vi rikligt undfägnade med lekamlig spis. Jag hade den föreställningen, att hans hustru var ett världens barn, som mera tolererade än med hjärta och övertygelsen deltog i sin mans andliga utsvävningar.

Om hösten återvände jag till Helsingborg, där jag blev extralärare vid läroverket med samma ämnen som förut, nämligen matematik och engelska. Jag blev mycket glad över att ha blivit extralärare, ty nu ansåg jag min framtid tryggad. En extralärare avsattes icke gärna, så länge han sköter sig. Lönen var på den tiden 1500 kr per år. Denna lön räckte icke allenast till mina levnadsomkostnader, utan jag insatte icke så litet härav i sparbanken.

Läroverket hade nu fått en ny lektor i engelska och franska, nämligen Axel Emanuel Wikholm. Det var en mycket lärd och skicklig pedagog. Han hade utgivit en fransk grammatik, som mycket användes. Han var mycket skämtsam och slagfärdig, men behandlade allt och alla med en viss nonchalans. Därför fick han många vedersakare. Han visade mig en nedlåtande vänskap och hämtade mig ofta om eftermiddagarna till promenader. Jag kom snart underfund med att det var ingenting,

som han så mycket beundrade som sitt eget kära jag. Efter några års förlopp fick han transport till Göteborg, där han snart dog av en hjärnsjukdom, som först yppade sig som storhetsvansinne.

Strax efter juldagen foro jag och Arvidsson till Lund för att studera teoretisk filosofi. Jag blev inackorderad hos fröken Lilly Nilsson, som jag väl kände sedan min Lundavistelse. Hon hade spisning för studenter, och jag hade ätit hos henne någon tid. Då bodde hos henne den glade Västgöten teol. Stud. Ludvig Kulling. Han hade kommit ned till Lund för att utbilda sig till präst, men studentlivets många frestelser lockade honom med oemotståndlig makt, så att han hade snart festat upp de pengar, som han lånat till studierna. Då tog Lilly Nilsson hand om honom. Han fick bo och spisa hos henne med villkor, att han slutade upp med festandet. Kulling fogade sig i de hårda villkoren och blev en riktig plugghäst. Inom normal tid avlade han sina teologiska examina och blev sedan komminister i Skara stift. Bland studenterna troddes allmänt, att Lilly Nilsson hyste ömmare känslor för sin skyddsling, varför vi väntat oss, att hon skulle upphöjas till komministerfru, men därav vart intet, ty den otacksamma gifte sig med en annan.

Vi togo lektioner för en docent Hjalmarsson. Det var icke uteslutande studierna, som dragit Arvidsson till Lund. Där fanns en starkare dragningskraft. Han hade hos fru Kull blivit bekant med en fröken Grönvall, med vilken han mycket flirtade. Hon bodde i Lund hos sin moder, och flirten fortsatte där på studiernas bekostnad.

Sedermera tenderade jag under vårterminen 1888 i teoretisk filosofi för professor Borelius. Först förhörde han mig en stund i sitt studierum. Därefter föreslog han, att vi skulle promenera i botaniska trädgården, varemot jag icke gjorde några invändningar. Under promenaden fortsatte tentamen. Efter en stund gingo vi tillbaka till hans hem, där tentamen avslutades. Jag blev godkänd och förärades ett häfte av Herbarts filosofi. Så vitt jag minns, kom aldrig Arvidsson att tentera i ämnet. Efter tentamens slut hade jag en fest på Järnvägshotellet i Lund, i vilken Hedin, Asker och Rönnqvist deltog.

Min värdinna, fru Berglund, hade den 1 okt. förra året flyttat till ett hus i Karl Kroksgatan, och jag följde med. Efter någon tids förlopp flyttade jag från henne och hyrde ett rum hos en fru Nilsson i Karl Kroksgatan 11. Det kostade endast 13 kr i månaden, eldning och upppassning inberäknade. Jag hade vacker utsikt åt stadsparken.

Efter terminens slut reste jag till Köpenhamn och besåg konst- och industriutställningen därstädes, varefter jag styrde kosan hem, där jag tillbragte sommaren.

Vid det nya läsårets början hade en ny adjunkt tillkommit, nämligen Gustav Löfgren. Han var bördig från Värmland. Under stor fattigdom och försakelse hade han bedrivit sina studier, som avslutats med fil. kandidatexamen, varefter han i flera år varit extralärare i Lund. Han hade åsamkat sig stora studieskulder, som han fick amortera. Redan som extralärare hade han gift sig och därigenom förändrades hans ekonomi ytterligare, ty hans hustru medförde ingen hemgift och både han och hon voro opraktiska. Hans hela liv blev därför en ständig kamp mot fattigdomen. Detta var skada, ty han var ovanligt allsidigt begåvad och skulle under gynnsammare ekonomiska förhållanden kunnat bli en framstående vetenskapsman. Han var en mycket skicklig entomolog och botanist. Det torde vara mycket sällsynt, att en enskild person ägde en så stor insektsamling och ett så omfattande herbarium. Han hade ett ofantligt gott minne och skarp iakttagelseförmåga. Även i humanistiska ämnen hade han mycket goda kunskaper. Dessutom var han en utomordentligt skicklig fiolspelare. Då han valde levnadsbana, var han mycket betänkt på att ägna sig åt musiken. Han uppträdde även offentligt och konserterade på härvarande teater. Emedan han var liten till växten och något stel i sitt framträdande, slog han icke an på den stora publiken. Verkliga musikkännare uppskattade honom mycket högt. Med honom blev jag mycket god vän. Vi hade ett gemensamt intresse, nämligen naturvetenskapen. Han avled helt plötsligt utan föregående sjukdom av hjärtförslamning hösten 1910 och ligger begravd i härvarande kyrkogård. Ingen gravvård pryder den framstående mannens grav.

Bland mina kamrater i folkskolan i Ryr var Ludvig Norman, son till stationsinspektoren därstädes. När han slutade folkskolan, fick han hjälpa sin far med göromålen på stationen, och efter några år blev han stationsskrivare i Uddevalla. Emellertid levde han över sina tillgångar och gjorde så tillgrepp av stationskassan. Då han sedan skulle redovisa kassan, måste fadern träda hjälpande emellan. Efter faderns död åsamkade han sig en större balans på över 1000 kr, och då ingen kunde eller ville hjälpa

honom, så återstod för honom intet annat än att rymma, om han ville undgå lagens arm. Han lär ha rymt till Norge och där mönstrat på ett fartyg som kock. Efter någon tid skrev han hem till sin mor eller fostermor, fru Norman. Sedan han flackat omkring på haven några år, fick hon underrättelse om att den båt, på vilken han mönstrat, förlit, varvid han drunknat.

Under sommaren 1889 tillbragte jag den 1:a månaden av ferierna i hemmet. Därefter for jag i början av juli tillbaka till Helsingborg, där jag tillsammans med en kamrat undervisade i ferieskolan, avsedd för inträdessökande och sådana elever, som icke blivit uppflyttade. Det var ett rätt ansträngande arbete som dock betalte sig bra. Sedan undervisade jag i ferieskolan varje sommar till år 1896, då jag flyttade till Västervik. Efter återkomsten till Helsingborg började jag åter arbetet i ferieskolan år 1903 och höll på därmed varje sommar ända till och med sommaren 1917. I medeltal torde jag ha förtjänat 500 kr per sommar. För 22 somrar blir det 11000 kr utom ränta.

Ehuru jag trivdes rätt bra i mitt rum, hade det dock åtskilliga olägenheter, varför jag började se i tidningarna efter rum, som utbjöds. I hörnet av Bruks- och Prästgatan, mittför teatern, fanns då ett hus, som tillhörde cigarrhandlare Schulze. Huset blev sedan rivet, då Karlsgatan anlades. Han hade till uthyrning ett stort och vackert rum med 3 par fönster åt Bruks-gatan. Dessutom fanns det tambur och garderob. Då hyran dessutom var mycket billig, så flyttade jag dit den 1:a oktober. Aldrig kunde jag ana, att denna flyttning skulle få för mig så viktiga och i mitt liv djupt ingripande följder. Schulze var infödd tysk och talade bruten svenska. Sitt modersmål hade han icke glömt, och jag använde alltid tyska vid samtal med honom. Därigenom fick jag övning i detta språk, som jag studerade. På denna tid, då de i lärarbefattningen ingående ämnena kunde kombineras hur som helst, var det mycket vanligt att tyska förenades med matematik. Jag övergav därför engelskan och ägnade mig i stället åt tyskan, vari jag ock undervisade i de lägre klasserna

Min gode vän och kamrat Arvidsson insjuknade i slutet av november. Då jag besökte honom, sade han sig vara mycket förkyld. Han fruktade, att det skulle bli lunginflammation, ty den skulle han med sin svaga lungor aldrig kunna gå igenom. Det blev lunginflammation, och ett par dagar efter mitt besök var han död. Lärare och lärjungar följde hans kista till järnvägsstationen, varifrån den med tåget fördes till hans hemort i Småland. Arvidsson hade undervisat i naturlära och räkning i Ebba Lundbergs flickskola. Efter hans död övertog jag denna befattning.

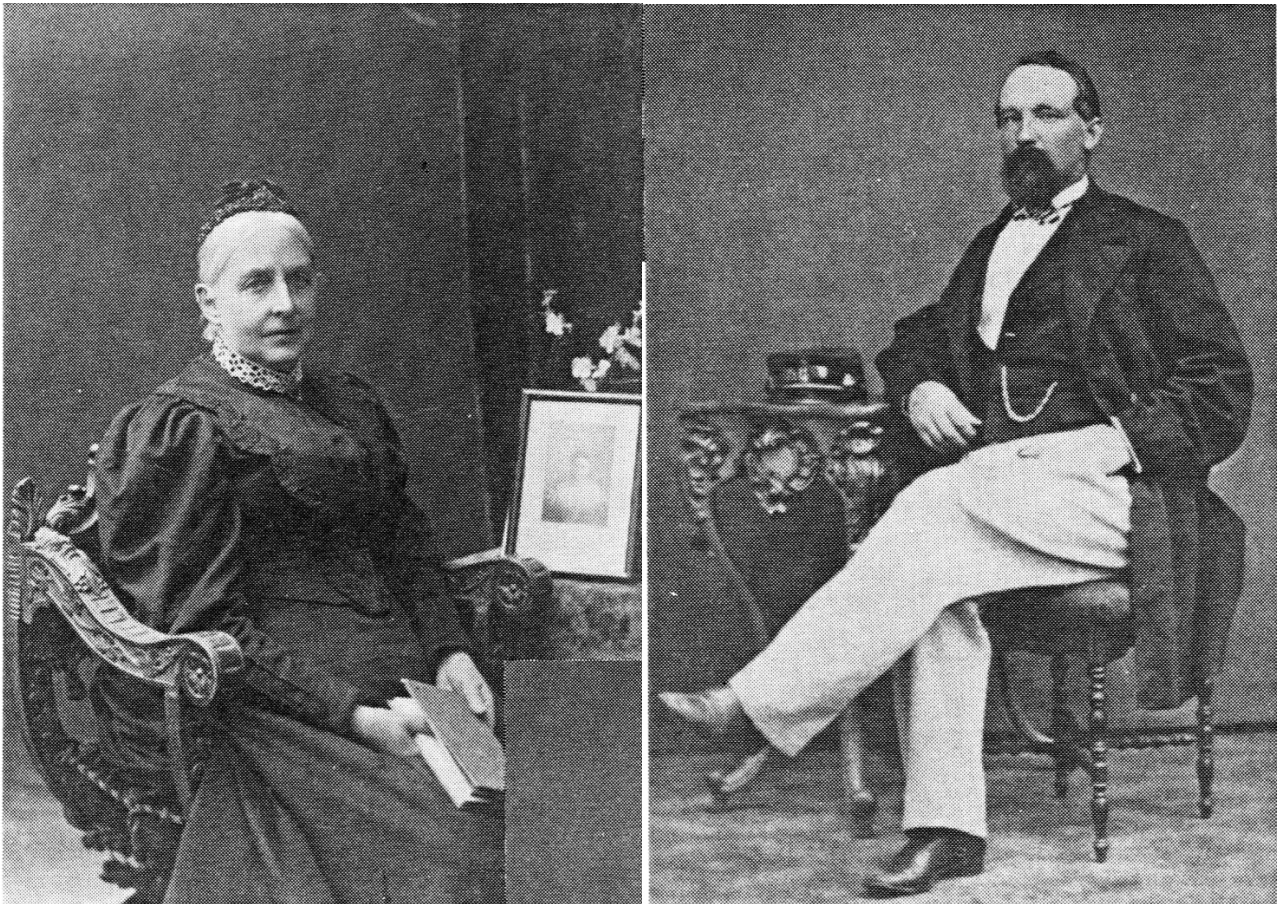
Julen 1889 var den sista, som tillbragte i mitt hem på landet. Sedan inträffade händelsen, som gjorde, att jag firade de återstående jularna i Helsingborg under min vistelse därstädes.

Under sommaren 1890 hölls möte i Helsingborg av de allmänna läroverkens lärare. Jag bevistade icke mötet utan tillbragte som vanligt försommaren i Ryr. Mötet försakade mig likväl icke ringa besvär. En dr Goldhall i Växjö, som hade för avsikt att på lärarmötet hålla ett föredrag om det för synen skadliga inflytande, som läsningen av alltför fin stil utövar, bad rektor Söderbaum att uppdraga åt någon lärare att uppmäta de olika stilarna i de vid läroverket använda läroböckerna. Söderbaum anmodade mig, som icke vågade avslå hans begäran. Sedan jag förgäves sökt erhålla från Köpenhamn en glasskala, måste jag med passare och en vanlig pappersskala uppmäta de olika typerna, ett ganska mödosamt arbete, varför jag icke erhöll någon ersättning.

En av min mammas vänner, skeppare Johanssons hustru, i Gundlebo, vanligen kallad skepperskan avled under sommaren efter en längre tids sjukdom, kräfta i livmodern. Hon hade endast ett barn, sonen Amandus, som beredde henne mer sorg än glädje. Först sattes han i 1:a klassen i Vänersborgs elementarskola, men han skötte sig illa, så att han snart måste sluta. Sedan kom han på sjön. Ibland besökte han hemmet under någon tid, som tillbragtes i sus och dus. Året före moderns död hade jag på hennes begäran skrivit till honom ett brev, vari hon på det enträgnaste ombads att komma hem för att se sin mor för sista gången. Han kom verkligen hem men till föga glädje för modern, för han fortsatte sitt supiga leverne, fastän modern låg på dödsbädden. Efter hennes död skyndade han att realisera kvarlåtenskapen. Arvet blev snart förtärt, och lika fattig, som han var, då han kom, lämnade han hemorten för att aldrig mer låta höra av sig. Han var i grund och botten ingen dålig människa, men hans stora fel var, att han såsom många andra hade en svag karaktär. Sedan han fått smak för starka drycker, kunde intet hindra honom för att missbruka dessa.

Såsom jag nämnt, hade jag en präktig utsikt i mitt rum. Jag brukade därför ibland sitta vid något

av fönstren och betrakta folkvimlet. Därvid observerade jag en bättre flicka i 20-års åldern, som ofta gick förbi. Hon hade ett trevligt utseende. Ibland var hon ensam, ibland i sällskap med två små gossar. Det dröjde icke länge, innan hon tydligen gav till känna, att hon observerade mig. Varje gång hon gick förbi, och det var rätt ofta, blickade hon upp till mina fönster, så att våra ögon möttes. Jag tog så småningom reda på vem hon var och fick då veta, att hon hette Emma Rosentwist, var av god familj och bodde tillsammans med sin moder och syster i ett hus vid Prästgatan. För hennes syster Signe, som var lärarinna i fröknarna Holsts och Witts flickskola, hade jag blivit presenterad på en bjudning hos rektor Söderbaum. De båda små gossarna, som ofta voro i hennes sällskap, voro söner till hennes syster Helga, gift med handlaren Otto Olin. Jag beslöt att göra hennes bekantskap och funderade mycket på, hur det bäst skulle låta sig göra. Slutligen fick jag en god idé. En av mina vänner, handlanden Thormér, hyrde ett rum av hennes mor. Jag passade på att söka Thomér en gång, då hon gick upp i sin våning. Jag frågade henne, om icke Thormér bodde där i huset. Hon visade då hans rum. Jag begagnade då tillfället att presentera mig, vilket hon icke upptog illa. Thormér var lyckligt icke hemma; eljest hade han nog undrat, varför jag uppsökte honom. Sedan bekantskapen var gjord, gjorde vi promenader tillsammans och kommo snart underfund med, att vi höllo av varandra. Jag blev snart introducerad i familjen. Hennes moder gjorde på mig ett mycket gott intryck. Hon hade en ädel karaktär och hade med stor försakelse uppfostrat sina barn till goda och ädla människor. Då jag gjorde bekantskap med hennes mor, var Signe och ende brodern på besök i Stockholm. Den senare hade i många år varit i Nordamerika hos en morbror, hos vilken han lärt sig färgeriyrket.

Svärmor Augusta Rosentwist f. Sjöström (1832–1921) och svärfar Carl Adolf Rosentwist (1827–71)

Fru Rosentwists man, som varit fanjunkare, hade dött för flera år tillbaka vid relativt unga år, lämnande maken och 5 små barn i stor misär. Fru Rosentwist förlorade likväl icke modet. Hon lärde sig sy damkläder och kunde därigenom i förening av stor sparsamhet underhålla sig och sina barn. De senare fingo en god uppfostran. Flickorna fingo gå i stadens förnämsta skola, och gossen inskrevos i elementarskolan. Han hade likväl icke lust för studier, varför han sändes till morbrodern. Birger

arbetade sig upp till en ansedd ställning. Sedan han varit föreståndare för flera färgerier, slog han sig på färgstoffhandel och förtjänade därpå en liten förmögenhet. Han var i flera år svensk vice konsul i Boston och utnämndes till riddare av Wasaorden.

Signe hade, sedan hon genomgått elementarskolan, fortsatt studierna vid Högre lärarinneseminariet i Stockholm och var nu lärarinna vid den skola, där hon först varit elev.

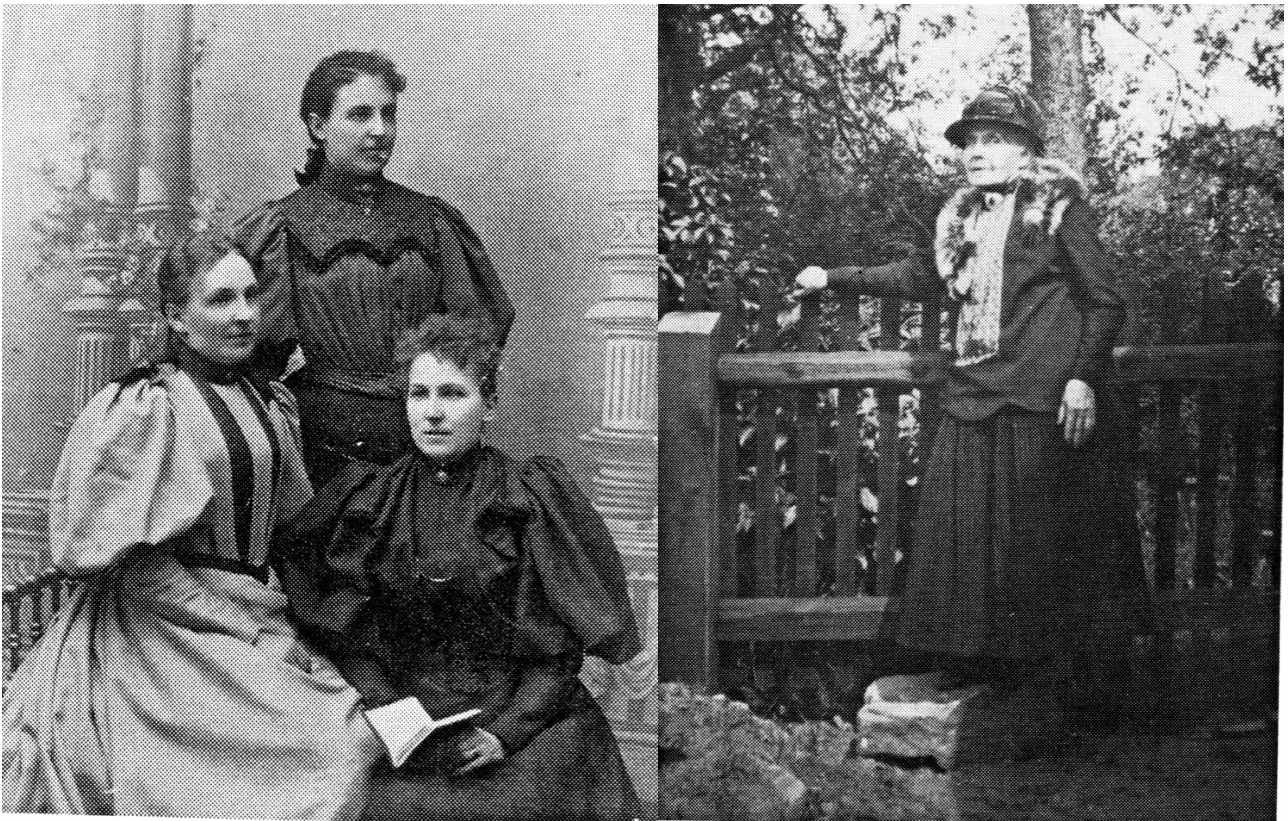
Emma, som också genomgått Holsts och Witts elementarskola, hade ämnat söka sig in vid telegrafan. Nu tog hon tillbaka sin ansökan.

Signe, Augusta och Emma 1896; Signe (1862–1951) och Edit (1865–1888) Rosentwist

Birger Rosentwist (1868–1938)

Helga, Signe och Emma Rosentwist; Frida Sjöström (1845–1938)

En syster Edith hade dött för några år sedan i lungdot. Då jag fick veta detta, blev jag litet betänksam. Hon hade varit fosterdotter till en possessionat Nordenstjärna, gift med hennes faster Annette Rosentwist.

Äldsta dotter Helga, var såsom nämnts, gift med handlaren Otto Olin, som jämte kompanjonen Licht bildade firman Olin & Licht. I motsats till sina systrar lär hon icke haft anlag för studier, varför hon tidigt lämnat skolan och fått plats i butik.

Fru Rosentwist fader hade varit en framstående färgerifabrikör i Kristianstad. Efter åtskilliga motgångar hade han jämte två av sina döttrar Frida och Hilma, flyttat till Motala för att där i lugn och ro tillbringa sin ålderdom. Då inträffade en gång, då han låg och rökte i sängen, att han var något ovarsam med elden, så att en gardin antändes, och snart stod hela rummet i ljusan låga. På hans rop skyndade en av hans döttrar till hjälp. Hon lyckades, ehuru svårt bränd själv, rädda honom undan lågorna, men han var då så illa bränd, att han avled efter ett par dagars svåra plågor. Dottern blev återställd, men fick till minne av den svåra olyckshändelsen bära stora ärr i ansiktet och på händerna. Huset brann ned till grunden. Denna olyckshändelse ägde rum i början av 1880-talet

Nu levde fru Rosentwist av några pensioner, som hon fick uppbära. Hennes behov voro icke så stora, och hennes båda ogifta döttrar förtjänade pengar. Emma var lärarinna i fröken Agnes Ekenksions Privatskola för flickor.

Slumpen, de troende kallade den guds försyn, spelar en stor roll här i världen. Hade jag icke flyttat till Schultzes hus, är det föga sannolikt, att Emma Rosentwist blivit min maka.

Det var säkert en stor sorg, som jag beredde min stackars mamma och även min morbror, då jag skrev, att jag icke kom hem till jul och nämnde anledningen. Hon var icke längre ensam föremål för mitt hjärtas kärlek, utan fick dela plats med, ja kanske undanträngas av en annan. Med tanke på sitt eget olyckliga äktenskap hade min morbror alltid varnat mig för att ingå äktenskap och hånat alla, som ämnade gifta sig.

Att jag icke bättre lydde hans varningar smärtade honom mycket. Jag tror likväl, att min kära mamma snart kom till insikt om, att min kärlek till henne ingalunda avtagit, och att hon fick en dotter att älska jämte sin son.

Emma Ryde f. Rosentwist (1870–1911) ca 1905

Julen tillbragte jag hos min blivande svärmor och nyårsafton hos Olins. Helga var genom sitt milda behagliga väsen omtyckt av alla, som kom i beröring med henne. Mannen däremot var något butter och svår att konversera med. Det berodde säkert mest därpå att han hade ingenting att säga.

Han var av en trög natur och levde endast av att skrapa ihop pengar och att se till, att ingenting fattades makan och barnen. Vi sympatiserade därför icke med varandra. Son till prosten Olin i Gråmanstorp hade han blivit satt i elementarskolan, där han avancerade till 3:e eller 4:e klassen. Jag förmodar, att bristande anlag förmått honom att sluta skolan. Sedan kom han i speceriaffär hos Sylvan & Qvibelius. Slutligen övertog han denna affär tillsammans med Licht, som hade pengar att tillskjuta. Affären hade gått bra och han ansågs vara förmögen. Genom en lyckad husaffär och spekulationer i aktier mångdubblade han sin förmögenhet.

Då klockan slog 12 och det nya året inringdes i stadens kyrka, växlade jag och Emma ringar och voro därmed offentligt förlovade.

I början av januari återkommo Signe och Birger. Den senare stannade en kort tid hos sin moder, varefter han for till Tyskland för att göra studier i färgeriyrket. I Göttingen blev han på en dansställning bekant med Emma Görner, äldsta dottern till skohandlaren Görner i Göttingen och hans fru Fredrika. De blevo strax kära i varandra, och förlovningen eklaterades inom kort.

Emma Rosentwist f. Görner (1874–1951)

Min värd Schultze, som icke förtjänade mycket på sin cigarraffär, slog sig på att göra kautschukstämplar. Till hjälp hade han en ung flicka, dotter till en arbetare, som bodde i huset. Den lätt antändliga Schultze blev kär i flickan och övertalade henne att gifta sig med honom. Han hade varit gift två gånger förut. Eftersom han då behövde större utrymme, flyttade jag i januari till Drottninggatan 82, där jag hyrde ett litet men nätt möblerat rum av en fru Holman.

Schultze firade senare på året bröllop. Jag blev inviterad och deltog däri. Ingen var gladare än den 70-årige brudgummen. Äktenskapet blev av kort varaktighet, ty han dog omkring ett år efter dess ingående i influensa. Hans lik var ett av de första, som begravdes på Nya Kyrkogården.

Min lön som extralärare och vik. adjunkt hade hittills utgjort 1500 kr per läsår. Vid riksdagen beslöts nu, att extralärare, som avlagt fullständig fil. kandidatexamen, skulle hädanefter erhålla 1800 kr per läsår. Då det fanns en mängd fil. kandidater utan fullständig examen, blev det ett ivrigt kompletterande.

Efter vårterminens slut for jag hem till min mamma. Jag ville icke att min fästmö skulle följa med, emedan jag fruktade, att hon icke skulle trivas på landet då vi levde där under enkla förhållanden. Åtminstone ville jag rådslå med min mor. Emellertid önskade min mamma ivrigt att få göra bekantskap med sin blivande sonhustru, varför jag skrev till Emma och bad henne komma. Kort före midsommar anlände hon, och vi tillbragte några ljuvliga dagar i hemmet. Mamma blev mycket förtjust i henne.

Från vårt hus kunde vi se i skogsbrynet en liten grå stuga. Den fanns icke mer. Där bodde en fattig smed, som hette Magnus med öknamnet Spesven (= Sparven). Hans hustru hette Kristina med öknamnet Stänga. Han tillverkade uteslutande hästskor, hästkosöm och klackjärn. Om lördagen såldes veckans arbete på torget i Vänersborg eller Trollhättan. För pengarna köptes mjöl, gryn, kaffe, socker osv. Han var mycket begiven på brännvin, så att det hände ofta, att han söp upp veckans arbetsförtjänst och själv hamnade i finkan. Sedan blev han ådömd böter, vilka han alltid satt av på fängelset i Vänersborg. Fjärdingsmannen i socknen, Jakobsson på Klockaretorpet, på vars ägor stugan låg, överenskom med Magnus, att han skulle få skjuts av honom till fängelset på det villkor, att de delade förtjänsten, ty fjärdingsmannen skulle ju ha ersättning för sitt besvär. När därför Magnus kom

till fångelset, hade han en liten sparpennig, som räckte till ett nytt rus.

Stänga, som var en kraftig kvinna med skinn på näsan, brukade därför i regel ensam bära smidesprodukterna till staden och låta sin man stanna hemma. Därmed var han icke riktigt belåten, utan rymde ofta från hemmet och kunde då vara borta i flera dagar i sträck. Hans hustru måste då för att livnära sig och barnen arbeta hos grannarna. Om vintern, då det icke fanns något arbete, gick hon omkring i gårdarna och hälsade på och fick då små gåvor av befolkningen, som behjärtade hennes nöd. Hon var alltid välkommen, ty hon var nyhetsförmedlerska och hade av naturen vältalighetens gåva. Att förhållandet mellan man och hustru under sådana omständigheter icke var det bästa är självklart. Slutligen förföll han alltmer och upphörde med sitt hantverk samt gick omkring och sålde orsten och arsenik. Dessa ämnen användes allmänt av allmogen till kreatursmedicin. Djurläkare anlätades ytterst sällan, ty det lönade sig icke. Orsten fanns i stor mängd i Halle- och Hunneberg, och arsenik kunde erhållas vid något glasbruk. Det sistnämnda ämnet, som var förbjudet i allmänna handeln, såldes eljest av gårdfarihandlarna. Därför heter det ock i W. Von Brauns visa om knallarna (= gårdfarihandlarna):

De ä la inte fritt,
Utan ja har vitt.
I Borås ja fick det rara;
Köp, mest töst för gu's skull bara.

Magnus hade med sin hustru 4 barn, 2 gossar och 2 flickor. Den yngste sonen, som hette Edvin, var vid denna tid omkring 20 år gammal. Efter att ända från barndomen ha varit stark och frisk, förlorade han helt plötsligt lusten till arbete och hemföll åt dryckenskap. I ett anfall av delirium hängde han sig i ett träd ej långt från hemmet.

Med dessa och några andra exempel för ögonen tror jag, att det voro bäst för befolkningen i vårt land, om allmänt rusdrycksförbud infördes. Det är nämligen ett faktum, att det finns en mängd människor, som aldrig kunna lära sig att måttligt njuta av starka drycker, och ännu större mängd, som skada sin ekonomi och hälsa genom bruket av alkoholhaltiga drycker, ehuru de icke uppträda berusande. Att genom uppfostran påverka det yngre släktet är nog bra, men det leder icke till målet. Se på vår bildade ungdom såsom studenter och yngre officerare! I regel festa det ganska tappert, då tillfälle därtill gives trots de lärdomar till nykterhet, som de fått inhämta i skolan. Om allmänt rusdrycksförbud införes, berövas männen de njutningar, som ett måttligt bruk onekligen skänker, men dessa njutningar kunna ersättas av ädlare. Våra kvinnor t.ex., som i allmänhet icke alls eller helt obetydligt bruka rusdrycker, äro väl icke mindre lyckliga för det.

Den 7 juli 1891 foro Emma och jag från Ryr till Helsingborg, där vi råkade Birger med fästmö och blivande svärmor. Efter ungefär en veckas vistelse i Helsingborg avreste jag och Birger jämt våra fästmör samt fru Görner till Köpenhamn, där vi besågo oss och tillbragte en natt. Kl 3 em. följande dag togo Mutter Görner och jag ett ömt farväl av de övriga och stego ombord på båten till Lybeck. Då Mutter erfarit, att jag tänkte tillbringa en sommar i Tyskland för att studera språket, blev jag inbjuden att tillbringa den återstående delen av sommarferierna hos Görners i Göttingen. Fastän båten rullade mycket, ledo varken jag eller Mutter av sjösjuka. Jag vistades på däck, så länge jag kunde. Sedan gick jag ned i salongen och lade mig. Jag trodde icke, att jag skulle kunna sova, ty än voro benen, än huvudet högt i vädret. Emellertid somnade jag och sov tämligen bra, tills båten signalerade. Då steg jag upp och tittade ut genom kajutfönstret och upptäckte land på båda sidor om båten. Vi hade då anlänt till Travemünde och hade 1 timmes färd till Lybeck. Kl. 6 var båten i Lybeck. Jag fick fatt i en Träger, som forslade vårt resgods till stationen. Här skildes våra vägar, ty våra biljetter gällde för olika router. Jag avreste kl. ½ 7, men Mutter först kl. ½ 8 fm. Kl. 9 fm. var jag i Hamburg, varest jag måste ta en droska och måste fara över Hals und Kopf till Pariser-bangården. I sista minuten besteg jag tåget till Hannover. I Hamburg såg jag icke mycket, endast Elbe och dess storartade brygger. I Lüneburg sammanträffade jag åter med Mutter, som steg in i min kupé. Vi hade sedan sällskap ända till Göttingen. Hon hade på en station köpt några Butterbrote, som hon delade med mig. Vid 12-tiden kommo vi till Hannover. Där rådde på bangården ett förskräckligt larm, "das man sich den Kopf verdrecken könnte." Vi stego av här och stannade till kl. ½ 5 em. Under tiden besågo vi staden, åto

middag och drucko kaffe. Därefter fortsatte vi resan. Landet mellan Hannover och Göttingen är mycket vackert. Välodlade fält och skogsbevuxna höjder omväxla. Överallt såg jag täcka byar, men ej enstaka hus som i Sverige.

Vid 8-tiden om aftonen voro vi i Göttingen. Vater jämte deras barn Martha och Otto mottogo oss med stor vänlighet. Under min vistelse i Göttingen skulle jag vara deras gäst. De bodde i ett gammalt ärevärdigt hus med många vinklar och vrår. Den första natten sov jag mindre bra, ehuru jag enligt bruket i Tyskland fått ett dunbolster i stället för ett täcke. Jag svettades förfärligt. Sedan fick jag en filt och sov då förträffligt.

Frukostar och kvällar åt jag hos Görners och middagen på ett värdshus, som hette Gerstung och frekventerades mycket av studenter. En middag kostade blott 90 Pfennig. De flesta kvällar tillbragte vi i die Stadtpark eller i den Deutschen Garten. Där åto vi smörgåsar och drack deutsches Bier, under det vi hörde på musiken. Ingen söndag försummade jag gudstjänsten i någon av stadens kyrkor.

I Göttingen var jag tämligen isolerad, ty det är svårt att göra bekantskaper, då man är vilt främmande. Görners hade intet umgänge och voro hela dagarna upptagna med sina affärer, så att jag var mest ensam. Jag insåg snart, att jag hade bort inackordera mig i en bildad familj, där tillfälle gavs att tala tyska. Emellertid kunde jag icke gärna flytta, ty det skulle kunna såra dem, som visat mig stor vänskap.

Föredragshållare och predikanter voro mycket lätta att förstå, men det var ingalunda lätt att uppfatta en tysk, som talade fort och slarvigt. En afton var jag och Vater på en tysk Bierhalla, som besöktes mycket av studenter, och jag blev presenterad för några. De tyckte, att jag hade ett gott uttal och rådde mig att icke taga några lektioner i uttalet, utan endast öva mig i att konversera. Lokalen var ganska enkel, ungefär som en 3:e klassens restaurang i Sverige. Bier förtärdes i ofantliga kvantiteter. Det var dock ganska svagt och verkade knappast berusande.

De tyska studenterna kunde indelas i kårstudenter och icke kårstudenter. De förra som buro uniformerade mössor, olika för olika kårer, rekryterades av adeln och de förmögnare klasserna. De senare, som härstammade från de borgerliga och mindre förmögna klasserna, buro ingen gemensam studentmössa. En kårstudents plikt är att åtminstone en gång ha deltagit i en mensur, dvs. en skenduell, vars ändamål var att förskaffa de stridande större eller mindre sår i ansiktet, som efter lämnade ärr. Ett sådant ärr ansågs vara ett säkert intyg på innehavarens mod. Duellväsendet var i Tyskland förbjudet på papperet, men icke i verkligheten. Den officer som vägrade att duellera, då han blev utmanad, tvangs av kamraterna att taga avsked. Utanför Göttingen fanns ett värdshus, där alla mensurer ägde rum. Många studenter fördömde likväl duellväsendet.

I Leine badade jag ett par gånger. Det fordrades ett visst mod att stiga ned i det chokladbruna vattnet, som därtill var mycket kallt, blott 13 á 14 °C.

De närmaste omgivningarna kring Göttingen, voro rätt vackra. Utanför staden lågo många trevliga, i lummiga trädgårdar inbäddade villor, som till största delen tillhörde de vid universitet anställda professorerna. Fruktträd voro allmänt planterade utmed vägarna. Alla de fingo vara i fred, tyder på en viss kultur hos folket.

En dag företog jag i sällskap med Görner en promenad till Mariaspring, där Birger gjort bekantskap med sin fästmö. Vägen var tämligen lång men utmärkt vacker. Kände man sig törstig, kunde man lätt släcka törsten i några av de många krogarna, som kantade vägen. Mariaspring låg mycket vackert i en dal. Förmämsta lokalen är en dansbana. Varje onsdag vallfärdade allt vad staden hade av ungdom och skönhet för att roa sig och kanske ingå förbindelser för livet. Omkring 10 minuters väg därifrån låg den gamla borgruinen Plesse, varav bara 2 torn återstodo. Från det ena tornet, som jag besteg, hade man en härlig utsikt över nejden. Från Mariaspring gingo vi till Bovenden och foro hem med tåget.

Jag lät inskriva mig i en tidningsklubb för att kunna följa med dagens händelser. Där fick jag adress på en student, som jag ansåg lämplig att giva mig några lektioner. Jag uppsökte honom i hans kula, och han hade ingenting emot att tillmötesgå min önskan. Det var en mycket hygglig och trevlig man vid namn Reinecke. Jag hade mycket nytta av lektionerna; skada blott, att de voro så få.

Den 12 aug. följde jag med Vater till Cassel, där han skulle besöka en läkare för sin dåliga mage. Resan dit var mycket angenäm, då den gynnades av det härligaste väder. Från Göttingen är stigningen på banan så stor, att den måste gå i sicksack. Man såg omväxlande skogar och fält, dalar och höjder. Lantbefolkningen var överallt sysselsatta med att meja rågen. Något för mig ovanligt var att se även kvinnor hantera lien. Vi passerade den naturskönt belägna staden Münden, som ligger vid Fulda och Werras sammanflöde. Därefter kallas såsom bekant floden Weser. Kl. 11.30 fm. Voro vi i Cassel. Sedan vi styrkt oss litet med mat och dryck, besökte Vater läkaren, under det att jag besökte tavelgalleriet. Den holländska skolan var mest representerad, och flera av Rembrandts fanns där.

Sedan vi spisat middag, foro vi på spårvagn till Willhelmshöhe. Detta världsberömda slott ligger på en höjd mitt i en storartad park. Det är uppfört i en cirkelbåge och är mycket imponerande genom sin väldiga storlek och ståtliga utseende. Ej långt från slottet är en höjd, varpå ett väldigt torn reser sig. Överst på tornet ser man en Herkulesbild. Från närbelägna dammen ledes vattnet in i tornet och därefter nedför höjden i kanaler, som bildar vattenfall. När vattnet kommer i de nedersta dammarna, kastas det upp i ofantligt höga pelare. Från stora fontänen är vattenpelaren 60 m. hög. Jag klev med svett och möda upp i tornet och skulle haft en härlig utsikt, 415 m. över Fulda, om det icke hade regnat. Från kl. 3 em. regnade det oavbrutet hela dagen. Sedan jag kommit ned och träffat Vater, som jag lämnat på hotellet, måste vi genast resa därifrån, ty kl. 6 gick tåget. Det var nätt och jämt, att vi kommo fram till stationen i rätt tid. För att se mig riktigt omkring i Cassel, behövde man flera dagar, men jag hade bara några timmar till mitt förfogande.

I Tyskland påmindes man överallt, att man befann sig bland en nation, som för icke allt för lång tid tillbaka offrat sina söner åt krigets gud. I både större och mindre städer reste sig minnesvården över de i sista kriget fallna soldaterna. Tyskarna visste, att de intet ögonblick kunde känna sig trygga. Redan då såg det hotande ut, emedan fransmän och ryssar syntes vilja sluta förbund. I Ryssland var rågexporten förbjuden, vilket var ett steg riktat mot Tyskland, där rågskörden såg ut att bli dåligt detta år.

Den 20 aug. tog jag farväl av mitt värdfolk och anträdde hemresan. Efter några korta uppehåll i Hannover, Hamburg och Lübeck anlände jag söndagen den 23 aug. kl. 12 i strålande vackert väder till Helsingborg, där min trolovade jämte sina släktingar vid hamnen inväntade båtens ankomst. Emma Görner var kvar i staden, men Birger hade rest till Amerika, emedan han hade fått ett telegram, att en utmärkt plats väntade honom. Han fick omkring 6000 å 7000 kronors inkomst.

Under hösten 1901 avled min morbrors principal A. O. Andersson. Begåvad med gott affärshuvud och stor energi hade han börjat sin bana som handlande i Uddevalla. Lundström hade då varit bokhållare hos honom. Det var i den gamla goda tiden, då det aldrig eldades i butiker och kyrkor. L., påstod, att han då förkylde sig, så att hans mage aldrig blev riktigt bra. Under den tid Andersson hade handel i Uddevalla blev postbudet, som for mellan Uddevalla och Strömstad, rånat. Misstankarna voro starkt riktade mot Andersson. Han skulle ha lejt personer till att utföra dådet. Jag tror till och med, att han blev stämd inför domstol, men blev frikänd till följd av brist på bevis. Lundström, som var i hans tjänst, var för sin del övertygad om hans brottslighet. Visserligen kunde han icke heller bevisa det, men det märktes på hans levnadssätt. Han började vid denna tid utvidga affären m.m., så att det syntes tydligt, att han fått gott om pengar. Sedermera anlade han en tändsticksfabrik i Vänersborg. Morbror L. Hade då för länge sedan lämnat Anderssons affär och försökt sig på varjehanda såsom bokhållare, bolagsföreståndare och tändsticksfabrikör. År 1878 kom han åter i Anderssons tjänst såsom medhjälpare till föreståndaren Backman, som hade klen hälsa. Det kan synas underligt, att han ville hava en sådan man till principal, men det berodde på att Lundström befann sig i ekonomiskt trångmål. Andersson var i högsta grad brutal och hjärtlös. Arbetarna fingo gå för riktiga svältlöner, bo i eländiga kaserner för dryg hyra o.s.v. Morbrors lön, som ursprungligen var 125 kr i månaden, blev först nedsatt till 100 kr och sedan till 75 kr, oaktat han arbetade strängt och skötte sig exemplariskt. Andersson hade en son, som blev kassör hos grosshandlare Wilson i Göteborg. Sedan blev han gift med hans dotter och antog namnet samt blev delägare i firman. En av Anderssons döttrar blev gift med en tysk vid namn Nolting, som sedan flyttade till Vänersborg och övertog ledningen av fabriken, Lundström fick slutligen avsked och avspisades med en pension på 250 kr per

år. Så lönades en trogen tjänare, som nedlagt sina bästa krafter i firmans tjänst.

Ehuru jag sedan 1872 endast under ferierna vistats i hemmet, stod jag dock alltjämt mantalsskriven i Väne Ryr. Då jag började uppbära inkomster i Helsingborg, funno församlingsborna för gott att upptaxera mig till ganska många krono. Därtill voro de juridiskt, men icke moraliskt berättigade, ty egentligen skulle jag skatta för mina inkomster i Helsingborg. Men i Helsingborg behövde icke extralärare skattskrivna sig. Man resonerade som så, att då extralärare hade små inkomster, men i allmänhet stora skulder att amortera, så ville man skona dem för skatten. Emellertid måste jag ett år punga ut med 100 kr i skatt i Ryr. Därför lät jag skattskrivna mig i Helsingborg, där skatten blev mindre. Ryrbona blevo nog snopna, men den som gapar efter mycket, mister ofta hela stycket.

I Helsingborg hade man sedan ett par år varit sysselsatt med att anläggaren ny hamn, i den s.k. Norra hamnen. För den skull avspärrades först hamnområdet, varefter vattnet utpumpades medels ångpumpar, och sedan fördjupades hamnbotten. Den bestod av sandsten och kolflötser. När allt var färdigt, påfylldes hamnen under stora högtidligheter. Konung Oskar II inbjöds och kom även. Stadsfullmäktige, läroverkets lärare och lärjungar m.fl. stodo högtidligt uppställda vid hamnen. Allt gick till en början efter önskan. För konungens räkning var uppförd en estrad, varifrån han hade en präktig utsikt över hamnen. Ventilen i en hävert öppnades, och vattnet strömmade in i en jämn stråle. Knappt hade konungen, sedan han en stund beskådat skådespelet, avlägsnat sig jämte till många tusenden uppgående människomassor, förrän som en löpeld genom staden spreds underrättelsen, att fördämningen brustit. Vattnet vältrade in med en förfärlig fart, anställande åtskilliga olyckor. Estraden, som konungen nyss lämnat, rycktes bort och krossades i spillror, åtskilliga fartyg sletos från sina förtöjningar och blev mer eller mindre skadade. En norsk jakt krossades och sjönk, vilket förosakade staden en långvarig process och åtskilliga tusen kronor i ersättning. Arbetet hade letts av ingenjör Dunker, som till medhjälpare hade ingenjör Sune Engström, med vilken jag var närmare bekant. Han blev sedan hamningenjör i Malm. Ehuru hamnen fylldes fortare än som var beräknat, medförde detta likväl ingen olägenhet för själva hamnen. Snart sågs den stora och präktiga hamnen fylld med fartyg och ångbåtar.

Den 1 okt. flyttade jag till fru Rosentwist i Prästgatan 6, där jag hyrde och möblerade ett rum.

Min fästmö hade flera släktingar i Helsingborg, med vilka jag kom i umgänge. En faster Thomasine var gift med apotekare Gustav Nordgren, som förestod apoteket Kärnan, vilket innehades av apotekare Gullbransson. Nordgren var mycket levnadsglad och svag för god mat och goda drycker. Vi hade mycket trevligt i deras gästfria hem. Äktenskapet var barnlöst. Nordgren var alltid vänlig och uppmärksam mot sin hustru. Det oaktat var hon icke riktigt lycklig, ty hon misstänkte sin man för att göra små snedsprång emellanåt. Om hon hade skäl för sina misstankar, känner jag icke.

En gång voro vi inbjudna till revisionssekreteraren Isberg, som var kusin till Emmas mor. Han hade erhållit Luggude härads domsaga, som var en av de mest inkomstbringande i landet. Han blev sedermera landshövding i Stockholms län, men dog i sina bästa år av en njursjukdom.

Emma hade haft en farbror, som varit kapten vid Norra Skånska Infanteriregementet. Hans änka Rosalie Rosentwist, född von Norrman, levde i Helsingborg. Hon skaffade sig inkomster genom att giva lektioner i tyska, som var hennes modersmål. Hennes enda barn, en dotter Leila hade plats på kontor. Hon blev senare förlovad med en apotekare Jansson, som var anställd på apoteket Kärnan. Ätten von Norrman var besläktad med flera tyska adliga ätter, bland andra med Bismarckska släkten. Rosalies farfar, som varit mycket rik, han ägde bland annat större gods på Rügen, hade vid slutet av 1700-talet inflyttat till Sverige och köpt flera stora gårdar i Landskrona trakten. Genom ett överdådigt levnadssätt och hasardspel i det på den tiden mycket fashionabla Ramlösa reducerades hans rikedomar ganska mycket, och de nu levande representanterna för ätten hade allt annat än lysande ekonomi.

I slutet av året fick Emma en ganska svår böld i halsen, så att hon måste anlita lasarettsläkaren dr. Naumann. Han gjorde ett snitt i halsen och sedan blev hon bättre. På samma gång rådde han henne att bortskära de alltför stora mandlarna, så snart hon blev återställd. Hon hade nämligen ofta ont i halsen. Hon lydte rådet. Jag följde henne en dag till dr. Naumann, som verkställde operationen.

Thomasine Nordgren f. Rosentwist (1839–1912) och Gustav Nordgren (1852–1897)

Rosalie Rosentwist f. von Norman (1834–1905) och Christian Rosentwist (1822–69), Leilas föräldrar

Emellertid kunna åsikterna bland läkare vara mycket olika. Naumanns efterträdare, doktor Fransén ansåg, att mandlarna aldrig borde bortskäras. Visserligen, sade han, visste man icke vilken roll de spelade, men det var mycket troligt, att de hade någon viktig funktion. Om de voro ovanligt stora, borde man på sin höjd putsa dem med kniven. Kanske borttagande av mandlarna i sin mån bidrog till hennes sedan iråkade sjukdom.

Under vårterminen 1892 avlade jag mitt första undervisningsprov inför domkapitlet i Lund. Som jag alltid avskytt att uppträda offentligt, så voro dessa undervisningsprov för mig en riktig tortyr. Ofta måste provkandidaterna resa många mil till en obekant stad. Vid framkomsten visste han icke vilket hotell, som var lämpligt att välja. Sedan han bestämt sig för ett, fick han ett rum, som kanske icke varit uppvärmt på flera dagar. Därefter fick han fråga någon inföding, var och när läroverkets rektor och stiftschefen kunde träffas. Dessa herrar måste uppvaktas: den förra, för att han skulle erhålla upplysningar om provet; den senare för hövlighetens skull. Själva provet var dels skriftligt, dels muntligt. Det förra bestod däri, att provkandidaten skulle under bevakning rätta en svensk uppsats (obligatoriskt för alla), en uppsats i matematik, ifall detta ämne ingick i den sökta befattningen, en översättning till vart och ett av de språk, vari lärarbefattningen förklarats ledig. Efter att ofta ha sovit dåligt dels av nervositet, dels av buller och oljud i hotellet, måste han följande dag inför domkapitlets medlemmar och vederbörande huvudlärare undervisa obekanta gossar i de uppgivna ämnena. När äntligen provet var över, så måste han infinna sig hos rektorn för att få veta, hur provet utfallit. Oftast blev betygen sämre än han väntat sig. Domkapitlets medlemmar voro icke alltid opartiska. I regel var det på förhand bestämt, vem som skulle få befattningen, och denne gynnades med högre betyg. Vidare tog ett domkapitel icke hänsyn till de provbetyg, som givits av annan. Därför blev provkandidaterna tvungna att prova inför olika domkapitel. Sålunda har jag avlagt undervisningsprov utom i Lund även i Göteborg, Skara, Västerås, Kalmar och Linköping. Då extralärarnas lön var ganska liten, var det för honom särdeles betungande att företaga dessa dyrbara resor.

I början av 90-talet gick influensan ganska mycket i vårt land. Den började med snuva och hosta samt övergick ibland till lunginflammation. I senare fallet var hoppet om tillfrisknande icke stort. Cigarrhandlare Schultze, som dog i början av året, lär ha varit offer för denna sjukdom. Dödsfallen voro likväl icke på långt när så talrika som under åren 1917–1919, då influensan under namn av spanska sjukan härjade i vårt land.

Försommaren 1892 tillbragte Emma och jag i hemmet på landet. Vi fotograferade rätt mycket. Emedan min mor icke kände sig riktigt frisk och tröttnat på jordbruket mest på grund av svårigheter att erhålla arbetsfolk, försökte vi att få någon köpare till gården. En sådan erhöles i hemmansägaren August Thorsson från Ulvered. Han köpte gården för 3200 kr utan grödor och inventarier och skulle tillträda den 14 mars 1893. Från köpeskillingen avdrogs ett på gården vilande hypotekslån å 1200 kr, varav dock omkring 200 kr amorterats. Det var icke med glada känslor, som mamma och jag sålde det gamla hemmet, vid vilket vi voro fästa med många band. Här hade min fader levat, lidit och dött, här hade min mormor tillbragt sina sista år, till hon ingick i den eviga vilan. Där fanns knappt något ställe på den rätt vidsträckt gården, där vi icke arbetat i vårt anletes svett. Därför kände vi ock varje träd, varje buske, varje sten. Men vi voro icke fästa vid vår gård med endast sorgliga, utan även med glada minnen. Hur hade vi icke fröjdats om våren, då isen på sjön och drivorna på åkrarna smälte, då vitsipporna och sedan konvaljerna i den täcka på egendomen belägna lunden visade sig, då ängarna började grönska och locka kossorna till bete. En strävsam tid började, men arbetet gick lätt, ty vi gingo mot ljus och värme, och hoppet var tänt i vårt bröst. Om sommaren gladdes vi åt, att se hur grödan växte och lovade en rik skörd. Den lilla Rysrsjön var då för mig en outtömlig glädjekälla. Om hösten fröjdade vi oss åt att se, huru ladorna fylldes av den rika skörden, som skulle säkerställa våra levnadsbehov under det följande året. Vintern däremot beredde oss mera sorg än glädje. Vi fröso både ute och inne. Det enda nöje, som bestods, var att någon gång gå på skridskor eller åka i släde till och från städerna.

Köparen av gården, August Thorsson, var född i församlingen av fattiga föräldrar. Tidigt lämnade han hemmet och tog tjänst hos bönderna i trakten. Sedan gifte han sig och köpte en liten jordbit vid Rysrsjön. Därefter lämnade han trakten och var borta ett par år. Var han då vistades, och vad han då

hade för sig är höljt i dunkel. Då han återkom, märktes snart att han hade gott om pengar. Han sålde sin lilla egendom och köpte en större som han betalade kontant. Snart köpte han en annan egendom, som gränsade intill den förra. Han blev en av socknens största egendomsägare, hade dessutom pengar i banken, så att han kunde betala vår egendom kontant. Att han icke på ärligt sätt kunnat skaffa sig så mycket pengar är säkert. I trakten gingo många olika rykten, men ingen visste något bestämt. Han såväl som sina söner voro allmänt kända för att ha svårt att skilja mellan mitt och ditt. Fastän förmögen underkastade han sig de största försakelser och förde en knappt människovärdig tillvaro. Han gick klädd i sämsta paltor och hans föda skulle en tiggare rata.

I början av juli 1892 återvände Emma och jag till Helsingborg. Jag hade som vanligt ferieläsning. Till medhjälpare fick jag Albert Bokelund, som följande termin blev extralärare vid läroverket. Han var en trevlig kamrat med solida kunskaper och god karaktär.

Den 1 okt flyttade fru Rosentwist från smeden Åkerbergs hus till hökare Lundstedts i Prästgatan 22. Jag följde med och hyrde ett rum åt gatan.

Vintern i början av år 1893 var ovanligt sträng, så att det var svårt att hålla varmt i rummen. Om morgnarna hade jag ibland blott 7 °C. Även min mamma, som bodde på Skuleboda klagade över den stränga vintern. Där var temperaturen ännu lägre. Det var icke ovanligt att vattnet frös i sovrummet under natten, oaktat det eldades flera gånger om.

Den dagen. I Helsingborg isbelades Sundet. I inre hamnen fanns en liten fläck med öppet vatten vilken uppfylldes med en mängd simfåglar. Att promenera över isen till Helsingör blev en riktig sport. Om en dylik promenad har jag antecknat följande:

Den 29 jan. kl 11 fm. gingo Emma och jag jämte Harald Thornberg och hans syster Hedda samt Signe och Leila Rosentwist över isen till Helsingör. Promenaden gjordes på en timme och 5 minuter men vi gingo icke fort. Isen var på flera ställen svag så att den sviktade under de gåendes fötter. Därtill var den ganska ojämn, emedan den bildat, av lösa isstycke, som packats ihop. På vägen ungefär mitt i sundet mötte vi kammarskrivare Renard, som med vacklande steg och derangerad klädsel skyndade mot Helsingborg. Han hade ridit ned i en vak och måst lämna hästen kvar i vattnet, sedan han förgäves försökt att taga upp honom. Vi passerade stället, där hästen låg. Han levde ännu och hade huvudet och en del av ryggen ovan vattnet. Sedermera blev han upptagen, med dog strax. Renard hade lånat hästen av handlaren Åbron. Så illa slutade detta dumdristiga äventyr. De promenerandes antal kunde uppskattas till flera hundra. Många av de återvändande svenskarna hade tagit för mycket till bästa av den billiga danska nektarn. Såsom ett slags troféer medförde våra landsmän på snören upphängda kumminkringlor, som buros omkring halsen. Även många danskar begagnade tillfället att besöka nabostaden. Emedan ispromenaden varit rätt tröttande för damerna och därtill olyckan med hästen betagit dem lusten att gå tillbaka på isen, följde vi med isbrytaren Thor tillbaka till Helsingborg, sedan vi först värmt oss med en kopp kaffe i Larsens välrenommerade konditori. Sedan 1870 hade ingen kunnat gå över isen till Helsingör.

Emedan fru Rosentwist hade några släktingar i Landskrona och vi blivit flera gånger inbjudna att besöka dem, beslöt vi att resa dit. Den 12 jan. gästade vi Emma, Helga och jag apotekare Bergs hus för först gången. Apotekaren som ansågs förmögen, hade i sin krafts dagar varit en framstående man. Nu var han tämligen slö, vartill kom, att han var mycket döv, så att det var mycket svårt och ingalunda något nöje att konversera med honom. Utom apotekaren bestod familjen av hans syster Emma, mycket snäll men rysligt ful, av döttrarna Lilly, Anna, Malin och Hedda samt sonen Gustav, som gick i Lunds katedralskola. Lilly blev sedan småskollärlarinna hos fröknarna Holst o Witt och bodde då hos min svärmor. Anna var förlovad med en handelsresande som hette Everlov. Malin var mycket religiös och besökte ivrigt konventiklar. Därför väckte det mycket förvåning, då hon 6 år därefter förlovades med en fattig konstapel vid det i Landskrona förlagda artilleriet. Man trodde icke att denna vestal skulle vara mottaglig för jordisk kärlek. Hedda den yngsta blev senare sjukgymnast och gift med en svensk sjukgymnast i Altona vid namn Matsson.

Ett par månader därefter bevistade Emma och jag i sällskap med Olin och Helga Anna Bergs och William Everlovs bröllop, Det var ett så kallat konfektbröllop, så att ingenting annat än vin, bakelser o.d. efter kringbjödos. Vi resande, som väntat oss en gentil supé, varför vi intagit en lättare

middag i Helsingborg, blevo högeligen besvikna. Emma och jag foro redan om natten tillbaka i vagn och kommo slutligen hem hungriga som vargar. Den sedan så beryktade författarinnan Selma Lagerlöf, som då var lärarinna i Landskrona flickskola, bevistade även bröllopet.

Efter vårterminens slut foro min fästmö och jag till Ryr för att gästa det gamla hemmet för sista gången. Mamma hade fått sålt kreaturen, så att det återstod endast att sälja möbler och åkerbruksredskap. Auktionen på lösöret hölls hemmansägaren Olof Hansson på Nejetorp. Vi sålde nästan alltsammans. Bland det lilla som vi behöllo, var en gammal väggklocka, som min morbror för många år sedan inköpt på auktion efter min mormors systems man som bodde i Skottened. På det gamla murkna fodralet stod 1814. Troligen hade fodralet blivit tillverkat eller målat vid denna tid. I Helsingborg lät jag reparera och övermåla fodralet. Sedan vi med vemod sagt farväl till det gamla "hemmet för glädje och sorger tillika", gingo vi till Ryr, där folkskollärare Granqvist och hans fru bjödo oss på kaffe. Flera vänner och bekanta hade infunnit sig vid stationen för att säga oss förväl. Snart satte sig tåget igång, och än en gång fingo vi se en skymt av det övergivna hemmet, men snart försvann det vid banans krökning. Det var såsom vi för alltid sagt förväl åt en gammal barndomsvän. Vid Oxnareds station hade morbror Lundström och Olga infunnit sig för att taga avsked av oss. Vi foro med nattåg via Göteborg till Helsingborg, dit vi anlände kl. 6 om morgonen. Jag hade hyrt 2 rum och kök i Möllegränden 6 hos åkare Wiederberg. Här skulle mamma bo hos mig och förestå hushållet. En flicka passade upp oss. Allt gick ganska bra, ehuru det nog var svårt för mamma att vänja sig vid de nya förhållandena. Den som i 65 år levat nästan uteslutande på ett och samma ställe aklimatiseras icke så lätt i en helt och hållet ny omgivning.

Under höstterminen företog jag en resa till Kalmar för att prova. I Hessleholm mötte det hinder att få medfölja Stockholmståget, oaktat jag i Helsingborg köpt biljett till Kalmar. För att få medfölja blev jag tillsagd att köpa prisskillnadsbiljett till 2:a klassen. Detta gjorde jag, men när jag kom tillbaka hade tåget redan börjat sätta sig igång, så att jag höll på att icke komma med. Tack vare en hygglig medpassagerares hjälp fick jag handkofferten upp i kupén, där även jag hamnade. Hade jag kommit ett ögonblick senare, hade jag fått stå där med lång näsa och försummat mitt prov. I Växjö låg jag över natten och fortsatte tidigt nästa morgon resan till Kalmar. Hela den långa vägen genom Småland var ytterst enformig, man såg endast skog här och där avbruten av en liten sjö eller mosse. Naturligtvis syntes också några magra odlade tegar. Jag kunde nu förstå, varför det heter det fattiga Småland.

Kalmar såg ut att vara en rätt trevlig stad, vackert belägen vid Kalmarsund med Öland mitt emot. Jag befann mig nu på klassisk mark och försummade icke att bese den gamla fästningen. Den tager sig även i dag mycket bra ut. Kyrkan liknar en teater till det yttre.

Dagen före mig provade en kand. Ramkull. Jag bevistade provet, men hade ingenting att lära, då det gick särdeles klent. För mig gick provet ganska bra. Ingen av de provade fick högre betygssumma. Jag presenterade mig för lektorn i modersmålet Isberg, en kusin till min svärmor. Efter provet blev jag bjuden till middag hos honom. Han hade kort förut blivit gift med en dotter till en jägarmästare. På hotellet besöktes jag av adjunkt Neander, som var mycket angenäm att språka med. Det var visst brukligt bland lärarna i Kalmar, att de i tur och ordning uppvaktade de provande, för att de icke skulle känna sig ensamma och övergivna. I sanning ett mycket vackert bruk, som dock endast kan tillämpas i sådana stiftsstäder, där få prov avläggas. Den misstanken ligger dock nära till hands, att de genom sina besök vilja spionera på de provande för att utforska deras svaga sidor. Biskop Sjöbring var av sjukdom förhindrad att närvara vid provet.

Emedan jag hade rätt goda inkomster i Helsingborg, ehuru jag endast var extralärare, beslöto min fästmö och jag att icke längre uppskjuta giftermålet. Sedan lysningen försiggått och intet hinder på äktenskapets ingående yppats, sammanvigdes vi lörd. den 2 april 1894. Vigselakten ägde rum hos Olin. Då min svärmor icke ägde andra inkomster än några små pensioner och den lilla ränta som ett ärvt kapital på 2000 eller 3000 kr lämnade, satte jag aldrig i fråga, att hon skulle bestrida kostnaderna på bröllopet. Jag bekostade därför bröllopet själv. Till det samma voro endast några få personer inbjudna. Av mina släktingar var utom mamma endast kusin Olga närvarande. Av mina kollegor vid skolan voro rektor Söderbaum, vigsselförrättaren regementspastor Rosén, samt adjunkterna Löfgren och Vetterhall inbjudna. De övriga gästerna utgjordes av Emmas släktingar i staden. Sedan

vigselceremonierna förrättats, ett lämpligt tal hållet av pastor Rosén och brudparets skål druckits o.s.v. foro Emma och jag i vagn till vårt nya hem i 3:e våningen av byggmästare Bengts hus i Kronborgsgatan 6. Där hade jag hyrt 4 rum och kök. Mamma och jag hade inflyttat dit sedan den 1:a april. Det var icke utan en viss tvekan vi hade hyrt våningen, alldenstund den frun, som bebodde våningen förut, mist ett barn i difteri. Sedan dess hade en grundlig desinfektering ägt rum med sublimatlösning. Vi hade god hälsa hela tiden vi bodde där.

Adolf och Emma bröllopsfoto på Kronborgsgatan 6 1894

Salongen Kronborgsgatan 6

Vårt lilla hem såg rätt trevligt ut. Några lyxmöbler syntes icke till, men vi hade alla möbler, som vi behövde, och de voro nya och snygga. Nästan alltsammans hade jag förvärvat själv med undantag av några småsaker, som vi erhållit som lysningspresenter. Således hade vi av Emmas morbror kontrollören Karl Sjöström och hans hustru Julia från Stockholm erhållit en vacker porslinservis, av Görners i Göttingen en väggklocka, av mamma gafflar och knivar av nysilver. Emma hade med vackra handarbeten bidragit till rummens prydnad. Jag tror att vi kände oss lyckligare i våra enkla rum än månet äkta par som bebor lyxvåningar, till vilka de själva intet bidragit. Dagen efter bröllopet hade vi en liten trevlig middag i vårt nya hem, inbjudna voro släktingarna och Harald Tornberg.

Läroverkets inspektör, kyrkoherde Johansson, inbjöd alla lärarna efter slutad studentexamen den 1:e juni att tillbringa aftonen på det vackra Gåsebäck, som av honom hyrts för sommaren. Där hade vi tillfälle att göra bekantskap med årets censorer, näml. Geijer, Hildebrand och Alin. Uppsala professorerna förundrade sig över den rika vegetationen, som vida överträffar Uppsalas.

Den 16 juni gjorde Emma och jag en lustresa till Köpenhamn. Vi reste med ångbåt fram och åter och hade det härligaste väder. I Köpenhamn övernattade vi på ett billigt men snyggt hotell ej långt från Kongens Nytorv. För övrigt besågo vi Zoologiska Have, Botaniska Have, stego upp i Runde Torn, åto frukost i à Porita, en god middag vid St. Annae Plats o.s.v. Vi morede oss så gott vi kunde. Då vi om morgonen d. 2:a dagen gingo och betraktade de vackra föremål som voro utställda i butiksfönstren vid Östergade, blev Emma plötsligt allvarlig och visade tecken på dåligt lynne. Detta förargade mig, så att vi gingo sedan stumma bredvid varandra hela dagen och jag önskade, att hela resan varit ogjord. Förgäves försökte jag utforska orsaken till misshumöret. Sedan långt efteråt fick jag veta, att hon blivit ledsen, då hon såg alla de sköna sakerna i butiksfönstre och visste, att vi icke hade råd att köpa någonting därav. Stackars lilla Emma! Hon var så barnslig på den tiden. Det var också synd om henne att hon icke hade något att själv disponera över, utan var ständigt beroende av mig. Hon hade icke medfört någon hemgift. Jag nekade henne aldrig någonting, men hon ville ogärna begära någonting av mig, utan ville helst, att jag skulle gissa mig till hennes önsknings. Detta lyckades icke alltid för mig, och då blev hon ledsen. Sedan dess har jag emellertid haft en viss respekt för lusturer.

Medan vi voro borta hade rektor Söderbaum sökt mig. Han skulle tillbringa sommaren i Norrland och därför bett mig att vikariera för honom såsom sekreterare i Byggnadsnämnden. Då han icke funnit mig hemma, lämnade han kvar en skrivelse, däri han förebrår mig, att jag vågade resa bort utan att bedja honom om permission. Även om han icke bokstavligen uttryckte sig så, var det likväl andemeningen i hans skrivelse. Jag fick emellertid handlingarna och var sekreterare under sommaren. Under vanliga förhållanden var sekreterarskapet ganska lätt att sköta. Men nu inträdde exceptionella förhållanden så att jag fick mycket att göra. Det nya rådhuset uppfördes nu, men det befanns, att en spricka uppstått i muren. Det gällde nu för arkitekt Hellerström, som uppgjort ritningarna till rådhuset och var byggmästarkontrollant, att bevisa att sprickan icke var av någon betydelse. Stadsarkitekt From, mellan vilken honom och Hellerström rådde en viss jalusi, sökte göra ett stort nummer av sprickan. Därför höllos en mängd möten och överläggningar, och långa protokoll måste av mig författas. Slutet på striden blev, att sprickan förklarades vara utan någon betydelse för husets soliditet. Jag tyckte hela tiden, att de tvistade om påvens skägg, ty sprickan var så smal att man knappt kunde se den. Byggmästare Lundgren uppförde huset på entreprenad.

Adolf Görner, hos vilken jag gästade under min vistelse i Göttingen, hade av mig flera gånger inbjudits att besöka oss. Han kom till oss i juli och stannade en vecka. Jag tyckte mycket om den enkla och rättframman mannen. Emellertid då endast Emma och jag kunde tala med honom på tyska, så fann han det nog i längden trist i Helsingborg. Under hans vistelse hos oss, bevistade vi en kapplöpning strax utanför Helsingborg på de så kallade Hästhagarna. Därvid inträffade ett så kraftigt oväder, att de flesta åskådarna blevo alldeles genomblöta och Vater fick sin präktiga paraply förstörd. Vi sprungo in i Olins sommarbostad Rosentorp, som låg strax bredvid kapplöpningsfältet och ägdes av trädgårdsmästare Bergström.

Efter ungefär en veckas förlopp for Görner hem till Tyskland. Samma dag bjöd apotekare Nordgren honom och oss på frukost på Hamn-paviljongen, varefter Emma och jag följde med Görner till Köpenhamn. Aftonen tillbragte vi i Tivoli, som i sin högtidsskrud gjorde ett överväldigande

intryck på Görner.

Morbror Lundström, som fått avsked från sin befattning vid tändsticksfabriken i Vänersborg, vistades numera mest på sin gård Ulvered, sysselsatt med reparationer och tändstickstillverkning. Han hade visst glömt konsten att i mindre skala tillverka fosfortändstickor, ty både detta och följande år höll han på med experiment, vilka förosakade honom utgifter i stället för inkomster, som han så väl hade behövt. Emellertid arbetade han från morgon till kväll och tröttnade icke utan hoppades ständigt på ett gott resultat. Det fordrades icke mycket förstånd för att inse, att, även om han slutligen lyckades framställa goda tändstickor, det aldrig skulle kunna löna sig att i så liten skala tillverka dylika, ty konjunkturerna för tändsticksfabrikationen voro mycket dåliga, och flera större fabriker hade råkat i trångmål. Han liknade vissa fåglar, som på lek bygga bon, som de aldrig begagna.

På Kolleröbruk, där fabrikationen av manufakturvaror nedlagts, regerade nu en patron Malmgren. Han hade fattat böjelse för min kusin Olga, som likväl ej besvarade densamme. Som karlen var bankruttmässig, ville hon naturligtvis icke kasta sig i armarna på honom. Han lät likväl icke så lätt avsnoppa sig, utan uppvaktade föremålet för sin låga rätt mycket. Det är icke utan anledning, som jag misstänker, att de i början gynnat honom, men sedan de erfarit hans dåliga ekonomiska ställning, dragit sig tillbaka. Så går det ofta till i vår prosaiska tid, det erfordras penningar, om kärleken ska kunna trivas.

Emmelie Ryberg, en av våra bästa vänner i hemtrakten en arbetsam och hederlig kvinna, fick någon slags benröta i kinderna, så att hon, sedan alla möjliga medel förgäves anlåtats, såg sig tvungen att underkasta sig operation på Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg. Efter operationen, som förfärligt vanställde hennes ansikte, kände hon litet lindring, men snart tilltog värken, och hon avled under svåra plågor i början av år 1895. Med sådana och många andra dylika exempel för ögonen, är det icke underligt, om man betvivlar, att det finns någon försyn som vakar över de hederliga och goda människorna i synnerhet som man på samma gång iakttagert, att andra människor kunna hava en utmärkt hälsa, ända tills de dö. Om ett barn faller ned från ett högt hus utan att skadas, då ropas det överallt, att det skett ett underverk att änglar vakta o.s.v. Men om barnet slår ihjäl sig, då tiger man eller säger på sin höjd, att guds vägar äro outrannsakliga.

En dag i slutet av september fick min svärmor ett telegram från Stockholm, vari förmäldes, att hennes broder Karl Sjöström avlidit. Vi blevo alla bestörta över det plötsliga dödsfallet och svärmor uttalade genast den tanken, att han icke dött en naturlig död. Hennes förmodan besannades. Snart fingo vi i brev från hans maka Julia Sjöström såväl som i tidningarna se, att han i ett anfall av sinnesförvirring kastat sig ned från ett öppet fönster från 4:e våningen i sitt hus vid Tegnérslunden. Han hade periodiska anfall av svärmod eller sinnesförvirring och vid dessa tillfällen hade han flera gånger försökt att förkorta sitt liv. Han var själv medveten därom och bad omgivningen att noga giva akt på honom. Vid detta tillfälle var hans fru hos honom och bevakade honom, men så avlägsnade hon sig ett ögonblick för att hämta ett glas vatten. Då hon kom tillbaka, fanns han icke mer i rummet, men fönstret stod öppet. Hon anade genast oråd och tittade ut genom fönstret. Då fick hon till sin gränslösa sorg och förtvivlan se sin man ligga livlös på trottoaren. Han blev genast uppburen, och läkare eftersändes, som endast kunde konstatera dödsfallet. På kroppen syntes inga andra skador än att ett ben var avbrutet. Över ansiktet vilade ett fridfullt uttryck.

Julia och hennes väninnor, som voro mycket religiösa, vilket Sjöström också var, hade snart klart för sig, att Herren kallat honom till sig, att hans själ lämnat kroppen, innan denne råkat marken; ty han kunde icke ha dött av stöten, alldenstund kroppen varit så föga skadad. Sedan själen flytt, hade änglar burit kroppen och lagt den på trottoaren. Att de härmed handskats något oförsiktigt, så att ben brutits, fäste de sig intet vid. Men tanken, att om hon icke avlägsnat sig ur rummet, skulle hennes man ännu levat måste säkert ha mycket plågat den efterlämnade maken.

Jag hade förut sammanträffat med Sjöström och hans maka vid ett besök, som de gjorde i Helsingborg året förut. Han var en mycket ståtlig man med ovanligt regelbundna vackra anletsdrag, riktigt ett ideal av manligt skönhet. Därtill var han mycket glad och trevlig sällskapskarl. Ehuru mycket religiös, bar han icke guds ord ständigt på läpparna. På halsen hade han ett djupt ärr efter ett sår, som han tillfogat sig i ett anfall av sinnesförvirring. Dessa periodvis återkommande anfall

härördes, sade hans släktingar, från överansträngning under den tid han var inspektor vid en station på statsbanan. För min del misstänker jag starkt, att han under sin något oroliga ungdomstid ådragit sig någon sjukdom, som han sedan fick bära genom livet. Huru många självmord och andra förtidiga dödsfall ha icke sin orsak i ungdomens utsvävningar. Han var ju i ett lyckligt äktenskapförenad med Julia, född Olsson, en dam med ståtlig figur men med tämligen grova anletsdrag. Med hanne hade han fått mycket pengar. Deras äktenskap välsignades med 5 barn, 2 flickor och 3 gossar. Av de senare hade 2 i barndomen angripits av hjärninflammation, som slutade med den enes död. Den andre kom sig, men hans förstånd var och förblev försvagat.

Adolf och Emma Ryde, ca 1895

I oktober ungefär en månad efter denna sorgliga tilldragelse reste jag till Västerås för att avlägga undervisningsprov för en adjunksbefattning i Falun. På dit- och hemresan passerade jag Stockholm och fick för första gången se Sveriges huvudstad. Jag hade underrättat min gode vän Stigler om min ankomst och bett honom infinna sig vid tåget, vilket han också gjorde. Han var då anställd som extralärare vid Katarina läroverk. Fru Julia Sjöström hade ock blivit underrättad om min ankomst och sänt sin son Evald till stationen för att passa på mig, men han fann mig icke. I stället tog Stigler hand om mig samt visade mig mycket gästfrihet och vänskap. Han blev min ciceron i staden. Denna hade många ståtliga palats att uppvisa och kunde i detta hänseende och tävla med utlandets större städer. Dock fann jag icke läget så utomordentligt vackert, som det uppgivits. Det var mera egendomligt än vackert, ty staden omgives på alla sidor av tämligen höga och med dyster barrskog

bevuxna berg. Dock torde staden taga sig bättre ut om sommaren.

Jag besökte Julia, som naturligtvis var mycket sorgsam. Hon bjöd mig på middag, bestående av soppa och stekt lever, som just icke är min favoriträtt. Till middag var utom jag endast en medelålders kvinna, som såg ut att vara en sömmerska inbjuden. Jag fick det intrycket, att Julia ville visa sin sorg genom sparsamhet i mat och dryck. Av min svärmor hade jag erhållit ett krus med kryddsill, som jag överlämnade till Julia, som hade beställt kryddsillen. Hon varken skickade kruset tillbaka eller betalade frakten för detsamma. Jag vill härmed icke uttala någon förebråelse, ty nedtryckt av sorg kunde hon lätt glömma en sådan bagatell. Sonen Evald föreföll att vara en artig och hygglig yngling. Han hade haft åtskilliga motgångar i skolan, så att han måst avbryta sina studier. Det var naturligtvis lärarens fel enligt föräldrarnas åsikt. Emellertid var han, såsom det senare visade sig, en stor skälm, som kunde med den trovärdigaste min uppduka de värsta lögnhistorier. Han stal penningar från sina föräldrar, sålde eller pantsatte böcker, som icke tillhörde honom o.s.v. för att sedan i sus och dus förstöra de på orätt sätt bekomna pengarna. Hans moder såg sig sedan tvungen att skicka honom till Amerika, denna stora korrektionsanstalt för skälmar och oduglingar. Här tog Birger Rosentwist hand om honom, men då han snart insåg, att han icke var kompetent att uppföstra honom, skickade han honom till hans farbror Ludvig Sjöström. Sedan han varit där en tid, blev han bortkörd. Om hans senare öden, vet man ingenting, ty han meddelade sig aldrig med sina släktingar.

Från Stockholm fortsatte jag resan till Västerås. Där uppvaktade jag biskop Billing, som var mycket vänlig och inbjöd mig på middag, vilken bjudning jag dock måste avböja på grund av tidens knapphet. Även uppvaktade jag rektor Brolin, som även gjorde ett gott intryck på mig. Det samma omdömet gällde om konsistorienotarien Mossberg. Det var en gammal ståtlig herre, som man vid

första ögonblicket fattade sympati för. Sedermera fick jag veta att han i många år varit rektor vid Västerås läroverk och efter avskedet blivit konsistorienotarie. År 1899 firades hans 81:a födelsedag med stora högtidligheter, ty han var mycket avhållen av alla. Han dog i juni 1900 efter en kort sjukdom.

Provet bedömdes fördelaktigt och med glatt mod återvände jag till Stockholm, där jag åter stannade något och besåg mig, varefter jag med nattåget ångade av till Helsingborg. Under resan fick jag sällskap med docent Hjelmerns från Lund, för vilken jag först tagit lektioner i teoretisk filosofi. Han var en mycket trevlig reskamrat, så att tiden gick fort. Sedermera erfor jag, att han nästan råkat på dekis på grund av sin kärlek till glaset. Han tjänstgjorde i många år som extralärare vid olika läroverk och sökte förgäves, att bli ordinarie. Hans broder som också varit docent, blev redan den tid jag vistades i Lund gift med en rik Malmöflicka, varefter han övergav den lärda banan och köpte sig en egendom i Östergötland. Han blev sedan vald till ledamot av riksdagens 1:a kammare.

En kort tid efter min Västeråsresa företog jag en ny provresa till Göteborg. Det var under mårtenslovet. Där gjorde jag bekantskap med en annan konsistorienotarie, den illa beryktade Magni. Han tog sig för arrestera mig under den tid jag skulle rätta de svenska uppsatser. Då jag var färdig med arbetet, försökte jag förgäves att komma ut. Då slog jag på dörren i förhoppning, att någon skulle komma och öppna. En person utanför dörren upplyste mig om att jag måste vänta, tills vaktmästaren kom. Jag fick öva mig i tålmod en hel timme, innan jag blev utsläppt ur mitt fängelse. Sedermera när jag uppvaktade biskop Rodhe beklagade han, att jag varit berövad friheten. Biskopen var en lång mager man med rött skägg. Han var omtyckt av många. Ehuru han var mycket artig och vänlig, kände jag dock instinktmässig antipati för honom. Jag tror att han och Magni, som var riksbekant för sin byråkratism och oginhet, passade bra tillsammans. Under provet behövde jag ett ögonblick tänka efter. Då passade han på och avbröt undervisningen, naturligtvis för att intrycket skulle bli så ofördelaktigt som möjligt. Jag fick endast AB i matematik, ehuru jag både förut och efteråt erhållit A inför andra domkapitel. I sammanhang härmed vill jag omnämna en annan händelse, som visar hans rätta karaktär. En av mina kamrater i Helsingborg vid namn Källén avlade undervisningsprov inför Göteborgs domkapitel. För att plåga de provande hade herrar svartrockar kommit på den infernaliska idén att giva de provande 3 uppgifter i varje ämne, som vid provet valdes blott en. Detta tillvägagångssätt torde sakna stöd i lagen och blev sedan avskaffat. Emellertid, då Källén uppvaktade biskopen och talet föll på uppgifterna – möjligen beklagade sig Källén över uppgifternas mängd, ty han var icke rädd för att sjunga ut, sade biskopen: "ja, den där uppgiften" och så nämnde han en viss, "behöver kandidaten icke bereda sig på, ty den kommer icke i fråga". Källén blev glad över att få veta det, ty det var ju en liten lättnad i hans tunga arbete. Han beredde sig följaktligen icke på denna uppgift. Då han slutat sitt arbete och redan gått till sängs, så kom den tanken för honom att det var kanske bäst att även bereda sig på något på den uppgiften, som icke skulle förekomma, ty på människor i allmänhet och präster i synnerhet kan man icke lita. Därför låg han en stund och funderade på uppgiften, innan han lade sig till ro. I provet följande dag fick han just den uppgiften, som biskopen lovat icke skulle förekomma.

Såsom förut är nämnt, bodde min morbror Lundström på en gård Ulvered, sedan han fått avsked. Hans hustru och dotter vägrade bo på landet, så att han nödgades hyra rum åt dem i Vänersborg. Vad hans dotter beträffar, så hade hon genomgått flickläroverket och måste alltså välja levnadsbana. Hon funderade på att utbilda sig till folkskollärarinna och för den skull söka inträde vid Skara folkskoleseminarium. Alldenstund hennes far icke hade några pengar till att bekosta hennes studier, vände han sig till mig. Jag lovade att försträcka honom medel ur mina besparingar. Emellertid bragte den fjantiga modern hela planen om intet. Hon kunde icke uthärda, påstod hon, att vara skild från dottern. Hon skulle vara i ständig oro, att någon olycka skulle drabba henne. Hade det varit lita mera ruter i far och dotter, hade de väl icke uppoffrat den senares framtid för den halvfäniga moderns skull. Men det var min morbrors fel, att han var alltför beskedlig och eftergiven. Hellre att ställa till scener, fick det gå med dotterns framtid, hur det kunde. Det var nog denna beskedlighet, som var orsaken till att han icke kunde uppträda med tillräcklig pondus och auktoritet inför arbetarna, som han skulle leda, eller inför sina arbetsgivare.

Slutligen lyckades Olga utverka sin moders medgivande till att genomgå en mindre kurs i

bokhålleri och handelskorrespondens i Göteborg. Jag lånade henne pengar därtill. Kursen tog 3 á 4 månader i anspråk. Den 1 maj 1895 hade hon avslutat den och flyttade hem. Sedan sökte hon förgäves att få någon användning för sina kunskaper. Bland annat sökte hon en ledig förklarad befattning i sparbanken i Vänersborg, men styrelsen tilldelade befattningen åt en annan flicka, som var henne betydligt underlägsen i kompetens, men hade den stora meriten att vara besläktad med en av styrelsemedlemmarnas svägerskor. Det var den vanliga ordningen med avseende på befodringsgrunder, relationer i 1:a rummet, kompetens i 2:a.

Efter vårterminens slut foro Emma och jag till Ulvered, dit vi inbjudits. Min mamma hade farit dit en vecka förut för att ordna litet för oss. Hon blev säkert mycket glad att få återse hemtrakten. Vi tillbragte en särdeles angenäm sommar därstädes. Vi promenerade i de vackra omgivningarna, rodde och badade i Rysjön, plockade smultron, spelade krocket o.s.v. Alldeles utan arbete var jag icke, i det jag läste tyska med Granqvists son Mårten, som var flyttad till 4:e klassen, men ämnade söka bli uppflyttad till 5:e. Hans examen godkändes också. Under vistelsen i Ulvered bekostade vi själva vårt uppehälle. Olga var ofta på besök hos oss.

I början av juli återvände vi till Helsingborg.

Ej långt från vår bostad, Kronborgsgatan 6, låg en vackert belägen villa med det egendomliga namnet "Ingenting". Där hyrde jag på ett år 5 rum och kök, för en synnerligen billig hyra. Och då våningen för tillfället stod tom, fingo vi tillåtelse att utan förhöjd hyra flytta dit redan i början av sept. För att med fördel kunna utnyttja det stora utrymmet togo vi 2 gossar i inackordering, nämligen Harald Larsson och Josef Elmlund, båda från Båstad.

Under höstterminen sökte jag 2 adjunksbefattningar: den ena i matematik, modersmålet och tyska i Mariestad, den andra i matematik, fysik och kemi i Västervik. Det blev därför nödvändigt för mig att företaga för mig en provtur till Skara och Linköping, och därvid slumpade det sig så bra, att jag kunde avlägga båda proverna på samma resa.

Den 7 okt. avreste jag till Borås, där jag övernattade. Tidigt följande dag for jag därifrån utan att ha sett mycket av staden. Omgivningarna voro vackra. Det var dimmigt väder och därför ganska kallt på tåget, ty uppvärmningen av vagnarna hade ännu icke börjat. Vid 10-tiden kom jag till Herrljunga, just som Uddevallatåget rusade in. O, hur många minnen uppväckte icke det! Det var som en hälsning från hemtrakten. Och så såg jag den gamla ståtliga konduktören Lundqvist stiga av vagnen. Han hade varit konduktör, så länge jag mindes. Jag höll på att rusa fram och trycka hans hand. Av passagerarna kände jag ingen. Men då jag gått ett par steg, såg jag i folkhopen ett ansikte som föreföll mig bekant. Han tittade på mig och jag på honom. Ack, det var ju O.G. Ryberg, bagare och handlare i Ryr. Jag hade ätit många av hans bullar och dansat med hans syster, som sedan blev fru Ode. Sedan vi hälsat på varandra, sade han att han rest till Herrljunga för att träffa en bekant. På senare åren hade han varit sjuklig och för den skull rådfrågat gumman i Kungsbacka. Han kände sig något bättre. Jag fick några underrättelser från Ryr, men måste snart avbryta samtalet, sedan jag sänt några hälsningar till Ryr. Mitt tåg kom nämligen.

Vid Falköping såg jag till höger Alleberg och till vänster Mösseberg. Då vi anlände till Stenstorp, måste vi byta om tåg. Det nya tåget var för ovanlighetens skull uppvärmt. Jag blev ensam passagerare i vagnen. Nu njöt jag av den vackra naturen, som prunkade i höstdräkt. Jag såg det vackra Billingen, som har en betydande utsträckning, ehuru det såsom alla Västgötaberg icke är särdeles högt. Snart visade sig Hornborgasjön, sjön med det romantiska namnet. Den lär så småningom igenfyllas av vattenpesten, *Elodea canadensis*. Jag såg en mängd små öar, som troligen utgjorde anhopningar av denna planta. Sjön föreföll att vara ganska vidsträckt, betydligt större än Öresjö, och omgiven av vackra stränder. Vid foten av Billingen uppenbarade sig det gamla Varnhems kloster. Sedan passerade vi Axvall, en av de största exercisplatserna i Sverige. Redan vid Hornborgasjön såg jag långt bort ett par tornspetsar. de s.k. Skara byxor, tillhörande Skara domkyrka. Vid 2-tiden var jag vid målet för resan. På perrongen syntes en portier med "hotellet" i stora bokstäver i mössan. På min fråga, om han representerade ett 1:a klassens hotell, svarade han ja, men tillade, att det fanns blott ett hotell i Skara. Jag måste därför överlämna mig i hans händer, ty det fanns ej annat val. Emellertid befanns hotellet

vara mycket bra. Jag fick ett trevligt rum, och mot kosten kunde ingen anmärkning göras.

Sedan provet överstökats – det tog ett par dagar i anspråk, lämnade jag Skara och köpte biljett till Linköping. Tåget avgick om morgonen vid 9-tiden. I kupén steg in samtidigt med mig en tjock fet herre, som flåsade ansenligt. Det blir otrevligt att ha en sådan koloss till resällskap, reflekterade jag för mig själv. I kupén satt en äldre herre, som såg sympatisk ut. Jag frågade honom, om det icke var Varnhems kyrka, som syntes därborta. ”Jo det är det,” svarade den tjocka, innan den gamle hunnit öppna munnen. Därpå började han prata om allt möjligt och var så livlig och underhållande att jag glömde att tänka på hans yttre. Han talade om att i Varnhem bodde riksbekante kyrkoherden Holmgren, som processade med domkapitlet i Skara. Han hade utan domkapitlets medgivande använt avkastningen av den de la Gardiska donationsfonden till reparation av kyrkan. Han blev dömd till ersättning av egna medel, och utmätning företogs. Då tog han fram 7 underkjolar och sade, att här kunde domkapitlets ledamöter få en var. Emellertid blev utmätningen överklagad, och processen fortgick ännu. Efteråt har jag sett i tidningarna, att det under processens gång blev ådagalagt, att Holmgren även för egen del använt donationsfonden, så att han blev dömd till avsättning och fängelse. Det senare straffet undandrog han sig genom att i god tid emigrera till Nordamerika, varest han slöt sitt skiftesrika liv.

Den språksamme herren var en passionerad fiskare, som varje år använde sin semester till att fara omkring i landet och meta. Han hade, påstod han, skaffat sig ett amerikanskt fiskeredskap varmed han ibland metat upp ända till 8 pund fisk om dagen. (Nu ljög han betydligt, men att skryta hör till jägares och fiskares profession). Nu skulle han fara till Småland och meta abborrar. Under sådana samtal gick tiden fort och det var med saknad jag skildes från honom i Falköping. Sedan var jag för det mesta ensam i kupén och fördrev tiden med att se på omgivningarna, varvid Cohro atlas var mig till stor gagn.

Sedan man passerat Falbygden, blev naturen synnerligen vacker. Från Sandhem till Jönköping är det en förtjusande natur. Löv- och barrskog omväxla, avbruten här och där av odlade fält. Marken är mycket kuperad. Slutligen uppenbarade sig Vättern med Visingsö. Längre bort i öster skymtade de vita husen i Gränna fram. Sedan bar det nerför de berömda Dunkehallar till Jönköping. På Vättern såg jag en liten ångbåt styra mot denna stad. Hur han än ansträngde sig, kom dock tåget före honom.

Efter ett kort uppehåll i Jönköping gick tåget vidare. Nu fick jag till resällskap ett per smålandsgummor, som talade en för mig obekant dialekt, så att jag hade svårt att först dem. Snart foro vi utefter den vackra Huskvarnadalen. Nu bar det ständigt uppför, så att tåget gick ganska sakta under ett ständigt pustande. Vid 5-tiden om em. foro vi in på Nässjö station, den högsta punkten på banan. Därefter började det snart bli mörkt, så att jag icke längre kunde se omgivningarna, varför den återstående resan var rätt tråkig. Äntligen kom jag till Linköping kl. 10 eftermiddag. Någon hade rekommenderat mig Lindbergs hotell, men jag såg ingen vaktmästare varken från detta eller något annat hotell, så jag måste anlita en bärare, dels för att bära resgodset, dels för att visa vägen. På hotellet fick jag ett stort elegant rum, det enda, som var ledigt. Sedan jag stillat hungern, gick jag genast till sängs.

Under följande dag rättade jag den svenska uppsatsen och det matematiska arbetet. Dagen därpå, som var en söndag, tog jag staden och omgivningarna i betraktande. Någon beskrivning på staden varken kan eller vill jag lämna. Må det vara nog sagt, att husen voro trevlig och propra och ej svärtade av rök, såsom fallet är med många hus i Helsingborg. Jag styrde kosan åt en skog, som låg ett stycke utanför staden. På vägen hittade jag en hästsko, som jag tog vara på. ”Accepio omen” tänkte jag. På en höjd hade jag en särdeles vacker utsikt över staden och omgivningarna. Till höger slingrade sig det rätt breda Stångån och rakt fram i norr begränsades utsikten av den betydliga sjön Roxen. Stränderna på den södra sidan voro låga, men på motsatta sidan syntes höga berg. I närheten av sjön ligger många ståtliga herresäten. Stångån är rätt djup mellan Linköping och Roxen, så att 10 fot djupgående båtar kunna gå in i hamnen. Stångån är även i sitt högra lopp segelbar för mindre djupgående båtar. Jag såg i hamnen en båt, som hette Kinda Kanal. Den är uppkallad efter en kanal, som går emellan ett par sjöar söder om Linköping.

Sedan jag tillräckligt beundrat utsikten, gick jag omkring i skogarna och larvade samt tog några växter, som jag icke hade förut. Slutligen kom jag till en bäck. Då frågade jag en vallpojke, om det fanns någon bro över bäcken. ”Nää”, svarade han ”men där ligger tajt med stene, som en kan skutte över.” Jag kom lyckligt över på några stänger utan att behöva ”skutte på sten”.

Om aftonen åhörde jag i arbetareföreningens hus en intressant föreläsning om huru orden i svenska språket förändrat sin betydelse.

Följande tisdag avlade jag undervisningsprov, som gick rätt bra, varefter jag reste hem. Detta var mitt sista undervisningsprov, ty den 30 okt. fick jag genom telegram veta, att jag blivit utnämnd till adjunkt i matematik, fysik och kemi vid Västerviks realläroverk. Att jag blev ofantligt glad är överflödigt att säga. Jag hade slutligen uppnått det mål, till vilket jag strävat med mycket arbete och stora kostnader. Dock kände jag mig icke fullt trygg, ty det kunde ju hända, att någon av mina konkurrenter överklagade utnämningen, så att den upphävdes. Först då efter besvärstidens utgång ingen protest avhördes, kände jag mig riktigt säker.

Ej långt efter min utnämning inträffade en annan glad tilldragelse, i det att vår 1:e son föddes den 13 oktober kl. 10:10 eftermiddag. Han vägde jämte kläderna 9 skålpund 88 ort. Han döptes d. 18 dec. till Karl Adolf Torsten av min kollega regementspastor Måns Rosén. Min mamma bar honom till dopet, och hans faddrar voro apotekare Gustav Nordström och hans fru Thomasine, Signe Rosentwist och kand. Johan Sjöström. Den senare var son till kronolänsman Sjöström från Södregård, en av min svärmors 50 kusiner. Till dopet voro utom släktingarna flera andra vänner till mig och Emma inbjudna. Bland andra var också Leila inbjuden jämte sin fästman apotekaren Anders Jonsson. Den senare, som förut varit anställd på apoteket Kärnan, hade flyttat till Lund. Han tackade i brev från till bjudningen och beklagade, att han på grund av sjukdom icke kunde komma. Rätta förhållandet var, såsom vi sedan fingo veta, att förlovningen mellan honom och Leila hade brutits.

Under vår vistelse om sommaren i Ryr hade vår släkting klockaren Magnus Olsson efter en tids sjuklighet måst intaga sängen. Han hade liksom min mormor fått utslag på benen. Det var antagligen eksem. Sedan blev han allt sämre, så att vid slutet av december skickade Sara bud till min morbror, att han skulle infinna sig, ty den sjuke ville tala med honom. Lundström jämte sin dotter och Fredrika Hedlund besökte honom nyårsdagen 1906. Då låg han hopkrupen i sängen och öppnade icke ögonen. Då Sara sade till honom, att nu vore Lundström där, svarade han endast ja. Något samtal kom icke tillstånd och han avsomnade kort därefter. Han begrovs d. 12 jan. på Ryrs kyrkogård. Utom min morbror voro icke många släktingar närvarande på begravningen.

Klockaren hade upprättat testamente enligt Sara Hedlund skulle sitta i orubbat bo så länge hon levde. Därefter skulle förmögenheten delas lika mellan Olga och Olof Hansson, en son till vår f.d. hälftenbrukare Ferdinand Hansson och hans hustru Malla. Detta testamente blev sedan klandrat av en avlägsen släkting i Uddevalla. Han fick dock ingenting för sitt besvär, i det att häradsrätten förklarade testamentet fullt lagligt.

Ehuru jag utnämns d 30 oktober, fick jag likväl icke tillträda adjunkturen förrän den 1 maj 1896, varför jag stannade kvar i Helsingborg även under vårterminen. Från den 1 maj vikarierade för mig i Västervik en kand. Svensson.

Vid läroverket i Helsingborg hade rektorsskifte ägt rum i det Söderbaum i början av året 1895 utnämns till rektor vid läroverket i Malmö. Under våren 1895 var lektor Ljungdahl tillförordnad rektor. Att Söderbaum sökt sig till Malmö berodde därpå, att med rektorsbefattningen voro synnerligen stora inkomster förenade på grund av donationer, som staten ännu icke slagit under sig. Till rektor vid Helsingborgs läroverk utnämndes lektor Jung från Malmö. Han var en fint bildad man samt synnerligen kamratlig och sympatisk. Tyvärr var hans hälsa icke god, i det han hade svaga lungor (lungtuberkulos). Han avled redan i december 1896. Om honom lästes i en tidning följande nekrolog.

I vidsträckta kretsar skall man med innerlig sorg mottaga budskapet om Viktor Pontus Jungs tidiga bortgång. Hans vänners antal sammanföll nämligen utan tvivel åtminstone i det allra närmaste med antalet av dem, med vilka han kommit i beröring, var givetvis stor efter en mångårig studietid

vid skola och universitet samt därpå följande kvartssekellång verksamhet såsom lärare i olika tjänstegrader vid läroverken i Lund, Malmö och Helsingborg och i den stad, Malmö, som han ägnat sina flesta och kraftfullaste år, därjämte i samhällets tjänst såsom stadsfullmäktige.

Hos Nordgrens hade jag blivit bekant och god vän med apotekare Smitt från Västervik. Hans far var lektor därstädes, och hans syster Gerda gift med adjunkt Assarsson. Genom Smitts förmedling vågade jag besvära Assarsson med åtskilliga uppdrag, som han villigt och tjänstvilligt utförde. Det gällde bland annat för oss att få lämplig bostad. En husägare Carlsson hade erbjudit oss att få hyra 4 rum och kök i hans hus för 425 kr per år. Våningen innehades då av en familj Lind, som likväl skulle flytta redan under sommaren. Då Assarsson rekommenderat våningen, så hyrde jag den. Emellertid ångrade familjen Lind, att den lovat att flytta, och förklarade, att den stannade kvar till d. 1 okt. Jag ansåg då, att jag borde vid höstterminens början ensam fara till Västervik och att familjen kunde stanna kvar till den 1 okt., men Emma ville icke höra talas om därom. Följden blev, att jag genom Assarssons förmedling måste hyra en tillfällig bostad i konsul Adamis hus. Därigenom förorsakades mycket besvär och stora kostnader.

Emedan järnvägen mellan Helsingborg och Västervik var av olika spårvidd, måste varor som sändas mellan dessa orter omlastas, varvid de lätt kunde skadas, om de voro av ömtåligt slag. Därför föredrog vi att skicka vårt husgeråd med en ångbåt. Det var då nödvändigt att emballera dem mycket väl, vilket var ganska svårt och tröttsamt. Vidare måste de försäkras, för att vi icke skulle göra någon förlust, ifall ångaren förläste. Frakten gick till 100 kr.

Under de 8 ½ år jag bott i Helsingborg hade jag mycket fäst mig vid denna stad och dess vackra omgivningar och skulle nog helst ha stannat kvar, om detta låtit sig göra. Detsamma gällde i ännu högre grad om Emma, som hade sina flesta släktingar där. Tanken på att få en fast anställning och större inkomster förmildrade dock avskedets bitterhet. Jag hade dessutom hört sägas, att även Västervik skulle ha ett vackert läge.

Den 22 aug. 1906 avreste vi från Helsingborg och kommo om kvällen till Nässjö, där vi övernattade på Stora Hotellet. Följande dag bar det av till Västervik, dit vi lyckligen anlände vid middagstiden. Vid stationen hade adjunkt Assarsson med fru infunnit sig och välkomnade oss samt bjödo oss på middag. Icke allenast då utan under hela vår vistelse i Västervik visade de oss stor gästfrihet och vänskap. De voro hjärtegodas människor, med vilka vi genast kommo på förtrolig fot.

Våra möbler, som avsänts i förväg, hade anlönt och blevo transporterade till vår tillfälliga bostad. Den 1 okt. flyttade vi till den av oss förhyrda lägenheten i Nya Stadsplan 30, ej långt från järnvägsstationen. Det var en ljus och vacker lägenhet i 2:a våningen. Här trivdes vi utmärkt och bodde där hela tiden under vår vistelse i Västervik.

Staden hade ett vackert läge vid början av den cirka 2 mil långa smala Gamlebyviken. Husen som voro till största delen av trä, voro visserligen obetydliga i arkitektoniskt hänseende, men de sågo prydliga ut och voro icke svärtade av stenkolsrök. Här eldades nämligen mest med ved, och några större fabriker funnos icke i staden. Flera hus, däribland det vi bodde i voro reveterade dvs. försedda med kalkputs, så att de liknade stenhus. Det förnämsta huset var allmänna läroverket. Det hade ett ståtligt yttre och låg på en liten höjd, så att det dominerade samhället. Från tredje våningen, där rektorn hade sin bostad, hade man en hänförande utsikt över staden och omgivningarna. Man såg Gamlebyviken och dess båda stränder, av vilka den norra tillhörde en lång, smal halvö, som kallades Nordlandet. Längre åt öster såg man Lucernan, en skogbevuxen ö, som befann sig mitt för inloppet till Västervik. Möjligen såg man i väster den lilla sjön Qvinnaren, som låg ej långt från Västervik. Förövrigt såg man skogar omväxlande med odlade fält. Kyrkan var gammal och obetydlig, och teatern var mycket primitiv och därtill eldfarlig, så att vi vågade icke bevista någon föreställning på densamma.

Gatorna voro belagda med kullerstenar. De större hade trottoarer på båda sidor, men de mindre hade endast några större platta stenar i mitten, de s.k. borgmästarestenarna. Gatubelysningen utgjordes av fotogenlampor, som voro fästa på mitten av över gatan spända trådar. Något gasverk

fanns icke. Under vår sista vistelse i Västervik anlades ett elektricitetsverk. Vattenledning saknades. För oss, som kommo från Helsingborg, kändes det som om vi blivit flyttade 200 år tillbaka i tiden.

Såsom jag redan nämnt, äro Västerviks omgivningar synnerligen vackra och omväxlande. Skärgården med sina många vikar och lummiga öar är förtjusande. Vad fastlandet beträffar, så påminna dess natur mycket om min hemtrakt. Liksom där finns här höjder och dalar, barr- och lövskogar, ljunghedar och odlade fält, bäckar och sjöar. För naturvänner finnes här rikliga tillfällen att studera faunan och floran. Den senare är synnerligen rik, och en mängd rara växter äro här allmänna. Jag njöt därför obeskrivligt av att ströva omkring i trakten, och vistelsen i Västervik är den lyckligaste perioden i mitt liv.

Jag vill nu i korthet beskriva mina nya kamrater.

Rektor Kajerdt var en lång och ståtlig man. Åldern omkring 60 år. Han styrde sitt läroverk patriarkaliskt. På kollegierna drev han i regel sin vilja igenom, och sällan hördes någon opposition. Disciplinen höll han vid god makt. I det personliga umgänget var han mycket älskvärd och gästfri. Det samma kan ock sägas om hans maka Vendela Kajerdt, som förut varit gift med en grosshandlare Järn. Deras äktenskap var barnlöst, men fru Kajerdt hade en son i sitt förra gifte. Med sin fru hade Kajerdt fått rätt mycket pengar, som dock till större delen förlorats på ett industriellt företag. Kajerdt hade ofta bjudningar för lärarna och andra umgängesvännar, och många angenäma timmar tillbragte Emma och jag i deras gästfria hem.

Lektor Johan Smitt undervisade endast i matematik. Han var mycket intresserad av sitt ämne, i synnerhet av geometrin. Det var något kärvt i hans uppträdande, och han hade mycket höga tankar om sig själv. Han klandrade mycket min företrädare dr. Åbom. För övrigt hade han rätt underliga åsikter. Således ansåg han Euklides andra bok för den viktigaste. Såsom bekant är den utesluten ur nyare läroböcker i geometri. Då jag en gång frågade honom, om vi icke möjligen kunde införa Asperens lärobok i geometri, svarade han, att det kunde väl aldrig komma i fråga att införa den i allmänt läroverk, den kunde på sin höjd passa för flickskolor. Emellertid har denna lärobok införts i de flesta allmänna läroverk. Hans maka var själva älskvärdheten. Utom sonen Karl och dottern Gerda hade han ännu en son, Hjalmar, som med tiden blev överstelöjtnant och fick ett sorgligt slut, i det han mördades av en inbrottstjuv.

Nils Svensson var lektor i fysik och kemi. Han var något sjuklig, så att jag partiellt uppehöll hans tjänstgöringsskyldighet. Utanför staden ägde han ett hus jämte stor trädgård, i vilken han odlade blommor till avsalu. Hans fru var skicklig i att binda buketter och kransar. Sålunda hade han rätt stor inkomst av sin trädgård. Han var liten till växten och vårdade icke mycket sitt yttre. I sin ungdom lär han ha fört ett vilt liv, vilket han icke gjorde någon hemlighet av. Sålunda började han en gång en lektion med dessa ord: ”Även jag har älskat vin och kvinnor”. Nu var han gammal och hade blivit godtemplare. Jag och han kommo mycket bra överens.

Rudolf Wickberg var lektor i franska och engelska. Jag mindes honom från studietiden i Lund, där han var docent i franska och möjligen i germanska språk. Han var mycket kvick och kunde ibland vara mycket satirisk.

Äldsta adjunkten var Witters. Han var prästvigd och predikant vid kronohäktet i Västervik. Sällan har jag sett en så vacker gubbe. Hans resliga gestalt kröntes av ett huvud, som borde ha varit en eftersträvad modell av en bildhuggare. Ansiktet med de fint skurna dragen omramades av vita lockar och polisonger, och på hjässan bar han en svart sidenkalott. Det var en mycket vänlig och sympatisk man, som säkert aldrig haft någon fiende. Han var sväger med lektor Smitt.

Dr. Lund var adjunkt i naturlära och en framstående botanist. För allmänna ärenden var han ock intresserad. Sålunda hade han varit riksdagsman och var stadsfullmäktiges ordförande. Jag vill minnas att han efterträtt Kajerdt i denna befattning. (Även Kajerdt hade varit riksdagsman, nämligen ledamot av 1:a kammaren).

Berggren var adjunkt i levande språk. Det låg något kälkborgerligt över honom. På något

märkvärdigt sätt hade han blivit spansk vicekonsul. Denna titel kunde vilken bracka som helst erhålla. Han ville helst tituleras konsul, och hans största nöje var att sitta på krogen och skrodera.

Om Nils Assarsson har jag förut yttrat mig.

Dr. Ernst Runnqvist var en mycket försynt man. Hans liv förbittrades mycket av att pojkarna icke uppförde sig mönstergillt under lektionerna. Då jag kom till Västervik, levde han och hans maka mest för sig själva. Efter någon tid frågade han mig, om jag icke ville i sällskap med min fru avlägga visit hos honom. Då jag icke ville stöta mig med honom, lovade jag att komma. Jag hade annars icke tänkt besöka honom på grund av de upplysningar jag inhämtat. Så gingo Emma och jag till honom och blevo på det vänligaste mottagna av honom och hans rara fru Augusta. De levde i ett mycket lyckligt, ehuru barnlöst äktenskap. Så knöts emellan oss ett intimt vänskapsband, som först med döden blev upplöst. Varje lördagsafton besökte vi alternativt varandra och tillbragte angenämt ett par timmar med konversation eller kortspel.

Samtidigt med mig tillträdde August Kronbäck en adjunktur i Västervik. Vi blevo mycket goda vänner. Han hade en synnerligen gedigen och präktig karaktär. Hans fru, Anna Österlund, hade varit gymnastikdirektör.

Vid läroverket fanns blott en extralärare, nämligen Hjalmar Pettersson, en godmodig man, som var varmt hängiven sitt huvudämne botaniken.

Emellan lärarfamiljerna i Västervik var det god sammanhållning. Åtminstone en gång om året hade varje familj en större bjudning, till vilken de övriga familjerna var bjudna. Med lektor Svensson och pastor Willers umgingos vi icke. I staden fanns ock ett societetssällskap, till vilket Emma och jag inbjödos som medlemmar. Detta sällskap hade ett par gånger om året bal och supé på stadshuset. Vi deltog endast en gång i en dylik fest.

Folkskollärare Granqvist, som alltsedan 1866 varit i ett lyckligt äktenskap förenad med sin hustru Dina Dahllöf, halvsyster till min morbrors hustru, beskylldes vid denna tid (1897) av sin maka att stå i intim förbindelse med en flicka i församlingen, Sofia Lundqvist. Trots sina försäkringar om sin oskuld, vilka han bekräftade med att lägga fingrarna på bibeln och avlägga ed, och fast inga vittnen funnos, som kunde styrka misstankarna, blev hans hustru för varje dag allt mera hotfull mot honom och ådagalade ett synnerligen obehärskat uppförande. Sålunda sprang hon ut på trappan, då hon fick se honom komma, och ropade högt, så att alla skulle höra det: ”se där kommer Lundqvistamågen!” Att han under sådana förhållanden blev kallsinnig mot henne, må icke förundra någon. Ehuru, som sagts, inga bevis funnos på hans otrohet och han alltid ådagalagt en hedrande vandel, så började en och annan församlingsbo undra om det likväl icke kunde finnas någon anledning till beskyllningen. Somliga togo hans, andra hennes parti. Vänner till familjen försökte förgäves att medla mellan dem. Till slut övergav fru Granqvist hemmet och vistades sedan mest hos sina barn. Min kusin Olga, som kände familjen mycket nära, var av den åsikten, att fru G. var överansträngd av arbete, så att hennes nervsystem råkat i oordning. Då hon dessutom hade ett mycket koleriskt temperament, hade föreställningen om mannens otrohet så rotat sig fast i hennes själ, att hon icke kunde bliva kvitt densamma. Jag tror, att detta är den rätta förklaringen, och vill endast tillägga, att ett nervöst temperament utmärkte flera medlemmar av familjen Dahllöf. Hennes halvsyster Ida kunde knappast anses tillräknelig och en annan syster hängde sig i ett anfall av svärmod.

En av de skolkamrater, med vilken jag mest umgåtts under skoltiden, var Gustaf Rinnblad. Namnet hade han själv bildat av sin fädernegård Rinnan, som ligger i närheten av Mellerud. Det var en lång smärt yngling med ljuslockigt hår och regelbundna drag. Då jag vid vårterminens början år 1874 sökte och erhöll uppflyttning till 4:e klassen, blevo vi klasskamrater och delade ljuvt och lett tillsammans ända till slutet av v.t. 1878. Det sista läsåret voro vi ensamma realister i nedre sjunde klassen. Då lektor Ling, som hade rätt stora fordringar, underkände Rinnblad i franska, blev jag ensam flyttad till övre sjunde. Under sommaren studerade Rinnblad franska och sökte vid höstterminens början uppflyttning, men blev underkänd. På den tiden måste en lärjunge vara godkänd i alla ämnen för att bliva uppflyttad till högre klass. Rinnblad som var mycket stolt ansåg det gå sin ära för nära

att sitta kvar i en klass, varför han slutade skolan. Han skulle bli officer och hade som volontär redan gjort ett möte på Grunnebohed. Sedan fick Rinnblad pröva på en privatists vedermödor.

Efter att ha kuggats 5 à 6 gånger i studentexamen blev han slutligen student. Under tiden hade han befordrats till fanjunkare vid regementet. Som han nu var för gammal att antagas som kadett vid Karlberg, beslöt han nu i stället utbilda sig till regementsintendent. Några år förut hade detta nya ämbete inrättats. Förut fanns det blott förrådsförvaltare. Efter åtskilliga motigheter lyckades han slutligen klara av intendentexamen och blev efter några år regementsintendent vid Hallands regemente i Halmstad. Där råkade jag honom sista gången, då jag en sommar for från Helsingborg till mitt hem med en Hallandsbåt, som anlöpte Halmstad. Eftersom båten skulle ligga ett par timmar i Halmstad, gick jag till Tivoli, en sommarrestaurang. Där råkade jag Rinnblad, som i sällskap med sin fru och ett par damer njöto av sommaren. Jag blev presenterad för damerna, och vi voro tillsammans en stund. Frun var dotter till en provinsialläkare i Mellerud.

Min vän Rinnblad fick ett ganska tragiskt slut. Som han tyckte mycket av sällskapslivet, umgicks han med stadens förnämsta familjer. Detta försakade honom större utgifter, vartill hans tämligen blygsamma intendentlön icke på långt när förslog. Följden blev, att han fick låna pengar, mest mot växlar. Då dessa skulle omsättas eller inlösas, tillgrep han pengar ur den för honom anförtrodda regementskassan. Detta gick till en tid, men slutligen blev det upptäckt, och han måste rymma. Han lyckades komma ombord på en amerikaångare och anlände till New York.

Hans signalement hade telegraferats till svenska konsuln därstädes, så att ett par detektiver voro vid båten, då han landsteg. Emellertid kunde de icke säkert identifiera honom, så att han fick tid att taga in på ett hotell. Snart informerade sig detektiverna för att underkasta honom förhör, men de sluppo inte in, ty dörren var reglad inifrån. Under det att de försökte öppna dörren, hördes smällen av ett skott. Då de äntligen kommo in i rummet, funno de Rinnblad död med en revolver i handen. Han hade skjutit sig i tinningen. De väntade, att den döde skulle inneha en större penningssumma, men de blevo besvikna. Hans lik blev överlämnat att begravas åt en broder, som var bosatt i Nordamerika.

Orsaken till hans sorgliga öde är att söka i en svag karaktär och njutningslystnad. Som skolpojke gick han ofta på konditorierna, och då hans egna medel icke räckte till, lånade han pengar av kamraterna utan att vara så noga med återbetalningen. Sålunda lånade han en mindre summa av mig, som jag aldrig fick igen. Mannens blivande karaktär spåras redan hos skolgossar. Trots sina ljusa lockar var han icke något ljushuvud. Hans motgångar i studierna och hans illa planerade rymning vittna därom. Men han var i alla fall en trofast vän, som jag fäst mig vid. Den svenske konsuln i New York, som genom att uppfylla sin plikt blev orsaken till hans död hade själv icke rent bröd i påsen, utan blev kort därefter befunnen skyldig till försnillning. Jag vill minnas, att han lyckades bättre än min stackars vän undgå rättvisans arm.

Året 1897 var ett riktigt Tycho Braheår för flera av mina vänner. Min gode vän apotekare Karl Smitt i Helsingborg insjuknade under våren i maginflammation och sköttes till en början av apotekare Nordgren, som ansåg sig veta, hur sjukdomen skulle behandlas. Emellertid förvärrades det onda, och tillkallad läkare kunde intet uträtta, utan det slutade med döden till sorg och saknad för hans släktingar, hans trolovade och många vänner, som han genom sitt lugna och hovsamma uppträdande och sitt alltid goda lynne förvärvat. Hans stoff jordades i familjegraven i Västervik. Emma och jag blevo som goda vänner till den avlidne inbjudna till begravningsmiddag i hans föräldrars hus, en av de sorgligaste middagar jag bevistat.

Då Emma efter snart ett års vistelse i Västervik längtade efter att få komma till Helsingborg och råka sina anhöriga och vänner, beslöto vi att tillbringa en del av sommaren i Helsingborg. Emma, min mamma, lille Torsten och jag avreste sålunda till Helsingborg, där vi togo in hos min svärmor, som bodde kvar hos handlanden Lundstedt vid Prästgatan. Sommaren tillbragtes på det angenämaste sätt. Ofta voro vi inbjudna till apotekare Nordgren eller till min svåger Olin, som om sommaren bodde på Rosentorp, en liten villa strax utanför Helsingborg. Då höstterminen återvände vi till vårt hem i Västervik.

Under höstterminen inträffade i vår familj en lycklig tilldragelse, i det att vår andre son, Folke August, kom till oss den 2 nov. kl. 1:40 em.

Jag hade om morgonen tillkallat barnmorskan fru Lind. Fru Gerda Assarsson var närvarande vid tillfället. Som allt tycktes förlöpa normalt, gick jag efter frukosten till skolan för att undervisa. Om en stund knackade någon på dörren till klassrummet, och då jag öppnade uppenbarade sig fru Assarsson och meddelade den glada nyheten, att en gosse hade lyckligt och väl kommit till världen. Jag blev mycket glad över att det värsta var överstokat, men behärskade mig och fortsatte undervisningen, som om ingenting hänt. Dock fick ingen pojke smäll den timmen. Vid betydelsefulla tilldragelser bruka ju furstar benåda brottslingar, varför jag, följande deras exempel, ansåg mig böra efterskänka straff för försumlighet och lättja.

Vår lille nyfödda gosse var tyst och snäll och förorsakade varken sin mamma eller pappa några sömnlösa nätter. Han har även framdeles berett oss glädje. Jag har antecknat, att han vägde 10 $\frac{1}{4}$ skålpund (= 4,356 kg) med kläderna. Den 1 december döptes han av pastor Willers. Min mor bar honom till dopet, och Assarsson med fru och hans frånvarande mormor antecknades som faddrar.

Under det Emma låg till sängs, svag efter barns börd, erhöll jag underrättelsen från Helsingborg, att apotekare Gustav Nordgren avlidit. Det befanns sedan, att han hade begått självmord genom att intaga cyankalium. Orsaken härtill var den, att han under en längre tid tillgripit penningar ur kassan utan att apoteks innehavare apotekare Gullbransson märkt det. Han hade på detta sätt förskaffat sig en betydande summa, som placerats i olika banker, ja, en del hade han utlånat till sin principal. Vi och många andra hade förvånats över att han kunde föra ett så högt liv med sin relativt lilla lön. Visserligen märkte jag snart, att han i moraliskt hänseende icke stod särskilt högt, men icke kunde jag tro, att han var en simpel tjuv. Emellertid hade han icke kunnat göra tillgreppen så oförmärkt, att icke farmaceuterna observerat det, men ingen ville eller vågade anmäla honom. Slutligen dristade sig en apotekare Carlström att anmäla honom för principalen. Nordgren blev uppkallad till Gullbransson och ålagd att återbetala allt han försnillat vid äventyr att bliva häktad, om han vägrade. Jag vet icke vad Nordgren svarade, men antagligen fick han betänketid. Då han nu såg, att allt vad han med giriga händer samlat ihop var förlorat och hans framtid åtminstone här i landet var förstört och att han var för gammal och sjuklig till att bryta sig en ny levnadsbana i ett främmande land, återstod för honom ingenting annat än att söka döden. Han lär ha överlagt med sin hustru härom, och det beslöts, att han skulle intaga cyankalium. Han tog avsked av sin maka, gick in i sängkammaren och lade sig på en schäslong med giftbägaren bredvid sig. Efter en stund gick Thomasine in i sängkammaren. Då hade han ännu icke tömt giftet, utan sade: "Nej, mamma, jag kan icke". Då avlägsnade hon sig och stannade i köket en stund. När sedan för andra gången infann sig i sängkammaren, låg han i dödsryckningarna. Hon skickade då bud efter 2 av stadens läkare, doktorerna Collin och Möller, att skyndsamt infinna sig. Då de kommo hade tillräcklig tid förflutit för att deras ansträngningar att rädda livet skulle vara fruktlösa. Thomasine var, om icke precis delaktig likväl medveten om giftmordet och gjorde intet för att förhindra detsamma. Några dagar därefter kommo i skymningen några stadsbor och hämtade hans lik, som skickades per bantåg till anatomisalen i Lund för att av medicinarna användas till dissektionsmaterial. Sedan sändes hans kvarlevor till krematoriet i Göteborg för att brännas. Hans aska jordades i Göteborg. Så slutade den glada och gästfria Nordgrens saga. Hans stora fel var, att han saknade moralisk ryggrad, men huru många sakna icke det. För att tillfredsställa sin njutningslystnad skydde han inga medel. Trots allt hyser jag dock deltagande för honom, ty han visade mig och min hustru många prov på oegennyttig vänskap. Jag skall alltid med tacksamhet minas mig de många glada stunder vi tillbragt i hans sällskap.

För att tillfredsställa Gullbransson, överlämnade Thomasine till honom alla medel med undantag av det kapital hon medfört i boet. Det ligger nära tillhands att jämföra med varandra apotekare Nordgren och min morbrors förre principal A.O. Andersson. Den förre förskingrade anförtrodda medel utan att likväl därigenom förorsaka sin principal större bekymmer, alldenstund denne var en välbärgad man. Andersson däremot stal på ett finare sätt. Genom att åt sina arbetare utbetala riktiga svärtlöner och orätrådigt i handel förskaffade han sig goda inkomster. För att få askvirke till billigt pris brukade han ofta kassera det virke, som en godtrogen säljare sänt honom, ehuru det var fullgott.

Då det icke lönade sig för säljaren att frakta virket tillbaka, nödgades han sälja det till Andersson för en spottstyver. Fabriksarbetarna rekryterades mest från landsbygdens ungdom som av njutnings- och nöjeslystnad lockades till staden. De övergavo det friska lantarbetet, som gav dem en säker bärgning, för att i sus och dus tillbringa några år i staden och sedan, då deras arbetskraft var uttömda falla fattigvården till last. Fabriksarbeterskorna voro allmänt kända för sin sedeslöshet. Nästan varenda en hade ett eller flera oäkta barn, som de överlät åt staden att försörja. Männen använde sin lediga tid till dryckenskap, kortspel, dans och kurtis. Liksom ett brinnande ljus utövar dragningskraft på fjärlar, så att de flyga till det samma för att med svedda vingar falla ned, så drog tändsticksfabriken till sig omkringliggande landets ungdom för att i fysiskt och moraliskt hänseende fördärva den. Det var en dålig tjänst han gjorde samhället, då han icke uträttat något för sina underlydandes andliga eller kroppsliga välbefinnande eller deras framtid. Emellertid samlade han pengar och fick därmed inflytande och anseende i staden. När han dog, prisades hans livsgärning i de amplaste lovord i stadens tidningar, och han begravdes under stort deltagande från hela samhället. Så besannades ordspråket: de små tjuvarna hänger man, de stora få gå.

I början av år 1898, närmare bestämt d. 27 jan. fyllde min moder 70 år. Hon kände sig icke riktigt frisk, ehuru hon icke hade någon särskild sjukdom. Hennes eksem botades av dr. Michaelsson så att det återkom icke mera. På samma gång behandlade han Folke, som fått inflammation i ett öra. Han måste för den skull sticka hål på öronhinnan för att skaffa avlopp för varet. Örat läktes snart, och Folke hade icke något men av operationen.

Under våren drabbades min svåger Birger Rosentwist och hans maka av en stor sorg, i det att deras ende son Otto dog i hjärnhinneinflammation i Göttingen, dit Emma rest för att hälsa på sina släktingar. Fadern, som senare avreste från Amerika, kom just lagom för att se sin son dö. Genom detta dödsfall, kommer troligen den Rosentwistska ätten att dö ut på svärdslinjen, ty Birger och Emma ha icke fått några fler barn, och det är icke troligt, att den andra grenen av ätten skall efterlämna manliga avkomlingar.

Min svärmor besökte oss i Västervik under sommaren. Efter några veckors vistelse hos oss fortsatte hon resan till Motala för att hälsa på sina båda systrar Hilma och Frida Sjöström.

Hilma Sjöström (1843–1921)

Den 29 nov. 1898 invigdes i Helsingborg det nya läroverket under högtidliga former. Den nye rektorn, Wägner, som jag icke kände, var vänlig att skicka mig en årsredogörelse, där en historik över Helsingborgs läroverk var intagen. Det nya läroverkshuset, vartill arkitekt Hillerström uppgjort ritningen, har ett ståtligt yttre. Entrén är dock för liten och mycket mörk, så att under en stor del av läsåret måste artificiell belysning användas. Även var det för litet, så att om några år blev det trångt om utrymmet, detta hade jag förutsett flera år förut, då ritningarna visades mig.

Olga Lundström hade efter genomgången handelsskola i Göteborg icke lyckats få någon plats på kontor i Vänersborg. Hennes moder tillät henne icke att söka plats annorstädes. Olga kände sig därför mycket nedtryckt över att vara sysslolös, då hon så väl behövde förtjäna något. En lektorska Örtenblad, som jämte sin man bodde i samma hus som Olga, kom att intressera sig för henne och föreslog, att hon skulle utbilda sig till småskollärarinna. Olga antog med nöje hennes förslag. Fru Örtenblad samlade ihop litet penningar, som skulle förslå till de första utgifterna. Olga blev således inskriven i början av vårterminen vid småskoleläraryrkesseminariet i Göteborg. Då kursen var ettårig, avlade hon examen vid följande hösttermins slut. Därefter skaffade hennes gynnare henne guvernantsplats hos major Cassel i Övreby, ej långt från Onsjö, som var Cassels föräldrahem. Olga tillträdde platsen i början av

1899 och hade att undervisa en 7-årig gosse. Hennes principaler voro mycket vänliga mot henne. Sedan hon om sommaren slutat sin kondition på Övrebys, fick hon om hösten plats som småskollärarinna vid Vänersborg flickläroverk.

Ester Granqvist, Johan F Lundström, Anna Maria Svensson, Magnus Olsson, Olga Lundström, Emma

Hennes stackars fader, som led icke allenast av ekonomiska bekymmer utan ock av sin mjältsjuka hustru dåliga lynne, tillverkade i Ulvered tändstickor, som han med ringa förtjänst sålde i de närbelägna städerna. Det blev då en stor glädje och lättnad för honom, att Olga fått fast anställning. Han slutade upp med tändsticksfabrikationen och flyttade till Vänersborg, där han lyckades få arbete vid Carlssons skofabrik. Hans göromål bestod i att med en maskin stansa ut stycken av överblivna läderbitar, vilka sedan sammanfogades till mattor. Arbetsförtjänsten blev icke stor, men han kunde dock förtjäna mer än på tändstickorna. Det länder till hans heder, att han icke ansåg något arbete för alltför ringa och att han trots sina 74 år icke lade armarna i kors utan kämpade fortfarande med seg uthållighet mot fattigdomen.

Min svärmor föreslog i ett brev till Emma, att vi skulle tillbringa sommaren 1899 i Helsingborg. Emma och de båda gossarna kunde bo hos Olins, som hade hyrt ett hus i den s.k. Planteringen strax utanför staden, och jag skulle bo hos henne i staden. Som Emma längtade efter att få råka de sina, skrev hon till sin syster Helga därom, men fick ett avböjande svar. Sedan skrev även hennes mor, att hon icke tyckte om förslaget. Hon hade antingen glömt, att hon själv framställt det, eller ock kommit på andra tankar. Det var icke utan en viss besvikelse vi läste Helgas brev. När sedan jag närmare lärt känna svågern Olin, förvånar det mig, att vi kunde vara så naiva och framställa ett dylikt förslag. För att likväl njuta av landets behag under sommaren beslöto vi att hyra oss en sommarstuga. Våra vänner Ernst och Augusta Runnqvist hade bott en sommar på Sandbyhov ej långt från Loftahammars kyrka och berömde mycket den natursköna trakten. I den närbelägna Vivassen som stod genom ett smalt sund i förbindelse med Källviken, en vik av Östersjön, hade han roat sig mycket med fiske. En dag under pingstlovet avreste Ernst och jag med den lilla ångaren Loftahammar till Källvik, en av stockholmare mycket besökt badort vid viken av samma namn. Där fingo vi anvisning på ett ställe som hette Olstorp och låg på ett par kilometers avstånd från Källvik. Vi gingo dit och blevo vänligt emottagna av värdinnan fru Johansson. Hennes man var skeppare och vistades mest på sjön under sommaren. Boningshuset, ett vitmålat envåningshus, låg mycket vackert på en höjd och var på tre

sidor omgivet av granskog. Den 4:e sidan vätte mot en närbelägen vik med en präktig båthamn. Det innehöll 3 rum och kök utom ett litet vindsrum. Jag blev genast förtjust i stället och hyrde huset för sommaren för 100 kr. Allting så snyggt och trevligt ut. Alldenstund "Loftahammar" icke återvände till Västervik förrän tidigt följande morgon, övernattade vi på Olstorp.

Följande dag stego vi ombord på "Loftahammar" som styrde kosan mot Västervik. Denna förtjusande färd i den tidiga morgonstunden har inpräglat sig i mitt minne. Båten gick nästan hela tiden emellan en mängd små öar, be vuxna med lövträd, som prunkade i sin vårdräkt. I trädens kronor höllo luftens bevingade invånare sin morgonkonsert. Här och där syntes in äng, som var smyckad med vita och röda orkidéer (*Orchis sambucina*), gullvivor och flera andra av Floras älskliga barn. Vädret var idealiskt: en sakta bris och härligt solsken. Det var en sådan stund, då man tycker, att livet ändå är bra skönt, då bröstet vidgas av levnadslust och levnadsmod.

Så snart vårterminen var slut, packade vi våra koffertar och begåvo oss till ångaren "Tjust" till Källvik. "Tjust" var betydligt större än "Loftahammar" och gjorde turer på Stockholm. I Källvik mötte oss skjuts, som förde våra saker till Olstorp. Här tillbringade vi en av de skönaste somrar jag upplevt. Det var solsken nästan varje dag, och värmen var så angenäm, att jag för det mesta gick utan rock. I den närbelägna viken var ett utmärkt badställe. Kändes värmen tryckande, begåvo vi oss in i den svala skogen och sträckte ut våra lemmar på den mjuka mossan.

Här fanns en väldig skog, där man kunde gå timtals utan att se någon människoboning och utan att möta någon människa. Det var skönt att njuta av skogsensamheten. Besteg man ett tillräckligt högt berg, kunde man se Östersjön med dess ångare och segelfartyg. Hur glad blev man icke, då man oförhoppandes stötte på en backslutning, som lyste röd av doftande smultron. Även fanns det gott om hallon och blåbär. Då jag återvände hem från mina strövtåg hade jag med mig hem en strut med skogsbär till de hemmavarande. Gossarna i synnerhet njöto av de sköna skogsbären. Vår lille Folke, som då icke kunde tala rent brukade utropa, då han fick se bären: "Acke opp moga bär". Det betydde: Folke äta upp de mogna bären. I botaniskt hänseende var trakten intressant, i det åtskilliga rara växter där voro allmänna, t.ex. *Rubus glandulosus*.

Vidare företog jag oftast ensam men ibland i sällskap med Emma och pojkarna roddturer i den vackra skärgården. Det var så romantiskt att landa vid obebodda öar. Kanske kunde man upptäcka någon egendomlig bergart, någon rar växt eller sällsynt fågel.

Jag roade mig även med att meta. I början gick det rätt dåligt, men en morgon rodde jag långt bort till skär, där jag landade. Knappt hade jag kastat ut metspöet, förrän en vacker abborre hängde på kroken. Detta upprepades allt jämt, så att om en stund hade jag 40 präktiga fiskar i båten. Sådan fiskelycka hade jag aldrig haft förut. Jag ansåg mig nu ha tillräckligt många, varför jag rodde hem. Här blevo abborrarna anrättade på det min mamma brukade och som jag funnit vara det allra bästa. De blevo stekta i smör och grädde. Nästa morgon rodde jag ut till skäret och försökte min lycka med samma goda resultat som förra gången. Detta upprepades flera gånger. Närhelst vi behövde fisk, kunde jag hämta mina abborrar lika säkert, som om jag haft dem i en sump. Slutligen tyckte Emma, att det blev för mycket av det goda, så att hon bad att få slippa abborrar på någon tid. Då jag sedan efter några dagar begav mig till skäret, hade Neptun hört hennes bön över hövan, ty jag fick varken då eller senare ett enda napp.

Strömning fångades allmänt av befolkningen dels till husbehov, dels till avsalu. Ofta köpte vi strömning av vår granne Jakobsson på Risebo.

Ett stycke från nyssnämnda ställe låg en annan bondgård, som hette Lilla Halmare. Där bodde ock sommargäster nämligen kaptenen och livförsäkringsinspektören Grönhagen med familj. En dag besökte han mig och frågade, om jag ville giva några lektioner åt hans son Seth. Som jag hade gott om tid åtog jag mig hans undervisning. På detta sätt förtjänade jag så mycket, att jag därmed kunde betala hyran för sommarbostaden.

Min svärmor besökte oss även denna sommar och bodde omkring 6 veckor hos oss på Olstorp. Även hennes systrar från Motala hade hyrt ett rum i närheten av Källvik, så att systrarna hade ofta

tillfälle att råkas. Signe Rosentwist, som tillbragte sommaren på Ytterån i Jämtland, besökte oss även på hemresan.

Sommargästerna på Källvik hyrde en dag "Loftahammar" och förtogo med den en utflykt till det natursköna Segersgårde vid Gamlebyviken. Ehuru vi icke kunde räknas till badgästerna, gjorde de ingen svårighet för oss att få följa med. Det var en utmärkt trevlig tur. Segersgårde var en vallfartsort för alla i trakten som ville njuta av en härliga natur.

Vårt värdfolk var mycket präktiga människor. Mannen var såsom jag nämnt skeppare och gjorde mindre turer på Östersjön. Med sin hustru hade han 2 små flickor, Sally och Jane. Jämte dem uppfostrades en liten gosse, som hette Vollert och var systerson. Dessa barn voro våra båda gossars lekkamrater.

Vid slutet av augusti återvände vi till vårt hem i Västervik med minnet av en synnerligen angenäm sommar.

Den 27 januari 1900 fyllde min mamma 72 år. Med anledning härav författade jag några verser, som följa.

Se floden snabbt i havet rinner
och sjunker i dess djupa famn
Varest den utan spår försvinner
Och har ej mer ett eget namn.

Så ock vår levnadstid bortilar
Med fart mot evighetens hav
Och intet ögonblick den vilar
På färden mot sin mörka grav.

Jag knappt kan tro det, att du redan
På nacken två och sjutti har
Ty, ack, det är ej länge sedan
Du liten pilt på armen bar.

Då högt där ute stormar tjuto
Och åskan gick med blix och don
Så fort då modersarmar slöto
Till älskat bröst den lille son.

Så barndomsåren snabbt förgingo
En yngling snart i stugan stod
Då nya tankar insteg fingo
I svallning kom hans unga blod.

Med faders hopp och moders böner
Han lämnar hemmet och dess frid
Att tävla med de unga söner
Som övade till livets strid.

Vi fingo pröva livets skiften
Och känna ödets hårda slag
Vi följde alltför snart till griften
En make du, en fader jag.

Så hård var sorgen, men den fällde

Dig ej till marken. Du förstod
Att nu för hem och härd det gällde
Att kämpa med ett manligt mod.

Och har ock jag en seger vunnit
I livets strid. O, moder huld
Förutom dig ej långt jag hunnit
Till dig jag står i tacksam skuld.

Ack, må du länge hos oss bida
Som alla står ditt hjärta när
Och tröst och glädje bland oss sprida
Se det vår enkla önskan är!

Den 18 april 1900 kl. 9:10 e.m. Föddes den tredje sonen, Ingvar Birger. Han vägde med kläderna 10 p = 4.25 kg. Han döptes den 19 maj av pastor Willers. Faddrarna voro adjunkterna Runnqvist och Kronbäck jämte fruvar och min mamma bar honom till dopet.

Ej långt från Västervik och ungefär 1 km. från Gamlebyvik låg ovanligt vackert en gård, som hette Marnäs, invid den lilla sjön Maren. Detta gammelsvenska ord betyder sjö och ingår i flera sjöars namn, t.ex. Hjälmarens. På mina promenader hade jag ofta beundrat detta natursköna ställe. Jag beslöt därför att fråga gårdens ägare, som hette Johansson, om jag kunde få hyra några rum under sommaren. Han villfor min önskan, och efter vårterminens slut flyttade vi dit. Rummen voro icke så propra och trevliga som på Olstorp. Med tillhjälp av min morbror, som vistades hos oss omkring 6 veckor, byggde jag i trädgården en stor lövsal, där vi regelbundet intog våra måltider. Johansson, som var änklings, var en mycket hygglig man. Han hade flera vuxna döttrar, men endast en son, Valentin, som var krympling. En av döttrarna firade på hösten bröllop med en lantbrukare. Emma och jag blevo bjudna och deltog däri.

Liksom på Olstorp tillbragtes sommaren angenämt med att bada i Gamlebyviken, promenera i de vackra skogarna, botanisera, plocka bär, meta o.s.v. Ett stort nöje särskilt för min mamma och mig var att ha min gamle morbror hos oss. Han hade tagit sin fiol med sig och underhöll oss med musik.

Lektor Smitt, som detta år fyllt 65 år, hade för avsikt att fortsätta sin tjänstgöring vid läroverket. Dock önskade han likväl, att jag skulle övertaga en del av hans tjänstgöring, vilket jag icke hade något emot. Den 17 augusti fick han plötsligt ett slaganfall och dog kort därefter. Han var ganska korpulent med kort tjock hals så att han var predestinerad att få slag. Den 21 aug. begrovs han i familjegraven på Västerviks kyrkogård. Rektorn ville, att jag skulle vikariera för honom men jag avböjde anbudet, dels emedan jag partiellt vikarierade för lektor Svensson, dels emedan de vikariatet åtföljande löneförmånerna icke kunde anses vara en full ersättning för det ökade arbetet. Till vikarie antogs kand. Magnusson, som varit Smitts lärjunge och var förtrogen med hans undervisningssätt.

Jag hade länge haft lust att lära mig cykla. För att pröva, om den sporten passade mig, hyrde jag om hösten 1900 en begagnad cykel. Jag fann det vara svårare än jag hade trott, att lära mig konsten. Många gånger ramlade jag av utan att likväl skada mig. Då jag slutligen kommit så långt, att jag kunde cykla ett litet stycke, blev jag mycket trött och fick hjärtklappning, troligen mest av nervositet. Jag blev därför missmodig och slog cykelsporten ur hågen.

Om våren 1901 vaknade åter min lust för cykelsport, så att jag fattade ett raskt beslut att köpa mig en cykel med frihjul av det amerikanska Crescent-märket. Det var en utmärkt maskin: lättgående, av ringa vikt och mycket stark. Efter 20 år håller den ännu och har icke behövt några nämnvärda reparationer. Jag lärde mig nu cykla rätt snart, dock blev jag ganska trött, om jag cyklade någon längre väg. Så småningom blev jag dock så tränad, att jag kunde cykla miltals utan att känna någon trötthet. Min cykel har sedan berett mig ofantligt mycket nöje, och jag är glad över att fått leva i en tid, då cykeln var uppfunnen, samt beklaga endast, att jag först vid 43 års ålder lärt mig cykla.

Emma och Adolf med Torsten och Folke, 1901

Även sommaren 1901 tillbragtes i det trevliga Olstorp. Tack vare cykeln kunde jag göra betydligt längre utflykter i omgivningarna än förra gången. Det var en mycket varm sommar. Adjunkt Runnqvist med fru hade hyrt en stuga icke långt från Källvik, så att vi kunde ofta råkas. Även denna sommar hade jag lektioner så att jag förtjänade åtminstone till hyran.

I slutet av vår vistelse på Olstorp kom Signe till oss och stannade hos oss några dagar. Då vi skulle resa hem till Västervik hände oss en malheur. Jag hade av kamreren på Källvik fått besked om när ångaren "Ostkusten" skulle anlöpa Källvik för att fortsätta till Västervik. Vi packade därför våra saker och läto köra dem till Källviks ångbåtsbrygga. Förgäves väntade vi på ångbåten, den kom icke. Vi fingo slutligen veta, att den skulle inträffa först följande dag. Det återstod för oss ingenting annat än att återvända till Olstorp med de viktigaste sakerna och övernatta därstädes. Följande dag kom båten, och efter en stormig överresa voro vi snart åter hemma.

Eftersom Emma gärna ville råka sin mor och övriga släktingar, beslöts det, att hon skulle jämte sina äldsta söner göra ett besök i Helsingborg. Avresan skedde den 28 sept, och efter omkring 14 dagar voro de åter hemma.

Lektor Aron Svensson blev Smitts efterträdare och tillträdde höstterminen sin plats. Det var en mycket sympatisk man, med vilken jag snart blev god vän. Vi cyklade ofta tillsammans i Västerviks vackra omgivningar.

Enligt riksdagsbeslut inrättades vid många läroverk nya lärarebefattningar. Sålunda förklarades om hösten flera adjunktbefattningar lediga i Helsingborg. Under de 9 år jag vistats där hade jag hunnit fästa mig vid staden med det enastående vackra läget och dess närhet till sådana kulturhärddar som Lund och Köpenhamn. Det var icke utan att man tyckte, att Västervik låg i en avkrok. Vidare var Helsingborg Emmas hemstad, dit hon ofta längtade. Av dessa skäl ansågo Emma och jag, att jag borde söka en vid Helsingborgs läroverk nyinrättad adjunktbesättning i matematik och naturlära. Jag hoppades, att i Helsingborg få större inkomster, dels emedan lärarna åtnjöto hyresbidrag av staden,

dels emedan där gavs tillfälle att giva privatlektioner. Jag fick 29 medsökande till platsen. Den 29 nov. fick jag ett telegram från Helsingborg, att jag blivit utnämnd. Utnämningen var enhällig, såsom jag sedan fick veta, och blev icke överklagad.

Vi blevo visserligen mycket glada över utnämningen, men glädjen grumlades av tanken på att lämna de många trofasta vänner, som vi förvärvat i Västervik. Vad särskilt mig beträffar, så insåg jag, att jag säkert skulle komma att sakna Västerviks härliga omgivningar.

På årets sista dag dog ägaren till Norra Hedetorp Carl Magnus Dahllöv i den höga åldern av 93 år 18 dagar. Under de sista åren hade han varit mycket slö och nästan förlorat minnet. Han hade på sistone vårdats av sin dotter Dina Granqvist i Örgryte, där han ock begrovs.

Den 5 januari 1902 bevistade Emma och jag, mariningenjören Elmqvists och Tyra Jerns bröllop. Den senare var dotter till konsul Jern, som åter var son till rektorskan Vendela Kajerdt i hennes 1:a gifte. Som rektor Kajerdts äktenskap var barnlöst, hade Tyra upptagits som fosterdotter av rektorns, därför bekostade de bröllopet, som hölls i hans våning. Vigseln förrättades av pastor Willners i den festligt dekorerade salen. Med brudgummens familj hade vi genom rektorns blivit bekant på Källvik. Fadern var läroverksadjunkt i Örebro och bekant såsom framstående botaniker.

Vår 4:e son, Sven Herbert, föddes den 16 april kl. 7 f.m. Han vägde 10 p = 4,25 kg med kläder. Till dopet bars han av fru Augusta Rosentwist och såsom faddrar antecknades Helga och Otto Olin. Utom Rosentwist voro adj. Kronbäck och hans fru dopvittnen. Dopet förrättades den 17 maj av pastor Willers.

Lektor Smitts efterlämnade maka, fru Mina Smitt, avled efter en kort sjukdom i lunginflammation d. 7 maj. Hon efterlämnade ett stort tomrum, alldenstund hon genom sin anspråkslöshet och älskvärdhet gjort sig omtyckt av alla, som kommit i beröring med henne. Inom en relativt kort tid hade sålunda 3 av den Smittska familjen gått en förtidig död till mötes.

Vid vårterminens slut avgick utom jag även rektor Kajerdt. Dels på grund av sjukdom, dels på grund av sin ålder, han var 71 år gammal, hade han begärt att erhålla pension. Han höll en avskedsfest för sina kolleger jämte fruar. Då höll skolans inspektor, prosten Holmberger från Lofta, ett synnerligen anslående tal, vari han erinrade om den tid, då han och Kajerdt varit kamrater i Linköpings skola. Kajerdt hade då utmärkt sig genom sina goda kunskaper och sin präktiga karaktär. Sedan hade deras baner skilts men åter förenats, då H. blivit inspektor och K. rektor vid samma läroverk. Nu skulle de åter skiljas för att aldrig mera råkas. Han tackade K. för all den nit och allt det arbete han nedlagt på läroverkets förkovran och voro förvissad om att av sådden skulle uppstå härliga skördar. Till slut önskade han honom och hans fru å egna och kollegiets vägnar all lycka och välsignelse.

Ett par dagar därefter hade kamraterna en avskedsfest för Kajerdt och mig jämte våra fruar. En präktig middag avåts på Stadshuset. Jag vill minnas, att lektor Svensson senior höll avskedstalet till oss. Kajerdt tackade å sina och mina vägnar. Då vi efter middagens slut intogo förfriskningar, inträffade en ledsam episod, i det att vår gode vän Runnqvist fick ett svimningsanfall, så att han föll omkull med mycket buller. Vi blev alla mycket förskräckta, men efter lämplig behandling återfick han snart medvetandet, och då han icke skadat sig i fallet, kunde han själv gå hem.

Därefter började den besvärliga emballeringen av vårt bohag. Sakerna skickades med båt till Helsingborg. Emedan det fanns två konkurrerande bolag, lyckades jag nedpressa frakten till 50 kr. Förra gången, då vi flyttade till Västervik och hade mycket mindre flyttsaker, gick frakten till 100 kr.

Efter att hava gjort avskedsvisit hos våra umgängesvänner – avsked från Ernst och Augusta Runnqvist var mycket rörande, då vi visste, att vi aldrig mer skulle råkas – avreste vi med tåget söndagen den 15 juni från Västervik. Vid stationen hade flera av våra vänner infunnit sig för att säga oss ett sista farväl, och då tåget satte igång utbragtes för oss ett leve med åtföljande hurra.

Jag kände mig underlig till mods, då jag lämnade en plats, där jag tillbragt 6 lyckliga år, de utan tvivel lyckligaste i mitt liv. Dem, jag älskade mest, hade jag hela tiden haft omkring mig, och vi hade alla varit friska, glada och lyckliga. Vi hade förvärvat många goda vänner, som aldrig sedan blivit

ersatta av andra. Vi hade icke haft några sorger eller bekymmer av något slag. Vår ekonomi var blomstrande, ty visserligen hade inkomsterna varit blygsamma, men då levnadsomkostnaderna voro låga, hade vi kunnat göra åtskilliga besparingar. Huru hade vi icke njutit somrarna av den härliga skärgården eller av de romantiska omgivningarna kring Västervik När jag tänkte på allt detta, så ångrade jag nästan, att jag sökt mig till Helsingborg, och ännu i dag efter många år är jag icke riktigt säker på, om jag gjorde rätt, då jag övergav den idylliska staden vid Östersjön.

Vi övernattade som vanligt i Nässjö och hade turen att erhålla samma rum på hotellet, som vi så många gånger förut bebott. Vi kände oss nästan som hemma där. Gossarna tyckte nog, att det var roligt att resa och se så mycket nytt, och voro alls icke kinkiga eller besvärliga. Måndagen de 16 juni anlände taget till Helsingborg, där vi blevo med öppna armar emottagna av våra släktingar.

Jag hade hyrt en våning på 4 rum och kök i Bruksgatan 22 på ett halvår. Våra rum lågo 1 tr. upp, och i bottenvåningen var Stenströmska tvättinrättningen installerad. På grund härav var det ganska varmt i vår våning, och det skulle ha varit odrägligt hett, om icke sommaren varit exceptionellt kall.

Min gamla kärlek till Helsingborg blev nu upplivad. Jag fann det intressant att återse de för mig kära ställena. Med idyllen var det slut. Jag hade kommit till en stad, som verkade storstad i jämförelse med den jag lämnat. Men även storstäder har sina behag.

Jag hade närt ett litet hopp att få deltaga i ferieskolan, varför jag stegade upp till skolan en dag innan den började. Lektor Karl Vallin, som förestod den samma, blev mycket betänksam och sade, att han visserligen icke kunde neka mig att deltaga, men att han helst sågo, att jag väntade till nästa sommar.

Adjunkt Bjerstedt önskade mig välkommen till Helsingborg med en sötsur min, varvid hans huvud rörde sig mer spasmodiskt än vanligt, och extraläraren Herman Vallins skaftade ögon blevo betydligt förlängda. Under sådana förhållanden ansåg jag det bäst att slå ferieskolan ur hågen. Jag hade litet privatundervisning under sommaren. Det var allt.

Som vi endast hyrt på ett halvår blev det nödvändigt för oss att söka få en annan bostad. Vi lyckades att i huset Möllegränden 14 få en rätt trevlig våning på 5 rum och kök 1 tr. upp och flyttade dit den 1 okt. För att öka våra inkomster togo vi 2 gossar i inackordering, näml. Anders Andersson, son till prosten Andersson i Veinge, och Knut Erik Peters, son till provinsialläkare Peters i Klippan.

I rektor Wägner fann jag en utmärkt förman. Han mottog mig mycket vänligt och visade mig stor välvilja alltjämt. Det var en lugn och sansad man med stor intelligens. Det är ingen lätt sak att vara rektor vid ett stort läroverk. Han måste medla dels mellan målsmän och lärare, dels mellan lärare sinsemellan och dels mellan lärare och elever. Därtill fordras stor takt samt omutlig rättvisa. Jag tror, att alla skola erkänna, att rektor Wägner var vuxen sin uppgift i dessa stycken.

Den goda kamratanda, som rådde i Västerviks läroverk, saknades här. Där t.ex. hölls en välkomstfest för mig på Kronbäck, då vi tillträdde våra befattningar. Här välkomnades jag på sin höjd på skolgården eller i korridorerna. Något allmänt umgänge mellan familjerna förekom icke heller. Det måste dock medges, att det är svårt att åstadkomma någon sammanhållning i ett stort läroverk. Rektor Wagners efterträdare rektor Malmberg föreslog en gång, att lärarna jämte sina fruar skulle ibland samlas till ett samkväm på något av stadens hotell. Förslaget accepterades allmänt och en soaré ägde rum på hotell Continental. Den var mycket lyckad, så att alla voro belåtna, men eden upprepades icke mer, emedan åtskilliga personer i staden läto undfalla sig det yttrandet, att vi lärare, som klagade över otillräckliga löner, likväl hade råd att festa. Lärarna borde avstå från alla nöjen och förströelser, då deras inkomster voro så ringa.

Julaftonen och juldagen 1902 rasade en orkanlik storm, den starkaste jag upplevt. Hamnpiren ramponerades i det stora stenar lössletos och slungades flera meter från sitt ursprungliga läge. Koppartaket på Mariakyrkan blåste av och ett hus vid Påsjostranden blåste omkull. Landsvägen mellan Påsjo badhus och Tinkarpsbacken blev delvis förstörd av vågorna. Naturligtvis fälldes många träd, och skador anställdes för många tusen kronors värde. Dock blev ingen människa skadad.

Torsten och Folke, Helsingborg 1902

En av mina kamrater vid Helsingborgs läroverk, dr. C Wibling föreslog mig att tillsammans med honom köpa ett hus i Vilson park, ett arbetarkvarter ett stycke öster om den egentliga staden. Huset hade på exekutiv auktion inropats av Vällufs sparbank, till vilken den förra ägaren häftat i skuld. Huset, som var rätt stort och uppfört i 2 våningar, hade senast använts delvis till snickeriverkstad. Det såg mycket förfallet ut. Många fönster voro sönderslagna och igenspikade med bräder, rappningen på väggarna hade fallit av, gården var belamrad med stenar och bråte o.s.v. Det stack sålunda betydligt av mot de övriga husen, som höllos i gott skick.

Emellertid, då priset var billigt och mycket kunde göras av det samma, beslöto vi oss för att inköpa det. Köpesumman var 5200 kr. vilka till största delen betalades av Wibling, under det att jag till honom utfärdade en skuldförbindelse för min andel. Vi infortrade sedan anbud från olika byggmästare angående kostnaderna för husets ombyggnad. Då de infortrade kostnadsförslagen syntes W för höga, blev han misslynt. Jag hade

under tiden kommit underfund med att det skulle bli svårt att samarbeta med honom, varför jag en dag tillsporde honom, om han icke ville mot lämpligt vederlag avstå sin hälft i huset mot mig. Därpå gick han in utan betänkande, och efter litet underhandling bestämdes vederlaget till 250 kr. Sålunda blev jag ensam ägare och kunde styra och ställa med huset efter behag.

Arkitekt O. Andersson, med vilken jag var bekant sedan min ungarlilstid, gjorde upp ritning till husets inredning, och byggmästare Jöns Nilsson åtog sig mot 6800 kr. att utföra arbetet enl. ritningen. Med alla utgifter kostade huset mig 14750 kr. Sedermera tillkommo under årens lopp utgifter för inledning av vatten, gas och elektricitet, utgörande omkring 1000 kr.

Huset blev ombyggt och inrett med stor omsorg, emedan jag hade för avsikt att själv bebo det. Sålunda blevo ytterväggarna, som voro väl tunna, förstärkta invändigt med ett lager av sten. En liten vacker trädgård anlades vid husets ena ände och rymlig grusad lekplan vid den andra. På nedre botten inreddes en 3-rums lägenhet och en 2-rumslägenhet. I andra våningen, som jag sedan själv tog i bruk, fanns det 5 rum med kök och badrum. På vinden fanns 3 rum, av vilka det ena användes till jungfrukammare och de båda andra till gossarna. Huset, som enligt kontraktet skulle vara färdigt vid 1903 års slut, blev icke fullbordat förrän i början av det följande året.

I maj blev vår lille Ingvar eller Nenne, som han kallades sjuk i scharlakansfeber och internerad i epidemisjukhuset. Det var med stor sorg vi nödgades lämna honom från oss åt främmande personers vård. Han saknade ock i början mycket sina föräldrar, i synnerhet sin kära mamma. Emellertid lät han trösta sig, i synnerhet som sköterskorna voro mycket snälla mot honom. Sjukdomen förlöpte normalt, och han skulle snart blivit friskskriven, om han icke också fått vattenkoppor. Därigenom förlängdes hans vistelse på sjukhuset. Man kan icke underlåta att klandra att isoleringen i sjukhuset icke var bättre, än att patienterna skulle smitta varandra. Då han äntligen kom ut, hade vi flyttat till Gröneborg, som låg på landet vid landsvägen mellan Helsingborg och Råå. Där hade vi av fru Jonsson hyrt några rum för sommaren. Stället låg ej långt från den vackraste delen av skogen i Planteringen. Där fanns även en vidsträckt trädgård, och på en närbelägen äng kunde gossarna tumla om hela dagen. Vi badade i Sundet. En stor olägenhet var likväl, att vi plågades mycket av flugor. Förgäves fångade och dödade jag tusentals varje dag. Deras antal decimerades knappt märkbart. Såsom exempel på deras närgångenhet kan jag nämna, att de kröpo in i en väckarklocka, som hade sin plats i köket, och

försakade, att den stannade. Vi döpte därför om stället till Flugeborg.

Under året 1903 hölls en mycket vacker konst- och industri-utställning i Helsingborg. Staden hade icke skytt några kostnader för att göra den så representativ som möjligt. Själens i hela företaget var den om Helsingborgs utveckling mycket nitiske konsul Oskar Trapp. Utställningen var förlagd till den vid Kärnan belägna Slottsvången, som numera kallas Slottsparken. Ett vackrare utställningsfält torde icke kunna uppvisas. För att bekvämt kunna komma dit upp och för att giva bestående minne av utställningen byggdes de monumentala terasstrapporna och anlades elektrisk spårväg. Utställningen besöktes talrikt, vartill det under sommaren rådande vackra vädret i sin mån bidrog. På denna utställning såg jag för första gången kinematografbilder s.k. rörlig bilder. De voro mycket ofullkomliga, och ingen kunde ana, vilken stor betydelse denna uppfinning skulle få.

Strax efter midsommar fingo vi på Gröneborg besök av morbror Lundström och Olga. Vi hade inbjudit dem att tillbringa en månad hos oss. Det var sista gången mamma fick vara tillsammans med dem.

I Ryr dog d. 31 aug. klockarens hushållerska Sara Hedlund vid 80 - års ålder. Hon hade på sistone legat till sängs utan att likväl känna några egentliga plågor. Morbror ville, att hon skulle flyttas från sin stuga, till något ställe, där hon kunde få bättre vård, men hon ville icke höra talas därom. Där låg hon oftast ensam i sitt gamla hem, endast ibland kom en grannkvinna och såg till henne. Slutligen kom döden och befriade henne från ett liv, som åtminstone den sista tiden varit henne en börda.

Den 8 okt. avled lektor Ljungdahl vid 63 års ålder. Han satt och läste. Så reste han sig upp för att hämta en bok, då han segnade ned och var död. Likaledes dog detta år den 7 nov. rektor Kajerdt omkring 73 år gammal. Alltsedan han lämnade Västervik hade han varit sjuklig. Han led av äggvitssjukdom. Den sista tiden låg han till sängs, kände inga plågor, men blev svagare och avsomnade omärkligt.

Fredagen den 15 jan. om kvällen blev min mamma sjuk. Symtomen tydde på influensa: först frosskakningar, sedan feber. Då hon ofta varit på liknande sätt sjuk, tillkallade vi icke genast någon läkare. Emellertid blev hon sämre, så att vi om onsdagen d. 20 tillkallade livmedikus Hafström. Han konstaterade, att det var lunginflammation och gjorde oss beredda på att hon på grund av sin ålder och sina svaga krafter icke skulle kunna genomgå denna sjukdom. Hon trodde icke själv, att hon skulle komma sig.

Jag frågade, om hon kände svåra plågor. ”Å, nej”, svarade hon, ”jag känner dock ett ständigt kval”. Hon var hela tiden vid full sans och uppläste utantill med klar röst psalmen 424. Mot kvällen blev hon svagare, och vi beslöt att vaka vid hennes sjukbädd. Emma skulle först vaka, och jag skulle lägga mig påklädd på en soffa i det angränsande rummet. Innan jag gick, lade jag handen på hennes panna och sade ”God natt, mamma lilla, sov gott.” Hon svarade ned skälvande stämma: ”Tack! Du har alltid berett mig glädje. Jag skall hälsa till gud.” Därefter lade jag mig på soffan, men kunde icke sova. Jag hade icke länge legat, förrän Emma kom in och sade :”Jag tror det är slut med farmor”. Jag skyndade in i rummet och lade handen på hennes panna, Den var kall. Då förstod jag, att jag mist det käraste i livet, min lilla mamma. Jag stapplade ett par steg i rummet, det blev svart för ögonen, och det kändes, som om jag skulle kvävas. Någon sådan känsla har jag icke erfarit varken förr eller senare. Emma och jungfru Ida måste stödja mig, jag fick ett glas konjak, varefter jag blev bättre. Då var klockan 11. Att sorgen grep mig så häftig berodde därpå, att jag var så innerligt fäst vid min moder och att jag haft så kort tid att bereda mig på hennes död. Ända från tidiga barndomen hade vi slutit oss till varandra och haft oinskränkt förtroende för varandra. Den enes glädje var den andres glädje, den enes sorg var den andres sorg. Och vilka ansträngningar och försakerelser hade hon icke underkastat sig för att giva mig en god uppfostran! Jag visste det och var icke otacksam. Jag hade försökt bereda henne en sorgfri ålderdom, såsom en ringa gård av tacksamhet för allt som hon gjort för mig. Hon var för mig liksom en föreningslänk mellan det förflutna och det närvarande, mellan barndomshemmet och det nuvarande hemmet. Jag kände, att jag tömt sorgens bägare till botten, och att ingen sorg kunde överträffa denna.

Jag har mycket tänkt på vad hon menade med uttrycket ”Jag ska hälsa till gud”. Så vitt jag kan förstå, så menade hon, att hon nu, då hon kommer till gud, så ville hon bringa det käraste hon hade lämnat på jorden i hans åtanke, och bedja honom vara nådig mot hennes son. Hon ville sålunda i det tillkommande livet fortsätta att verka för sin sons bästa.

Genom min mammas död stördes harmonin i min tillvaro. Ett av de starkaste banden, som fäst mig vid livet, var avskuret, och jag har aldrig sedan känt mig riktigt lycklig. Ännu snart 20 år efter hennes död drömmer jag ofta om henne, men det är inga glada minnen, ty de sluta alltid med att hon går ifrån mig. Att ett så innerligt förhållande förenar mor och son eller i allmänhet föräldrar och barn, är enligt min erfarenhet icke regel. Det vanliga torde vara, att då barnen äro vuxna och lämna hemmet, få föräldrarna lämna plats i deras hjärtan för andra intressen. Då underrättelsen, att deras far eller mor gått bort, når dem, taga de den sorgen ganska lätt. En gång, då en av mina bekanta hade mistat sin mor och jag beklagade sorgen svarade han mig: ”Det är ingenting att beklaga”, och såg alldeles oberörd ut.

Mammas begravning ägde rum följande söndag. Varken morbror Lundström eller Olga bevistade den samma på grund av den långa vägen och den kalla årstiden. Jag hade inbjudit några kamrater, som samlades i vårt hem. Torsten och Folke deltog i processionen. Hon begravdes i östra hörnet av Nya Kyrkogården, där jag inköpt gravplats.

Samma år som min kära moder slutade sitt livslopp, började vår 5:e gosse sitt. Han föddes d. 27 maj kl. 6:20 em. Vid hans liksom vid alla hans i Helsingborg födda bröders födelse, var det barnmorskan fru Ahlgren, som biträdde vid förlossningen. Han vägde med kläderna 9 ½ skålpund = 4 kg, var något mörkare än bröderna och hade en försvarlig peruk av mörkbrunt hår, som han dock snart miste. Hans morbror Birger, som jämte sin hustru besökte hemstaden denna sommar, kallade honom därför på skämt ”svarte Petter”. Han döptes d. 7 juli av teol.kand. Öhlander, som var extralärare vid läroverket, och erhöll namnen Emil Sigurd. Faddrar voro utom hans mormor, Birger och Emma Rosentwist, Gustaf Olin och Gertrud Sjöström. Dopet förrättades i vårt nya hem i Vilson Park, dit vi flyttade d. 27 juni, och kunde också betraktas som en invigningsfest. Det kändes ganska

Alvhem

skönt att ha ett eget hem, över vilket man själv fick råda. Icke heller behövde vi hädanefter hyra något sommarnöje på landet, ty huset låg så gott som på landet. Det låg fritt, så att man hade en vidsträckt utsikt åt alla håll över den vackra slätten, och solen kunde skina in i alla rummen. Luften var ren och icke fylld av damm och stenkolsrök, såsom förhållandet var i staden. Dock ingen lägenhet utan olägenhet. Vilson Park var icke intaget i stadens planlagda område, varför dess invånare visserligen fingo betala skatt till staden utan att likväl i minsta mån få åtnjuta de förmåner, som kommo den egentliga stadens invånare till del. Sålunda underhölls icke vägen till staden, varför den befann sig i tänkbaraste miserabla tillstånd. Gatorna, som icke voro stenlagda, fingo husvärdarna underhålla bäst de gitte. Under den mörka årstiden fanns ingen gatubelysning, så att vandraren måste

vara försedd med lykta, om han ville undvika att fastna i dypölarna. Vattnet fick hämtas ur en pump på gården. Det var därför, som om vi förflyttats tillbaka till medeltiden. Även var det besvärligt med provianteringen på grund av avståndet till stadens butiker och torg. Skickades en jungfru dit, så dröjde det minst 3 timmar, innan hon kom tillbaka, ty hon passade på att göra visiter hos sina bekanta. Jag måste därför i regel själv göra inköp och transportera varorna hem per cykel. Under en stor del av året var likväl vägen icke farbar för cykel. Då måste jag och Emma hjälpas åt att bära hem varorna. Några viktiga födoämnen såsom bröd och mjölk tillhandahållos dock på platsen.

Alvhems matsal

Matsalen i Alvhem

Familjen Ryde i Alvhems trädgård

Familjen Ryde i Alvhems salong ca 1913. Även Signe Rosenberg och Ida Kiökemeister

Torsten och Sigurd i Alvhems vardagsrum

Jag hade beräknat att få en god inkomst genom att uthyra rummen på nedre botten. Men emedan vid denna tid en mängd hus uppfördes på Högaborg av det s.k. Eneborgsbolaget, blev det rätt svårt att få rummen uthyrda. I synnerhet gällde detta 3-rumslägenheten, som var för stor för en arbetarfamilj. Med undantag från någon kortare tid blevo dock lägenheterna uthyrda fast mot en blygsam hyra.

Då vi själva disponerade över flera rum än vi behövde, fortsatte vi med att ha skolgossar inackorderade. Utom de ovannämnda gossarna blev ock Helge Sjövall, vars föräldrar voro bosatta i Baka, inackorderad hos oss.

För att tillvarataga sina intressen bildades av de flesta husägare i Vilson park en förening, vari även jag ingick. Genom att öva kraftig påtryckning på stadsfullmäktige och magistraten lyckades vi så småningom åstadkomma bättre förhållanden. Jag var med i en delegation, som uppvaktade polismästaren och framhöll nödvändigheten av att erhålla polisbevakning i Vilson park. Han övertygades om det berättigade i vår begäran. Men som poliskonstaplarna icke gärna kunde gå omkring i mörkret, blev det nödvändigt att skaffa belysning. Därför lät staden uppsätta några lyktor med fotogenlampor. Detta var ett stort framsteg. Emedan vägen och gatorna voro i sådant tillstånd, att konstaplarna riskerade att bryta av sig benen, i synnerhet om de skulle anhålla någon, måste staden bekväma sig till att göra vägen och gatorna i någorlunda trafikabelt skick. Genom ytterligare påtryckning lyckades det oss slutligen att förmå stadsfullmäktige att intaga Vilson park i stadens planlagda område. Då var slaget vunnet. Ni fingo vi präktiga cementgator, en bättre avloppsledning än vår egen vattenledning och till sist elektricitet. Dock hade det tagit en rundlig tid i anspråk, cirka 10 år, innan alla dessa förbättringar blivit införda.

Min gode vän i Västervik Ernst Runnqvist hade på grund av sjukdom icke återinträtt i verksamhet, sedan vi lämnat staden. Han och hans fru hade fått för sig, att det skulle vara trevligare att bo i Linköping, varför de flyttade dit. Han lär ha blivit något bättre i början av hans vistelse därstädes. Under sommaren 1904 bodde de på landet i närheten av Göta Kanal. Här fick han en dag förstoppning, så att eftersänd läkare måste pumpa magen. Därvid konstaterades att han led av magkräfta, så att han icke kunde leva länge. Detta ledsamma faktum meddelade läkaren hans fru, som

likväl höll det hemligt för sin man. De avreste med en liten förhyrd ångare till Linköping. Då de efter 5-timmars resa kommo hem i bostaden, fick Ernst ett svårt svimningsanfall. Sedan han fått en morfininsprutning, återkom han till medvetandet. Efter några timma, fick han ett nytt anfall, från vilket han icke mer uppvaknade. Hans död inträffade den 10 augusti och han begravs i Linköping.

Vid årets början blev jag av rektor Wägner erbjuden den plats såsom skrivbiträde på rektorsexpeditionen. Då jag behövde förtjäna pengar för att underhålla min stora familj, antog jag hans anbud med 400 kr.:s lön per år. Arbetet på expeditionen var varken tråkigt eller precis ansträngande, men man var aldrig riktigt fri. Både under jul- och sommarferierna, ja till och med under påsk- och pingstledigheten måste jag tillbringa kortare eller längre tid på expeditionen.

Vid höstterminens början inskrevs Torsten i 1:a klassen. Sin första undervisning fick han i hemmet varefter han tillbragte 2 år i en förberedande skola. Sedan dess har jag under nästan 20 års tid haft en eller flera gossar i läroverket.

Då min fader kände på sig, att han icke skulle leva länge, sa han en gång till mig: ”Jag hoppas, att du en gång, då jag är död, sätter ett staket omkring min grav.” Jag lovade ingenting, men behöll hans ord i minnet. År 1895 beslöt jag att uppfylla hans önskan. Därför skrev jag till morbror Lundström och bad honom ombesörja staketets uppförande. Saken intresserade ju även honom, alldenstund staketet skulle omgärda icke allenast min fars grav, utan även min morfars, min mormors och min morbror Karls gravar. Efter mycket besvär blev ett järnstaket uppsatt på Ryrs kyrkogård för en kostnad av omkring 90 kr. Samtidigt lät jag uppsätta ett järnstaket omkring min familjegrav i Helsingborgs kyrkogård. Det kostade 108 kr.

En dag i början av juni 1905, då jag inträdde på rektorsexpeditionen, sade Wägner: ”Nu har Norge brutit unionen med vårt land och förklarat sig självständigt.” Det var en historisk händelse, som gjorde ett djupt intryck på mig. Åsikterna om huru Sverige borde förhålla sig voro delade. Många voro så ledsna på norrmännens ständiga bråk och unionskungens ständiga eftergifter, att de ansågo, att en skilsmässa voro bäst för fredens skull. Andra åter fruktade, att vårt lands försvarskraft skulle genom unionsupplösningen bli alltför mycket försvagad, varför de yrkade på att unionen tvärtom fastare sammansvetsas med blod och järn, såsom Bismarck gjort med de tyska småstaterna.

Emmas faster kaptenskan Rosalie Rosentwist avled på sin födelsedag detta år 71 år gammal. Hon hade för ungefär ett år tillbaka fått ett slaganfall, som berövade henne talförmågan, varefter hon fört ett tynande liv. Jag följde henne till graven.

Den 22 jan. 1906 avled Lundströms hustru. Personligen har jag endast obehagliga minnen av henne, då hon var den enda människa, som visat mig öppen fiendskap. Att hon gjorde detta, bevisar likväl, att hon knappast var fullt normal, ty jag hade så gott som ingen beröring med henne. Genom sin envishet, trätgirighet och ständiga jämmer förbittrade hon livet för sin stackars man och sin dotter. Då en familjemedlem går bort, känna de efterlevande alltid en saknad, hur besvärlig den avlidna än varit. Så torde ock förhållandet varit i min morbroders hem, men det dröjde nog icke länge, innan de efterlevande förnummo, vilken tung börda avlyftats från deras skuldror, och att livet i hemmet blivit ett himmelrike i st.f. ett helvete. Också uttryckte släktingarna och vänner till familjen allmänt sin stora glädje över dödsfallet. Hon var vid sin död 66 år och hade pinat sin man i 36 år.

I juni hölls ett lärarmöte i Skara. Då jag aldrig bevistat något sådant och därjämte ville besöka kamrater, beslöt jag att resa dit. Först for jag till Vänersborg, där jag på det hjärtligaste mottogs av morbror Lundström och Olga och blev deras gäst några dagar. Det var många år sedan jag besökt deras hem. Där rådde nu lugn och frid. Trots sina 81 år var morbror L. vid full vigör. Därefter for jag till Skara, som jag såg för 2:a gången. Domkyrkan och vattentornet behärskade stadsbilden. Den förra var nyrestaurerad och värd att beundra. Mer än 30 personer skola ha satt livet till vid restaureringen, emedan de ådragit sig sjukdom i lungorna av det fina stoft, som uppstod vid sandstenens bearbetning.

Vad lärarmötet beträffar, så var det intressant att åhöra. diskussionerna. Något tillfälle till personligt umgänge med kamraterna erbjöds knappast, då de flesta lärarna voro obekanta. En eftermiddag, då jag ensam irrade omkring i staden stötte jag oförmodat på min gamle vän Krokback

från Västervik. Han kände sig också ensam, varför vi blevo mycket glada att träffa varandra. Sedan höllo vi ihop under den återstående delen av mötet, och då vi skildes, sade han, att hans största behållning av mötet hade varit, att han råkat mig.

5 Ryde bröder vid familjens gravplats Hbg 1906

Fem bröder vid familjens gravplats i Helsingborg 1906

Eftersom jag hade mig bekant, att min gamla skolkamrat och discipel Axel Dicander bodde i Skara, beslöt jag att uppsöka honom. Han var icke hemma, men jag mottogs av en fruntimmer, som såg ut att vara en jungfru. Jag lämnade mitt visitkort och gick. Sedan träffade jag honom oförmodat på gatan följande dag, och vi satte oss på en bänk och talade om gamla minnen. Han omnämnde med tacksamhet, att jag lärt honom simma. Av vad jag lärt honom torde detta varit det enda, som han icke glömt. Av hans yttrande kunde jag förstå, att hans ekonomi icke var just lysande. Fruntimret, som mottagit mitt visitkort, var hans fru. Stackars Axel! Det var andra tider nu, än då han var den bortskämde sonen i en rik familj. Han kände sig generad över att han icke kunde bjuda mig till sig.

Under mötet gjordes 2 gemensamma utflykter, en till Kinnekulle och en till Varnhems klosterkyrka. Båda gynnades av härligt väder. Åt Kinnekulle hade man bort ägna minst en vecka för att lära känna det och riktigt njuta av dess skönhet. Nu blev det just icke mycket tid till naturbetraktelser, ty mesta tiden upptogs av den gemensamma middagen. Varnhems kyrka förevisades av kyrkoherde Kristian von Sydow. Jag mindes honom från den tid, då han som ny student vikarierade någon tid vid läroverket i Vänersborg. Hans fru hade, såsom förut är nämnt varit min lärare i 1:a klassen.

Under resan från Skara till Vänersborg hade jag sällskap med lektor Bernhard Haij från Växjö. Då vi voro både skol- och akademikamrater, gick tiden fort under angenämt samspråk. Han hörde till de personer, som alltid är sympatiska och intressanta. Att det bland gamla vänner även finnas minnesgoda fick jag erfara vid min återkomst till Vänersborg. En dag mötte jag stationsinspektören i Vänersborg Aron Velander. Vi hade varit skol- men icke klasskamrater. Han visade en oförställd glädje över att åter se mig, och inbjöd mig till hans hem på supé. Vi tillbragte några timmar angenämt tillsammans.

Vid höstterminens början inskrevs Folke i allm. läroverkets 1:a klass. Vid inträdesprövningen hade han bland kamraterna de vackraste betygen, och då han efter 9 års studier lämnade läroverket hade han också den högsta betygssumman.

Den 10 okt. kl. 1 fm. föddes vår 6:e och siste son Nils Fritjof. Även nu var fru Ahlgren närvarande vid förlossningen, som var svårare än vanligt. Min stackars Emma led mycket. Det var till och med tal om att efterskicka läkare. Det behövdes lyckligtvis icke. Gossen var ovanligt stor och vägde med kläderna 5 kg. Han döptes den 11 nov. av pastor Bergstrand, adjunkt vid läroverket och sedermera kyrkoherde i Allerum. Vid dopet bars han av sin moster Helga Olin. Såsom faddrar antecknades postexpeditör Sven Hjortsberg och Daga Olin. Sålunda var nu halva dussinnet pojkar fullt. Visserligen tyckte vi själva samt våra släktingar och vänner också, att vår familj började bli väl stor. Men vi ville icke mista någon av våra älsklingar för allt guld i världen. De ha också allesamman genom sin tillgivenhet, sitt goda uppförande och sin flit under den tid de vistats i hemmet berett oss mycken glädje.

Emma och Adolf Ryde i Helsingborg 1907

I klockaren Magnus Olssons testamente var bestämt, att hans hushållerska Sara Hedlund skulle sitta i orubbat bo, så länge hon levde. Därefter skulle den lilla jordegendomen tillfalla Ferdinand Hanssons son Olov. Lösegendomen jämte kontanter skulle delas i 2 lika lotter, varav den ena skulle tillfalla Olga, den andra Fredrika Hedlund, Saras brorsdotter. År 1907 ägde arvskiftet rum och Olga fick omkring 1200 kr. Av dessa erhöll jag omkring 900 kr såsom betalning för den skuld, vari hon häftade till mig. Resten av arvet användes till att betala andra skulder. Då min morbror och Olgas inkomster icke voro stora, tyckte jag att det var tråkigt, att de icke skulle få någon inkomst av arvet, varför jag bestämde, att morbror skulle, så länge han levde, åtnjuta 5% ränta på de 900

kr, som betalats till mig. Ehuru morbror Lundström var rätt kry, märktes likväl från och med 1908, att åren börjar taga ut sin rätt. I hans brev till mig är pikturen icke så vacker som förr. Även sammanhanget är icke alltid redigt. Han började få lätta anfall av svimning. Det hände en gång, då han var ute i staden, att han började vackla, så att en välvillig person måste leda honom hem. Därefter låg han sjuk i flera dagar, men blev så småningom bättre, så att han kunde börja arbeta i skofabriken. Förtjänsten blev dock minimal. Lyckligtvis hade Olga god hälsa och fick sin lön ökad, så de kunde någorlunda sorgfritt leva på sina sammanlagda inkomster. Olga höll ofantligt mycket av sin far och såg ständigt till, att ingenting fattades honom.

År 1908 reste jag några dagar efter vårterminens slut till hembygden. I Göteborg tillbragte jag som vanligt ett dygn för att besöka museet, Slottsskogen och Trädgårdsföreningen. Jag uppsökte också Mariebergs kyrkogård för att möjligen finna farbror Rhodins grav. Jag visste, att den skulle vara omgiven av en ram av granit, men kunde icke bestämt erinra mig platsen. Då det fanns flera dylika ramar, blev det mig omöjligt att finna den rätta.

Från Göteborg cyklade jag över Hisingen till Kungälv. Naturen är mycket vacker. Skogklädda berg och fruktbara ängar omväxla. Hisingen är som bekant mycket bördig, och de vackra lantgårdarna vittna om välstånd. I närheten av Bohus fästning gick vägen över en höjd, och härifrån utbreddes sig

för mina fötter en tavla, vars storslagna skönhet aldrig kan glömmas. Det stolta imponerande Bohus med sina väldiga gråa murar reste sig i mitten. Till höger ringlade sig Göta Älv och till vänster flöt den gamla breda Nordre Älv. Bakom fästningen, en krigets symbol, låg det lilla fridfulla Kungälv, en fredens symbol, vid foten av ett högt berg. På en färja fördes jag över till fästningen och besåg denna aldrig av fiendehand intagna borg. Jag befann mig nu på historisk mark och kunde icke underlåta att låta tankar gå tillbaka till forna tider, då så många blodiga strider här utkämpats. Sedan passerade jag över en bro till Kungälv. Staden som blott har en gata, ligger inklämd mellan Nordre Älv och ett högt berg. De små husen voro försedda med vackra trädgårdar. I min barndom försålles på marknader Kungälvs pepparkakor, varför jag köpte en sådan av en silverhårig gumma och förmodade, att den var äkta (pepparkakan nämligen). Sedan jag på hotellet intagit middag, färjade jag åter över till Hisingen, cyklade ett stycke till älven och färjades över till Bohus station, där jag besteg tåget och var kl 8 em. i Vänersborg.

Min morbror fann jag relativt kry. Han var dock svag i benen och gick dåligt. Efter någon tids vistelse i Vänersborg, varunder vi besökte Ulvered, reste jag hem till min kära hustru och mina 6 pojkar, som påstod, att de saknat mig.

En halvtimmes väg utanför Vänersborg låg en mindre egendom Eriksberg, som tillhört garvare Danelius och efter hans död ärvts av barnen. Där bodde sedan många år tillbaka dottern Mina. Dit flyttade ock systrarna Tilda och Nora, sedan de lidit skeppsbrott på livets hav. Morbror L. brukade ofta gå dit och hälsa på sina kusiner. De 3 gummorna hade icke något stort kapital att leva av, varför de försökte att skaffa sig litet inkomster genom handarbete. Gården hade de sålt, men förbehållit sig rätt att få bo kvar i manbyggnaden. Då Västgöta regementets kaserner och övningsfält skulle uppföras vid Vänersborg, inköptes Eriksberg, och de gamla måste flytta. De hyrde sig då ett par rum i staden. Tilda blev snart sjuk, och då hon icke kunde vårdas i hemmet, blev hon inackorderad i fattighuset mot en avgift av 1,50 kr per dag. Hon hade likväl icke varit där många dagar, förrän döden befriade henne från alla bekymmer. Vi betrakta vanligen döden med avsky och glömma, att mången gång är han en välgörare, som gör slut på den sjukes lidande och den fattiges bekymmer. Hon var vid sin död 80 år gammal. De kvarlevande systrarna tärde nu på sitt lilla kapital, och det var icke svårt att räkna ut, när det skulle taga slut. Man tycker, att deras broder den pensionerade regementsläkaren Karl Danelius, hade bort hjälpa sina systrar. Han hade dock intet större kapital och måste dessutom taga hand om och uppfostra sin son Eriks 4 barn. Denne, som efter många misslyckade försök på olika levnadsbanor slutligen blivit garvare såsom sin farfar, hade efter sin hustrus död gift om sig, varvid han och hans nya hustru övergivit barnen i 1:a giftet.

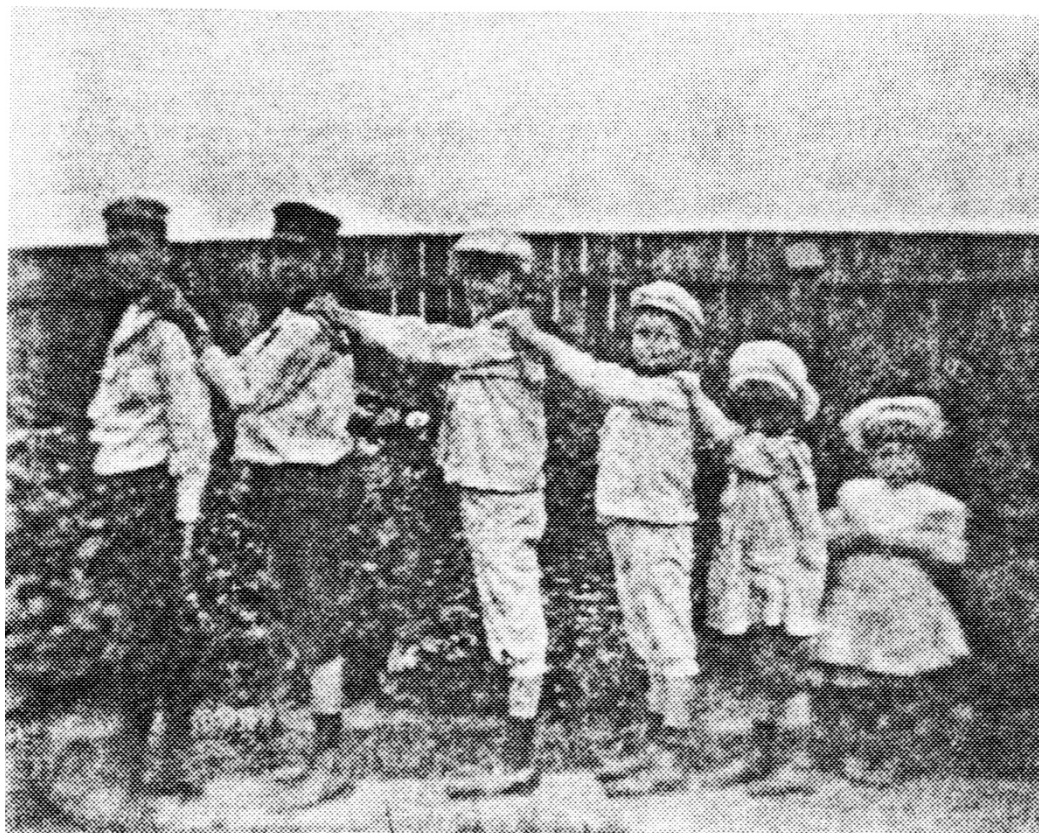
Detta år (1909) såldes Ulvered åt arrendatorn Rask för 5000 kr efter att ha tillhört släkten i nära 80 år. Det hade inbringat min morbror många bekymmer men ringa inkomst.

Folkskollärare Granqvists son Gunnar hade etablerat sig som manufakturhandlare i Göteborg. I saknad av eget kapital hade han lyckats få till kompanjon en ung man, som insatte några tusen kronor i affären. De flesta varorna togos på kredit. Det dröjde icke länge, innan firman kom på obestånd. Hela lagret såldes på konkursauktion. Den gamle i affären oberoende pastor Forsblad på Kalebacken, som av Gunnar förletts att gå i borgen för 11000 kronor, råkade nu i brydsam belägenhet och måste taga lån på sin gård för att infria borgensförbindelserna. Det var icke nog med att firman förlorade all sin egendom, utan dess chef förlorade ock sin heder, i de han blev dömd till 3 mån. fängelse för olagliga affärstransaktioner. Såsom förut är nämnt, hade Gunnar antagit sin mors tillnamn Dahllöf, emedan han ansåg, att hans far satt en fläck på sitt namn. Nu satte han på sitt nya namn en större fläck än någon förut gjort i släkten.

Om hösten fick Torsten blindtarmsinflammation, som uppträdde detta år nästan epidemiskt. Vi tillkallade doktor Franzén, som var lasarettsläkare i Helsingborg, och han tog honom med sig i droskan till lasarettet, där han genast opererades. Sjukdomen förlöpte normalt, och efter 3 veckor blev han friskskriven.

F. d. Lanthandlare Axel Andersson, gift med Laura Andersson, som var en av min svärmors 50 kusiner, avled detta år. Han hade varit en synnerligen hederlig och redbar man, som därför kanske

misslyckats med sin handel. I sin välmakts dagar hade han och hans maka visat stor välgörenhet mot de fattiga. Under de sista åren hade de levat av den korvbindning, som hans hustru måst tillgripa såsom födkrok. Jag följde den hedersmannen till graven.

Sex bröder 1909 och 24/7-1910

Under senare delen av 1909 hade Emma lidit av lindrig heshet. Vi fäste oss icke mycket därvid i den tanke, att den skulle så småningom försvinna av sig själv. Eljest kände hon sig icke sjuk. Då likväl hesheten fortfor även under början av 1910, blev jag orolig för henne och uppmanade henne att rådfråga läkare. Först ville hon icke höra talas därom, då hon ju för övrigt kände sig frisk. Slutligen lät hon dock förmå sig att gå till stadsläkaren Hallongren. Han konstaterade då, att hon hade struptuberkulos, och rådde henne att söka sanatorievård. Detta var den största olycka, som kunde hända oss. Vi hade hittills varit så lyckliga och icke haft några sorger eller motgångar, om jag undantager min mors död. En ännu större olycka hade det kanske varit, om jag blivit sjuk och måst lämna min hustru och 6 barn på bar backe. Så länge jag levde och var frisk, behövde åtminstone icke barnen lida någon nöd. Men vem visste, om icke jag och barnen voro smittade. Vi försökte likväl att trösta varandra, så gott vi kunde. En kort tids vistelse på ett sanatorium skulle säkert återställa hennes hälsa. Det var ju blott tuberkulos i strupen och icke i lungorna, så att det borde vara lätt att få bukt med denna. Så sade vi till varandra, okunniga om att struptuberkulos anses vara obotlig och att lungtuberkulos däremot kan under gynnsamma omständigheter botas. Läkaren aktade sig för att upplysa därom. Dr. Hallongren skrev till Sävsjö sanatorium, och vi erhöilo av överläkaren dr. Tideström besked, att där fanns plats för Emma. Det var med tunga steg, som jag och mina gossar följde vår stackars Emma till tåget, och snart försvann hon för våra blickar. Hennes systrar hade infunnit sig på stationen, och då jag skildes från dem uttalade jag den förhoppningen, att de skulle ofta se till oss, som var så ensamma och övergivna. Signe uppfattade så denna min önskan och hjälpte och tröstade oss i vår bedrövelse. Helga däremot kom mycket sällan till oss. Kanske hon var rädd att bli smittad av den fruktade sjukdomen.

I hemmet var det ödsligt och tomt. Om någon gjort sig förtjänt av benämningen hemmets sol, så var det min kära maka. Hon var djupt fästad vid oss alla och vi vid henne. Hon var alltid glad och munter samt skingrade därigenom de bekymmer, som alltid kunde infinna sig. Det var ganska betungande för mig att betala utgifterna för Emma i Sävsjö, i synnerhet som jag hade en stor familj att underhålla. För delat rum betaltes 6,50 kr per dag, men därtill kommo många andra extra utgifter. Emmas broder Birger behjärtade också min svåra belägenhet, och var nog vänlig att flera gånger skicka mindre summor till Emma. Han var förmögen och hade inga barn, så att han hade god råd; men huru många förmögna personer finnas icke, som aldrig räcka en hjälpsam hand åt behövande.

Att döma av Emmas brev tror jag, att hon med resignation fann sig i sitt hårda öde. På sanatoriet gjordes mycket för patienternas trevnad. Kosten var god och riklig, så att hon ökade i vikt. Att hon likväl djupt saknade sitt hem är överflödigt att nämna. I sina brev gav hon många goda föreskrifter angående hemmets skötsel.

Behandlingen på sanatoriet åsyftade att stärka patienternas krafter genom riklig näring och mod genom lämplig uppmuntran. De fingo dagligen tillbringa flera timmar i ligghallar i fria luften, och i deras rum stodo fönsterna alltid öppna. Medicin användes icke mycket. Emma fick dagligen insprutning i halsen av menthollösning. Patienterna fingo flera gånger om dagen mäta temperaturen med termometrar, som höllos i munnen. Dessemellan togs temperaturen på vanligt sätt. Var temperaturen mer än normal, fick patienten intaga sängen. Den enkla behandling kunde varje patient låta underkasta sig i hemmet. Många stannade där också endast en kort tid, varefter de, sedan de lärt sig konsten, reste hem för att vårdas där.

Då sanatoriet tillhörde ett enskilt bolag, låg det i läkarens intresse att kvarhålla patienterna så länge som möjligt, även om ingen förbättring, utan tvärtom försämring inträdde i patientens tillstånd. Eftersom Emma gärna ville råka mej och jag henne, avreste jag till Sävsjö vid midsommartiden. Jag fann henne mycket fylligare än förut och vid gott mod. Hon hade ökat flera kg i vikt, vilket dr. Tideström icke glömde att framhålla. Men jag fann tyvärr, att hennes krafter avtagit – hon blev lätt trött och andfådd vid ringa kroppslig ansträngning – och att hon börjat upphosta slem. Då sanatorievården icke förbättrat hennes tillstånd, som tydligen blivit sämre, insåg jag, att jag måste bereda mig på att snart för alltid skiljas från henne. Dessa dystra tankar behöll jag dock för mig själv. Det finns tillfällen i livet, då man icke får vara uppriktig. Jag försökte därför uppmuntra henne för att icke nedslå hennes mod. Under de trenne dagar jag vistades i Sävsjö företog jag om mornarna långa

promenader i de vackra omgivningarna. Skogar, sjöar och ängar omväxlade. Det var vanlig smålandsnatur. Vid middagstiden gick jag till byn och intog middag på hotellet, där jag bodde. Därefter gick jag till sanatoriet och tillbragte den återstående delen av dagen i Emmas sällskap. En dag gjorde vi en åktur utåt landet till en gammal ödekyrka, som hette Hjertlanda. Landsvägen avspärrades av en mängd grindar, som påpassliga barn icke glömde att öppna för att förtjäna sig en slant.

Under min vistelse i Sävsjö uppvaktade jag dr. Tideström för att höra hans mening om Emmas tillstånd. Jag blev visserligen artig mottagen, men det föreföll mig, som om besöket besvärade honom. Han svarade mycket diplomatiskt på mina frågor, så att jag egentligen icke fick veta någonting. Jag visste icke då, att struptuberkulos anses vara obotlig, och han upplyste mig icke heller därom. Det var icke med glada känslor som jag skildes från min stackars Emma.

Till jungfru hade vi en flicka från Blekinge vid namn Selma. Det var en rask och villig tös och icke oskicklig i matlagning. Hon hade en fästman, en dräng från Allerum, där han tjänat förut. Jag får nämna detta, ty han kom att spela en viss roll i det följande. Efter julen 1909 blev Selma sjuk: hon kände kväljningar och trodde sig fått ont i magen. På egen begäran blev hon i januari intagen på lasarettet, där hon vistades i 6 veckor. Sedan återtog hon sin tjänst. Emellertid tyckte vi att hon började lägga mer på hullet än som kunde härröra av den goda kosten, vi bestodo henne. Vi började misstänka, att fästmannen var orsak till hennes embonpoin och funno snart våra misstankar bekräftade. Nu påstods, att hennes sjukdom endast hade varit illamående, som i regel inställer sig vid graviditet. Under sådana omständigheter vågade jag icke dröja för länge med att skaffa en annan jungfru. Jag skrev därför till Anna Hylander, som förut varit i vår tjänst och nu vilade sig på landet, och bad henne hjälpa mig i min brydsamma belägenhet. Hon villfor min begäran och efterträdde Selma d. 19 juli. Den senare flyttade hem till sina föräldrar och födde efter någon tid en flicka.

Under hösten 1910 inträdde just ingen förbättring i Emmas sjukdom. Hon hade oftare än förut feber och måste då intaga sängen. Under Mårtenslovet reste Signe till Sävsjö och glädde Emma mycket med sitt besök. Hon var under hela Emmas sjukdom mycket hjälpsam och uppoffrande såsom en syster bör vara men icke alltid är.

I dessa dagar skrevs det mycket i tidningarna om en av dr. Pfannenstill i Malmö uppfunna metod att bota lungdot med ozon. För den skull lät dr. Tideström anskaffa en ozonapparat för att pröva den på patienterna i Sävsjö. Jag blev mycket glad häröver, ty jag hade klart för mig, att den vanliga behandlingen icke skulle kunna bota Emma. Den 23 oktober kom apparaten 1:a gången till användning. Patienterna fingo tillbringa flera timmar om dagen i ett rum, som fylldes med ozon. Efter någon tid trodde sig dr. Tideström sig märka tydlig förbättring i såväl Emmas som de övriga patienternas tillstånd. Emellertid fick han ofta avbryta behandlingen, emedan temperaturen steg. För att nedsätta den samma användes asperinpulver. Emma tyckte, att ozon behandlingen tog mycket på hennes krafter. I slutet av november fick hon en natt för 1:a gången en lungblödning, som dock var av lindrig art.

Emma uttalade ofta den önskan att få fira julen i hemmet, ty hon visste alltför väl att utan henne skulle varken jag eller barnen få någon julglädje, och hon hade en aning, att det skulle bli den sista julen, som hon fick tillbringa tillsammans med dem, som stodo hennes hjärta närmast. Till all lycka var hennes tillstånd vid jultiden relativt bra, så att hon kunde lämna Sävsjö d. 20 dec. och anlände samma dag om kvällen till Helsingborg. Jag kan icke beskriva den glädje, som vi alla kände, då hemmets ljusstråle återvänt.

Som vanligt tillbragte vi julafton hos Olins. Fastän vår kära Emma sökte vara munter och glad, rådde dock en tryckt stämning, till stor del beroende därpå, att Olins familj var mycket rädd att bli smittad av den fruktade sjukdomen. Emma sade också efteråt, att hon ångrade att hon farit dit.

Min gamle morbror avtynade hastigare än man väntat. Han var visserligen 85 år gammal, men många 85-åringar kunna vara ganska krya. Sin mesta tid tillbragte han i sängen med att läsa tidningar. Hans minne var dåligt, så att han glömde fort, vad han läst. I Olgas brev till mig försökte han ibland

att skriva några rader, men det var beklämmande att se, huru han, som haft en ovanligt vacker handstil, nu endast kunde åstadkomma några knappt läsliga kråkfötter. Några plågor hade han icke och aptiten var god.

Under 1910 inträffade flera dödsfall bland vänner och bekanta. Min mors kusin f.d. regementsläkaren Karl Fredrik Danelius avled i Göteborg d. 20 febr. 86 år gammal. Han dog av sviterna efter en operation å lasarettet. Det var en hedersman, som alltid visat mig och min mor stor vänlighet.

Min f.d. skolkamrat Rickard Bagge avled d. 5 sept. Han hade avancerat till generalkonsul och konsulardomare i Shanghai.

Den 15 nov. avled plötsligt utan föregående sjukdom min kamrat vid läroverket adjunkten Gustaf Löfgren. Om natten tyckte han det kändes kvavt varefter han steg upp för att öppna fönstret. Då segnade han till golvet och var död. Ehuru jag beklagade hans hustru och barn, som mistat icke allenast en älskad make utan även sitt ekonomiska stöd, måste jag likväl i mitt inre gratulera honom själv till att så smärtfritt få lämna jordelivet vid en tidpunkt, då den långsamma död som kallas ålderdomsavtyning, ha börjat. Hans jordfästning ägde rum i Mariakyrkan. Det väckte ett visst uppseende, att den officierande prästmannen, kyrkoherde Johansson, i sin likpredikan uttryckte sin ovisshet, om den så hastigt borttryckte mannen skulle kunna bli salig. Jag vet icke, vilken anledning den bornerade prästen hade till att fatta detta om stor taktlöshet vittnande omdöme. L hade alltid fört en hederlig vandel och arbetat outröttligt för familjens existens. Om hans religiösa åsikter vet jag ingenting. Att han som naturvetenskapsman icke var fullt ortodox, tar jag för givet. Det gjorde kanske prästen också. *Hine illae laesimae.*

Ehuru Emmas tillstånd icke blivit bättre utan mycket sämre efter ungefär 8 månaders vistelse i Sävsjö, beslöto vi likväl, att hon skulle återvända dit för att möjligen få halsen botad. Därefter kunde hon få lungorna botade genom att vårdas i hemmet eller i det förra året inrättade sanatoriet i Kungshult, som tillhörde Helsingborgs stad. Hon utrustades därför för att resa tillbaka. Bland annat syddes åt henne en ny klänning, som hon likväl aldrig fick tillfälle att använda.

Den 13 januari 1911 tog Emma avsked av sina kära gossar och avreste till Sävsjö. Eftersom hon var rätt svag, följde jag henne till Hässleholm och hjälpte henne med att där byta om tåg. Vid framkomsten till Sävsjö tog sanatoriets vaktmästare hand om henne och skjutsade henne i släde till sanatoriet, där hon återfick sitt förra rum. Vid undersökningen av halsen, sade Tideström, att den såg rätt hygglig ut. Han uppmuntrade alltid sina patienter, när det behövdes.

Eftersom Emma vistelse på sanatoriet såg ut att bliva längre, än vi väntat, och det behövdes en bildad kvinna för att taga hand om barnen, beslöto Emma och jag, att vi skulle skaffa en husföreståndarinna, varför jag insände i "Idun" en annons, varpå många svar erhöles. Vi bestämde oss för en fröken Karin Dahlgren, som hade mycket goda rekommendationer. Hon anlände den 1 febr. Det var en tämligen spänstig flicka på några och 20 år med fördelaktigt utseende. Hennes sätt mot barnen var mycket vänligt och hon kom snart på förtrolig fot med dem. Hon visade sig dock föga hemma i matlagning och övriga hushållsbestyr. Till barnfröken passade hon bra, men icke till husföreståndarinna. Hennes nervsystem var icke riktigt i ordning, hon blev ofta mycket ond, och ibland fick hon något slags anfall, som påminde om fallandesjuka.

Alltsedan Emmas återkomst till sanatoriet hade temperaturen varit mycket hög, så att hon måste tillbringa hela tiden i sängen. Härtill tillstötte ock blodhostning, som mattade henne. Då sålunda någon ozonbehandling icke kunde komma ifråga och ändamålet med hennes vistelse på sanatoriet var förfelad, beslöto vi att hon skulle återvända till hemmet för att där vårdas under avvaktan på att temperaturen skulle gå ned. Dr. Tideström gillade också vårt beslut. Därför reste jag d. 9 mars till Sävsjö för att hämta henne. Hon var då någorlunda kry, och resan hem gick lyckligt. Hur gladdes hon icke att åter få vara i sitt kära hem, men såväl hon som vi alla kände besvikelse över att sanatorievården varit utan resultat. Dock hoppades vi, att temperaturen skulle gå ned, så att hon skulle kunna återvända till Sävsjö. Hon fick nu samma skötsel som på sanatoriet. Hennes rum var mycket

soligt, och ett fönster hölls öppet både natt och dag. Vidare fick hon god och riklig kost. Alla upphostningar samlades i pappersaskar, som därefter uppbrändes. Själv var hon ängsligt försiktig, att icke något smittoämne skulle kunna överföras på andra. Vid behov tillkallades dr. Hallongren. Temperaturen höll sig fortfarande hög. Genom att intaga aspirin kunde den nedsättas något. Hon måste därför för det mesta tillbringa hela dygnet i sängen, och då hennes krafter alltjämt avtogo, kunde vi förutse, att slutet icke var långt borta.

Emmas vistelse på Sävsjö hade kostat omkring 2000 kr, varav Birger hade utgivit omkring 700 kr.

Under sommaren besökte Birger och hans fru hemlandet och kommo därför i tillfälle att taga ett sista farväl av Emma.

Fröken Dahlgren lämnade oss d. 1 Sept. Hennes retlighet i lynnet hade på sista tiden tilltagit, så att vi sörjde icke henne, då hon reste.

Anna Hylander blev under sommaren d. 15 aug sjuk och måste lämna tjänsten. Anledningen var den vanliga, graviditet. Vi lyckades åter få vår förra jungfru Selma, som lämnade sin dotter i föräldrarnas vård.

Torsdagen den 19 sept. kl. 11 em. fick Emma en svår lungblödning. Jag, som just lagt mig, fick skyndsamt kasta på mig kläderna och tillkalla dr Hallongren. Han kom så fort som möjligt och lyckades hämma blodflödet. Då jag följde honom ut i tamburen, sade han mig, att slutet var nära. En sjuksköterska, syster Elsa, vårdade Emma under de sista dagarna av hennes sjukdom. Efter lungblödningen hade hennes krafter ytterligare nedsatts. Hon hade svårt för att andas och febern var hög. Hennes mor och systrar kommo nu och tog ett sista farväl av henne.

Fredagen den 22 tog jag om kvällen avsked av min älskade Emma, varvid hon yttrade :”God natt! Sov gott!” Jag klädde av mig och lade mig till sängs i det angränsade rummet, men kunde icke sova. Efter några timmar knackade syster Elin på dörren. Jag skyndade mig upp, kastade på mig lite kläder och rusade in i sjukrummet. Emma låg då med slutna ögon och drog några djupa andedrag. Snart var allt slut. Hemmets ljusstråle hade lämnat oss för alltid. Jag väckte barnen och meddelade dem den sorgliga underrättelsen. Det blev jämmer och gråt.

I Emma förlorade jag en älskad maka, som genom sin uppoffrande kärlek, sitt till och med under sjukdomen, men ännu mer under hälsans dagar glada lynne och sin ljuva livssyn förljuvat mitt liv. Av de många människor, med vilka jag kommit i beröring, har jag aldrig känt någon, som haft ädlare karaktär än hon. För mina stackars gossar var hennes bortgång en oersättlig förlust. De hava gått miste om det ljuvaste i livet: en moders kärlek. Intet kan ersätta denna. Då jag blickar tillbaka på min egen barndom, så var det min moders kärlek, som gav mig full ersättning för de försakelser, som jag måste underkasta mig. Mina gossar har under den tid de vistats i hemmet icke behövt försaka något, men det oaktat har deras barndom icke varit så lyckligt som min. Jag har visserligen försökt att ersätta deras mor, så gott jag kunnat, men jag vet, att jag härutinnan icke lyckats.

Genom min mors förut inträffade och nu genom min hustrus dödsfall, hade de 2 starkaste banden, som fäst mig vid livet, avskurits. Jag skulle utan saknad ha skilts från ett liv, som för mig icke mer hade några lockelser. Men jag hade mina gossar. De voro icke allenast mina, de voro ock Emmas. För dem måste jag leva. Jag kunde icke bättre hedra Emmas minne än att giva dem en god uppfostran, så att de en gång kunde bestå i livets kamp. Jag ville icke dö, utan för dem måste jag leva. De visade för mig ock allesammans en rörande tillgivenhet. Jag var ju deras enda stöd i livet. Denna deras kärlek till mig under den tid de vistats i hemmet har i rikt mått ersatt mig för de ansträngningar och mödor, som jag för deras skull måst underkasta mig.

Syster Elin berättade sedan för mig, att strax före hon knackat på dörren, hade hon rest upp Emma i sängen för att hon skulle kunna bättre hosta, varvid hon yttrade: ”Å, vad syster känns varm”. Dessa voro hennes sista ord.

Jag lät införa i stadens tidningar följande annons:

”Min älskade maka Emma Ryde, född Rosentwist, avled stilla i dag kl. 5 fm. i en ålder av 41 år 7 mån och 14 dagar djupt sörjd och saknad av mig, barn, syskon och många vänner.

Hälsingborg d 23 sept. 1911

J. A. Ryde

Begravningen äger rum tisd. d. 26 dennes kl. 4 em å Nya Kyrkogården med samling i gravkapellet.”

Släktingar och vänner till den avlidna betygade mig stort deltagande i min sorg och visade henne en sista gård av vänskap genom att sända kransar till hennes bår och följa henne till

graven. En bekant till oss, handlare Fredrik Tengvall, som ock var angripen av tuberkulos och låg på sitt yttersta, skickade även en krans. Han dog sedan följande månad.

Såsom bevis på den sympati, Emma förvärvat under sin vistelse i Sävsjö, vill jag omnämna, att en sjuksköterska därstädes, Hilda Löfgren, som vårdat henne någon tid och därvid kommit att fästa sig vid henne, sände några blommor med den önskan, att de skulle om möjligt läggas vid hennes fötter. Med blommorna följde dessa verser:

För graven du ej bävar,
Så fridsam kullen är.
Guds kärlek vänligt svävar
I västanfläkten där.
Så lugn i jordens sköte,
Så guda trygg man bor,
Och solens ljus i möte
En värld ur natten gror.

Från vännen Kronbäck i Västervik erhöj jag följande skrivelse: ”Vi räkna det som en livets vinst att ha hört till fru Emma Rydes vänner. I tacksamma och minnesgoda hjärtan bevara vi dragen av en ädel och älskvärd människa. Och nu förena vi oss med eder i djup sorg.

Om tid d. 26 samlades några särskilt inbjudna vänner i hemmet för att följa likvagnen till kyrkogården. Hamnkassör Harald Thornberg och adjunkt Boberg prestaverade. I kapellet, dit många av våra vänner församlats, förrättades jordfästningen av pastor Kullenberg. Efter aktens slut följde vi kistan till graven, där först min moder jordats. De båda personer, som sått mitt hjärta närmast, vila där.

Nästan samtidigt med min kära makas bortgång inträffade i Vänersborg, att min morbror L. föll omkull på golvet och bröt lårbenet vid höften. Efter ett par dagar blev han förd till lasarettet för att få bättre vård, än som kunde beredas honom i hemmet, alldenstund Olga var upptagen av sin tjänstgöring i skolan. Han hade tydligen drabbats av ett slaganfall, ty efteråt var han så slö, att han knappast förstod, vad som vederfarits honom. Efter en tid avtynande avled han d. 9 nov. till stor sorg för hans dotter och även för mig, som älskat honom som en fader.

Hans dödsannons lydte så här:

Tillkännagives, att min älskade fader fabrikören Johan Fredrik Lundström stilla avled i Vänersborg d. 9 nov. 1911 i en ålder av 86 år 8 mån, sörjd och saknad av mig, systerson, övriga släktingar och vänner.

Olga Lundström

Om begravningen stod att läsa i Annonsbladet:

En högtidlig jordfästning förrättades i tisdags i Väne Ryrs kyrka, då stoftet av f.d. fabrikören J. F. Lundström vigdes till sista vilan. Under tonerna av Karl XV:s sorgemarsch bars den rikt

blomsterhöljda kistan till koret, där komminister Sundborg från Vänersborg efter ett gripande allvarligt tal förrättade jordfästningen enligt ritualen. Ett par musikälskare sjöngo därefter på ett förtjänstfullt sätt "Stilla skuggor" under orgelackompanjemang. Till sist intonerades Chopins sorgemarsch, varunder den döde fördes till sitt vilorum i familjegraven i Väne Ryrs kyrkogård.

I samma tidning lästes följande av mig insända nekrolog: "En av Vänersborgs äldste invånare, f.d. fabrikören J. F. Lundström avled d. 9 dennes å härvarande lasarett i den höga ålder av nära 87 år. Han tillhörde en gammal vänersborgssläkt. Såväl hans farfar som hans fader voro gördelmakaremästare härstädes. Själv ägnade han sig först åt handel och sedan åt tillverkning av tändstickor och uppförde för den skull en mindre fabrik på den fäderneärvda gård Ulvered i Väne Ryrs socken. Sedan fabriksverksamheten efter någon tid nedlagts, blev han arbetsledare vid härvarande tändsticksfabrik och kvarstod på denna plats i många år, tills han slutligen på grund av hög ålder avgick för att söka en välbehövlig vila. Genom sin flärdfrihet, sin omutliga rättvisa och sin stora arbetsamhet var han ett gott föredöme för yngre generationer. I sin krafts dagar deltog han ofta i sällskapslivet, där han genom sin musikaliska talanger och sitt glada väsen var en gärna sedd gäst. Han sörjes närmast av sin dotter, som är lärarinna vid härvarande elementarläroverk för flickor."

Många dödsfall bland vänner och bekanta inträffade detta år. Dr. Edvard Peters, vars son Knut Erik varit inackorderad hos oss, avled d. 24 febr. 54 år gammal, efterlämnade maka och många barn. Han hade länge lidit av dåligt hjärta. Fröken Matilda Filman, en av min svärmors 50 kusiner, dog d. 17 mars vid hög ålder. Det var en blid och angenäm kvinna, som sett bättre dagar, men slutade sitt liv på Asylen. Godsägaren N. A. R. Dicander avled påskdagen å Uplå i Magra socken i en ålder av 78 år. Såsom jag förut nämnt, hade jag varit informator därstädes 2 somrar. Direktör Ivar Kylberg från Såtenäs dog i maj och min forna lärare adjunkt Lindblad i juli.

Då det blev nödvändigt för mig att anställa en ny husföreståndarinna rekommenderade lektor Sandström en fröken Maria Olsson, som han lärt känna under sin vistelse i Västerås. Hon var villig att antaga platsen och anlände d. 17 nov. Det var en stor korpulent kvinna, som bland annat hade den ovanan att ständigt röka cigaretter. Till och med om nätterna, då hon låg i barnkammaren, kunde hon icke avstå från denna njutning. Även köpte hon öl och drack i smyg. Hennes matlagning var icke att berömma.

Eftersom både jag och Olga kände oss ensamma och övergivna, då vi mistat dem, vi älskat mest, bad jag henne, att hon skulle tillbringa julferierna hos mig i Helsingborg. Därpå svarade hon, att hon ville gärna göra det, men att hon icke kunde komma förrän i början av det nya året. Hon anlände d. 2 jan. 1912 och tillbragte en tid hos oss. Det kändes som en lättnad i ensamheten att träffa henne. Hon var den enda kvarlevande av de släktingar i hemtrakten, med vilka jag umgåtts.

Den 2 mars avled fru Thomasine Nordgren efter någon tids sjukdom. I sitt testamente hade hon ihågkommit mina söner, som vardera erhöilo 320 kr och del i möbler för 50 kr. Vid arvskiftet efter Emma värderades varje barns lott till omkring 2500 kr. Till förmyndare utsågs jag och min svåger Otto Olin.

Min husföreståndarinna Maria Olsson uppsade sin plats d.15 april och flyttade d. 30 i samma månad. Hon hade fått en fördelaktigare plats och tvekade då icke ett ögonblick att lämna mig och barnen.

Jag hade nu på kort tid haft 2 husföreståndarinnor och funnit att de mera, sågo på sitt eget intresse än på mitt och barnens. Jag kände därför föga lust att anställa en 3:e, men å andra sidan var det icke rådligt att överlämna barnen och hushållet i händerna på obildade, lösaktiga och mer eller mindre oärliga pigor. Jag kom därför på tanken att ånyo gifta mig för att få en hustru, i vars vård jag kunde lämna barnen och huset. Hade jag icke haft 6 minderåriga barn, skulle jag icke ett ögonblick reflekterat på giftermål. En 54-års änkeman med 6 barn har dock icke goda utsikter på äktenskapsmarknaden såvida han icke vill taga vem som helst. Bland mina bekanta var Emmas kusin Leila Rosentwist. Hon hade inga närmare släktingar, ty hennes föräldrar voro döda och hon hade inga syskon. Hennes fader hade varit kapten vid Norra skånska infanteriregementet och hennes moder

Leila Ryde (1864–1946) vid pianot, divanbordet och skrivbordet

hade tillhört den tyska adliga ätten von Norrman. Hon hade tillbragt största delen av sitt liv på kontor och innehade nu en plats på Hälsans brunnkontor. Sedan vi lärt närmare känna varandra och funnit ömsesidig sympati, beslöto vi att ingå äktenskap med varandra. Som inget tid var att förlora, överenskommo vi att redan om hösten 1912 låta viga oss. D. 5 okt. ägde borgerlig vigsel rum på rådhuset inför rådman Norrsell. Vittnen voro adj. Brunell och fröken Signe Rosenberg; den förre var

kamrat till mig och den senare en av Leilas bästa väninnor. På kvällen hade vi supé på Mollberg, till vilken några släktingar och vänner inbjudits.

Min nya hustru var icke ung, ty hon var endast 6 år yngre än jag. Det var en förtjänst i mina ögon, alldenstund jag ingalunda velat äkta en ung kvinna. Hon var i allmänhet lugn och vid gott lynne. Ytters ordningsälskande och proper höll hon huset i utmärkt skick och såg till att barnen var rena och hade hela kläder. Det bästa av allt var, att hon fäste sig mycket vid barnen och de vid henne. De var ju också besläktade med varandra. Nu hade de små åter någon, de kunde sluta sig till. Barn ha behov av att någon smeker och kelar med dem.

Då för en bagatells skull en viss animositet rått mellan Leila och Emmas släktingar, sågo de icke med blida ögon, att äktenskapet kom till stånd. Emellertid lät de snart försona sig. Vid närmare eftertanke torde de insett, att äktenskapet var för mig och barnen av synnerligen stor gagn. Farhågorna för att Leila icke strax skulle passa till styvmor åt barnen funno de icke bekräftade. Även hade de tagit illa upp, att jag icke underrättat dem på förhand, att jag ämnade ingå äktenskap med Leila. Först då vi voro förlovade fingo de veta det. Skälet därtill var, att jag visste, att de skulle, om jag talat med dem om mina giftermålsplaner, blivit illa till mods och kanske sökt att avråda mig. Vårt äktenskap har städse varit lyckligt, så att jag har all anledning att vara belåten vid val av maka.

Många föräldrar torde ha gjort den erfarenheten, att barnen, då de vuxit upp och lämnat föräldrahemmet så småningom komma att hysa mindre intresse för det samma. Brev till föräldrarna bli allt färre och kortare för att slutligen ersättas av vykort eller telegram på någon bemärkelsedag. Då föräldrarnas deltagande för de frånvarande barnen icke minskat utan snarare ökats, så känna de förra sig tillbakasatta eller nästan glömda, medan de ännu leva. Barnen böra dock icke alltför mycket klandras, ty de måste med alla krafter kämpa för tillvaron, så att de ha föga tid att ägna åt föräldrarna. Hava de dessutom bildat eget hem, så måste detta helt naturligt intaga första platsen i deras hjärta. De borde likväl icke glömma, att varje bevis på tillgivenhet gläder ofantligt deras gamla föräldrar.

Den sista och lugnaste perioden av mitt liv började med mitt andra äktenskap. Under den 1:a hade strålände solsken och mörka moln omväxlat på min levnads himmel, men den sista är en stilla afton, då solen sakta sänka sig i väster.

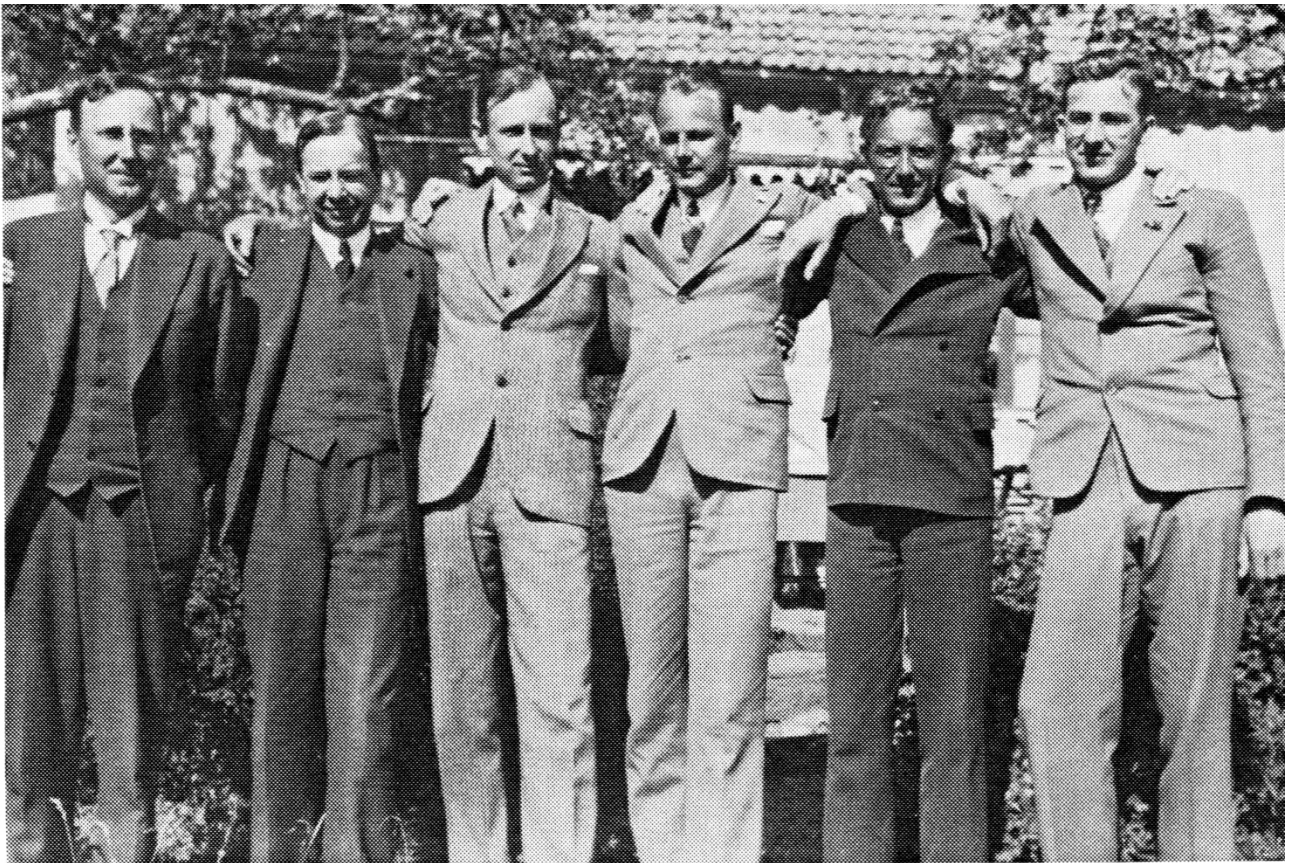

Adolf Ryde ca 1918

Villa Valhalla på Östra Vallgatan 8 dit familjen flyttade omkring 1915 och Adolf bodde till sin död 1949.

Sex bröder i Källvik 1934